

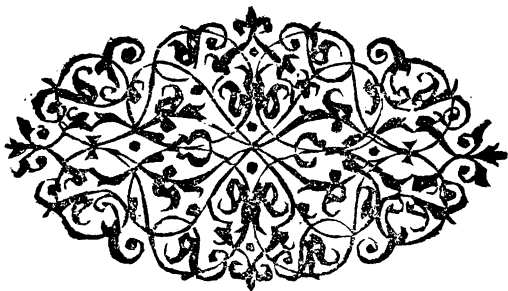
3

AD THEO-
LOGASTRO-
RVM COLONIENSI-
VM CENSURAM

Henrici Artopœi

Respon-
sio,

PRO DEFENSIONE CATE-
chismi Ioannis Monhemij Præ-
ceptoris sui conscri-
pta.

2. Timoth. 3.

*Quemadmodum Iannes & Iambres resistebant
Mosi, ita & hi resistunt Veritati, homi-
nines mente corrupti, reprobè
circa fidem. Sed non pro-
ficient ampliùs,*

026 6.11.3907

ILLVSTRISSI-

MO CLEMENTISSIMO'QUE

Principi, Domino Guilielmo, Du-

ci Iuliae, Cliuia, Montensis,

Comiti Marchiae &

Rauensburgi,

& ceteris.

S.

BEATISS. AVRELIVS
Augustinus non sine maxima de-
lectatione commemorans eximia
laudes Valerij Comitis, ad quem
libros illos suos de Nuptijs &
Concupiscencia scripsit, Princeps Illustrissime,
inter praecclaras eius uirtutes, & hanc recenset,
quod summa cura aduigilauerit, ne quis insidietur
membris Christi, coopertus uelamine Christi.
Digna profecto Heroico generis cura, & his
difficillimis temporibus controuersae Religionis
summe necessaria. Quando hinc domestici ho-
stes, & fucata religionis specie tecti ueritatem
Christi infestant: inde immoderati & mali Do-
ctores, Ecclesias petulantia sua perturbant: non
nulli etiam praua & uenenata dogmata, titulo
repurgatae doctrinae Christi spargunt, atque disse-
minant. Itaque laude digna est Illustrissima C. T.
prudens moderatio, quae ita studet ornandae glo-
riae Christi, ut simul dignitati Ecclesiastici ordi-

A 2 nis

EPISTOLA

nis, & tranquillitati publicæ consultum cupiat. Nihil hac uoluntate gloriosius, nihil dignius Christiano Principe cogitari potest. Quare boni omnes in ditionibus tuis, ut maxime letantur contemplatione Heroicarum uirtutum tuarum, ita Patriæ suæ gratulantur talem Principē, qui suscipit curam sanandæ Ecclesiæ, non tam uolentis remedijs, quàm uera ratione, & optimo Principe, nec non Christiana lenitate dignissima. Et ut Illustrissima C. T. non desinat in hanc curam cogitationemq; toto pectore incumbere, ardentissimis uotis expetunt.

Porro tametsi discordia publica malis & indolis alicubi locum præbet, quorum petulantia coercenda sit, tamen oranda est Illustrissima C. T. ne asperioribus iudicijs & scriptis quorundam, aduersus bonos uiros & Ecclesiæ utiles, iracundiam suam accendi patiatur. Prodiit nuper Libellus amarulentissimus Illustrissimæ C. T. dedicatus, aduersus Catechismum optimi & de Republica bene meriti uiri Ioannis Monhemij, conscriptus à morosis quibusdam Sophistis, qui se Theologicæ facultatis deputatos uocant, qui cum res bonas nullas contineat, & manifestas doctrinæ corruptelas, ac superstitionum ludibria defendat, totus scatet calumnijs & conuictijs, quibus ut Monhemium & eius collegas proscindunt, ita laudatissimam ab Illustrissima C. T. erectam scholam conspurant, conspurcant, & traducunt.

Ceterum

DEDICATORIA.

Ceterum cum res ipsa declaret, hanc scholam iuuentutem præclare & feliciter instituere, eiusque rei fructum non solum Illustrissimæ C. T. ditio- nes, uerum etiã finitimæ circa gentes percipiãt, profectò est adhibenda diligentia, ne res bonæ, & Ecclesiæ ac Reipub. utiles, iniquissimis Syco- phantarum iudicijs in odium uocentur, & pesti- cant. Si hîc aduigilauerit Illustrissima C. T. hoc præcipuè beneficio multarum gentium amorem merebitur, & ueram sibi conciliabit gloriam.

Si concordie studiosi essent Aduersarij, non in- ta funiculum contentionis traherent, sed consti- lium mitigandarum controuersiarum suscipe- rent: nunc autem hæret in ipsorum duritie cul- pa discordiæ, cum quibus, nisi oppressa ueritate, pax esse non poterit. Id cum non obscure decla- rent, maneat nobis aduersus illos (uerbis Augu- stini utor) potius pro ueritate certamen, q̃ cum illis in falsitate concordia. Pacis & moderatio- nis hactenus studiosum fuisse Monhemium, nec Illustriss. C. T. clam esse puto. Quid igitur opus fuit modestissimum uirum tam atrociter im- petere? Toties hæreseos immane crimen in ma- ledico suo scripto obijciunt innocenti: toties foæ- dos errores, seductiones, imposturas, uasrities crepant. Quid istis Tragœdijs opus erat? Num ullam immoderatam opinionem, aut quæ labefa- ctet sanctissimũ Ecclesiæ ordinem, in Catechismo deprehendere potuerunt? Imò dum Sacras lita-

Contra
Faustin.
Manich.
li. 29. c. 2.

EPISTOLA

tas ut Dædali labyrinthum in quo aberramus, ut hereseon omnium seminarium, ut incertas, ut flexiloquas, nec ad institutionem pietatis s. fficientes, ore sacrilego lancinant, earum auctori Spiritui sancto, in cuius contumeliam hæc omnia recidunt, cæcitatibus & amentia pœnas dant. Etenim errorum Catechismi explicationem, & doctam quidem polliciti, præter conuitia & Sy-cophantias, nihil quàm inanissimas Mætaologiæ suæ quisquilias euentilant. Dum non renatis, hoc est, peccati mancipijs opera bona tribuunt: Dum libero arbitrio plenam libertatem ascribunt, quæ in Diaboli seruis nulla, in Dei uerò filijs imperfecta est: Dum in concupiscentia, quæ semper regnum in nobis contra Dei legem affectat, peccati naturam non agnoscunt: Dum sine peccato Renatos esse, eosq; legi Dei satisfacere statuunt, cum uix inchoatam præsentent obedientiam, multis adhuc infirmitatibus obnoxij: Dum homines procumbere humi, & pandere palmas ante effigies & simulachra Diuûm iubent: Dum impurum cœlibatû honesto coniugio præferunt: Dum de fidei & spei nostræ incertitudine, Pyrrhonorum more disputant: Dum iustitiam Christi, fidelibus imputatam (heu cæcas mentes) exhibent, eiusq; loco inherentem statuunt: hærditatem filiorum Dei, mercedem operum faciunt: mortuos ut opitulatores inuocari uolunt: Sacramenta ex opere, ut loquuntur, operato salu-

DEDICATORIA.

tem conferre tradunt : Poculum Domini Laicis negant. Sed, ut ille canit :

Desinat ante dies, quæ consequar omnia dictis.
 Si quis hæc deliria non approbet, in eum sexcenta anathematum fulmina intonant. O doctos explicatores errorum, o pietatis supercilium. Ecquid pudet tenebriones harum tenebrarum, patefacta luce Evangelij? Verum enimvero nequeunt oculos e contentionum Scoticarum caligine ad lucem perspicuæ ueritatis attollere, & ut doctiss. Boëtius inquit, similes sunt auibus, quarum intuitum nox illuminat, dies cecat.

Si Patrum iudicio standum erit, iam ad restim res redierit Aduersarijs, quando nenijs eorum Irenæi, Tertulliani, Origenis, Basilij, Epiphaniij, Chrysostomi, Theodoreti, Cypriani, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, & aliorum, illustrissimorum uidelicet & ueluti maiorum gentium Patrum testimonijs liquido confutamus, & nostram esse sanctam atq; eruditam uetustatem declaramus.

Quanta uanitas est aduersariorum superstitiones suas ad traditiones Apostolorum referentium? quos uel unus Irenæus satis refellit. Is enim Catholice Ecclesie fidem & traditionem exponens, postquam recensuisset ea, quæ symbolo, quod uocant Apostolorum, continentur, subdit: Spiritualia quidem nequitie & Angelos transgressos, atq; Apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignem mittat:

Aduersis
 hæreses
 Valent.
 li. 1. c. 2. 3

EPISTOLA

*Iustis autē & æquis, & præcepta eius seruanti-
 bus, & in dilectione eius perseuerantibus, qui-
 busdam quidē ab initio, quibusdam autē ex pœ-
 nitentia uitam donans, incorruptelam loco mu-
 neris conferat, & claritatem æternam circundet.
 Hanc prædicationem cūm acceperit, & hanc fi-
 dem, quemadmodū prædiximus, Ecclesia, & qui-
 dem in uniuersum mundum disseminata, diligen-
 ter custodit, quasi unam domum inhabitans, &
 similiter credit his, uidelicet quasi unam animā
 habens & unum cor, & consonanter hæc prædi-
 cat, & docet, & tradit, quasi unum possidēs os.
 Nam etsi in mundo loquela dissimiles sunt, ta-
 men uirtus traditionis una & eadem est. Et ne-
 que hæ, quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ,
 aliter credunt, aut aliter tradunt, neq; hæ quæ in
 Hiberis sunt, neq; hæ quæ in Celtis, neq; hæ quæ
 in Oriente, neq; hæ quæ in Aegypto, neq; hæ
 quæ in Libya, neq; hæ quæ in medio mundi sunt
 constitutæ: sed sicut sol creatura Dei in uniuers-
 o mundo unus & idem est, sic & lumen prædi-
 catio ueritatis ubiq; lucet, & illuminat omnes
 homines, qui uolunt ad cognitionē ueritatis ue-
 nire. Et neq; qui ualde præualet in sermone, ex
 his qui præsunt Ecclesijs, alia quàm hæc sunt, di-
 cent. Nemo enim super magistrum est: neq; in-
 firmus in dicendo deminorauit traditionem. hæc
 Irenæus. Memorabile est profectò uetustissimi
 scriptoris de traditione Apostolica testimonium,
præ*

DEDICATORIA.

præsertim uerò, quòd ait, Disertissimos Ecclesiæ Præsidium non alia dicturos, quàm ea quæ recensuit. Cùm ergo longè alia, quàm hæc sunt, tradat Mateologia de intercessione mortuorum, & igne purgatorio, reliquisq; superstitionibus, nonne à simplicitate & puritate Apostolica traditionis procul recessisse iudicanda est?

Sed omiſſis aduersarijs, Illustrissimam C. T. oro, ut Ecclesiæ saluti porrò consulere pergat, cuius uulneribus mederi, admodum gloriosum est Principi. Initia emendationis Ecclesiarum ab Illustrissimæ C. T. patre piæ memoriæ, rectè proposita fuère, sed bellorum tumultibus & imperiorum confusionibus, emendatio ipsa hætenus impedita fuit. Nunc autem, cùm Dei beneficio mediocris sit tranquillitas, superillustrem uirtutè Illustrissimæ C. T. Christianissimi Poëte Prudentij uerbis incitare mihi permitto :

Arripe dilatam tua Dux in tempora famam,
 Quodq; Patris superest successor laudis habeto.
 Tametsi nihil opus est exhortatione mea. Videt enim Illustrissima C. T. pro singulari sua prudentia, necessariam esse his locis emendationem, propter deplorandam inscitiam Pastorum (de multis loquor, non de omnibus) & singularem uulgi, quoad sensum pietatis, stuporè & amentiam, ac religionis ignorantiam. Intelligit etiam Illustrissima C. T. pro sua excellenti sapientia, & hanc curam Diuinitus Principibus esse man-

Contra
 Symmachū, li. 2.

EPISTOLA

datam , qui non tantum posterioris , sed & prioris Tabule custodes constituti sunt . Sed abrumpo sermonem . Vereor enim , ne Illustrissimam C. T. prolixitas offendat . Precor autem , ut Illustrissima C. T. has qualescunq; Antinomias meas , quibus Veritati patrocinari uolui , equo animo accipiat . Et permitto iudicium Illustrissimæ C. T. de hoc scripto meo : & de uoluntate mea hoc affirmo , me bonorum & doctorum sententijs , iudicium meum aggregaturum . Meq; Illustrissimæ C. T. tanquam Optimo Principi , & cupido iuuan-
de Ecclesie , commendo . Opto
Illustrissimam C. T. in
CHRISTO IESV
bene uale-
re .

C. T.

deditissimus
Clientulus

Henricus
Artopœus.

NOBILI AC SUMMAE SPEI

Adolescenti Paulo Stheinio suo

Henricus Artopœus

S. P.

QUOD CENSURAM I=stam Mataeologorum Colonien=siam ad nos pridem Colonia mi=seris, ut gratissimum nobis fuit, mi Paule, ita nōnihil rursus fuit molestum, quōd tam diu post editionem usura rei tam præclaræ scilicet, tandem nobis frui conti=gerit. Metuisti fortassis, ne doloris summi cru=ciatu conficeremur, si D. Monhemium, uirum optimum, & de studijs nostris ac multorum in=genuorum adolescentum Dusseldorpij quàm o=ptimè meritū, capite ac fortunis à Mataeologica uestra turba (quæ se MAGISTROS NO=STROS uult dici) oppugnatum audiremus. Imò hinc ne dolorem quidem minimum, sed uo=luptatem etiam hausimus non uulgarem. Non enim dubitamus, quin ea tela, quæ in piurum Monhemium alij clam administrarunt, alij pa=lam coniecerunt, multò leuiora atq; hebetio=ra sint futura, quàm ipsi eius hostes putarint. Qui cum maledictis & mendacijs (quibus tota Censura est consuta) uiro integerrimo summum probrum conantur obiectare, præter suam ipso=rum expectationem, mire laudem Monhemij uel

EPISTOLA

*inuiti illustrant, pietatem prædicant, probitatem ac modestiam celebrant. Suum contra in ue-
 ram Christi doctrinam ac sinceram Religionem, odium & inuidiam sic aperiunt, uirus suæ acerbitatis in pios ita faciunt omnibus exploratum, ut ea non coniectura collig: sed oculis cerni, & manibus teneri uideantur. Quid cum animaduertissem, & cum alijs aliquot Commilitonibus hanc rem communicassem, uisum fuit nobis, ut hunc tam elegantem (si Dijs placet) pullum, cui excludendo tot gallinæ Theologicæ, & tam diu incubuerunt, Præceptoribus hîc nostris uiris eruditiss. & uerè Theologis offerrem inspiciendum & contemplandū: ut ex plumis ualde quidam monstrifis, Harpyis opinor detractis, nuperam auem cognoscerent & iudicaret. Hîc ad primam statim inspectionem uarij sunt sermones exorti. Alius iactabat prouerbum, Mali corui malum ouum: alius, Ex unguibus leonem: alius, An ex Nazarethâ aliquid boni? Tandē ubi nostro rogatu hunc bubonem satis fuissent contemplati, hoc est, Censuram hanc Euangelicæ lucis hostem ac æmulam diligenter censuissent Censores integerrimi & acutissimi, in primis sunt mirati profundam istam ac plusquàm Sorbonicam & Magistralem MAGISTRORVM NOSTRORVM Colonienstum Theologiam. Censabant eos tantam illuminationem ex Scoto, tantum acumen & subtilitatem ex Comestore, tam*

multa

DEDICATORIA.

*multiplices argutias ex suo Alberto Magno ;
 Thoma, Occamo , ac similibus non infimæ sortis
 suæ Ecclesiæ Doctoribus hausisse à teneris , & cū
 ipso lacte imbibisse. Erant tamen, quibus hoc iu-
 diciū non omnino satisfaciebat, censentes eos in-
 finitis partibus etiam superare clarissimi D. Sco-
 ti τλωβοριαρ , crassissimi Comestoris crassitu-
 dinem & ob sitatem, &c. Quare ipsis uideri ab
 alijs multo etiam subtiliore spiritu afflatis has
 tantas, & ferè supra humanam conditionem, eos
 accepisse dotes : nec omnino potuisse mutis tan-
 tum magistris , sed uiua etiam uoce institutos in
 tam profundum specu doctrinæ & facultatis Ma-
 teologica demersos esse. Sciebant autē illi, qua-
 les abhinc paucis annis plusquàm Seraphicè
 doctores & Theologi Coloniam commigrassent,
 & breui (quo sunt acumine ingenij) magnam
 nobilis Agrippinæ partem sibi fœneratoria pe-
 cunia propriam fecissent. Qui, ut testentur sub-
 tilem suum spiritum , & acumen planè cœleste ,
 sectæ suæ abhinc annis plusminus uiginti primè
 institutæ , nomen sublime & θεότατον impo-
 suerunt, ab ipsius summi Dei solio detractum, i-
 mò ab ipso Filio Dei Iesu desumptum, quod Di-
 uinitatis nomen est. Appellari enim sese uolunt
 Iesuitas. Christiani eognomē, quod semel omni-
 bus Christū amplectentibus Antiochiæ fuit impo-
 situm fastidiunt, tanquàm humilium , & infra i-
 psorum dignitatem positum : qua ab humanitate*

EPISTOLA

sumptum, etiamsi tamē ad unctiōē & Regiam,
& Sacerdotalē & Propheticā pertineat. Horum
dicebant illi nostri Præceptores, consuetudine fa-
miliari, & cœlesti (scelestā dicerem) doctrina,
& uita religiosa (superstitiosa inquam) immò
sacra, tam sacros etiam MAGISTROS NO-
STROS Censores, tam acutos, tam sublimes
quoq; Theologos subito euasisse: eorumq; af-
flatu, consilio, & præsidio æquē sacram ac sce-
lestam hanc Censuram concepisse, & longo par-
tu tandem edidisse. Ita illi. In quorum senten-
tiam ceteri omnes nostri Professores pedibus
iuerunt, palam asserentes, eodē quo superbi Ie-
busita spiritu, qui nequaquā à Deo esset, Matheolo-
gicā quoq; turbam Coloniensem penitus esse tur-
batam. Deinde fuit quæsitum, Num scriptū hoc
monstruosum aliquam Apologiam mereretur aut
refutationem. Neq; hic eadem omnibus fuit sen-
tentia. Quidā censebant nihil magis conuenire
Censuræ, quā spongiam, in quā incumberet: aut A-
pothecis seruiret, folliculos præbitura semini-
bus, ut taceam, quod uerecundē dici uix queat.
Alij putabant ad doctissimas clariss. uirorū re-
futationes uel sexcentas, quib. omnia deliramen-
ta Sophistica semel conciderunt, relegandos esse
homines impudentiss., quos nihil puderet cram-
ben toties recoctā rursus apponere, qui iam pri-
dē omnia euidenter explicata de industria rursus
inuoluerēt, qui aperte falsa & impia ex apocry-
phis

DEDICATORIA.

phis attexerent, qui auctoritate Ecclesie & Pat-
 trū ita oēs pios obstupescere conarētur, ut hac
 ratione eos de gradu, de certa sua sentētia, de sa-
 cro sancta diuini uerbi auctoritate deiiciant, qui
 ridiculo tanto supercilio nuperi & miserrimē
 profligati Cōsiliij Tridētini anathemata in caput
 innocētis Mōhemij furiosē intonarēt. An nō hu-
 iusmodi, aiebāt, horrenda tonitrua, & bruta ful-
 mina à piorū capitibus iam pridē uolenter sunt
 depulsa? Lgeāt & intelligāt, quæ in suū Eckiū,
 quæ in Cocleū, quæ in Fabros, in Alphonsos, in
 Pigos, aliosq; similes Athlātes, qui suos hume-
 ros ruinosē Eccl. Rom. fortiter quidē, sed tamen
 frustra olim subiecerūt: quæ etiam in suū ipsorū
 Catadidagma extant refutationes doctiss. homi-
 nū. Legant si uelint: si nolint, abeant quò digni
 sunt cæci & duces cæcorum Hæc illorum erat sen-
 tentia, nec absurda. Non deerant tñ alij, qui pijs
 & studiosis adolescentulis eiusmodi pugnas aut
 uelitationes potius, rectē & decorē, nec sine fru-
 ctu quoq; posse cōmitti affirmarent: uidelicet ut
 sictanq̄ ad palū tyrunculi, sese diligentius exer-
 ceant, omnia accuratiū excutiant, solidioribus
 argumentis contra aduersarios in omnem euen-
 tū sese instruant, atq; etiam ut simul reipsa expe-
 riantur, maiores nostros primos Antagonistas
 in his monstris atq; hydriis cōficiendis plusq̄ Her-
 culeo labore incubuisse: atq; hinc intelligāt se in
 eorū labores facillimē & quasi dæmoni ingressos
 esse, Placuit istorum ratio cæteris quidem con-

EPISTOLA

discipulis omnibus, sed non æque mihi: pro-
 pterea quòd in meos humeros hæc prouincia de-
 uolueretur, meoq; dorso hæc cliella imponeren-
 tur: cui quidem eas communi consensu dicebant
 Professores conuenire, non quòd eruditione cæ-
 teris antecellerem, aut dicendi exercitatione plus
 ualerè, sed quòd hoc quicquid esset officij, pieta-
 ti deberem: Monhemium mihi quondam Recto-
 rem & Præceptorem unice colendum, hanc
 propugnationem & defensionem suæ dignitatis,
 innocentia & pietatis prope suo iure à me fla-
 gitare. Quid cõijcis mi Paule euenisse? Id quod
 uides. Hinc instabant & urgebant me sua aucto-
 ritate & beneuolentia in me singulari Præce-
 ptores mei uiri ornatissimi: istinc me commone-
 bat pietas & amor eius summus, cui me totum
 debeo, Monhemij, sedulo & fideliter suam Spar-
 tam, hoc est, Dusseldorpiam illam Scholam il-
 lustrem, unà cum Collegis suis hominibus pijs,
 doctis, & diligentissimis, iam annis (ni fallor)
 sedecim ornantis & administrãtis, ita, inquam,
 me eius amor commonebat, ut & lubens & letus
 in hanc arenam descenderim. Velitationem ta-
 men in menses adhuc aliquot ut differremus, ui-
 sum nobis fuit operæpretium, si fortassis ipse
 Monhemius ueteranus miles clypeum suum bene
 undiq; munitum & firmum interea hostibus ob-
 iectaret. Ceterum quum mecum reputarem, lon-
 goq; usu exploratum haberem, qua esset mode-
ratio

EPISTOLA

ratione & modestia noster Monhemius, quàm pacis & quietis studiosus, quàm ab omnibus contentionibus & rixis alienus, qui recte iudicaret Theologastorum stultitiam & insaniam elleboro potius purgandam esse, quàm suo scripto excitandam, cœpi tandem, mi Paule, hanc pugnam inchoare, & in Monhemio astigas vere pietatis hostes Maticologos uestros pro meo tyrocinio uelitari, ut & hac ratione pro iudicio meorum Præceptorum me ad grauiora certamina præpararem & confirmarem, & Monhemio nostro utriusq; quondam Præceptorum aliquam gratitudinis meæ erga ipsum significationem darem. Neq; tamen existimes, quasi hac uelitatione uestros Maticologos expugnari, uel ad meliorem mentem adduci posse nobis ulla spes fuerit: minime. Est enim in confesso illos eorum esse numero, de quibus uaticinatus est Esaias: Qui auribus audient, & non intelligent, & uidentes uidebunt & non conuertent. Incrassatum est enim cor istorum, & auribus grauius audierunt, & oculos suos occluserunt, ne quando uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanet illos Dominus. Tantùm cauere uoluimus, ne simplices & rudiores animos, purioris Christi doctrine cupidos suis fucis, mendacijs, prestigijs & imposturis à pio instituto porro auertant, abducant & deterreant, de gradu deiciant, atque in-

DEDICATORIA.

*suam nasam inextricabilem irretiant, aut in
 la-yriethum suorum Sophismatum irremediabi-
 lem incauos inducant. Porro nihil omnino
 dubitamus, quin MAGISTRI NOSTRI,
 quasunt superbia & uindictæ cupiditate, a i-
 quo trarsum uirus ex communi scrinio suorum
 pectorum eius rilocupletissimo, in hanc mode-
 stam meam responsionem, & qualemcunq; Apo-
 logiam sint reuomituri, atq; ita nobis & mate-
 riam & occasionem præbituri contra in nostris
 Diatribis disputandi, de lamandi, atque etiam
 aperte, ut nunc facimus, uelitandi. Faxint ut i-
 psis luceat, nihil metuimus.*

*Nil desperamus Christo duce, & auspice Christo:
 Hic nobis rupes, hic est firmissima porta.
 Huius honos agitur. spectatur gloria, regnum
 Queritur, ipsius iustissima causa fouetur.
 Quid dubitem? ne non sim tanto uindice tutus?*

*Cum autem uidiſsem mi Paule, eò insanix &
 impudẽtie redactos nostros Mæatologos, ut eos
 non puduerit impias suas nenas & mendacia
 Illustrissimo Principi ac Domino nostro Clemen-
 tissimo Guiljelmo, optimo patriæ nostræ Patri
 obtrudere & ascribere, eiusq; aures nimis hic
 patientes nihil formidarint uanis suis Sophisma-
 tibus implere & onerare: fui & ego anima-
 tus, ut aliquo modo auderem hanc meam qua-
 lem-cunq;*

DEDICATORIA.

*Aemuncq; refutationem eidem nostro Principi
 modeste offerre, & ipsius Clementiæ, mihi uelut
 numini propitio, consecrare. Si uero dignatus
 est, & potuit legere & ferre Optimus Princeps
 ea, quibus illi planè athei idolomaniam, ad cer-
 torum Diuorum simulachra confluxum miseræ
 plebis, & peregrinationem, & eorundem ge-
 stationem & circumlationem impudentissimè
 defendunt, in contumeliam (ut uerissimile est)
 Patris huius (piæ memoriæ) Ducis Iohannis, O-
 ptimi quoque & prudentissimi Principis, qui
 ante multos annos hanc insanam stultitiam &
 impietatem pijsimè abrogauit: si potuit lege-
 re & ea, quibus multò impudentius conantur
 subuertere Cœnæ Dominicæ erogationem in po-
 pulo sub utraque specie, iamdudum in ipsius Cle-
 mentiae ditionibus concessam & approbatã: spe-
 ro ipsum benignissimis auribus percepturum &
 hæc mea, quibus istæ & in Deum & in pijsimos
 Principes istorum hominum blasphemiae & con-
 tumeliæ abolerentur, & quasi sponsia detergun-
 tur. Tu porrò ut cœpisti, perge quæso dein-
 cept annotare diligenter, & ad me perscribere
 impurissimi illius Iobusitæ concionatoris in Ec-
 clesia Metropolitana nouas & prodigiosas bla-
 sphemias, quas assiduis uociferationibus apud
 imperitam plebeculam detonat, & ex impijsimo
 pectore euomit. Spero aliquando futurum, ut
 amplissimus & prudentissimus Senatus Colo-
 A 10 niensis*

EPIST. DEDICAT.

nensis, omnesq; Ciues honestissimi intelligant
quibus ueneficijs & cantionibus, suæ mentis (ut
ita dicam) oculos perstringat hic præstigiator
nequissimus. Vale in Christo Iesu: Attende tibi
tibi ipsi: Caue à fermento Scribarum & Pharisæ
sæorum Colonienstum. Ex nostro Gym
nasio Theologico, Kalend. Maij,
Anno supra Millesimum
Quingentesimum
Sexagesimo
primo.

Tibi tuæq; familia
addictissimus

Henricus
Artopæus.

RESPONSIO

AD CARMINA CENSURÆ

re Colonicensium Theologorum,
gastrorum, adiuncta per
Ioannem Breidbachium
discip.

Abida Romanæ coxerunt pabula
uulpes,
Pabula Cerberei l. uida felle can-
nis.
Conuiuasq; uocant, au: do qui dia-
raucena

Ore uorent: tu, ne decipiare, uide.

Ne gustes, fueris si Religionis amator,

Quæ fluit è Sacris diuite fonte libris.

Wis tibi tartareis dapibus Lernæq; cruore

Romani monstrem pabula cocta lupi

E putribus Latiae manarunt fontibus Hydræ:

Inuoluit nugis dogmata sancta suis.

Fulmina dira uomēs in eos, qui dogmata Christi

Posthabito sese corde animoq; colunt.

Pro tali Duce Papiolæ modò digladiantur.

Eiusiussa docent, bellaq; seua mouent.

Sic terrent miseros, solitaq; Tyrannide regnāt.

Omniaq; arbitrio stantq; labantq; suo.

A II Cumq;

Cumq; Dei pugnant uerbo . sub cortice molli
 Cerbercum latitat uirus, & anguis hians:
 Ne te sanguiuomis decerpant rictibus, escam
 Spermato : non illam pagina Sacra dedit.
 Ipse Deus iussit se solum in uota uocari,
 Hi contra la trant. Numina multa coles.
 Siropolis, claudunt cœlum tibi, tartara pandunt.
 Quam nos immanis carnificina premit?
 Si dicas, Sequar æterni præcepta Parentis,
 Infrendent, Latij iussa sequere patris.
 Effusi Christus nos abluit amne cruoris:
 Scandere quo Superum tramite tecta datur.
 Obgannit Latium, Sedem referare Tonantis
 Papa ualet, Meritum pandit ad asira uiam.
 Cætera quid referam Latia portenta culinae?
 E cerebro Papæ dira uenena fluunt.
 Ne mentem dape Lernæa, sanieq; putrenti
 Inficias, Latij pabula sperne lupi.
 Arbabusq; Dei uerbum complectitor ulnis,
 Hoc lotis animis esca salubris erit.
 Hoc Duce conscendes augusta palatia cœli:
 Hic animum certa lege modoq; regat.
 Hunc odere Ducem Romani Monstra Senatus,
 Et sua præponunt falsa recepta Deo.
 Hi tibi, Monhemi doctissime, mille pericla,
 Retia mille struunt, ut capiare dolis:
 Conuicti s lacerant, corrodunt dente canino,
 Quod tradas summi iussa tremenda Dei:

Romæ

Romaniq; lupi crudelia dogmata spernas,
Dogmata quæ argenti condidit atra fames.
Perfer, & obdura: despument horrida buccis
Sulphureis in te Monstra, Erebiq; Duces.
Christus in arce sedet supera, qui cuerberat oēs
Telorum nymbos, hæc Duce tutus eris.
Hoc duce tutus eris, confundant Tartara Cælo,
Terram undis, tali uir dice tutus eris.
Huc grex Aonius properet, si fortè retexi
Romanae furia nigra uenena uolet.
Huc ades, hic Christū frondescens imbibet atas:
Hic monstrat Papæ somnia uana liber.
Hic Labyrinthæos errores indicat eius,
Anguinos morsus, fulmineasq; faces.
Et quoq; ut è sacris Monhemius omnia riuis
Hauerit, ut sacro dogmata mille fluant.
Et quàm falsa uomant in eum mendacia Vulpes,
Hinc Antichristi subdola uerba patent.
Tartareos succos, tetrumq; Colonia uirus
Obtulit, in falsa Religione manens.
Hæc contra Liber hic tibi pharmaca certa para=
Quæ Papæ sanent uulnera facta manu. (uit,
Hic uiole, myrtusq; , roseq; , & lilia fragrant:
Eructat Papæ dira uenena sinus,
Cerberæq; dapes, sanicem, pus, uirus Auereum:
Hic liber ætherei nectaris imbre madet,
Distillat mel sydereum, funduntur odores
Lacteoli, hoc uernans ridet Amomus agro.
Hauisisti

Hausisti Papæ mendacia dogmata finte &
Euome, Lac avidus spirituale bibas.
Vah mammas istic offert tibi dira Megera,
Istinc ut sugas lac furiale licet.
Hic liber ad Christū tibi peruia compita pandit
Hæc iter esto tibi, papula sperne lupi.
Sollicitè Stygium Latia fuge Tygridis astum,
Quæ se mentitur iussa tenere Dei.
Dogmata sancta Dei maneant, teneantur & illa
Quæ coluit Christi tempore uera fides.
Obruta quæ Latia iacuere Tyrannidis astu,
Tartareisq; diu mersa fuere dolis.
Nunc emerferunt accensa lampade Christi,
Quam Latius diro fulmine prebit Aper.
Non noua debuerant coelestia dogmata dici,
Sed noua sunt illis, Christus & ipse nouus.
Desine Papicolis nimium confidere uafis,
Christicolūm potius castra sequare Ducis.

AD CENSURAM
THEOLOGO-
RUM COLON-
nienſium Reſponſio.

MULTA STATIM AB
initio verba profundunt Cen-
ſores Catechiſmi Monhemia-
ni, & autoritate S. Patrum
probare nituntur Sacram ſcri-
pturam eſſe difficillimam atque obſcuriſſi-
mam: atq; hinc concludunt, Chriſtianorum
vulgus ab ea arcendum, tanq̃ prophanum à
myſterijs: & Sutorum, Opilionum, Veſpil-
lonum ingenia, ad tam ſublimia capienda nō
eſſe idonea: eosq̃ue porcos eſſe cenſent, an-
te quos margaritæ Euangelicæ nō ſint proj-
ciendæ. Quati verò plebs pia & Chriſtiana
ſpiritum ſanctum non habeat, qui eſt opti-
mum principium ad ſcripturas percipiendas:
cuius illuminationem dum ardentibus preci-
bus ambiūt iſti coram mundo abiecti, & ſei-
pſos in legendis ſcripturis exercent, eos vi-
deas in ſcripturis diuinis plura tenere, q̃ iſti
inflati Doctores aſſequi potuerint, aut alios
docere. Verax eſt enim Chriſtus, qui ait: Matth. ii.
Gratias ago tibi Pater, Domine cœli & ter-
ræ, quòd celaris hæc ſapientes & prudentes,
B. &

AD CENSURAM THEOLOGA-

& detexeris ea paruulis, Sanè pater, sic enim fuit bona voluntas apud te. Fatemur sanè suam scripturis esse difficultatem, sed habet eadem rursus, quoad pios & fideles animos, suam quoq; claritatem, euidentiã, atq; perspicuitatem, vt non minùs tenuia nutriat, illustretq; , q̄ vel maxima exerceat ingenia. Sicut multis locis docet eruditissimus atq; acutissimus Theologorum Augustinus, scribens Volusiano Epist. 3. Tanta est, inquit, Christianarũ profunditas literarũ, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio, conarer addiscere. Non q̄ ad ea quæ necessariã sunt saluti, tanta in eis perueniatur difficultate: sed cùm quisque ibi fidem tenuerit, sine qua piè recteq; non viuitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorũ umbraculis opaca, intelligenda proficientibus restant, tantaq; nõ solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verùm etiam in rebus quæ intelligenda sunt, latet altitudo sapientiæ, vt annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi, hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cùm consummauerit homo, tunc iucipit. Vides Augustinum, tametsi difficilem esse Scripturam, haud obscure significet, & ἀνεκδότως plæraque tradere, tamen

men ad ea quæ salutis nostræ sunt necessaria, facile in ea perueniri posse, innuere.

Quid quòd in eadem Epistola hic vir Dei scripturæ stylym ita attemperatum esse docet, vt doctis iuxta ac indoctis; sit saluberrima: Modus autem ipse docendi, inquit, quo Sancta Scriptura contextitur, quæ omnibus accessibilis, quamuis paucissimis penetrabilis, ea quæ aperta continet, quasi amicus familiaris sine fuce, ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in mysterijs occultat, nec ipso eloquio superbo erigit, quò non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad diuitem: Sed inuitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascit, sed etiam secreta exercent veritate: hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, eadem rursus operata desyderantur, desyderata quodammodo renouantur, atque renouata suauiter intimantur. His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui vel errando eam nescit esse saluberrimam, vel odit ægrotando medicinam. Quid dulcius dici poterat, quàm Scripturam, tanquam amicum familiarem, ad cor loqui indoctorum iuxta ac do-

AD CENSURAM THEOLOGA-

torum? Quid suauius, quàm eandem, ut humili-
lem aliquem, & liberalem diuitem, tardiuscu-
las & ineruditas animas, tanquam pauperes ad se
inuitare: praua corrigere, parua nutrire, ma-
gna oblectare ingenia? omnibus denique sa-
lutarem esse? Citant & ipsi Augustinum, de
Genesi ad literam lib. 5. cap. 2. Tu autem cum
Scriptura non deferente in firmitatem tuam,
& materno incessu tecum tardius ambulan-
te, proficias. Quæ sic loquitur, ut altitudine
superbos irrideat, profunditate attentos ter-
reat, veritate magnos pascat, affabilitate par-
uulos nutriat. Quid ergo à maternis ince-
sibus, & nutritione tam piæ & affabilis ma-
tris infantes Iesu Christi auellunt? & non
metuunt in eorum esse albo, quos hæc mater
altitudine sua superbos irridet? Experientia
ipsa edoctus hæc scripsit Sanctissimus Augu-
stinus, qui olim huius matris ductu è Mani-
chæorum erroribus, quibus impediabatur,
feliciter euasit, cum quidem ad hanc matrem
diuino oraculo adduceretur, quod auribus
eius insonuit: Tolle, lege: tolle, lege, ut in
suis Confessionibus ipse recenset. Nec du-
bium est hoc turbulentissimo tempore con-
trouersæ Religionis, multas pias mentes mi-
rabili aporia angere, quibus haud temerè salu-
brius cõsulueris, quàm Augustino oraculum
tunc consuluit. Profuit & Eunucho Reginae

STRORVM COLON. RESP.

Candacis, Esaiæ Prophetæ, tametsi non intellecti lectio, sicut in Actis habemus. Quare lectio sacrarum literarum & credentibus & non credentibus, indoctis iuxta ac doctis, hebetibus æquè ac acutis vtilissima est. Quid quod Deus ipse, non modò Legem, sed & Prophetas in populo suo vulgò haberi passus est, & exteris tradi legendos. Christus quoque suis mandat, vt scrutentur scripturas. Nunquid isti Deo prudentiores esse volunt? Sed rogabimus Censores nostros, num excutendo sacros libros è manibus plebis, eam reddant magis idoneam ad diuinarum rerum intelligentiam? Certè hac ratione stupidior & alienior à Deo & salute sua indies euadit.

Ioan. 5.

Probantiquoq; testimonio Petri, difficulta quædam in Epistolis Pauli contineri, quæ indocti ad suam perditionem deprauent. Verùm Petrus habet *ἀνομήματα*, id est, quæ non quibusuis pateant: quòd scilicet caro & sanguis ista non manifesta facit, sed eis, qui Spiritu Dei aguntur, præit lux illa cœlestis, vt omnia fiant ipsis perspicua. Nec debet bonis esse f. audi, quod impij canes scripturis abutuntur, cum hoc Augustini atate factitarint teterrimæ pietatis pestes, Manichæi, Arriani, Donatistæ, Pelagiani, & huiusmodi portenta, quando nihilominus ille sacras literas omnibus consulis legendas, vt supra patuit.

2. Pet. 2.

B 3. Et in

AD CENSURAM THEOLOGA-

Et in Sermone, quem in capite Ieiunij habuit, à fidelibus contendit, vt lectionem Sacrarum literarum ipsis conuiujs loco aleæ & tesserarum adhiberent. Estq; ratio admodum imbecilla, vt bona propter quorundam abusum auferantur. Alioqui & Eucharistiam ipsam oportuit sublatam, q̄ multi, vt Paulus attestatus est, illa in suam perniciem abutantur. Et quid est tam sacrosanctum, quo humana impietas & nequitia non abutitur?

Vbi de difficultate Scripturarum prolixè differuerunt Censores, vt ab ea vulgus prohibeant, multis verbis contendunt, non esse cuiusuis Sacras literas explanare. Quasi verò Monhemius munus interpretandi & enarrandi scripturas rudibus & imperitis hominibus delegari velit: cum ei tale quiddam ne per somnium quidem in mentem venerit. Itaque iure retorquebimus in eos Hieronymi verba: Sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vendicant. Scribimus indocti, doctique poemata passim. hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc Sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, laecerant, docent anteq̄ discant. Disci enim sacras literas vult Monhemius, & quidem accuratè, deinde doceri: Non autem Beoticas sues, vt passim fit in regno Pontificio. ad tantum munus admoueri, Chrysoptomi deside-

rio (quem Monhemius citauerat) abundè satisfieri putant , si Epistolam & Euangelia dominicalia , vt vocant , audiat populus , domiq; diligenter repetat , altaque mente reponat , & ad conciones præparatus accedat . Quasi verò huius viri ætate mos fuerit , ita frustulatiim interpretandi scripturas , qui postea in regno Papæ obtinuit . Mirum verò , quòd præstigiatores isti ex Chrysostomi verbis , quæ habet in Præfat. sua in Romanos , elicere se posse putarunt , vulgus à lectione Sacræ scripturæ prohibendum esse : cùm Episcopus ille promiscuam multitudinem ad lectionem Pauli adhortetur , planeq; dicat , si omni animi alacritate huic lectioni incubant , nullo prætereà Doctore opus fore . Non enim inquit , nos quæcunque percipimus , acumine intellectus penetramus . Nam & hebetiores assiduo studio etiam cõsequuntur difficilia . Idem promiscuè omnes suos in sacris Concionibus perpetuò ad lectionem Sacrarum scripturarum extimulare solebat , tum alijs permultis rationibus , tum hoc præclaro simili : Qui nacti sunt , inquit , auri aut argenti fodinas , nullis parcunt laboribus , humum effodiunt , terram subeunt , & terram atq; pestilentem exhalationem perforunt , quòd possint ad paruas auri , argentiue mias peruenire . Et nos cùm habeamus copio-

STRORVM COLON, RESP.

διὺτϞ, Genitiuo τούτου, Datiuo τούτου, Acculatiuo τούτου, &c. Nec culpam in Typographum reijcere possunt, si enim τούτου legas, versus sibi non constabit.

Citant & Aristotelem Magistri nostri, eadem, qua Sacras literas & Patres, fide & diligentia. Nam cum Aristoteles iuvenes animi perturbationibus obnoxios, non satis idoneos Ethices auscultatores esse tradat, isti iuentuti arcana scripturæ mysteria minimè concedenda existimant. At qui non tantum ob animi perturbationes, iuuenem Aristoteles ineptum moralis Philosophiæ auscultatorem esse docet, sed multò magis, quod rudis est aduuum vitæ, ex quibus hæc disciplina efficitur. Præterea nihil, inquit, interest, iuuenis sit ætate, an moribus iuueni similis. Non enim defectio est ob tempus, sed quia uiuit, & persequitur singula cum perturbatione. talibus enim inutilis sit ipsa cognitio, perinde atque incōtinentibus ipsis. His autem, qui suas rationi subijciunt cupiditates, cum ratione que agunt, magram afferre potest utilitatem. Hæc Aristoteles Interprete Argyropilo.

Non erunt ergo impuris istis cœlibibus Sacrificulis sacra mysteria committenda, quorum multi ætate, longè verò maxima turba moribus iuvenes sunt, & cupiditatibus incensiferuntur, ut à pietate & recta ratione de-

AD CENSURAM THEOLOGA-

flectant. Rursus idonea erit cœlestis Philosophiæ auscultatrix pia & casta iuuentus, quæ reiectis Dei ope cupiditatibus, pietatem & rectam rationem duces sequitur. Non enim, ut inquit Aristoteles, est defectio ob tempus. Et Paulus in singulari Dei beneficio ponit, quod Timotheus ab ipsa pueritia Sacris literis fuit imbutus. Porro ut cum Censoribus deputatis ad Chrysostomum reuertamur, aperte docet ille, ex scripturæ ignorantia innumera mala esse, ac nominatim recenset hæresin perniciem, dissolutam vitam, & inutiles labores. Theologastri verò, dum obstinationi suæ, inueteratis abusibus & superstitionibus consulunt, in vocem erumpunt manifestè impiam, ne dicam sacrilegam: audenter enim dicunt, nullam vnquam tot retrò seculis repertam fuisse hæresim, quæ non ex scripturis occasionem acceperit. En, quid non audeat humana temeritas (verbis utor Augustini) cum in sententiam nefandi præcipitatur erroris. Nam si scriptura omnium, quotquot fuerunt hæresin fuit occasio, quid ea perniciosius dici potest? Ego verò, quicquid impudenter & audenter latent isti canes, asseuerare non dubito, Deum pro sua bonitate hominibus assiduè legentibus sacras literas, largiri deniq; ut & intelligant & credant, & ad salutem piè erudiantur.

Cæte-

2. Tim. 3.

In præfatione in Roman.

Contra Cresco. Gram. li. 4, ca. 38,

Cæterùm in istis Psalmorum verliculis :
Lex Domini immaculata , &c. contendunt
 nullam Scripturarum mentionem fieri , sed
 tantùm Legis & mandatorum Dei. Verùm
 non possum satis mirari , quid nam Theolo-
 gasti Scripturam appellant, si lex & manda-
 data Dei Scriptura non est? In Carmine
 Breidbachij hunc versum præcipuè notant :
Dogmata Christiadû sint vana explosa thea-
 tro. Quem ita inuertunt : Dogmata omnia
 Christiadum explodenda esse , solum Cate-
 chismû Monhemij amplectendum esse. Non
 dicit Breidbachius omnia dogmata, sed va-
 na dogmata : & genitiuus Christiadum re-
 ferendus est , non ad dogmata , sed ad thea-
 tro. Hunc enim esse huius versus sensum, e-
 tiam puer aliquis quintæ aut sextæ classis vi-
 dere poterit : Vana dogmata sint explosa
 theatro Christiadum. O cæci & indocti Cen-
 sores, ô calumniatores perfidissimi! Quæ in
 primû caput Catechismi scriptitant, indigna
 sunt responso , vbi nihil quàm virulentiam suam
 euomunt. Flagellant Monhemium, quod de au-
 tore Epistolæ ad Hebræos ἐπέχει videatur,
 cum vel ipsi ex Hieron. sciant , quanta inter
 Veteres fuerit ἐποχή. Quin & ipsa Episto-
 la à Latinis Ecclesijs ægrè recepta est, quam
 tamen Monhemius inter Apostolicas
 cum omnibus pijs catholicis
 amplectitur.

IN-

AD CENSURAM THEOLOGA-

INITIO DIALOGI SECVN-
 di contendunt Apostoli auctoritate, A-
 damum nō fuisse seductum, sed mulierem
 tantum. Verum Paulus eo loco iussit, mulie-
 rem in Ecclesia tacere, quod esset instrumen-
 tum expositum ad insidias. Id autem confir-
 mauit exemplo primorum parentum. Quæ
 enim virum ad peccandum impulerit, nō vi-
 detur eum posse rectè instituire: quæque à
 Diabolo seduci, & à serpente decipi potue-
 rit, eam non est æquum in Ecclesia magisterij
 gradum obtinere. Adamus autem seductus
 est ipsius mulieris opera, quæ in hac parte Sa-
 tanæ fuit organon, & magis peccauit q̄ Eua.
 Si enim Adamus non consensisset, aut obiur-
 gasset vxorem, nō peccasset. Nunc autem fi-
 dem ille habuit Satanæ mendacio, discessit à
 præcepto, quod ei Deus proposuerat, præci-
 pitatus est in peccatum & in mortem. Hinc
 Paulus Rom. 5. Adamum peccati auctorem
 nominat. Quare & Deus illi exprobrat: Ec-
 ce Adamus, quasi vnus ex nobis: Euam tacet.

Quod scripserat Monhemius, omnia ope-
 ra eorum qui renati Baptismo nō sunt, quan-
 tumuis videantur spetiosa, inter peccata re-
 censeris: Aduersarij dogma hoc esse censent
 durum, incommodum, παράλογον, denique
 erroneum, & in Tridentina synodo anathe-
 mate percussum. Vindicanda verò nobis
 est,

STRORVM COLON. RESP.

est, quæ tam hostiliter impetitur Veritas.

Habuit sanè terrena ciuitas excellentes quosdam ciues, præstantes animi magnitudine, prudentia, temperantia, iustitia : quorum opera moraliter seu ciuilitè bona fuisse concedendum est: quæ tamen, quoad infideles & prophanas eorum mentes, peccata semper fuerunt: quia neq; ex fide & religione vera promanarunt, neq; in rectum finem, Dei videlicet cultum atq; gloriam directa fuerunt. Etsi autem hæc simulachra virtutum profuerunt ad rerum vniuersitatem cõseruandam, & in Republica terrena vtilissima fuerunt, in qua & remunerationem acceperunt à iusto Deo, honores, imperium, gloriam: Vmbrales tamen fuerunt, non veræ virtutes. Primùm, quia non in Deum referebantur: deinde, quia turpissima seruitute deformatæ, ancillæ fuerunt: in alijs τῆς ἡδονῆς, in alijs τῆς πλεονεξίας, in alijs τῆς φιλοτιμίας. Quæ nō autem minùs turpis domina sit φιλοτιμία, q̃ vel ἡδονῆ, vel πλεονεξία, tamen & ipsa turpis est: cui seruire virtutes, & iniustum est, & sacrilegum. Itaq; vel in laudatissimis hominibus euidentis apparet naturæ prauitas atque cõtaminatio, quæ vmbra virtutis in vitium commutat, & opera in spetiem bona, propter adhærentem prauitatem conuertit in peccata.

Tradit

AD CENSVRAM THEOLOGA.

Tradit hæc passim Augustinus, tametsi non
ijsdem verbis, in eandem tamen sententiam:
potissimùm lib. 5. de Ciuit. Dei, à cap. duo-
decimo per aliquot capita. Et contra Iulian.
lib. 4. ca. 3. scribit omnes à Dei vnus religio-
ne alienos, vtcunque ob virtutis opinionem
admirabiles habeantur, non modò nulla re-
muneratione dignos, sed magis punitione: &
pura Dei bona cordis sui pollutione contami-
nant, &c. quæ sequuntur. Qui locus tam ma-
nifestè pro Monhemio est, vt nisi frontem
perfricuisent aduersarij, eius in scripto suo
meminisse veriti fuissent. Sed istis sepe in ci-
tandis Patribus vsuuenit & Capræ, quæ sua
voce indicabat cultrum, quo iugulanda erat.

Et libri de Ciuitate Dei vndeuigesimi ca-
pite vigesimo quinto: Quàm libet enim vi-
deatur animus corpori, & ratio vitijs lauda-
biliter imperare: si tñ Deo animus & ra-
tio ipsa non seruit, sicut sibi seruiendum esse
ipse Deus præcipit: nullo modo corpori vi-
tijiisque rectè imperat. Nam qualis corporis
atq; vitiorum potest esse mens domina, ve-
ri Dei nescia, nec eius imperio subiugata, sed
vitiolissimis dæmonibus corrumpentib. pro-
stituta? Proinde virtutes, quas sibi habere
videtur, per quas imperat corpori & vitijs
ad quodlibet adipiscendum, vel tenendum,
nisi ad Deum retulerit, etiam ipsa vitia sunt
potius

potiùs quàm virtutes. Nam licet à quibusdam tunc verè & honestè putentur esse virtutes, cum ad seipsas referuntur: nec propter aliud expectantur, etiam tunc inflatæ & superbæ sunt: & ideo non virtutes, sed vitia iudicanda sunt. Et quæ sequuntur.

Quid, quòd & alibi duabus aptissimis similitudinibus hanc sententiam illustrat? Ea ipsa opera, inquit, quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit, aspiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fae enim hominem optimè gubernare nauem, & perdidisse quò tendit: quid valet, quia antennam optimè tenet, optimè mouet, dat proram fluctibus, cauet ne latera infligentur, tantis est viribus, vt detorqueat nauem quo velit, atq; vnde velit: & dicatur ei: vsq; quo is? & dicat: nescio, aut nō dicat nescio, sed dicat: Ad illū portū eo. nec ducat in portū, sed in faxa festinet. nōne is quantò sibi videtur in naui gubernando agilior & efficacior, tantò periculosi⁹ eam sic gubernat

In Psalm.
mnm. 38.

AD CENSURAM THEOLOGA-

ut ad naufragium properando perducatur? Talis est & qui optime currit præter viam. Nonne ergo erat, & tolerabilius, ut esset gubernator ille paulò inualidior, ut cum labore & aliqua difficultate gubernacula regeret, & tamen rectum debitumque cursum teneret: rursusque ille pigrius etiam & imbecillius, tamen viam ambularet, quàm præter viam fortiter curreret. Optimus ergo is, qui & viam tenet, & bene ibi ambulat. Sequentis autem spei: qui etsi aliquantulum claudicat, non omnino ut erret aut remaneat, sed progrediat, etsi paulatim. Fortasse bene sperandum est, cum quo tendit etiam tardius peruenturum. Haec tenus Augustinus. Vides, quàm euidenter ostendat, frustra se fatigare beneoperando, quotquot à recto scopo aberrant. Quapropter & alibi dicit: Quantumlibet autem laudetur atque prædicetur virtus, quæ sine vera pietate seruit hominum gloriæ, nequaquam sanctorum exiguis initijs comparanda est, quorum spes posita est in gratia & misericordia veri Dei. Religio nostra, inquit idem, iustos ab iniustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit: sine qua, quæ videntur bona opera in peccata vertuntur. Validissimis scripturæ testimonijs hæc communit vir Dei: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Sine fide impossibile est placere Deo. Mala arbor

De ciuitate Dei
 lib. 5. capite 19.
 Libro 3. ad Boni
 faciū capite 5.
 Contra
 Iulianū,
 li. 4. c. 3.
 & alibi.

arbor non potest fructus bonos ferre. Si oculus tuus nequam sit, totum corpus tenebrosus erit. Omnes nascimur filij iræ. & sexcentis alijs.

Quid ad hæc aduersarij? Obliquè suggillant Augustinum: Negant scripturas, quas adducit, multum ad hoc declarandum momenti habere, & tamen paucissimas attingunt. Sententiam Pauli: Quicquid non fit ex fide peccatum est, cū Iuliano patrono suo astringunt. Cū sit generalis sententia, continens præclarissimam doctrinam: nimirum, Deum non morari spetiem, pompam, & externum fulgorem operum: sed intus expendere, an dimanent à vera obedientia. Quare cum Augustino respondemus & nostris Neoiulianis: Testimonium Apostoli, sicut vobis visum est accepistis, & exposuistis: non vt sapit, sed vt sapitis. Nam & Origenes sententiam hanc generalem esse putat: atq; iccirco hæreticorum opera ait verti in peccata, & illorum fides non vera sit, sed fucata & falsa: quemadmodum falsa quædam dicitur scientia. Et citat illud: Fiat oratio eius in peccatum. Quòd si hæreticorum opera vertuntur in peccata, cur nõ & omnium impiorum, quibus omnia sunt contaminata, cū polluta sit illorum mens & conscientia? Genesios 4. Respexit Dominus ad Abelem, & C. opera

Contra
Iulianū,
lib. 4, c. 34

AD CENSURAM THEOLOGA-

opera eius. Non simpliciter narrat Moses, placuisse Deo, quem illi cultum Abel exhibebat. sed exordium à persona facit: quo significat, nullam fore operibus gratiam coram Deo, nisi quorum auctor iam antè gratus sit ac probetur. Esai, 1. Ne offeratis sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi, Calendas & solennitates odit anima mea, &c. Quid istuc sibi vult, quòd Dominus ita nauseat ad obsequium suæ legis? Imò verò nihil hîc respuit, quod sit ex germana legis obseruatione: cuius initium esse vbique docet, syncerum sui nominis timorem. illo sublato, non modò nugæ sunt, quæcunque illi offeruntur, sed fœtidæ abominandæq; sordes. Vide & caput quinquagesimum octauum. Item Prouerb, decimum quintum: Sacrificium impiorum abominatio. Ad Ephesios scribit Apostolus, eos, qui absque Christo sunt, filios esse iræ, id est, odiosos Deo. Et in Ioanne habetur: Qui non credit in Filium, non habebit vitam æternam, & ira Dei manet super eum. Proinde cum odio nos habeat Deus, qui poterimus ei, vel grata vel amabilia opera facere? Atque nos malas arbores esse ante regenerationem, satis docet Apostolus ad Romanos, qui homines huiusmodi confert oleastris. Iccirco, cum ex mala arbore non
proe

prodeant nisi mali & putres fructus, nihil certè merebuntur nisi pœnas & æternos ignes. Hebr. 11. Sine fide fieri non potest, vt quis Deo placeat, Hinc facilè cernimus, maledictū esse, quicquid cogitat, meditatur, perficit homo, anteq̃ Deo per fidem recōciliē.

Quòd ad illam sententiam, Sine fide impossibile est placere Deo, attinet: concedūt opera bona infidelium Deo gratū hominem non reddere. At quomodo ingratum erit bonum bono? Nōne vitiosum esse necesse est, quod displicet Deo iusto & bono? Addūt rationem, quia destituatur charitate, quæ sit forma & oruamentū virtutum omnium? Sed quomodo bonū opus præstabit homo destitutus charitate? Non enim fructus est bonus (vtor verbis Augustini) qui de charitatis radice non surgit, An non iure optimo Monemus Censuribus suis, verbis Augustini respondeat? Piget dicere, q̃ multa vos sequantur insana, talia sentiētes, talia scribentes, talia dicentes, in talibus me q̃ similiter non desipiam, velut censoriè reprehendentes.

Tandem se prodit Magistralis perspicacia, cū cōcessionem impij canis Iuliani, declarationem & interpretationem putant esse verborum Augustini, nec aliud dixisse August. in tam longa & acri disputatione, q̃ infidelium opera ad veram pietatem, aut ad salutem

De Spiritu & litera, cap. 14.

Cōtra Iulian. lib. 4. cap. 3.

Ibidem.

AD CENSURAM THEOLOGA-

æternam nihil quicquam conferre, nec ad eam perducere. Nauiget Anticyras Samij Lucumonis acumen, Elleborumque bibat. Non enim controuersia erat inter Augustinum & Iulianum, excludi è regno cælorum opera infidelium. Fatebatur Iulianus infideles steriliter bonos esse, & virtutes eorum exilitate premij, quod appetiissent, frustrari, sicut expressè testantur verba eius ab Augustino adducta. Sed disputatio in hoc cardine voluitur: Vtrum virtutes infidelium sine veræ virtutes, & opera eorum sine vlla labe peccati, bona. Hoc ait Iulianus, negat Augustinus. Quare tandem ita concludit: Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & sine vlllo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc scio: quia non ea facit voluntas bona, (voluntas quippe infidelis, atque impia non est bona) dicantur secundum te huiusmodi voluntates arbores bonæ: sufficit, quod apud Deum steriles sunt, ac per hoc non bonæ.

At quiritantur, nisi in hunc sensum, hoc est, Mathæologicam stupiditatem, admittamus, necessum esse, vt Augustinum cum Augustino committamus. Quali verò imprudenti hæc exciderint, & non toties eadem in scriptis suis inculcet. Ablegant lectorem ad
loca

Ibidem.

loca aliquot Augustini, quæ si quis inspiciat, comperiet Censores mulgere hircum, & lectorem vt cribrum supponat, hortari. Fuerit donum Dei, mereatur suam laudem, quæcumq; in illustribus Ethnicorum viris apparuit rectitudinis & honestatis species: num eò minùs peccarunt, qui hæc in alium finem, q̄ authorem Deum retulerunt?

Quin ne ignoremus eos apertè Iulianis-
sare, citant & ipsi locum Pauli Rom.2. Sed *Ibidem.*
respondebit Monhemius cum August. Gen-
tes, legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui
habent opus legis scriptum in cordibus suis:
Quid vos adiuuent omnino non video. Si-
bi ipsi sunt lex, inquit, ostendunt opus & vim
legis scriptam in cordibus suis. ideo ignoran-
tiam prætexere non possunt. Quid hoc ad
persoluumdum præsens Ζήτημα? Nisi fortè,
quia Patriarcha eorum Iulianus Augustino
locum in eadem controuersia obiecit, ipsi
eundem Monhemio obijciendum putarunt.

Instant postremò, apud alios Veteres vix
vnquam aliud inueniri. Quasi Patres reli-
qui ab Augustino dissentiant. Ego vero af-
firmare non dubito, tam Veteres q̄ Recen-
tiores sanctissimo viro Dei astipulari, præter
argutum illum Scotum cū obscuris aliquot
Sophistis, qui operibus non renatorum ali-
quid obedientiæ erga Deum, & quandam ad

AD CENSURAM THEOLOGA-

gratiam, præparationem, meritumque congrui attribuerunt. Quorum impudentiæ Matæologi nostri, quam Catholicæ veritati accedere maluerunt.

Definit autem delitiæ nostræ Scotus obedientiam Legis, Facere id opere tantum, quod Lex indicit, etiamsi desit intentio, quam Lex requirit, hoc est, etiamsi non fiat vero studio Dei. O tenebras planè Scotticas! Non vident talpæ grauisimum peccatum esse, & ingentem iram mereri neglectionem Dei, etiamsi in sanctissimo homine deprehendatur, siue Xenocrates ille sit, siue Pomponius Atticus, siue Marcus Cicero, siue quicumque eorum, qui extra Christum opinione hominum, laudem iustitiæ & bonitatis meruerunt. Quantò sanius Thomas, & omnes grauiores Scholastici obedientiam legis ibi esse negant, vbi verum Dei studium non sit, & eorum, qui Christo inliti nō sunt, opera, neque præparatoria, neque meritoria esse vllō modo, iudicant. Imò & eos, qui sunt Christo inliti, docent sine peculiari ac præcipuo Dei auxilio, nec inchoare, nec promouere, nec perficere aliquid boni posse. Gregorij verba referuntur .3. Quæst. 7. quibus tradit, opera non reconciliari personæ gratiam apud Deum: Sed econuerso, tum placere demum opera, vbi persona gratiam prius

Thomas. I
secundæ
quæst. 109.
art. 2. 3. 4.
& 6.
quæst. 114.
artic. 1.
quæst. 112.
artic. 3.

prius in Dei conspectu inuenerit.

Quò magis execrandi sunt Scotistę deputati, qui vexare Monhemium audent, pię & Catholicę sentientem, Nos ex nobis ipsis ad bene agendum minimè esse idoneos, solum Deum bonum opus inchoare in nobis, solum perficere. Quid potuit dici simplicius & Christianius? Et tamen oculati nostri Censores, vafrities, amphilogias, hæreses denique innocentissimo viro obijciunt. At vbi cęso ambiguitas? in verbis? ne? at plana & discreta sunt. In sensu? at nihil apertius. Quis hęc non animaduertit, virulentissimos rabularixandi materiam anxie circumspexisse, vt de libero arbitrio litigarent,

Scimus Deum Optimum Maximum homini, vt voluntate, non necessitate bonus esset, voluntatem liberam dedisse. Qua tamen ille malè vsus, & se & illam perdidit. Ita, vt ne cogitare quidem aliquid, nedum agere, Dei gratia destitutus, secundum Deum vlla ratione possit. Manet tamen in homine post lapsum illum Adę, arbitrium, iudicium, electio: atque hæ facultates, eatenus quidam liberę sunt, quatenus non coactę in potestate nostra remaneant. A Deo tamen atque eius iustitia auersę, contortę, deprauatę, atque peruersę sunt, ita vt miserrima peccati & Sathanę

Aug. Epistola 46. ad Valentin. & alibi saepe.

AD CENSURAM THEOLOGICA-

2. Cor. 3. mancipia sumus, donec per filium Dei restituantur. A quo enim quis deus est, huic & seruus additus est. Et : Qui facit peccatum, seruus est peccati. Item : Si Filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Aug. 1. Re tra ct. hoc est, non coactum est, tamen vt ad rectè faciendum sit liberum, gratia Dei liberetur
Cōfess. li- bro 4, c. 1. necesse est. Verissimè Augustinus : Quid sum ego mihi sine te, nisi dux in præceptis? Humilis est & Catholica omnium Piorum
Item li. 9. cap. 11. confessio : Quis igitur & qualis ego? Quid non mali ego, aut facta mea : aut si nō facta, dicta mea : aut si nō dicta, voluntas mea fuit? Nam, vt Augustinus alibi docet, Liberum arbitrium amissum proprio vitio, nisi à quo dari potuit, reddi non potest.

Aug. Epi- stola 3. ad Volusian. Quid autem superbæ animulæ, quæ (vt ille ait) nimis affectant plurimum posse, & ad sua vitia sananda, vel etiam refrenanda nihil possunt? Adducunt magno supercilio locum Gen. 4. Quare iratus es? & cur concidit vultus tuus? nonne si bene egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit. Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius : atq; hinc rationem & arbitrij libertatem, Philosophicè magis q̃ Christianè, concupiscentiæ & peccati dominam constituunt. Sed quid si verior sit illa
Chry-

Chrysoftomi, cuius meminerunt, interpretatio? Dolebat Caino sacrificium suum, non ita gratum & iucundum fuisse Domino, vt fratris fuerat, & præferri sibi fratrem, adeoque imminutionem sui, vt ipse quidem existimabat, grauiter ferebat, vt vindictam & mulctam intenderet. Reprehendit hanc eius iniustam excandescenciam Dominus, in hanc sententiam: Quòd cum hoc odio Cain, quod aduersus innoxium fratrem animo concepisti, præcellere te posse speras apud Deum, amentia est. Cùm is iustitiæ duntaxat, rectitudinis atq; bonitatis rationem habeat, quibus rebus præclaris te antecellit frater. Deinde, non est quod putes te imminui, & iustam doloris tui causam habere, cùm tibi ius primogenituræ, & dominiũ in fratrem saluum maneat. Quare iniquam hanc amarulentiam depone, & pijsimum atque obsequentissimũ tibi fratrem beneuolentia fraterna complectere. Quis non videt hanc istius loci explanationem, contextui longè meliùs conuenire, quàm illam, quam aduersarij adferunt? Sed quia variant hoc loco interpretes, tam veteres quàm recentiores, tanquam obscurum in medium relinquemus.

Citant & locum Deuteron. 30. Testes inuoco hodie cœlum & terram, quod proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem

AD CENSURAM THEOLOGA-

& maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu viuas, & semen tuum. Ex hoc loco sic inferunt: Si eligere iubemur, est igitur libera in nobis voluntas. Non hoc negamus, o bone, esse in nobis electionem, camque liberam, id est, non coactam, non enim, ut pecudes, impetu ferimur, vel externa vi impellimur ut lapides, vel boardarum globi. Sed à Deo, eiusque iustitia auerſam dicimus atque peruersam voluntatem nostram, donec spiritu Dei restituatur. Præclare Augustinus, De Spiritu & litera, capite tertio: Neque liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via: Et quum id quod agendum & quo nitendum est, cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene viuitur: ut autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris: non per arbitrium liberum, quod surgit ex nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Item capite trigesimo: Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? Absit. Sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam, non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: Sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gra-

tiæ

tia contra peccatum : per gratiam sanatio animæ à vitio peccati : per animæ sanitatem libertas arbitrij : per liberum arbitrium iustitiæ dilectio : per iustitiæ dilectionem , legis operatio. Ac per hoc sicut lex non euacuatur , sed statuitur per fidem : quia fides impetrat gratiam , qua lex impleatur . Ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam , sed statuitur . Quia gratia sanat voluntatem , qua iustitia liberè diligatur . Et quæ sequitur præclara.

Hæc etiam ad reliqua Scripturæ loca , quæ pro libero suo arbitrio proponunt , responsa velim.

Hier. 18. legitur, Quum dixisset populus, Post cogitationes nostras ibimus, Hieronymus exponit : Vbi est ergo absque gratia Dei liberi arbitrij potestas , & propriæ iudicium voluntatis ? cum grandis sit offensa Dei , sequi cogitationes suas , & pravi cordis facere voluntatem.

Ridiculum verò , quòd verba Christi , (Matthæi .23.) in patrocinium causæ suæ adferre voluerunt : Quoties volui filios tuos congregare, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Atq; hoc loco , vt plusquam asininam hebetudinem agnoscas , efferunt se : Ecce, inquit, quanta sit hominis libertas . vt Deo volente ,
possit

AD CENSURAM THEOLOGA-

Epist. 89
ad Hila-
rium.

Aug. de
corrupt.
& gra-
tia, ca. 13.

De Nat.
& Gra-
tia tōtra
Pelagia,
cap. 53.

possit non velle. O præclaram libertatem, de qua scitè Augustinus: Libertas sine gratia, non est libertas, sed contumacia. O liberum arbitrium: liberum, sed non liberatum: liberum iustitiæ, seruum peccati. Idem Augustinus dicit: Da quod iubes, & iube quod velis. Quærunť, quis sit vsus Concionum, libellorũ, edictorum, adhortationũ, disputationum, & id genus mediorum, si mutatio vitæ in hominis facultate non sit posita. Si scire auent, cōsulant Augustini libellum, cui titulus est De correptione & gratia. Etenim piget tam putida lōgiũs profesequi. Quare Neopelagianos istos grauissima Augustini voce compello: Quid tantum de naturæ possibilitate præsumitur? vulnerata, vexata, sauciata, perdita est: vera confessione, non falsa defensione opus habet. Gratia ergo Dei, non qua instituatũr, sed restituatũr quæratũr. Si cui videor hæc tractasse verbosius æquo, cōsyderet de re graui nos litigare. Naturæ humanæ peruerlitate, immunditiem, deprauationem, quæ etiam in præstantiss, hominibus apparet, donec Christi gratia reformatũr, declaramus. Quæ res in Ecclesia Dei saluberrima est. Semper enim φιλανθοι existunt & superbi, qui ciuili iustitia exaturati & inflati, gratiam Christi contemptim habent.

AD QVAESTIONEM ILLam Patris: Peccatum originis num remaneat in renatis? respondet in Catechismo Monhemij Filius: Quandiu corporis huius carcere circundamur, reliquias carnis nostræ circumferimus, non ut dominentur, sed ut nos nostræ infirmitatis conscientia demissi ac humiles reddamur. Deinde ad petendam à Domino virtutem resistendi peccatis solitemur: simulque perpetuæ culpæ nos reos esse, in memoriam nobis redigatur, ne animos efferre audeamus. Postremò, nobis instar freni sunt, quo in Dei timore retineamur. Piè & Christianè Monhemius, scripturisque consentaneè.

Quid aduersarij? Initio quidem & Luthe-
ri & Buceri dogmate inuidiosè præfantur
Deinde: Catholica verò Christianifidelium Ec-
clesia, inquit, secus hætenus docuit, nem-
pe regenerationis Sacramento omnia prorsus,
quæ peccati rationem propriam subire
possunt, penitus deleri, nullumque manere
peccatum: Cõcupiscentiam tamen relictam
esse, non ut peccatum sit, nec ut nos reos esse
damnationis perpetuæ in memoriam redu-
cat: sed quò stimulum nobis addat, & nos a-
lioqui torpore tabentes, ad rectè operandũ
excitet, &c,

Videat

AD CENSURAM THEOLOGA.

In Ioan. hunc languorem obluſtantem, vt Auguſti-
tract. 4ⁱ nus ait, ſaluti noſtræ, hanc infirmitatem, ſuc-
Ad Bo- cumbentem, vt idem ait, legi Dei. Hoc tan-
nifaciū, tum malum, quod niſi condonaretur, occide-
lib. 1, c. 8. ret, ſtimulum faciunt ad bene operandum.
Mihi perinde eſſe videtur, ac ſi quis Podag-
ram ſtimulum eſſe diceret ad incitandum
curſum, aut Chiragram ad aliquid apprehen-
dendum. Sed non immoror minutijs, ad
cardinem diſputationis me verto.

Fatemur ſanè & nos pleno ore, omnia pror-
ſus peccata, ſiue Originalia, ſiue (vt vocant)
Actualia, Baptiſmi gratia deleri, obliterari,
induci: ita vt nos iudicio Dei, reatu ſuo ob-
ſtringere ampliùs non poſſint. Et ſi aduer-
ſarij concupiſcentiam, quæ remanet in rena-
tis, eo ſenſu peccatum eſſe negarent, quòd
eos nouo reatu non obſtringit, nequaquam
ab ipsis diſſentiremus. Nunc verò, quia
Concupiſcentiæ morbo naturam peccati
prorſus detrahunt, à Scriptura & Ortho-
doxis Patribus diſſentiunt, & immeren-
tem Monhemium Sycophantiæ calumnian-
tur, nobis reclamandum eſt, atque demon-
ſtrandum, Concupiſcentiam, tametſi rena-
tos obligatione & reatu ſuo non ampliùs
obſtringat, naturam tamen & vim peccati
in eiſdem obtinere, & idcirco mortificatio-
ne mi-

ne minuendam atque consumendam,

Paulus Roman. 7. Peccatum, inquit, non cognoui, nisi per legem. Et quod illud peccatum sit, declarat: Nam & concupiscentiam, inquit, non nouissem, nisi Lex dixisset, Non concupisces. Vides hîc manifestè, concupiscentiam esse peccatum, ad quod agnoscendum ratio humana stupida sit & cæca, donec lege Dei detegatur atque ostendatur. Huicque postea actionem tribuit, peccati propriam, quæ est, Rebellare legi Dei. Non ergo à concupiscentia, peccati naturam remouere possumus.

Obganniunt Theologastri: Paulus, inquit, voce peccati abutitur, & eodem cap. ad diuersas significationes transfert, peccatum improprie concupiscentiam appellans. Quemadmodum satis indicat sententia illa: Ut fiat supra modum peccans peccatum. Id quippe, quod proprie peccatum est, quomodo peccat? Non enim consuevit de Abstracto nomine dici Concretum, nisi in aliam significationem translata: non enim dicimus, albedinem esse albam, vel quietem quiescere, aut aliud huiusmodi. Quomodo igitur peccatum peccabit, nisi improprie peccati uoculam accipias? &c. Hactenus aduersarij. Nam de Augustino postea videbitur.

Arteo-

AD CENSVRAM THEOLOGA-

Attende Lector, nihil enim aptius ad ipsorum amentiam confutandam adduci poterat, hoc ipso loco Pauli. Apostolus enim, ut concupiscentiæ naturam omnium oculis exponeret, ipsam per Profopopeian inducit, tanquam hostilem aliquam personam, incredibili odio Legis ardentem, & hostilia contra eam machinantem, quoscumque possit obedientiæ legis subtrahere, decipere, occidere, velle conspici, velle excellenter vires suas exerere, iniusta, profana, praua placita, constitutionibus iustæ, sanctæ & bonæ legis contraria præscribere, obtrudere, inculcare. Quid euidentius ad demonstrandam peccati naturam dici poterat? An nondum etiam vim peccati in concupiscentia agnoscit Censoreum acumen? an impropriam peccati voculam hinc à Paulo usurpari contendent? Et ne putent hæc intelligi debere duntaxat de concupiscentia, quæ est in non renatis, Catholicum omnium piorum sub peccati onere laborantium gemitum, ingenti voce exprimit: Miser ego homo, quis me eripiet de hoc corpore morti obnoxio? Et subiungit consolationem: Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Restat, ut declaremus orthodoxos Patres vnanimi consensu in concupiscentia etiam renatorum peccati naturam agnouisse, adeo ut iram Dei & æternam mortem sua

sua natura mereatur, nisi in Christo condonaretur. ¶ Augustinus contra Iulianū, libro. 2. Lex itaque peccati, repugnans legi mentis, quæ in tanti quoque Apostoli membris erat, remittitur in Baptismate, non finitur. Citat in eo libro multa testimonia Patrum Augustinus, & adduxit Ambrosium ita loquentem: Multa operatur in nobis peccatum: Nobis reluctantibus rediuuæ plærunique voluptates resurgunt. Agnoscit igitur hic vir Dei peccatum in renatis, idque multa praua operari deplorat. Augustinus in Ioan. Tract. 41. Non ait, non sit, sed non regnet. Quamdiu viuis, peccatum necesse est esse in membris tuis. Saltem illi regnum auferatur, Non fiat quod iubet. Surgit ira, noli dare iræ linguam ad maledicendū, noli dare irę manum aut pedem ad ferendum: Non surgeret ira ista irrationabilis, nisi peccatum esset in membris. Item contra Iulianum, lib. 6. cap. 11. Igitur ego ipse mente seruo legi Dei, carne aut legi peccati. Verba sunt iam sub gratia constituti, sed adhuc contra cōcupiscentiam suam dimicantis: nec ei consentientis vt peccet, sed tamen, quibus renititur, peccati desyderia patientis.

Sed vrgeamus propiūs aduersarios, & ea testimonia Patrum proferamus, quæ clarè ostendūt has peccati reliquias, quæ supersunt.

D. in san-

AD CENSURAM THEOLOGA-

in Sanctis . Et sua natura peccata esse , & i-
 ram Dei mereri , nisi condonentur. Hiero-
 nymus in capite septimo Matthæi distinguit
 παθος καὶ προπᾶθειαν : παθος ait esse primos
 motus, postquam iam ad eos voluntatis con-
 sensus accesserit : προπᾶθειαν verò , quando
 mouent & incitant ab initio. Atque addit ,
 Quamuis habeant culpam, tamen non tene-
 ri crimine. Vides Hieronymum primis i-
 stis motibus culpam tribuere , quamuis non
 teneantur crimine : Quia scilicet , reatus
 Christi gratia euacuatus est. Quapropter
 Augustinus contra Iulianum lib. 6. capit. 6.
 Tale porro ac tam magnum malum (locui-
 tur de concupiscentiâ quæ manet post Bap-
 tismum) tantum quia inest, quò non teneret
 in morte, & pertraheret in ultimam mor-
 tem: Nisi & eius vinculum in illa, quæ fit in
 Baptismo, remissione peccatorum omnium
 solueretur. Quid apertius dici potuit? An
 nondum sentit meus iste stupor Orthodoxos
 Patres peccati vim atque naturam in con-
 cupiscentia etiam renatorum agnoscere?

Expediant nobis aduersarij quare Infan-
 tes baptizati, Et morbo corporis & morti
 sint obnoxij? Certè stipendiù peccati mors,
 quæ vbi regnat , ibi peccatù esse necesse est.
 Iam quantum ad originale peccatum atti-
 net, baptismi gratia deletum atque euacua-
 tum est,

tum est, quantum ad actualia sunt innocentissimi. An igitur iniustus Deus, qui affligit innocentes? Quid hinc dicemus nisi consopitam in ijs latere concupiscentiam, hoc est, matrem omnium peccatorum, cuius reliqua peccata sunt foetus. Vt Augustinus docet ex Iacob. Profecto deploranda est aduersariorum cecitas, qui huic pestilentissime matri, quæ perniciem miseris mortalibus & concipit, & parit, naturam & vim veneni inesse non animaduertunt.

Contra
Julianum,
lib. 6, ca. 6

Hinc manum nobis iniiciunt & dicunt nos derogare gratiæ Christi: Si plura nobis, aut, Christus contulit, quam Adamus deperdidit & abstulit, ut Apostolus testis est, Cur non queso hanc etiam perfectionem nobis adiecit, ut quicquid in natura relictum erat vitij atque peccati, sua passione penitus aboleret. Reconciliationem à Christo perfectam factam nos largè docemus. Sed quo ruitis cæci? Si nullum in renatis languorem, nullam infirmitatem, nullum vitium agnoscitis, iam cum scriptura, cum Orthodoxis Patribus cum ipsa denique experientia purgatis, Vnde hæc, quæ etiam in renatis apparet naturæ deprauatio? Quid sibi volunt hæc Apostolicæ Pareneses: Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis ei per cupiditates eius. Mortificate membra

D a vestra

AD CENSURAM THEOLOGA-

**Contra
Julianum,
lib. 6, c. 7.**

vestra, quæ sunt super terram. Spiritu ambulante, & desideria carnis non perficietis. & huiusmodi sexcentæ. Si nullus languor est, inquit Augustinus, Non ergo aduersus eum Spiritus concupiscit. Ad hoc enim concupiscit, ut si non potest non certandi, saltem non consentiendi obtineat sanitatem. Item in Ioan. Tract. 41. Nunquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Si non remansisset, sine peccato hinc viueremus. Quis autem audeat hoc dicere, nisi superbus? nisi misericordia liberatoris indignus? nisi qui seipsum vult decipere, & in quo veritas non est?

Instant aduersarij: Mirum profectò, ut qui tantopere Christi prædicatis meritum, qui tantam eius gratiam, ut æquum est, ad cælum euehitis, non tamen animaduertitis, vos nimis abiectè, ne dicam impiè, de eadem sentire. Si sanè non potuit ex impuris & sordidis pueros reddere & nitori restituere, parum admodum valuisse dicendus erit. Hæc illi. Nos verò per Dei gratiam de merito Christi & gratia Dei, nequæ abiectè nequæ impiè, sed augustè & sentimus & loquimur: Nec medici sanitati restituentis peritiam eleuat, qui de morbi gravitate differit, sed potius eam commendat atque prædicat: quanto enim perniciosior est languor, tantò excellen-

cellentior in eo apparet ars atque industria medici. Dicimus ergo cum Augustino : Lex peccati, qua caro concupiscit aduersus spiritū, etiam Baptizatis sanctis ingerit pugnandi necessitatem contra malum, non substantiam, sed substantiæ vitium : Dei gratia nos regenerante, non imputandum ; Dei gratia iuuante, frenandum : Dei gratia remunerante, sanandum.

Vrgent aduersarij : Cæterum, vt diuina Scriptura nos doceat, audiamus Apostolum disertè tonantem in hæc verba : Per vnus obedientiam iusti constituti sunt multi. Si iusti, ergo iustitia iusti, qua animi instruuntur & ornantur : qualitas enim, quæ in re ipsa inest, nomen ei tribuit, si Aristoteli, secundo Topicorum, & reliquis Philosophis, & Theologis fides adhibenda est. Miseri Matæologi, de Iustitia Christiana loquuntur philosophicōs, & citant Aristotelis Topica, vt videas eos victitare lolio, tam vili scilicet tritico. Sed breuiter respondemus verbis Augustini ad Macedoniam: Credentes iusti sunt propter participationem gratiæ : peccatores autem, propter vitia infirmitatis. Quantum igitur ex fide iustificati sumus iusti sumus : In quantum aut reliquias ex Adamo trahimus, sine peccato nō sumus. Obijciunt & locum Pauli, Timoth. 3. Christi
D 3. sus

AD CENSURAM THEOLOGA-

Itus saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, &ct. Atque ex eo inferunt: Si renouati sumus & iustificati per Spiritus sancti, qui in nos effusus est gratiam, est igitur verè in fidelibus gratia Spiritus sancti, nec vllum in renatis remansit peccatum, dum peccatum & gratia plane expugnent. Sic illi.

Verè repugnat gratia peccato, atque hinc illa lucta carnis & Spiritus, de qua toties iam dictum est: Quæ si non esset, peccatores non essemus, vt supra ex Augustino demonstratum est.

Aferunt & locum Ezechielis, capitis trigesimali sexti: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Si mundandi sint fideles, inquit, quomodo peccatorum sordibus consebuntur inquinati? Pugnancia enim hæc sunt, Purgari & Sordibus conspurcatos esse. Quid autem aliud sunt sordes, nisi peccata? Respondebimus aduersarijs nostris appositissime verbis Sancti Bernhardi, In Sermone de Cœna Domini. In casu primi Parentis, inquit, cæcidimus omnes. Cæcidimus autem super aceruum lapidum, & hæremus in luto: vnde non solum inquinati, sed etiam vulnerati & grauiter quassati sumus. Lauari liquidem citò possumus. Ad sanandum verò opus est curatione multa. Cui
succidit

succinit Augustinus, libro secundo contra Iulianum. Sanat vitiatum, inquit, à reatu statim, ab infirmitate paulatim. Item de moribus Catholicæ Ecclesiæ, capite trigesimo quinto: Et illo Sacrosancto lauacro inchoatur renouatio noui hominis, vt perficiatur proficiendo, in alijs citius, in alijs tardius: à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendat. Quid apertius proferri potest? Cum hæc ita se habeant, Obsequamur saluberrimo Augustini concilio, In Ioannem Tractatu quadragesimo primo: Precemur Medicum laucij: Portemur in stabulum curandi.

Quia Augustini autoritate vehementer vrgeri se quantumuis stupidi sentiunt, & ipsi vt Augustinum Augustino opponant, protrahunt nonnulla ex libris eius testimonia, quibus peccati vocabulū concupiscentiæ negatur. Sciant autem Lectores, hunc Scriptorem πολυσαφους non semper eodem modo loqui. Sæpe ad vitandas Pelagianorum captiones, qui dicebant secundum eius doctrinam radi duntaxat in Baptismo peccata, non deleri, vulgariter loquitur, & peccati vocabulū concupiscentiæ non attribuit, intelligit autem tunc peccati vocabulo moie vñgi peccatum perfectū seu con-

AD CENSURAM THEOLOGA-

summatum, quod actuale vocant. Sicut manifestè declarant ea loca, quæ citant aduersarij lib. 1. contra Epistolas Pelagionorum, capite .13. Hæc concupiscentia, inquit, etiam si vocatur peccatum, non utiq; quia peccatum est, sed quia peccato factum est, sic vocatur. Sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit. Vides peccati vocabulum à concupiscentia remoueri. Sed rursus mihi consydera, in qua significatione peccati voculam tunc acceperit, Subdit: Peccata autem sunt, quæ secundum concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Vides manifestè eum peccatum duntaxat perfectum seu consummatum à concupiscentia remouere. Si hoc sensu aduersarij negent concupiscentiam esse peccatum perfectum, hoc est, cogitatum, dictum, factum vel omissum à sciente & prudente contra legem Dei susceptum, nos eis minimè reclamabimus. Nequaquam enim in renatis est peccatum regnans seu perfectum, cum illi desideria peccati minimè perficiant, sed eis repugnent, atque ea ratione non peccent, ut Ioannes inquit, Qui natus est ex Deo, non peccat. Sed cum prorsus peccati maturam à concupiscentia remouent, reclamationem eis Paulus, reclamationem Ambrosius, reclamationem Hieronymus, reclamationem Augustinus, reclamationem deniq;

denique quotquot in Ecclesia Dei rectè sentiunt. Quàm ingenuè Augustinus peccati vocabulum, vim, atq; naturam, concupiscentiæ tribuat, suprâ ostensum est: sed vt os obstruatur aduersarijs, adhuc vnum aut alterum euidentis testimonium adijciam. Contra Iulian. lib. 2. Quamuis iam non eodem modo appelletur peccatum, quo facit reum, sed quo fit reatu primi hominis factum, & q̄ rebellando nos trahere nititur ad peccatum. Hîc vides, quòd non solum ideo peccatum appellari hoc malum agnoscat, quia peccato inuectum est: sed etiam, quia rebellat bonæ menti. Quod clariùs ostendit, Contra Iulian. libri 3. capite 3. Sicut cæcitas cordis, quam solus remouet illuminator Deus: & peccatum est, quo in Deum non creditur: & pœna peccati, qua cor superbum digna animaduersione punitur; & causa peccati, cum mali aliquid, cæci cordis errore comittitur. Ita concupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus: & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis: & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis: & causa peccati est, defectiōne consentientis, vel contagione nascentis. Nihil fingi potuit aptius. Docet tribus modis peccatum esse concupiscentiam. Primò, quia non obedit dominatui mentis, quæ est

AD CENSURAM THEOLOGA-

propria peccati ratio. Secundò, quia est pœ-
 na inobedientiæ. Tertiò, quia est causa
 peccati. Concipit enim & parit peccatum
 consummatum vt Iacobus docet. Pugnans
 igitur cum Augustino aduersarij, dum con-
 cupiscentiam negant aliter peccatū dici. q̄
 Scriptura vocetur manus & locutio lingua.
 Toties iam ex Augustino declaratum est,
 concupiscentiam in renatis esse malum pug-
 nans cum lege Dei, cui Deus irasceretur, ni-
 si renatos recepisset. Quare immeritò re-
 prehensus fuit Monhemius, quòd scripsit in
 suo Catèchismo, nos reliquias carnis nostræ
 semper circumferre, vt perpetuæ culpæ nos
 reos esse in memoriam redigatur. Quam
 eandem sententiam Augustinus expressit his
 verbis, contra Iulianum libri sexti capite
 quinto: Et hæc quidem fuistis, sed abluti
 estis, sanctificati estis. Mutatos eos dicit in
 melius, non vt ea scilicet concupiscentia care-
 rent, id quod in hac vita fieri non potest, sed
 vt ei non obedirent, quod in bona vita fie-
 ri potest, atque vt ab eo, quo erant vincu-
 lo eius obnoxij, liberatos se esse cognosce-
 rent: quod nisi regeneratione fieri non
 potest. Quæso, quid aliud est, A vinculo,
 quo erat obnoxius, liberatum se esse co-
 gnoscere, quàm perpetuæ culpæ se reum fu-
 ille in memoriam euocare? Eant nunc, &
Augu

Augustinum per Monhemij latus confodiant.

Sed audiamus Aduersarios : Sic enim in-
 quunt. Axioma quoddam magna & dino-
 si ac pondere proponunt : Quicquid Legi
 Dei repugnat , peccatum est : Cuiusmodi
 Concupiscentiam esse asserunt Apostolum
 Paulum ad Romanos capite septimo testa-
 ri : ergo proprij nominis peccatum est con-
 cupiscentia praua . Quid si ex hoc vestro
 pronunciato colligamus : Ergo etiam & vos
 hæretici & infideles (sic enim error vester
 vocandos vos esse conuincit) peccata pro-
 pria estis , Quia cum Diuina Lege , cum
 Scriptura Sacra , quam vsque adeo ore iacta-
 tis , cum Maiorum institutis , & omni deni-
 que bonitate , plusq̃ concupiscentia , pugna-
 tis : Ergo etiam Dæmon peccatum est , &
 quilibet eius imitator , quibus hoc proprium
 est , vt Diuinæ legi aduersentur .

En Candide Lector , virulenta & vana
 garrulitas argumentum longè firmissimum,
 verbis eludere se posse sperauit. Non est sub-
 stantia peccatū , sed substantiæ vitium, quod
 in deprauatis tam Angelis q̃ hominibus , le-
 gi & voluntati Dei repugnat. Estque pro-
 prijssima ratio peccati, Rebelle Legi Dei.
 Cumque

AD CENSURAM THEOLOGA-

Cùmque res quælibet ex seipsa & natura sua æstimari debeat, tam est firmum hoc axioma, vt ab omnibus Diabolis & Sophistis non possit euerti. Sed aiunt: Peccatum nihil est, peccatum est priuatio & boni absentia, voluntatisq; à Diuina lege auersio. Si in his verbis expungatur vocula nihil, concedam hoc rectè dictum esse. Ioannes enim in Prima Epist. cap. 3. Peccatum, inquit, est ἀνομία. Particula primitiua & significat priuationem, qua bonum subtrahitur ei, qui illud habere debuit. Quodnam bonum, inquis, per peccatum remouetur? explicat illud Græca vox νόμος. Illud enim bonum aufertur, quod præscriptum est lege Dei. Rectissimè ergo dictum est, Peccatū esse, quicquid repugnat legi Dei. Quòd autem addunt, tanquam est voluntarium, teste D. Bernardo, peccatum, vt si voluntas non esset, neq; peccatū esset, insidiosè adiectum est. Non est peccatum cuiusquam proprium concupiscentia, sed κἀβολικόν totius naturæ humanæ vitium, ortum tamen à voluntate Protoplasti, quando Diuini præcepti est facta transgressio, & in Posterios transmissum. Quòd autem lectorem ad Augustinum remittunt. 1. Retract. cap. 18. æquissimo animo ferimus, quando rursus capra cultrum, quo mactetur, indicat. Sic enim Augustinus retractat: Hoc enim
pecca-

peccatum vsq; adeò non est in voluntate, vt dicat : Quod nolo, hoc facio. Quomodo ergo nusquam est, nisi in voluntate peccatum ? Et post paulò : Peccatum autem, quod nusq; est, nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est. Hoc enim per vnum hominem introiuit in mundum. Quanq; & hoc peccatum, quo consentitur peccato concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur, Propter hoc & alio loco dixi : Non nisi voluntate peccatur. Vides Augustinum docere, concupiscentiæ peccatum nequaq; esse voluntarium, nisi desiderijs eius assentiatur, & fiat peccatū perfectum, hoc est, actuale, id enim propria cuiusque consensione committitur. Tandem lectorem ad Euerhardum Byllickium ablegant, egregium scilicet Almæ Vniuersitatis columen. Sed qualia ille habeat, prudens Lector ex ijs, quæ isti adducunt, facilè animaduertit, vt ei non libeat bonas horas malè collocare. Eant nunc, & cum Conciliabulo Tridentino veritatem Christi anathemate feriant. Prolixùs hæc à me tractata sunt, sed ita necesse fuit. Nam constituta hac infania (sic enim Augustinus alicubi appellat) Renatos esse sine peccato : firmatur & aliud delirium, Renatos satisfacere legi, vt mox apparebit. Et videmus istos Matæologos
non

AD CENSURAM THEOLOGA-

non errores doctè explicare , vt in titulo libelli pollicentur , sed effusis claræ & perspicuæ veritatis nebulis , in manifestos errores erumpere.

Vellicant & Monhemium de Imagine Dei : Inquiunt asserere Monhemium Peccato Imaginem Dei deletam esse, Atque Imaginem Dei in intelligendi & volendi natura constituunt. Vt hoc eis demus , tamen vt Imago respondeat suo archetypo, necesse est & mentem à Spiritu Dei illustrari , & voluntatem Diuinæ voluntati conformari. Certè mens & voluntas deprauata atque distorta , Dæmonis Imaginem refert , non Dei. Quare Tertullianus contra Marcionistas , ait : Imaginem Dei in eo sitam esse, vt eisdem motus & sensus habeamus cum Deo. Cui succinit Diuus Paulus ad Philipenses secundo , dum adhortatur , vt idem cum Christo sentiamus. At concupiscentiæ motus & cupiditatis , Imaginem Dei in nobis fœdissimè inducunt & obliterant. Rectè ergo scripsit Monhemius : Cùm autem lex membrorum in omnibus hominibus hæreat, quandiu sumus in hac vita, Imago illa Dei , ad quam conditi sumus verbo Dei , recuperari quidem incipit in Pijs , sed non perficitur in hac vita.

Aiunt

Aiunt nos Hæreticos, scilicet naturæ conditionem plus satis deprimere conari. Nos autem per Dei gratiam in nulla hæremus hæresi. Ipsi verò, dum falsis elogijs naturæ bonitatem extollunt, videant ne superbos præsumptores φιλαυτοῦς, & misericordia Liberatoris indignos semetipsums constituent.

Quia scripsit Monhemius, Tri'logo tertio Catechismi sui, verè profecò & piè, Nunquam in hac vita Legis perfectionem assequi nos posse: Aduersarij, Qua in re, inquirunt, admiramur vehementer hominum istorum impudentiam, miramur stupiditatem, stupemus iudicij impotentiam: vt vereamur, ne sensu communi iam tandem destituantur, quotquot ad hanc hæresim sese conuertunt.

Nos verò Aduersariorum insaniam, stultitiam & temeritatem non minùs admiramur, qui doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ, atque omnibus in Ecclesia Dei piè sentientibus tanta improbitate obstrepere nondubitant, & sensu communi se penitus destitutos esse palam demonstrant. Consideret autem prudens Lector, duplicem esse Legis impletionem. Plenam, perfectam, atque consummatam. Hanc nullus Sanctorum in se agnoscit: Quare ad
vnum

AD CENSURAM THEOLOGA-

vnun omnes peccatores se esse fatentur, & iudicij Dei Iusti seueritatem humiliter & serio deprecantur, sicut testantur eorum voces: Ne intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in consperu tuo omnis viuens. Si iniquitates obseruaueris Domine, o Domine quis sustinebit. Si fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, & sexcentæ aliæ, quæ passim in scripturis occurrunt. Inchoatam alteram atque imperfectam, pro modulo fragilitatis nostræ, seu (vt Hieronymus loquitur) pro statu vitæ. Quam Augustinus alicubi minorem iustitiam, alicubi paruulam appellat. De Spiritu & Litera, cap. 36. Ad Bonifacium, lib. 3. cap. 7. Hanc in se agnoscunt sancti. Et hoc sensu Hieronymus aduersus Pelagianos, possibilia esse docet præcepta Dei per gratiam, quæ impossibilia sunt viribus naturæ. Quapropter Augustinus duo illa exteriora Decalogi præcepta de diligendo Deum, ex toto corde, tota anima, totis viribus, & de non concupiscendo, in futura demum vita implenda docet. Verba acutissimi Theologi adscribam, quò magis Monhemij innocentia, & aduersariorum amentia appareat, De Spiritu & Litera, capite 39.

Proinde

Proinde hoc primum præceptum iustitiæ, inquit, quo iubemur diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, Cui est de Proximo diligendo alterum consequens, in illa vita implebimus, ubi videbimus facie ad faciem. Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, ut admoneremur quid inde exposcere, quo spem præmittere, & obliuiscendo quæ retro sunt, in quæ anteriora extendere nos debeamus. Ac per hoc, quantum mihi videtur, in ea quæ perficienda est iustitia, multum in hac vita ille proficit, qui quæ longè sit à perfectione iustitiæ, proficiendo cognoscit. Epistola 200. ad Asellicum, docet: Si quis præceptum de non concupiscendo omnimodo implet, cum nullis peccati desiderijs cessurum, nec ei necesse fore, orare: Dimitte nobis debita nostra. Tandem subiungit: Nunc ergo ubi dicitur: Iam ego non operor illud, sed id, quod in me inhabitat, peccatum, de concupiscentia carnis dicitur, quæ operatur in nobis motus suos, etiam quando eis non obediunt: dum non regnat peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius: neque exhibemus membra nostra arma iniquitatis peccati. In qua iustitia nondum consummata perseveranter proficientes, ad eius consummationem quandoque veniemus, ubi pec-

E. cati

AD CENSURAM THEOLOGA-

cati concupiscentia non cohibenda atque frenanda, sed nulla sit. Hæc enim Lex posuit dicendo : Non concupisces, non quod hic valeamus, sed ad quod proficiendo tendamus, &ct. Hinc est, quod D. Petrus Legem Iugum appellat, quod Patres ferre non poterunt. Quare de iustitiæ huius imperfectione ita pronuntiat, contra duas Epistolæ Pelag. Ex quo factum est, Virtutem, quæ nunc est in homine iusto, perfectam hæcenus nominari : ut ad eius perfectionem pertineat etiam ipsius imperfectionis, & in veritate cognitio, & in humilitate confessio. Tunc enim est secundum hominis infirmitatem, pro suo modulo perfecta ista parva iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit. Nihil manifestius contra errorem aduersariorum dici potest. Sed vsuuenit aduersarijs, quod ijs . qui semel à recta via deflexerunt : quod longius pergunt, eò longius aberrant ab itineris fine. Nam cum semel statuerunt, Renatos prorsus esse sine peccato, quid restat, nisi ut ijsdem plenam quoque & consummatam Legis impletionem attribuant. Illum igitur errorem semel ingressi, nunquam errare desinunt, sed ab errore in errorem præcipitantur, docti scilicet errorum explicatores. Verum audiamus, quid garriat inflata vanitas. Non animaduertunt, inquit oculati Censores,

sele

Ad Boni-
facium li-
bro. 3. ca-
pite .7.

sele pugnare secum, & gratiæ Christi plurimum detrahere, atq; iniuriari, qui aliàs tantopere Christū ac gratiam eius extollūt, nūc adeò deprimunt, vt plus videatur apud illos Adæ inobedientia ademisse, q̄ Christi passio & gratia restituere possit. (Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum.) Longè quidem plus in Christo recuperauim⁹, q̄ in Adam perdidimus. Sed errant toto cælo aduersarij, si hanc nostri restitutionem vno momento fieri putant. Etenim spe salui facti sumus: & sanamur, vt Aug ait, à reatu statim, ab infirmitate paulatim, vt supra demonstrauimus. Sic enim qui grauiter egrotauit, non eodem quo conualescere incipit momento, robur & vires corporis recipit, sed sensim eas recolligit, idq; annitente ope, cura atque industria medici. Sic qui restaurantur in Christo, non statim vitiositatem omnem deponūt, sed paulatim eam exuunt, donec è corpore hoc mortali & corruptibili liberentur. Hinc illa κα-
 θολικὴ apud Paul. Ro. 7. piorū omniū de hac miseria sua querela, q̄ partim ad obedientiam legis aspirant, partim à vitiositate sua ab hac obedientia retrahuntur. Quare August. nos in hoc statu viæ partim liberos, partim verò seruos esse docet. Cuius celeberrimi in
 Ecclesia Christi Doctoris hæc sunt verba: In Ioan.
Tract. 41
 Sed ista inchoata est, non perfecta Libertas.

E 2. Quare

AD CENSURAM THEOLOGA-

Quare, inquit aliquis, non est perfecta libertas? Quia video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio. Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non ea quæ vultis, illa faciatis. Ex parte libertas, ex parte seruitus: nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum plena æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Hæc postquam fusè tractauit, tandem subiicit: Quando plena & perfecta libertas erit? Quando nullæ inimiciæ: quando nouissima inimica destruetur mors. Plura testimonia in re manifesta adferre quid attinet: Si reliquias peccati, & legi Dei succumbentem infirmitatem, in sese non deprehendunt aduersarij? negant se in densissimis nebulis deprehendere caliginem. Aiunt nos maximam contumeliam irrogare Deo, qui eum iussisse dicamus aliquid, quod implere nemo possit. Nemo, inquit, tantam impietatem in homine ferat, ut seruo alicui imperet, quod absolvere non possit, & tamen ni præcepto obtemperet, supplicia interminetur, & cæt.

Considerare debebant aduersarij, hunc defectum nequaquam ex Legis natura esse, quæ non nisi iusta, sancta, bona præcipit: Sed ex
nostra

nostra deprauatione. Quid enim? An Deus quod rectum est præcipere non debebat, eo quod nos cupiditatibus nostris vincti, ad obsequium soluti & expediti non eramus. Quis enim seruum extra noxam esse dicat, qui suo vitio impeditus, absoluere opus suum non potuit? Quanquã in hac spiritali miseria & tanta carnis & spiritus conflictatione, impleri perfectè Lex non possit, tamen nequaquam eius natura est, vt impleri nullo modo possit, quæ certè aliquando implebitur. Sicut pulchrè docet Augustinus, De Nupt. & Concup. ad Val. Co. Ad hoc Lex dixit, inquit, Non concupisces, vt nos in hoc morbo iacere inuenientes, medicinam gratiæ quaeremus, & in eo præcepto sciremus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & quo possit à nobis in illa immortalitate beatissima perueniri. Nisi enim esset quandoque perficiendum, nunquam iubendum fuisset. Vides manifestè, Legem in hac mortalitate non impleri, quæ tamen in illa beata immortalitate implenda sit, & idè tanquam scopum præfigi, ad quem collinandum sit: sicut suprâ iam ex Augustino ostensum est. Sed idè nobis hoc etiam nunc præceptum est, inquit, quid fide exposcere, quo spem præmittere, & obliuiscendo quæ retro sunt, in quæ anteriora extendere nos debea-

Lib. i. c. 29

AD CENSURAM THEOLOGA-

mus. definat igitur innocenti Monhem, blasphemias obijcere Mataologorū ἢ διαβολῆ.

Citant PseudoHieronymum suum ad La-
masum: Execramur eorum blasphemiam,
qui dicunt, Impossibile aliquid homini à Deo
præceptū esse, & mandata Dei nō à singulis,
sed ab omnibus in communi posse seruari.

Possumus hominem homini, autorem cer-
tum incerto opponere Bernardum illū Cla-
reualium, super Cantic. Serm. 50. Nec latuit,
inquit, præceptorem, præcepti pondus homi-
nū excedere vires: sed iudicauit vtile ex hoc
ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt
scirent sanè, ad quem iustitiæ finem niti pro-
viribus oporteret. Ergo mandando impossi-
bilia, non præuaricatores homines fecit, sed
humiles, vt omne os obstruatur, & subditus
fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe
mandatum, & sentientes defectum, clamabi-
mus in cælum, & miserebitur nostri Deus;
& sciemus in illa die, Quia non ex operibus
iustitiæ, quæ fecimus nos: sed secundum su-
am misericordiam saluos nos fecit.

Præclare sanè Bernardus, & ad retun-
dendam aduersariorum calumpniam egre-
giè. Ceterum, ne cui videamur Sophistarum
more cōtentiosi agere, detestabimur & nos,
si quis absolutè dicat Præcepta Dei impossi-
bilia, cū impleri posse, & aliquando implen-
da esse

da esse, supra ex Augusti, demonstraui, & in hac mortalitate pro statu viæ seu modulo imbecillitatis nostræ, nullo modo tamen perfectè, à Sanctis impleantur. Rectè igitur Augustinus de Natura & Gratia, capit. 43. Non igitur Deus impossibilia iubet: Sed iubendo admonet id facere, quod possis: & petere, quod non possis. Cùm ait, Et petere quod non possis, significat illud, de quo Paulus Roman, 8. concionatur, & quod perpetuo hæret in carne Sanctorum, τὸ ἀδύνατον Legis.

Citant & Deut. Moylis, cap. 31. Iuxta te est verbum in ore tuo & corde tuo. Testatur homines legis notiones cordibus suis inscriptas gerere: quare ad obedientiam hortatur. An hinc sequi putat Censoreum Acumen, Sanctos legi Dei satisfacere? Citant Psal. 118. Seruauit mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo sunt semper. Diximus supra, Sanctos inchoatam iustitiam in se agnoscere. Itaque David de studio & conatu suo loquitur, quo ad obedientiam legis anhelabat, quæ propter imbecillitatem carnis perfectè eam non præstiterit. Recitant verba Ezechix, 4. Reg. 20. Memento Domine, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quæ placita sunt tibi, egerim. Respondemus cum Augustino, contra duas Epist. Pelagian, E 4. Se-

AD CENSVRAM THEOLOGA-

Ad Bonif.
lib. 3. cap. 5

Secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eique perfectioni hoc quoque deputari, si se quisque nouerit nondum esse perfectum. Quid enim excellentius in veteri populo Sacerdotibus sanctis? Et tamen eis præcepit Deus, sacrificium primitus pro suis offerri peccatis. Et quid sanctius in nouo populo Apostolis? Et tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere; Dimitte nobis debita nostra. Omnium igitur piorum, sub hoc onere corruptibilis carnis, & in istius vitæ infirmitate gementium vna spes est, quòd Aduocatum habeamus apud Patrem, Iesum Christum Iustum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum. De Zacharia & Elizabeth respondet Augustinus, contra Pelagiũ & Cœlestinũ, de Gratia Christi, cap. 48, Dicitum est, inquit, quantum mihi videtur, secundum quandam inter homines conuersationem probabilem atque laudabilem quam nullus hominum iustè posset in accusationis & criminationis querelam vocare. Quam propterea in Dei conspectu Zacharias & eius vxor habuisse referuntur, quia in ea homines nulla dissimulatione fallebant, sed vt apparebant hominibus, ita noti erant oculis Dei. Non autem dictum est secundum illam perfectionem iustitiæ, in qua veri è atq; omnino immaculati perfectique viuemus. Nam

& Apo-

& Apostolus Paulus dixit, Secundum iustitiam, quæ ex lege est, se fuisse sine querela, in qua lege etiam Zacharias sine querela conuersabatur. Sed hanc Apostolus iustitiam in stercoreibus & detrimentis deputauit, præ comparatione iustitiæ, quam speramus, &c. Vide eiusdem Tractatum, 41. in Ioannem. Item Augustinus de perfectione iustitiæ, contra Cælestinum: Qui iusti ambo, utique legerant inter ipsa mandata, quemadmodum sua peccata mundarentur. Nam & Zacharias, quod de omni Sacerdote ex hominibus accepto in Epistola ad Hebræos dicitur, etiam pro suis peccatis utiq; hostias offerebat. Adferunt locum Rom, 13. Qui diligit Proximum, legem impleuit. Nominant Moysen, Paulum, Stephanum, Apostolos: Quærunum Proximum dilexerint? Respondemus verbis Augustini, ad Hieron. Epist. 30. Virtus est charitas, qua id, quod diligendum est, diligitur. Hæc est in alijs maior, in alijs minor, & in alijs nulla: plenissima verò, quæ iam non possit augeri, quæ diu hinc homo viuít, est in nemine: quam diu autem augeri potest, profectò illud, quod minus est quæ debet, ex vitio est, ex quo vitio nõ est iustus in terra, qui non peccet. & quæ sequuntur eximia.

Difficultatem Legis in obseruatione ceremoniarum D. Petrum ponere existimat

AD CENSURAM THEOLOGA-

Pharisaica cecitas. Sed contradicit Lucas qui de Zacharia & Elizabeth scribit, fuisse eos ambos iustos, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela, quibus verbis haud dubie disciplinae & ceremoniarum obseruationem eis tribuit. Et cur carni ita difficile fuerit externas ceremonias obseruare? quae fuerunt duntaxat quoddam accidens legis? Quare excellens Augustini acumen bene vidit illis duobus extremis mandatis energiam, & quasi animam legis inesse, cum ab utroque praeepto omnes mortales quantumuis sancti accusentur, couincantur, damnentur: Etiam ij qui de neglectione ceremoniarum nequaquam conuinci possunt.

Instant aduersarij: Si iugum Christi suaue est, si onus eius leue, si praeepta eius graua non sunt, cur obsecro impossibile fuerat legem Dei perficere? Quomodo imbecillitas carnis legi Dei etiam in sanctissimis hominibus succumbat, supra abunde demonstratum est, Fatemur sane praeepta Christi non esse graua, sed dum fidelibus errata condonat Deus, & quod illis ad iustitiam deest, id ex plenitudine iustitiae Christi imputat. Suaue est iugum Christi & onus leue, seu dum quicquid peccati ex humana infirmitate surreperit pietate ipsius fidei dele-

tur, vñ

tur, vt ait Auguftinus. Re&e Bernardus: Nihil amanti difficile, Sed nos fupra ex Auguftino oftendimus in nemine mortalium plenam eſſe charitatem. Quapropter ipſe quoq; Bernardus nullo modo legem impleri docet, ſicut iam oftendimus. Quid verbis opus eſt? tolle veniam defectuũ, & vel minimum legis mandatum onus erit intolerabile. Ignorat hæc hypocritarum arrogantia καὶ ἀνομία quare ſecurè de inpletione legis garrunt. Deſino ſingula quæ adferunt excutere, quid enim opus eſt? cùm res ſatis declarata ſit. Quod Patres attinet, Auguſtinus monet quid reſpondendum ſit contra Pelagium & Cœleſt. de gratia Chriſti, cap. 49. Teſtimonia illa Patrum dici ſecundum quendam modum, probabilem quidem ſed non minutim excuſſum. Patres enim dum mandata Dei expedita, facilia, iucunda proponuntur, loquuntur non de exacta & conſummata Legis impletione: ſed de externa diſciplina, quam ſan&ti ductũ ſpiritus ſequentes vtcunq; preſtare pō ſunt, quanquam imbecillitas humana ſæpe cedit tentationibus etiam in ſan&tiſſimis, quod ipſa quoq; teſtatur experientia. Sed ſi aduerſarij nimiũ vregubunt paræneſes Patrũ, nos eis opponemus alia Patrum teſtimonia, quæ declarant ſan&tos ad vnum omnes peccatores eſſe, & legi

Dei non

Ad Bo-
nifa. li. 3.
cap. 3.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Dei non satisfacere : quorum aliquot, vt re-
 tundatur aduersariorum impudentia, subij-
 cimus. Cyprianus in Epist. de Eleen. ofy-
 nis : Ne quisquam sic sibi de puro atque im-
 maculato pectore blandiatur, vt innocentia
 sua fretus, medicinam nō putet adhibendam
 esse vulneribus, Cū scriptum sit : Quis glo-
 riabitur castum se habere cor ? Et iterum in
 Epistola sua Ioannes ponat, & dicat : Si di-
 xerimus, quia peccatum non habemus, nos i-
 psos decipimus, & veritas in nobis non est.
 Si autē nemo esse sine peccato potest, q̄ ne-
 cessaria, q̄ benigna est Diuina clementia,
 quæ, dum sciat quædam non deesse sanatis,
 postmodum vulnera dedit, curandis denuo
 sanandisque vulneribus remedia salutaria.

Augustinus citat Ambrosium in Esaiam,
 de Gratia Christi, contra Pelagium & Cœ-
 lestinum, cap. 40. Perfectos, inquit, secum
 multos, ait Apostolus, in hoc adhuc mundo
 sitos, qui si ad perfectionem veram respicias,
 perfecti esse non poterant, Quia ipse dixit :
 Videmus nunc per speculum in ænigmate,
 tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco
 ex parte, tunc autem cognoscam sicut & co-
 gnitus sum. Ita & immaculati sunt in hoc
 mundo, & immaculati erunt in regno Dei.
 Cum utiq̄, si munitius excutias, in macula-
 tus esse nemo possit, quia nemo sine peccato.

Audia-

Audiamus iam acerrimum alioqui humanę ignauitę incitato: em Hieronymum, Contra Pelag. Quid ergo sapimus, imò quid sapere debemus, qui perfecti non sumus? Imperfectos nos esse confiteri, & nondum comprehendisse, nedum accepisse: hæc est hominis vera sapientia, Imperfectum esse se nosse. Atque (vt ita loquar) cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Gregorius in Moralibus: Væ laudabili vitę hominum, si remot a pietate iudicetur. Quia districtè discussa inde ante oculos iudicis, vnde se placere suspicatur, obruitur. Sed quid hæc prosequor? Pleni sunt libri Sanctissimorum Patrum testimonijs huiusmodi. Quare concludo verbis Augustini, de Natu. & Gratia: Excepta itaque Sancta Virgine, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem, vnde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatū. Hac ego virgine excepta, si omnes illos Sanctos & Sanctas cum hęc viuerent, congregare possemus, & interrogare, Vtrum essent sine peccato? Quid fuisse responsuros putamus? vtrum hoc, quod iste dicit: an, quod Ioannes Apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint

Contra
Pelagianos, c. 36

AD CENSURAM THEOLOGA-

Retrac.
lib.1.cap
19.

fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogare potuissent, vna voce clamassent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, &c. Nec aliam Legis implementationem in renatis agnoscimus, quã eam, quam Augustinus describit his verbis. Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit agnoscitur, Eant rursus Sophistæ, atque innocentem Monhemium calumnijs proscindant, & veritatem Apostolicam Tridentinis fulminibus infestent.

Lacerant etiam quod scripsit Monhem. Primum præceptum requirere, vt nullæ prioris cogitationes, nulla desideria, nulla studia inlint nobis, quæ amori Dei aduersentur: & magno supercilio pronuntiant, apertam heresim esse, si quis primus, vt vocant motibus, qui citra consensum nostrum irrepunt, peccati noxam attribuat, modò non assentiamur. Quanquã autem in defensione 2 Dia'lo, hanc materiam attigerimus, tamen quia hic innocenti Monh. hæreseos crimine atrociter intentant, visum est hanc questionem paulo diligentius explicare, quo magis & Monh. innocentia, & aduersariorum improbitas elucescat. Pau. ad Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediat eius desiderijs. Tres gradus peccatorum
statuit

statuit Apostolus. 1. Concupiscentiam seu innatam prauitatem, 2. loco, Desyderia peccati, isti scilicet de quibus couertitur primi motus, & impetus ad scelera, quos dira ista Mephitis concupiscentia perpetuò exhalar 3. loco est Obedientia, quæ est consentio uoluntatis in desyderia peccati. Vides dūo extrema, concupiscentiam quæ naturam peccati orig. sapit, obedientiam seu assensum uoluntatis quæ ad peccatum perfectum seu ut vulgò vocant actuale refertur, in medio sūt desyderia peccati, seu i. motus, qui quo referri debeant dubitatur, quatenus enim aliquid per illos facimus, cupimus, desideramus, habent nō nihil peccati consumati, seu actualis: quatenus eos verò inuiti patimur, ad peccatū Origin. referuntur, illud enim electione & sponte non suscipitur, in istis motibus peccatum esse pernegant Sophistæ, quòd in uitis obrepunt, & deliberationem nostram præueniūt. Sed si hæc ratio valerettunc Orig. culpa prorsus excluderetur, quæ sine nostro cōsensu in nos à prima usq; natiuit. deriuatur. Itaq; cadit Theologast. principiū, quo cōtendunt nō esse p̄c̄m, q̄ citra rationis arbitriū cōmittitur. Sed vñ in nobis isti motus affurgunt? vnde q̄ animū pungunt, titillant, illiciunt, nisi à concupiscentia, qua vitiati sumus, inquietudine, viuacitate atque rebellionē,

AD CENSURAM THEOLOGA-

lione? qua fit, vt ad obedientiam Legis ma-
 lè comparati simus. Si diligeremus Deum,
 iuxta primum Præceptum, ex tota anima, to-
 to corde, omnibus viribus, Quicquid occur-
 reret, quod eius voluntati resisteret, nobis
 horrore esset: vt fieri videmus, quando no-
 bis imprudentibus in mentem venit casus ab
 eminentissimo loco, statim toti ingenti hor-
 rore concutimur. Paulus Rom. 7. copiosè
 ostendit, Quomodo vel in nobis nolentibus,
 hæc concupiscentiæ rebellio, seu hi motus Deo
 oblectantes insurgant, quibus in legem pec-
 cati & mortis trahimur, & infelices prædi-
 camur, vt qui non ea quæ velimus, sed ea quæ
 odio habemus, faciamus. Quod idem ad Ga-
 lathas expressit, cum inquit, Vt non quæcun-
 que vultis, ea faciatis. Quis ita stupidus est,
 vt non intelligat istis motibus peccati ratio-
 nem ab Apostolo assignari? Quare rectè
 Hieronymus, sicuti in defensione Dialogi 2.
 diximus, *ωροπράθειαι* (sic enim primos istos
 affectus appellat) culpam habere docet, ve-
 nialem tamen, quando propter eos nouo
 reatu, & obligationi iudicij Dei, propter
 Christum non astringimur. Præclarè igitur
 Augustinus, de Trinitat. lib. 12. capit. 12.
 Nec sanè cum sola cogitatione, inquit, mens
 oblectatur illicitis, non quidem decernens
 esse faciendâ, tenens tamen & volens liben-
 ter.

ter, qui statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatū, sed longè minus quàm si & opere statuatur implendum. Et ideo talibus quoque cogitationibus venia petenda est, peccatusque percutiendum atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoq; quod sequitur, atque in oratione iungendum, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Manifestè motibus istis, etiam si plenus consensus non accedat, culpam tamen aliquam assignat. Ambrosius quoque hos affectus & hanc concupiscentiæ rebellionem ita describit, vt peccati rationem euidenter agnoscas. Frequenter inquit, irrepit terrenarū illecebra cupiditatū, & vanitatum essulio mentem occupat vt quod studeas vitari hoc cogites, animoque uoluas, quod cauere difficile est homini, exuere autem impossibile, denique voti magis eam rem, quàm effectus testatur propheta dicendo, Declina cor meum in testimonia tua, & nō in avaritiam Non in pietate nostra est cor nostrum, & nostræ cogitationes, quæ in prouiso offusa, mentem animumq; confundūt, atque alio trahunt, quā tu propolueris, ad secularia reuocant, mūdāna inserunt, mundana ingerunt, illecebrosa retexunt, ipsoque in tempore quo eleuare mentem paramus insertis manibus, cogita-

In lib. de
fuga seculi.

AD CENSURAM THEOLOGA-

tionibus ad terrena plerunque deiicimur. Quis in ista horum motuum rebellionē præter stupidos Mathæologos, culpam nullam inesse disputet? Certè omnium piorum vox est: Delicta quis intelligit? Ab oculis meis munda me Domine. Idcirco rectè Augustinus tunc, inquit, erit iustus sine ullo crimine, quando nulla lex in membris eius, repugnans legi mentis eius, sed prorsus toto corde, tota mente diliget Deum: quod est primum summumque præceptum. Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Eant nunc, & hæresim hanc explicatam atque conuulsam iactitent. Aeneas Vergilianus confecto Mezentio exclamat:

Res magna est effecta viri, timor omnis abesto.

Et ego aliquid effectum puto, posteaquam ostendi renatos ad vnum omnes peccatores infirmos, languidos, vitiosos esse, & legi Dei iustæ, sanctæ, bonæ nequaquam satisfacere. Videt enim cordatus Lector luxatam & enervatam esse longam illam disputationem, quam postea aduersarij de iustificatione instituent, sicut loco suo videbimus,

Ab.

In lib. de
perfecti.
iustitijs.

A Bominantur Monhemium, quòd eos qui sanctos, qui ex hac vita migrarunt, inuocant, primi præcepti transgressoribus annumerat, vt qui non nobis tantùm mortalibus sed & cœlestis patrię in-solis summam irroget iniuriam.

Videant verò ipsi, ne Christo sancto san-ctorum, & vero hæredi cœli, non tantùm Monhemio iniurij sint, de quo sic Ambro-sius in Col. 1. Idcirco, inquit, omnipoten-tia magnitudinis quanta sit Christi, & quàm infinita, ab initio declarauit, vt posceret in ipso solo spem ponendam, quia nihil sine ipso potest fieri, neque in cœlo ne-que in terra. Ante omnes enim est, & cun-cta in ipso constant, quia in omnibus ipse primatum tenet. Vt si quis alicui elemen-torum, aut Angelorum, vel potestatum, deuotum se debere esse putet, errare se sciat.

Sequitur itaque Hic vnus audiendus est & colendus, nec adhuc æstimandus est quisquam. Quia qui caput tenet, reliquam par-tem subiectam tenet. Nam qui se subiectis humiliat, totus errat. Non tenens caput, truncus est, ex quo totum corpus tenetur ad vitam.

Item in capite secundo: Hic est enim vnus, in quo omnis Creatura nisi sperauerit
F 3 peribit.

AD CENSURAM THEOLOGA-

peribit, vt omnium potentia in eo sit. Item paulò post, Non colendus alius preter hunc requiratur, quia omnium potentiarum virtus in eo est. Ex ipso enim habent omnes, Vnus enim cum sit, omnia potest, Quare & caput omnium dicitur, vt per ipsum omnes subsistere videant? Item, quicquid alibi se putauerit inuenire, plenè in hoc & abundè inueniat. Sed quia aduersarij hanc disputationem in alium locum reijciunt, nos quoque in præsentia omittimus: Quia vanum simulachorum cultum in Catechismo suo notat Monhemius. Aduersarij Idolorum patroni, nouam hanc doctrinam recens à quibusdam nescio præligiatoribus ab inferis exitam, damnatam totius orbis concilio, damnatam certis rationibus, imò & naturali omnium iudicio, pronunciant. Quis tam lentus est, cui non detestabilis videatur impijssimorum canum improbitas, qui nuperam & ab inferis exitam aiunt doctrinam Legis à Deo optimo maximo per Mosen prouulgatæ, disertis verbis traditam, Non facies tibi sculptile, neque similitudinem vllam, Non adorabis ea, neque coles. Quam & Prophetæ legis interpretes tam constanter explicant, vrgent inculcant?

O spissus error, ò tenebrosum genus.
Nos

Nos ergo vt legi & veritati patrocine-
mur , primò Ecclesiam Apostolicam seu pri-
mitiuam , cultum quorumcunque simula-
chorum , non tantum non recepisse , Sed
acriter etiam impugnasse ostendemus.
Deinde cultum imaginum cùm natura ho-
minis pugnare , & idcirco irrationalem &
brutæ cæcitatæ esse declarabimus. Tertio
ad Synodum illam *ἑιδωλατρικὴν* ab aduer-
sarijs adductam respondebimus. Vt igitur
ad id quod primo loco pollicitus sum accin-
gamur , Non obscuros scriptorculos Me-
taphrastes & singulos non fictos Athanasi-
os & Basilios ex pseudosinodis proferemus,
non commenta & fabulas allegabimus , ma-
nibus veri aduersarijs , has officias relin-
quimus. Sed præclarissima Ecclesiæ lumi-
na producemus , Scriptores , inquam , au-
thenticos , eruditione , peritia scriptura-
rum , vitæ sanctimonia toto terrarum orbe
celeberrimos eosque præsertim , qui in hoc
simulachrorum patrociniò ab aduersarijs
vanè citantur.

Eusebius , cuius verba citant aduersa-
rij , primum aduocabimus libro 7. Ecclē-
siasticæ Historiæ cap. 14. Et nihil mirum
si hi qui ex gentibus crediderunt , pro be-
neficijs , quæ à Salvatore fuerant consecu-

AD CENSURAM THEOLOGA-

ti, huiusmodi munus videbantur offerre, cum videamus etiam Apostolorum Petri & Pauli, & Saluatoris imagines designari, tabulasque depingi, sed & antiqua ipsorum imagines à quibusdam conseruatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex Gentili consuetudine indifferenter obseruatum, quòd ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia enim veterum reseruari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum vero amoris indicium est. Falsum ergo quod ex autoritate Damasceni vestri refertis imaginum vnum ex Apostolorum traditione ad posteros venisse, quia Eusebius testatur, cum ex Gentili consuetudine indifferenter receptum. Non igitur ex Apostolica traditione, sed Gentili more à fidelibus receptæ sunt imagines, nequaquam tamen in Oraria seu Ecclesias admittæ, aut ad cultum prostitutæ. Sed pio quodam affectu priuatim conseruatæ. Quemadmodum hodie simili affectu studiosi literarum Erasmi, Budæi, & similibus excellentium virorum imagunculas circumferunt, aut in Bibliothecis suis reponunt: quas tamen nullo modo ad cultum profanare vellent. Hæreticorum enim est non sanè fidei Christianorum simulachra colere, & ne id temerè asserere videar, audiant testimonium

stimonia veterum. De Simonis Magi discipulis narrat Theodoretus, eos magistri sui, & scorti eius Selenes statuas, sub specie Iouis & Mineræ coluisse, ijsque suffitum fecisse, idque ex instituto Simonis, ut refert Augustinus de hæresibus ad Quodvultdecum.

Heret fab
libro 1.

Irenæus aduersus Hæreses lib. 1. capite 24. de Carpocrate & eius affectis narrans. Gnosticos, inquit, se vocant: Etiam imagines, quasdam quidem depictas, quasdam vero de reliqua materia fabricatas, habent, dicentes formam Christi factam à Pilato, illo in tempore quo fuit Iesus cum Homi- nibus, & has coronant, & proponunt eas cum imaginibus Mundi philosophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ, & Platonis & Aristotelis & reliquorum, & reliquam obseruationem circa eas similiter ut Gentes faciunt.

Meminit eodem capite Ireneus & Marcellinæ Carpocratis discipulæ, quomodo sub Aniceto Romam venerit, multosque peruerterit. De hac Augustinus scribit, quod imagines Jesu & Pauli, Pythagoræ & Homeri adorauerit, ijsque thus adolerit.

AD CENSVRAM THEOLOGA-

Idem Augustinus contra Adimantum Manichæi discipulum cap. 13. Scribit Adimantum fauisse simulachris. Idque propterea fecisse Manicheos, vt miserrimæ & vesaniæ suæ sanctę etiam paganorum conciliarent benevolentiam. En quos habeant Patriarchas putidi idolorum defensores.

Aduigilabant autem summa diligentia gregis Christi Pastores, ne quę imagines in cœtus fidelium admitterentur, aut si quæ admisse essent, eijcerentur, & confringerentur, sicut ostendit factũ Sanctissimi Epiphaniij Salamine Cipri antistitis, quod de se nartat in Epistola quam scripsit ad Iohannem Hierosolymitanum Patriarcham. Verba eius Interprete Doctore Hieronymo sic habent. Præterea audiui quosdam murmurare contra me, quia quando simul pergebamus, ad sanctum locum, qui vocatur Bethel, vt ibi collectam ex more Ecclesiastico facerem, & venissem ad villam quæ vocatur Anabbatha, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem quis locus esset, didicissemque esse Ecclesiam, & intrassem vt orarem, inueni ibi velum pendens iu foribus Ecclesię tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi vel sancti cuiusdam, Non enim satis memini cuius i-

ma

mago fuerit. Cùm ergo hoc vidiffem, in Ecclesia Christi, contra authoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud: & magis dedi consilium Custodibus eiusdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent, & efferrent. Deinde narrat, quomodo aliud velum, vt murmurantibus satisfaceret, pollicitus sit, Deque ea re subiicit: Precor, vt Iubeas Presbyteris eiusdem loci suscipere velum à latere, quod à nobis missum est: & deinceps præcipere in Ecclesia Christi, istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim Honestatem tuam, hanc magis habere sollicitudinem, vt scrupulositatem, quæ indigna est Ecclesia Christi & populis, qui tibi crediti sunt, tollat. Hactenus Epiphanius, interprete Hieronymo. Multa notatu dignissima in hac occurrunt Historia. Primò, Contra authoritatem Scripturarum, in Ecclesia hominis cõspici imaginem. Deinde Picturas in Ecclesijs cõtra religionem nostram venire. Tertiò, Antistitem religionis esse, in eam incumbere curam, vt tollatur ex Ecclesia, quicquid cum eius Maiestate & grauitate vlllo modo pugnat. Quid existimas facturũ fuisse Epiphanium, si in Ecclesijs nostri seculi vidisset Imagines aureas, argenteas, æreas, ligneas, non in foribus pendere

pictas,

AD CENSURAM THEOLOGA-

pietas, sed in Aris ipsis statui, & tantum non
 adorari? Notandum etiam, Ioannem Pa-
 triarcham in factum Epiphanijs consensisse.
 Quia si improbasset, nequaquam passus fuisset,
 in Patriarchatu suo, & ante oculos suos ima-
 gines scindi, & Orarijs Christianorum eij-
 ci, Nec cum eo, qui hoc ausus fuisset, Col-
 lectam fecisset, neque de Sancto suo ad Pa-
 triarcham scripsisset Epiphanius, si id ei di-
 splicuisse compertum habuisset. Neque Hie-
 ronymus, malleus ille hereticorum, hanc Epi-
 stolam vertisset, si quicquam in ea erroneum
 vel hereticum comperisset. Liquet itaque ex
 hac Epistola, Quid de imaginum cultu eru-
 dita senserit Antiquitas. Idem Epiphanius
 contra Eucratitas: Estote, inquit, memores
 dilecti filij, ne in Ecclesia imagines infera-
 tis, neque in Sanctorum cœmeterijs eas statua-
 tis, Sed perpetuo, circumferte Deum in cor-
 dibus vestris. Quinetiam, ne in domo com-
 muni tolerentur, Non enim fas est Christianum
 per oculos suspensum teneri, sed per oc-
 cupationem mentis. Pia sanè, Apostolica &
 saluberrima sanctissimi & eruditissimi viri
 Parænesis. Quæ si obtinuisset in Ecclesia,
 nunquam in tantam *εἰδωλομανίαν* prolapsus
 fuisset Christianorum vulgus. Sed de hac re
 postea, nunc testimonia eruditæ antiquita-
 tis contra cultum Imaginum, recitare per-
 gam.

nam, si illud præmifero, hunc esse illum Epiphanicum, quem alibi commendat Hieronymus ad Panmachium, ab ætate, à scientia, à vitæ merito, & quòd tantæ venerationis semper fuerit, vt regnantes etiam hæretici ignominiam suam putarent, si talem virum persequerentur. Et quem Historia Tripartita naerat, dum viueret miraculis claruisse, & post mortem ad sepulchrũ eius Dæmones irrugisse. Patet etiam ex celeberrimo scriptore Origene, primitiuam Ecclesiã nulla ad cultum prostituisse simulachra. Nam cum Celsus Christianos & Aras & Simulachra & Delubra defugere obijceret, respondit Origenes: Christianos nulla quidem inanimata & insensibilia, & ab impuris opificibus fabricata simulachra in templis ponere, sed per Dei verbum edita & formata, & spiritus Dei capacia virtutum simulachra in animi penetralibus collocare, quæ & hominem Dei imaginem deceant, ac Phydia, Polycleti, & omnium opificum simulachra egregiè antecellant. Huc accedit Augustinus Sermonem in Psalmum 113. secundo: Simulachra, inquit, gentium argentum & aurum. Sed Deus fecit argentum & aurum: Opera, inquit, manuum hominum. Hoc enim veneratur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt. Sed enim & nos pleraque instrumenta atque vasa, ex

Libri 9,
cap. 18.

Contra
Celsum,
libro 8.

huiusmodi

AD CENSURAM THEOLOGA-

huiusmodi materia vel metallo habemus in
 vsum celebrandorum Sacramentorum; quæ
 ipso ministerio consecrata, sancta dicantur
 in eius honore, cui pro salute nostra inde
 seruitur. Et sunt profectò etiam instru-
 menta vel vasa, quid aliud, quàm opera manuum
 hominum? Veruntamen nunquid os habent,
 & non loquentur? nunquid oculos habent,
 & non videbunt? nunquid eis supplicamus,
 quia per eos supplicamus Deo? Illa causa est
 maxima impietatis insanæ, quod plus valet in af-
 fectibus miserorù similis viuenti forma, quæ
 sibi efficit supplicari, quàm quod eam manife-
 stum, non esse viuentem, vt debeat à viuente
 contemni. Plus enim valent Simulachra ad
 curuandam animam infelicem, quod os habent,
 oculos habent, aures habent, nares habent,
 manus habent, pedes habent, quàm ad corrigend-
 dum, quòd non loquentur, non videbunt, non
 audient, non odorabuntur, non contrèta-
 bunt, nec ambulabunt. Itaque, sequitur, vt
 illud quoque fiat, quod etiam in hoc Psalmo
 sequitur: Similes illis fiant omnes, qui faci-
 unt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Vi-
 deant igitur isti apertis & sentientibus ocu-
 lis, & adorent clausis & mortuis mentibus,
 nec videntia, nec viuentia Simulachra. Hæc
 verba Augustini liquidè testantur, in suæ æta-
 tis Ecclesijs nulla fuisse Simulachra, figuram
 homin-

hominis experimentia : & causam declarat ,
 quare non sint admissa. Quia scilicet, specie
 humana , quam præferunt, animos simpliciũ
 fascinant . Quod nequaquã vanè ab Augustino
 dici, vsus ostendit, & docet experientia. Fru
 stra itaque hunc nostrum citant Aduersarij,
 lib. 4. de Sancta Trinitate, cap. 15. & lib. 22,
 de Ciuitate Dei. cap. 8. Item in Psalm. 141.
 Tractatu 118. In Euangelium Ioannis, &c.
 Inspiciat Lector, supponet cribrum mulgen
 tibus hircum. Rectè igitur Erasmus ille
 noster : Vsque ad ætatem Hieronymi, in- Iu Ca-
 quit, erant probatæ Religionis viri, qui in techism.
 templis nullam ferebant Imaginem, nec pi
 ctam, nec sculptam, nec textam, ac ne Christi
 quidem, vt opinor propter Anthropomor
 phitas : paulatim autem imaginum vsus irre
 psit in templa. Vanissimè igitur, & in Eccle
 sia Dei contumeliosè (ne quid dicam gra
 uius) aduersarij Nonam esse hanc doctri
 nam, & ab Inferis excitam scribunt.

Circa ætatem Augustini, Ecclesiæ Occi
 dentales Picturas receperunt in ædes sacras.
 Pontius enim Paulinus, Episcopus Nolanus,
 vir excellentis pietatis ab Augustino cele
 bratus, cum videret populum, cui ad nata
 lem S. Fœlicis confluxerat Nolam, epulari so
 litum in templo, parietes templi picturis ex
 Veteri Testamento desumptis, ornari cu
 rauit,

AD CENSURAM THEOLOGA-

ravit, vt earum contuitu & contemplatione ab intemperantia reuocarentur accumbentes. Pingebantur etiam Historiæ Martyrum ad eorum memorias, vt pictura tanquam trophæum victoriæ Martyrum esset, & intuentes ad imitationem virtutis accenderet, sicuti liquet ex Prudentio Christiano Poëta, In Palsione Calsiani martyris.

Lib. epi
stolarū,
parte 10.
Epist. 4.

Hæc quantumvis picæ cœpta, in superstitionem tandem abierūt, vt docet Sereni Masiliensis Episcopi factum, qui Sanctorum imagines, quod adorari inceperant, confregit. Et laudat quidem Gregorius Patriarcha Romanus pastorem Sereni curam & sollicitudinem, quod adorari vetuerit imagines, reprehendit tamen quod eas fregerit. Quia eo factum quorundam animos offenderit, quasi eas historias, quas picturæ illæ referebant, contemplari noluisse. Quibus vult Gregorius satisfieri. Iecit tamen semina superstitionum ad posteros, eruditissimus alioqui & sanctissimus Præsul, Quod docuit Picturam esse Scripturam idiotarum. Qua sententia à gravitate & simplicitate Apostolica nonnihil discedit. Audiuius ex Epiphano, tantæ authoritatis viro, picturas in Ecclesijs contra religionem nostram venire: audiuius eundem sanctum hortantem, ne in Ecclesiam imagines inferamus, neu in sanctorum cœmite-

rijs eas statuamus : Perpetuò Deum in cordibus nostris circumferendum, neque fas esse Christianũ per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis. Audiuius ex Augustino, Simulachra hominis effigiem præferentia, animos simplicium capere, decipere, fascinare. Et possem hoc loco Gregorij sententiam vt Ethnicam & Porphirianam, vehementer exagitare : possem ostendere Picturas & Simulachra, maiestati loci, vbi verbum Dei docendum est, atq; Sacramenta administranda, minùs conuenire, sed vtar moderatione. Sicut sententię Gregorianę, aduersarij adorationem imaginum modis omnibus deuitent, doceant plebem Christianam, ne vtiuas peregrinationes ad certas statuas suscipiant, neu ante eas sese prosterant, thus incendant, cereos ardentes ponant, munera offerant, & id genus, & eis nulla erit cum Monhemio contentio.

Veniamus nunc ad id, quod secundo loco promissimus, cultum scilicet imaginum naturę hominis aduersari, ac proinde irrationalis & bruti stuporis esse doceamus,

Præclare hac de re Cyprianus : **Contra** Quid te ad falsos Deos, inquit, humilias & inclinas ? **Deme-** Quid ante inepta simulachra, & figmentaria terrena captiuum tuum corpus incurmas ? **trian.** Rectum te Deus fecit, & quum
eete-

AD CENSVRAM THEOLOGA-

cætera animalia prona, & ad terram situ uer gente depressa sunt, tibi sublimis status, & ad cœlum atque Deum tuum vultus erectus est. Illuc intuere, illuc oculos tuos erige, in supernis Deum quære, Vt carere inferis possis, ad alta & ecclestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis, cum serpente, quem colis, sternis? Quid in ruinam Diaboli, per ipsum & cum ipso cadis? Sublimitatem serua, qua natus es. Perseuera talis, qualis à Deo factus es. Cum statu oris & corporis animum tuum statue: vt cognoscere Deum possis, te autè cognosce. Relinque Idola, quæ humanus error inuenit. Ad Deum conuertere, quem si imploraueris, subueniet. Christo crede, quem viuificandis & roborandis nobis Pater misit. Similia in præclaris illis suis Institutionibus docet Lactantius. Sed ego huic loco, ad euitandam nimiam prolixitatem, non immoror. Vtinam eruditæ Vetustatis testimonia attentius considerassent Posteris, nunquã in tantam stupiditatem, & tam tetros errores prolapsi essent, quibus penitus obruti ac demerli sunt.

Tranſeamus igitur, sicut tertio loco polliciti sumus, ad Synodum Nicenam Secundam, quam Oecumenicam aduersarij appellant, & tanquam Gorgonis caput nobis obijciunt: vt, eo viso, obstupescamus.

Hæc

Hęc Synodus auspicijs Hiręnes Impar-
 tricis , Atheniensis illius Iezabelis , collecta
 fuit , ac simulachrorum cultum , contra Le-
 gem Dei , doctrinam Propheticam atque A-
 postolicam , & primitiuę Ecclesię praxim ,
 confirmavit . Atque hęc est illa Hiręne , de
 cuius temeritate , superstitione , crudelitate ,
 dici satis pro indignitate rei nõ potest : quę
 & Leonis Isaurici soceri sui cadauer effos-
 sum cremari publicè iussit , & cineres in ma-
 re proijci , & filium suum Constantinum sex
 inlidij circumuentum , imperio exuit , excæ-
 cavit , & squalentibus carceribus inclusit , va-
 rijs demum malis affectum interemit . Et ,
 quę sic in immensum excreuit , Mahumeti-
 cę potintię prælusit .

Sed , quia non puduit aduersarios , huius
 Synodi quędam fulmina ridicula sanđ , con-
 tra veritatem intonare , veniam mihi dabis
 Lector , si & ego quędam argumenta , qui-
 bus pugnant securi Hypocritę , in medium
 adducam .

Dixit Ioan. Legatus Orientalium : Crea-
 uit Deus hominem ad imaginem suam , atq;
 inde colligit , habendas igitur esse imagines .
 Idem commendari nobis putavit imagines
 hac sententia : Ostende mihi faciem tuam ,
 quia speciosa est . Alius , vt probaret collo-
 candas esse in altaribus , hoc testimonium ci-
 G. tavit

AD CENSURAM THEOLOGA-

cauit : Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modie. Alius, vt earum aspectu nobis salutarem monstraret, adducit ex Psalm. Signatum est super nos lumen vultus tui Dñe. Et mirabile est Theodori Episc. acumen, qui illud Psalm. Sanctis qui in terra, ad simula-chra refert. Vbi de adoratione disputant, hæ scripturæ prodeunt: Adorate scabellu pedu eius. Item: Adorate in monte sancto eius. Item: Vultu tuu deprecabuntur omnes diuites plebis. Donec tandem Constantius Cōstantiæ Cypri Episcopus, se imagines reuerenter amplecti profiteretur, cultumque honoris, qui viuificæ Trinitati debetur (horrendus furor) illis se exhibiturum cōfirmat: quisquis idem facere recusauerit, eum anathemate ferit, & cum Maniesæis ac Martionitis amandat. Ioannes etiam Legatus Orientalium, prestare admonet lupinaria omnia (ó flagitiosam amentiam) in urbem admitti, q̄ imaginum cultum abnegari. En, quo deuenerimus, postq̄ semel à grauitate & simplicitate sanctę vetustatis discessum est. Quis hîc nō exclamet cū Persio: O curuæ in terras animæ, & cœlestiu inanes. Cōuocauerat paulò ante hanc idololatricam synodū, Constantinus Constantinopoli in palatio Hiericę Episc. 38. Inter quos primarij fuere Ephesinus, Pergensis & Cōstantinopolitanus Episcopi,

scopi, qui de vsu imaginū sic decreuere : Non licere Deo per Iesum Christū fidentibus vlla neq; Creatoris, neq; creaturarum simula- chra in templis habere ad cultū, quin potius illa omnia secundum legem Dei & ob scanda- lum vitandum, tollenda esse ē templis. In ea Synodo anathemate percussi sunt, German^o Patriarcha, Greg. Cyprius, & † Ioannes Chrylōroas. Conuenit etiam circa hæc tem- pora Elimbrina Synodus in Hispania, Epi- scopi 19. & Presb. 36. qui imaginū cultū repu- diarunt. Quin & Carol. ille Magnus Chri- stianiss. Princeps coēgit Synodū generalem Francoforti, in qua synodo hæc Irænes syno- dus damnata est, & acta Græcorū (verbis v- tor Auentini) de adorandis imaginibus, re- scissa sunt. Quid q̄ in ipsa Græcia acriter ei- dem à pijs hominib. reclamatū fuit? Et æditi sunt superioribus annis in Gallia 4. insignes libri titulo Caroli Magni, sed, vt quibusdam placet, ab Alcuino cōscripti : in ijs libris hæc Pseudosynodus (sic enim annales Francorū & Hincmarus Remorū Archiepisc. vocant) de qua tantopere sibi placent aduersarij, e- gregiè confutatur, & disertis verbis reijciun- tur vestitus, suffitus, lumina & alia ornamen- ta statuarū. Item & geniculationes ante eas. Quò magis execranda venit aduersariorum vanitas, qui hanc doctrinam nouitatis insi- mulant.

† Qui & Damasco- nus dicitur.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Porrò tamen in Synodo Francofordiana adfuerūt Romani Pontificis Legati, Theophilactus & Stephanus Episcopi, vt Auentinus refert, & ipse Pontifex tum celsit synodo, potentiam Caroli reueritus, tamen decretum illud de non adorandis imaginibus, non admodum probauit in scrinio pectoris sui, quod patet ex eo, quòd paulò post Caroli mortem, Claudium Taurinensem Episcopum qui Carolo intimus fuerat, ob id ipsum damnauit, q̄ cruces & statuas adorari non passus sit. Puppas igitur suas denuò ornare & colere cœperunt Papæ. Cùm ergo Eirænes Pseudosynodum, & similes nobis obijciunt aduersarij, nos eis alias Synodos rectè iudicantes, Constantinianam, Eliberinam, Francofordiensem opponimus: quas si non recipiunt, omiſſis Synodis, ad Legem & Testimonium prouocamus.

Quia rursus Breidbachium vellicant Aduersarij, q̄ scripsit in Carmine, quod Catechismo præceptoris sui præfixit: Dogmata Christiadam sint vana explosa teatro. Respondeo, quandoquidem ipsa idola, Christophori, Georgij, Barbaræ, Catharinæ, & aliorum, qui fortassis nunq̄ fuerunt in rerum natura, cōstabiliunt, non ex doctrina Prophetica & Apostolica, aut Apostolicæ & primitiue Ecclesiæ, quibus non magis cū idolis conuenit,

uenit, quæ luci cum tenebris, aut igni cum aqua, sed ex Apocryphis historijs, Pseudosynodis, fabulis & commentis. Quale est, quod referunt Angelos Romæ in processione Gregoriana, statux D. Virginis hymnum Regina cæli accinuisse, commentum adeò impudens, ut ipsius Papæ Historiographos id pudeat referre: reatè monet bene institutus Breidbachius has vanitates, & hæc mendacia horrandas *εἰδωλομανίας* confirmantia, è Christi adum theatro explodenda esse, & eorum loco pia & erudita scripta, Christum humani generis assertorem syncerè monstrantia, reponenda esse. Dicunt in Lege non imaginum usum, sed adorationem duntaxat prohiberi. Cur igitur ipsi applaudunt Pseudosynodo, quæ palam profitetur se cultum, qui viuificæ Trinit. debetur, simulachris exhibituram, & qui id facere recusat, anathematizat? Cur litigant cū immerente Monhemio si imagines iuxta legem neq; adorari neq; coli volūt? Intonant rursus anathemata Pseudosynodi: Qui dicunt quod Christiani imagines ut Deos adorant, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Ridiculum. Quasi dicant: Qui calumniatorem appellat *διαβολος*, anathema. Quid enim interest inter idolum & imaginem seu simulachrum, quæ quod illud Græcum vocabulum

G 3 est,

AD CENSURAM THEOLOGA-

est, hoc Latinū? O crassum & obesæ naris pe-
 cus, quod eruditissimos & linguarū peritissi-
 mos viros anathemate percutit. Hieronymus
 in primis, qui illud Pſal. 114. τὰ εἰδωλα
 τῶν ἔθνῶν ἀργύριον vertit, Simulachra gentiu
 argentum. Idem illud 1. Ioannis. 5. τεκνία
 φιλαξάτε ἑαυτοῦς τῶν εἰδωλῶν vertit: Filioli,
 custodite vos à simulachris. Quare Erasmus
 Roterodamus annotans in 8. cap. prioris ad
 Corinthios, meritò notat Thomam Aquina-
 tem, ineptam differentiam statuentem inter
 idolum & simulachrum. Certè, inquit, Am-
 brosius nullum nouit discrimen inter idolū
 & simulachrum, nec ego vllum video, nisi q̄
 simulachrum est vox Latina, à simulando di-
 ctā: Idolon Græca, ab εἶδος species, q̄ speci-
 em & imaginem inanem præ se ferat, quum
 absit veritas. Vnde quæ nos spectra vocam⁹,
 Græci vocant εἰδωλα. Vide Senecam libri 8.
 Epist. ad Luceliū, epist. 59. Nihil nos numinis,
 inquit, in ligno aut lapide statuimus, sed in
 vnum Deum spem omnem nostram & fidu-
 tiam collocamus. Itane spem omnem & fidu-
 ciam in Deū collecat, qui manè Christopho-
 ri idolum salutans, dicit: Christophore san-
 ctè, virtutes sunt tibi tante, Qui te manè vi-
 det, nocturno tempore ridet. Nō ita est. Du-
 cit enim, vt August. ait, & affectu quodam
 infimo rapit infirma corda mortalium for-
 mā si =

In Pſalm.
 113. Sermo
 de 2,

mæ similitudo & membrorum imitata compago. vide locum. Idem : Et idola quidem omni sensu carere quis dubitet ? Verum etiam cum his locantur sedibus honorabili sublimitate, vt à precantibus atq; immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum atq; sensuum, quæ insensata & exanimata, afficiunt infirmos animos, vt viuere ac spirare videantur, accedente præsertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur. Quibus morbidis & pestilentiosis effectibus medetur scriptura Diuina: quæ rem quidem notam, sed tamen salubri remedio admonitionis inculcat dicens: Oculos habent, & non vident, &c. Hæc verba enim, quò magis aperta & populariter vera sunt, eò magis incutiunt salubrem pudorem illis, qui cum talibus simulachris diuinum cum timore cultum exhibent, eaque viuentibus similia venerantes, adorantesque conuentur, eisque velut presentibus preces alligant, victimas immolant, vota persoluunt, sicque afficiuntur, vt ea sensu carentia putare non audeant. Hæc tenus August. Nihil dici potest aptius ad aduersariorum λογισμῶν refutandos. In imagine Christi, inquit, non lignum vel lapidem, sed Christum veneramur, atque in imaginibus Sanctorum reliquorum, eosdem diuos colimus, Si Christum venerantur, cur

De 6. quæ
stionibus,
cōtra Pa-
ganos ex-
positis, 3.
quæstionibus

AD CENSVRAM THEOLOGA-

non obsequuntur Paulo sanctissimè monenti : Quæ sursum sunt quærite , quæ sursum sunt sapite, vbi Christus est ad dexteram patris. Si beatos venerantur Cœlites, cur igitur oculos (verbis vtor Lactantij) in cœlum non attollunt? cur ad parietes, & ligna, & lapides potissimùm, quàm illò spectant, vbi effe credunt? Ipli verò curuæ in terras animæ, vt Persius ait , & cœlestium inanes , ad simulachra muta obstupescunt , & vt canit excellens ille vir :

lib. instit.
2. cap. 2.

Paulinus

(rum,

Nomine diuino argentū venerantur & auro.
 Relligio est quod amat morbus auaritię.
 Non nihil honoris accedere putant Sanctis,
 si statuæ eorum colantur . An qui se viuos
 adorari indignissimè tulerunt , contestati se
 annuntiare gentibus , vt à vanitatibus istis
 conuertantur ad Deum viuum, qui fecit cœ-
 lum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis
 sunt , benefaciens nobis , & implens cibo &
 lætitia corda nostra, ij nunc apud Christum,
 inanimatas & sine sensu effigies in terris co-
 li æquo animo ferent? Plotinus Philosophus
 teste Porphyrio, acriter indignari ijs solitus
 fuit, qui ab ipso petebant, vt pingi se sineret.
 Et Sancti Dei corruptibilium corporū suorū
 simulachra erigi cupient , & ad cultū prosti-
 tui? Magnū illum Lacedæm. Regem Agefi-
 laum Xenop. testatur, quantū potuit statuas
 recusasse,

reculasse, quum plerique ei gratificari & placere studerent. Nullam enim statuum aut imaginem præstantiorem ipsi erigi posse existimabat, qua tanquam viuum homines ipsum spectarent, quam virtutes & præclaræ actiones quæ ab eius ingenio proficiscebantur. Præclarè Agelilaus tales enim imagines ipsius propriæ erant, opificum aliæ, quæ etiam nequissimis propedijs interdum eriguntur, vt de Simone Mago veteres testantur. Eximium scilicet honorem, quem cum terribis Sathanæ mancipijs Sancti communem habent, à sapientibus etiam ethnicis repudiatum.

Aust. de
Ciuita.
Dei lib.
4. cap. 31.

Sed quid has nugas insector? Vnus profecto Varro omnes Sophistarum phalanges eruditione & prudentia antecellit, qui testatur etiam antiquos Romanos plusquam annos 170. Deo sine simulachro coluisse. Quod si adhuc, inquit, mansisset, castius Dij obseruarentur. Cuius sententiæ suæ testem adhibet, inter cætera etiam gentem Iudeam, nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat. Qui primi simulachra Deorum populis posuerunt, eos ciuitatibus suis & metum dempsisse, & errorem addidisse. Vident igitur vel cæci, adulterinam & falsam religionem esse, vbicumque simulachrorum obtinet cultus. Quamquam multa eorum qui adferunt

AD CENSURAM THEOLOGA-

Atque hoc loco postquam congefserunt, quicquid vsquam de votis in scripturis legerunt; tandem quasi cuiusca causa & prostrato Monachio, insultant: Omnibus hereticorum phalangibus, ac Demonum omnium praestigijs S. Scripturae auctoritatem opponimus. Huius si possunt inuiolabilem auctoritatem expugnent, adornent tela, coniungant consilia. Audis Lector horum theomachorum magniloquentiam. Quasi verò cum scriptura nobis sit certamen, & non cum impuris istis canibus, qui vt Sodomam suam confoveant, scripturis abuti non verentur.

Testimonia quae adducunt, ex veteri instrumento desumpta sunt, & huc non pertinent. Non enim coelibatum Deo voverunt sancti veteris Testamenti; sed scriptura cum de votis loquitur, exercitia significat gratiarum actionis & poenitentiae à sanctis usurpata, Quid haec ad coelibatum sacerdotum?

Quoniam verò cum tam pugnatibus Sophistis, & qui litigandi occasionem subinde, circumspiciunt, nobis res est, age proponamus istis argutulis Dialecticis quendam Sillogismum dissoluendum. Sacerdotes cui Dei munere non acceperunt donum castitatis, debent uxores ducere, aut perpetuo scortandum est illis. Sed paucissimi ex vestro sacrificulorum grege ex Dei munere habent do-

bent donum castitatis. Ergo multo maxima pars vestrorum sacrificulorum sunt perpetui Scortatores. Maior est Pauli. Minor probatur ex effectu. Conclusio tenet in Darij, & est verissima in domibus omnium concubinariorum, nam quæ clam fiunt ab istis, turpe sit vel dicere. Vbi nunc aduersariorum magniloquentia? Omnibus Sophistarum phalangibus, ac dæmonum omnium præstigijs hunc syllogismum ex Scriptura desumptum opponimus. Eius robur si possunt infringant, adornent tæla, coniugant consilia.

Hæc ad Monhemij defensionem poterant sufficere, sed quia de voto continentiae tam multa garriunt Matæologi, & tot Patrû testimonia allegant, vt fucum faciant imperitis, & nobis, vt veritas liqueat, altius res repetenda erit.

Impurus ille & misantropos Spiritus, id adeò ab initio studio habuit, vt matrimonium, generis humani fontem, libidinibus conspurcasset, & genus humanum, hoc est, imaginem Dei horrendis fœditatibus deformaret. Quanta fuerit apud ethnicos libidinum confusio, loquuntur Historiæ. Cumque filius Dei suos illos legatos sanctimoniæ præcones in orbem vniuersum ablegasset, vt sibi Ecclesiam sanctam & immaculatam colligerent: Sathan, ne suis partibus deesset,

varia

AD CENSURAM THEOLOGA.

varia hæreticorum monstra excitauit, qui plerique in effrenam carnis licentiam & promiscuam Venerem proruebant. Quidam etiam sub specie continentiae mundum fascinabant, generationem à Sathana esse dictitantes, & à connubijs vt impuris & pollutis abhorrentes. Tales fuerunt infœlicia illa propudia, Saturninus, Martion, Tatianus, & hydroparastatæ atque eueratitæ omnes. Horum furorem piè & sapienter refutarunt viri pietate, eruditione & eloquentia præstantissimi Irenæus Lugdunensis Episcopus auditor Policarpi, Thiopholi, Antiochæus Episcopus Clemens Stromatæus, Origenes, Eusebius, Emecenus & alij. Quid oppiis quoq; Ecclesiæ Dei Pastoribus superstitiones suas obtrudere conatus est Veterator. Mentior ni Dionysius Corinthiorum Episcopus, teste Eusebio, monuit Pynitum Gnoſiorum Episcopum, ne Discipulos grauibus oneribus oneret, neue fratribus cœlibatum obtrudat. Gratias agit Pynitus, & petit vt se porrò salubriter instituat. Et in celeberrima illa Nicæna Synodo, suggestit Patribus Stygius impostor, Sacerdotibus vsu coniugum interdicendum esse, & obtinisset, ni Paphnutius obstitisset, contestatus honorabile esse sanctis concubium, & thorum immaculatum, Castitatem esse Mariæ cum Vxore sua concubitum, Nec esse

Ecclesia.
 hyst. lib.
 4, ca. 24

Distin-
 & i 31. ex
 Tripat.
 Hystor.

statuenda tam periculosa decreta, quæ postea aut ipsi Sacerdotibus, aut eorum coniugibus, occasio turpitudinis existerent; Memorabile profectò est, tam celebrem Synodum in Demoniacam superstitionem concessuram fuisse, ni Paphnutius restitisset. Deinde Paphnutij oratio consideranda est, Quæ & coniugio suam dignitatem vendicat & decretum de cœlibatu, scortationum occasionem esse docet, sicut euentus postea comprobavit. Atq; hîc est ille Paphnutius martyr constantia, vitæ sanctimoniam, & miraculis clarissimus. Constantino Imperatori ob virtutem charissimus. Huius tam celebris Synodi exemplo, postea & aliæ piæ Synodi Sathanæ molitionibus aduersatæ sunt, vt Gangrensis, vt Anchriticana, Constantinopolitana, ea quæ est 6. generalis, cuius testimonium, quia est evidens contra obligationem ad cœlibatum, huc adscribemus: Quoniam in Romani ordine Canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt Diaconi vel Presbiteri, confiteri, quòd non suis iam copulentur vxoribus, antiquum sequentes Canonem Apostolicæ diligentia, & constitutiones sacrorum virorum, legales nuptias amodò valere volumus, nullo modo cum vxoribus suis eorum cõnubia dissoluentes, aut priuantes eos familiaritate adinuen-

cem in

Distinctio
28.30.

Distinctio
31.

AD CENSURAM THEOLOGA-

cem in tempore oportuno. Quicumq; ergo diligens inuentus fuerit in subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem ascendere gradum pro vxoris suę cohabitatione, nec etiam tempore suę profiteri castitatem cogantur, quòd abstinere debeant à legitimæ vxoris familiaritate. Item oportet eos qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum continentes esse in omnibus, vt à Deo possint cõsequi, quę simpliciter postulant. Si quis igitur præsumpserit contra Apostolicos canones, aliquos Presbiterorum & Diaconorum priuare à contractu & communionem legalis vxoris suę, deponantur.

Hic obseruandum, hanc sacrosanctam Synodum, disertè & ex professo, sacerdotum coniugium ideo tueri, quòd Romanenses Canones vsu coniugum suarum presbiteros prohiberent, & hos Romanos canones cum Apostolicis canonibus & sanctorum viro- rum constitutionibus pugnare.

Crescebat interea in Ecclesia Dei Monachorum & votariorum numerus, qui apud summos & infimos in maxima fuerunt admiratione, tametsi in plerisq; vitæ instituto, humana succumberet fragilitas, sicut ex veterum scriptis ostendere possumus. Itaq; pars arcanis obscœnitatibus polluebantur,
pars in

pars in manifestas scortationes erúpebant, pars ad eiuratas nuptias refugiebant, quorú conubia patres, quia post votum inibantur, acriter, vt illicita insectabantur, superstitione magis quàm pietate. Quanquàm hic quoque maxima in eruditissimis & sanctissimis quibusque fuerit *πειραιά*. Cum enim Cyprianus ex literis Pomponij intellexisset sacras virgines humani aliquid passas fuisse, rescribit inter cetera in hunc modum. Intercedendum est cito talibus, vt sæparentur, dum sæparari innocentes possunt, quia diuidi postmodum nostra intercessione non poterunt, posteaquam conscientia grauissima cohæserint. Denique quam graues multorum ruinas hic fieri videmus, & per huiusmodi illicitas & periculosas coniunctiones corrupti plurimas virgines, cum summo animi nostri dolore conspiciamus. Quod si se ex fide Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabulâ perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quàm in ignem delitijs suis cadant. Vides manifestè hunc sanctum Christi martyrem virginibus Christo dicentibus, si in continentię morbo grauiter laborant, conubiorum remedia indulgere. Nec suo tantum nomine hæc scripsit Cyprianus, sed præ-

Lib. I. Epistola II.

AD CENSURAM THEOLOGA-

sbyterorū quoq;, qui proculdubio in sententiam Cypriani, pepib⁹ iuerunt. Considerandū etiam quod scribit, tales sacerdotes intercessione non posse separari, posteaquam grauisissima conscientia cohæserint.

Disti. 27. Reſte itaq; iudicat Gratianus, tantam esse vim in sacramento coniugii, quod nec ex vindicatione voti, dissolui possit ipsum coniugium, & citat verba Augustini. Quidam nubentes post votum, alserunt adulteros esse, ego autem dico vobis, quod grauiter peccant qui tales diuidunt. Augustin⁹ etiam scribens Bonifatio Africæ comiti. Sed ut te ad istam vitam non exhorter, coniunx impedimento est, sine cuius consensione, continenter tibi non licet viuere. Quia etsi tu eam, post illa tua verba Tubuensia ducere nō debebas, illa tibi tamen nihil eorū sciens innocenter & simpliciter nupsit. Atque utina n possisei persuadere continentiam, ut sine impedimento redderes Deo, quod te debere cognoscis. Sed si cum illa agere non potes, serua saltem pudicitiam conjugalem, & roga Deum, qui te de necessitatibus eruat ut quod non potes modo, possis aliquando. En qualis moderatio fuerat in sanctissimis Patribus, qualis si esset in aduersariis, nulla eis cum Monhemio foret contentio. Conspicatus igitur Sathan multos temere vouendo

sibi-

sibi metipsis iniicere laqueum, nihil prius sibi agendū duxit, q̄ vt hunc laqueum toti Sacerdotum ordini indueret, vt & vouendi temeritate innumeras animas in exitium precipitaret, & impurato hoc ordine, qui cæteris forma & exemplar esse debet, totam Ecclesiam libidinibus & schandalis deformaret. Primi autem huic demoniacæ superstitioni cesserunt Romani præfules, & celibatum primam vrbis Romæ, deinde Italicis, paulatim aut exterarum quoq; prouinciarum presbyteris imposuerunt, & ad ingentem atq; horribilem Ecclesiæ ruinam traxerunt, vt c quoque sit illud Romani Prudentiani epiphonema:

Lib. I. Epistola II.

Miseret tuorum me sacrorum & principū,
Moramque Roma sæculi summum caput.

Aiunt S. Antoniū aliquando vidisse circa altare Domini, multorum multitudinem, calcibus omnia dissipantes sacra, & conturbatum hac visione sanctum virum. Deumq; serio orantem vt talem pestem auerteret, vocem audisse cœlitus: Abominabitur altare meum. Hoc multi de Arrianis interpretati sunt, qui post bienniū Ecclesias cædibus polluisent. Sed quanq̄ tunc horum hæreticorū truculentiam horruerint orthodoxi, tñ altare Dñi propterea abominari non potuerūt. Quare mihi veri⁹ hæc imago designare videtur, heliogobalos istos celibatū p̄fessos, qui &

AD CENSURAM THEOLOGA-

mulorum naturam liquido exprimunt, & sacra omnia prophanarunt, adeò vt etiam altare Domini prorsus abominabile fecerint. Plinius natural Hist: lib. 8. cap. 44. tribuit malis eximias in laboribus vires, fertilitatem, viuacitatem, lentam senectutem. Refert igitur mulus Monachorum & sacrificulorum cœlibum imaginem. Animal enim viribus in laboribus eximium, iugum significat cœlibatus, & traditionũ superstitionarũ, onus Aethna grauius, quod isti muli in se recipiunt. Idem cœlibatus re spondet iumentis sterilitati, conuenit & viuacitas. Nam cum in otio & tranquillitate viuant sacrificuli & monachi, omnibus militib⁹, aratorib⁹ & opificib⁹ duriter scilicet victũ queritantib⁹, sũt annosiores. Apertè quadrat & lenta iumentis senectus. Aiũt enim decennio ante senectam tarditatis intolerabilis esse. Sic & sacrificuli, postquam beneficijs Ecclesiasticis abundè vitę suę prospexerunt, iuxta prouerbium Dexippi ab Athenæo citatum, vt mulus vetulus à laboribus libertatem sibi vendicant. Isti ergo muli, dum calcibus suis omnia sacra dissipant, altare Domini abominabile faciunt. Pię enim mentes, idololatricas Missas, quę in aris cubicis à iumentis istis fiunt, carnifice & carcere, imò & morte peius abominantur. Porro tametsi Romani Pontifices

ma

maturè cœlibatum sacerdotum receperunt, & prouintijs omnibus odtrudere fategerūt, tamen ægerrimè eum receperunt exterè nationes, per motè veterum Synodorum decretis, & Apostolicè Ecclesiè autoritate. Displicuit bonis omnibus diabolica superstitio Videbant hanc iniustam legem omnis honestatis pernitiem esse & exitium, detestabantur hypocrisin, quod multis testimonijs ostendere possumus.

Saluianus Mafsiliensis Episcopus, vir eruditus & pius lib. 5. de Prouidentia Dei: Nouum prorsus, inquit, est conuersionis genus. Licita non faciunt, illicita cõmittunt. Temperant à coniugio, & non temperant à rapina. Quid agis stulta persuasio? Peccata interdixit Deus, non matrimonia. Non conueniunt studiis vestris facta vestra. Non debetis esse amici criminum, qui dicitis vos esse effectores virtutum. Preposterum est quod agitis. Non est conuersio, sed auersio. Qui iam pridem vt fama est, opus honesti matrimonii reliquistis, tandem à scelere cessate.

Fuerunt & Syritio Papæ cum Tarraconenfi Episcopo, aliisque Hispanis Sacerdotibus certamina de coniugio, cum & illi ius coniugii Sacerdotum tuerentur.

Restitit etiam Sanctus Vdalricus Augustanus Episcopus Papæ, promouenti cœli-

AD CENSVRAM THEOLOGA-

batum. Extat Epist: eius ad Nicolaum Ponti-
ficem, admodum grauis & pia. In qua acer-
rimè repræhendit Nicolaum, & impurū hūc
cœlibatum tam fœtris verbis depingit, vt à
pia mente legi non possit, quin horrore per-
fundatur, Coniugium sacerdotum egregiè
defendit. Citat in hac Epistola Vdalicus li-
brum, cui titulus regula Clericorum, cuius
scriptor sacris literis consentiens præcepe-
rit, vt Clericus vel pudicus sit, vel vni matri-
monio fœderatus: quasi vtrunq; pium, & eoq;
placens sit.

Sed omnium diutissimè Galliarum, Brit-
tanniæ & Germaniæ Sacerdotes, vestigiis
sanctæ vetustatis insistentes, demoniacæ su-
perstitioni oblectati sunt. Satisque constat
ex hystoriis, demum ante 400. annos ereptū
fuisse Germanorū sacerdotibus coniugium.

Estque hoc fatale Germaniæ nostræ, nati-
oni masculæ, quod Romanensium Cynado-
rum coniugium & postrema recepit & pri-
ma proiecit.

Quantas autem & quam exitiales turbas
in Germania dederit Tartareum illud mon-
strum Heilbrandt monachus, qui fuit in
Pontificatu Gregorius septimus, & primus
legem cœlibatus huic nationi imposuit, te-
stantur historici, Hirsfeldensis, Gemblasensis,
Naucerus & alij.

Disertè verò Auentinus: Sacerdotes, inquit, illa tempestate publicas vxores sicuti cæteri Christiani habebant, filios procreabant: sicuti in instrumentis donationum, qui illis templis, mystis, monachos fecere, vbi hæ nominatim cum coniugibus testes citantur, & honesto vocabulo presbyterisq; nocupantur inuenio. Refert idem Auentinus, in vrbe Vangionum, concilium fuisse coactum cui omnes Calliæ & Germaniæ Episcopi præter Saxones inter fuerint, in eo concilio Heliebrandum, teterimorum criminum reum abdicandum decernunt. Atque inter cætera: Monachus desertor est, inquit, nouis dogmatibus sacrosanctam Philosophiam adulterat, diuinas literas falso interpretando suę causę seruire cogit, concordiam collegij scindit, sacra, prophana, diuina, humana, commiscet, vtrunque iuxta polluit Diabolis, hoc hoc est acerbissimorum hostium spurcissimis criminationibus iniquorum maledictis aurem accommodat & credit. Testis, iudex, accusator, inimicus, idem est, Maritos ab vxoribus separat, scorta pudicis coniugibus: stupra, incestus, adulteria, casto præfert connubio: populares aduersus sacerdotes vulgum aduersus Episcopos concitat, &c.

Et quanq̃ Italię quoq; Episcopi cōuentū Ticini acto, huic decreto subscribere, tñ Helle

AD CENSURAM THEOLOGA-

brand^o novos & perniciosissimos mot^o ciere no destitit, donec tandem obtinisset superstio. Hincq; occasione arrepta, inquit Auentinus, multi falsi Prophetę nebulas offundunt fabulis, miraculis (exempla vocant) à veritate plebem Christi auertunt: sacras literas interpretando, suo negotio seruire cogunt. Porro paucissimis Veneri bellum indicentibus, quibusdam castitatem iactantię, quęstus ergo simulantibus, maxima pars sub honesto castimonię nomine stupra, incestus, adulteria, passim & impunè committunt. Alii verbis quidem ambitus crimen abominantur, sed plus auri sub magna pietatis superficie, dum se gratis dare cuncta iactant, corrasere, plurisque sacra venundedere.

En cui debeamus has scædas religionis corruptelas, quę etiam num hodie obtinent, quas impostores Theologastri sub plausibili Catholicę Ecclesię titulo fucant, & simplicibus venditant.

Displicuit tamen bonis omnib^o recepta superstio, nec dia se reprimere potuit, quin ni flagitia erūperet, & se turpem daret, hypocritis. Et possem hoc loco Durandi & aliorum recitare testimonia, sed malo adducere Baptistę Mantuani non minus docti quàm religiosi poetę carmina. Hic enim de F. Hilario Fictauorum Episcopo canit:

Inte-

Integras uita, legum prudentia, cultus
 Cœlitium, tutela inopum, diadema, pedumq̄
 Pictauiense tibi, dum nil mortalia curas,
 Dum uiuis tibi sorte tua contentus, & omne
 Ambitio procul, populo applaudente tulerunt.
 Legitimo coniuncta thoro, non horruit illa
 Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.
 Sola erat in pretio, quæ nunc incognita uirtus
 Sordet, & attrito uiuit cum plebe cucullo.
 Propterea leges, quæ sunt connubia contra,
 Esse malas quidã perhibent Prudentia patrum
 Non satis aduertit, dicunt, quid ferre recuset,
 Quid ualeat natura pati. Ceruicibus, a uunt,
 Hoc insuaue iugum nostris imponere Christus
 Noluit. Istud onus, quod adhuc q̄ plurima mori
 Fecit, ab audaci dicunt pietate repertum. (stra
 Tutius esse uolunt, qua lex diuina sinebat
 Iſe uia, ueterumq̄; sequi uestigia patrum,
 Quorum uita fuit melior cum coniuge, q̄ nunc
 Nostra sit exclusis thalamis & coniugis usu.

Nec est, quòd tantopere uotum vrgeant
 Aduersarij, postquam inspecti formula iu-
 ramenti, quod præstare coguntur initian-
 di, nihil minus ciurant, quàm connubium.
 Hæc enim, aut similis formula eis proponi-
 tur: Promitto me uicturum secundum Ca-
 nones pro posse & nosse. Ita me Deus iu-
 uet. Duo excipiuntur, Ignorantia & Imbe-
 cillitas, quibus certè nō scortatione aut con-

AD CENSURAM THEOLOGA-

cubinato, sed eo remedio succurrendum est, quod Spiritus Dei in Scripturis indicat.

Sed audiamus hac de re testimoniū Thomæ Aquinatis, tantæ apud Aduersarios authoritatis viri: Si autem Acolytus, inquit, in secreta confessione ad discretum Sacerdotem veniat, & se nullo modo continere posse dicat, non multum peccat Sacerdos, dando ei consilium, vt cū aliqua occultè matrimonium contrahat, & occultè sui Episcopi oculos fallat. Minus enim credimus esse peccatum, beneficium cum occulto coniugio retinere, quàm fornicariam contra diuinam prohibitionem habere. Si verò postea ad sacras ordines à suis prælatis cogatur accedere, credimus minus esse peccatum vxore vti, quàm cum alia fornicari, si ex toto noluerit continere. Hæc eximius ille & sanctus vel aduersario iudicio doctor. Quid de voto disputant aduersarij? Si volunt experiri quales habeant votarios, tollant iniquam obligationem, sit liberum initiandis vouere, vel non vouere, & ex mille votarijs vix vnus erit reliquus. Est igitur coactū illud votum, & ab inuitis extortum. Num extorqueri potest castitas? Integritas corporis expetenda à nobis est, inquit Ambrosius, quam ego pro consilio suadeo, nō p̄ imperio præcipio. Sola enim virginitas est, quæ suaderi potest, imperari non potest: res magis voti quàm præ-

cepti est. Tot iam sæculis deplorant animarum exitium & Ecclesiæ luen. docti & pij viri, & perniciosam legem tolli optant, sicut bonus Medicus tollit medicinam, quam experientia magistra potius officere quàm proficere didicit. Flagitiosa est professio & graui animaduersione digna aduersariorum durities quæ diabolicam legem defendit, & nihil tot animarum periculis commouetur. In nocentius Tertius de vita & honestate Clericorum scribens: Qui secundum regionis suæ morem, inquit, non abdicarunt copulam conjugalem, si lapsi fuerint grauius puniantur, cum legitimo matrimonio vti possint. Rectè Innocentius. Sed qua pena digni sint, qui cum spurcissimè viuunt, iniquam tamen obligationem ad cœlibatū defendere non dubitant. Ego si Princeps terræ essem, eos qui cœlibatū defendunt, si flagitiosè viuerent, arripi & in proximū flumen abijci iuberem, vt hac seueritate temeritatem eorum conspicerem, & expergefacerem securitatem, vt Deo illudere dediscerent propudia. Quotidie, aiunt, sacerdotibus nostris sacris operandum est, ideo perpetuò continere debent. Nugæ. Habuit in hoc ordine vetus Ecclesia tot præstantes viros, eruditione & vitæ sanctimoniam claros, qui & coniugio vli sunt, & Ecclesiis præfuerunt longè melius, quàm istorum cœlibes, qui sunt, vt in Epistolis suis canit Horatius,

AD CENSURAM THEOLOGA-

Introrsum turpes, spetiosi pelle de ora.

Hęc ad tetricam illam aduersariorum de cœlibatu & votis orationem responsa sunt. Verũ quid de his rebus cũ Monhemio litigant? Etenim ille votarios eorum ad conubia non cogit, ac ne hortatur quidem, tantum cũ Paulo in cõtinentum imbecillitatem coniugij honestate excipit. Quid ea re peccatum est? Instituant ipsi ad cõtinentiam Sacrificulos suos, Monachos & Nonnas, liberent Ecclesiam hac, qua plurimum deturpatur, labe tot concubinariorũ, hoc corno tot flagitiosorũ cœlibum, taceo grauiora. Lent Ecclesię eunuchos verè Evangelicos, & applausorem habebunt Monhemium, tantum abest, vt aduersarium experturi sint.

In explicationem 7. Præcepti sic scribunt Censores: Consultius fuisset maiorum verenda tegere, q̃ omnibus inspicienda atque videnda exponere. Hoc enim nihil aliud est, quàm frigidam, quod aiunt, suffundere, & populum alioqui obstreperum aduersus Sacerdotes vniuersos concitare.

Atqui nullius nomen profcindit Monhemius, nullius occultum facinus propalat, & subsannandum propinat: tantum in genere docet, furtum eos committere, qui Missas, peccatorum remissionem, animarum è purgatorio liberationem pretio vendũt. Hoc-

cine

cine est maiorum verenda detegere? Nunquid iuxta proverbium, Fures clamorem? Perinde quasi mœcha quæpiam ignominia se affectam quiritetur, & audierit aliquem docentem adulterium esse turpissimum scelus. Si sententia Chami filij Noe damnandi sunt, quotquot illius ordinis vitia reprehendant, iam maledictionem incurrent omnes, qui huic generi poenitentiam prædicare audebunt. Sed legant ipsi quinque illos S. Bernardi ad Eugenium libros, & verenda maiorum suorum egregiè nudata agnoscent. Quanto rectius monerent suos, ut sollicitè cauere, ne cuiuspiam iustam reprehensionem incurrerent.

Obliquè norant & Gymnasiū Dusseldorpense, quasi ibi inuentus heresibus imbuta nec Deū, nec Sanctos, nec suos denique euecreatar præceptores. Sed quicquid garriant liurda corniculæ, res ipsa ostendit Gymnasium illud ab Illustris: Prin: erectum, plures pietate, morib: literis ornatos dare, quàm omnia alia in hac vicinia. Ridiculum verò, quod saginæ suæ tam temerè metuunt porci. Sed ego his quisquilijs nõ immoror, ne aduersariorum more, rixandi materia in circumspicere videar.

Quæ dicunt in expositionem vltimi Præcepti, supra copiosè confutata sunt. Nam quod de Concilijs Euangelicis garrunt,
Ma-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Matth. 5 Matæologicon est, & verbis Christi contradicit. Mandata se contestatur tradere Christus, non consilia, quorum qui soluerit vel minimum, & sic homines docuerit, minimus sit habendus in regno cœlorum. Quia ppter iustitiam à suis requirit Pharisaica seu Matæologica ampliozem, si velint intrare in regnum cœlorum.

In Quarto Dialogo, in Fidei explicatione, non eam sequi Monhemium doctrinam calumniantur, quam à veteribus adeoque ab ipsis Apostolis hausimus, Sed quam nouitatis omnis studiosi cōtra Christi sanctorumque omnium institutionem, non ita pridem commenti sunt. Sed quàm impudens sit hæc calumnia, contextus declarat.

Posteà Catholicam de fide doctrinam explicaturi, postq̄ bellè suam cantiuunculam exorsæ sunt hirundines, mox ad inane fidei simulachrum, quod sine spe, sine charitate esse possit, diuoluuntur, vt huc aptissimè quadret illud Aristophanis:

In Ranis Ἐπιφιλίδιας ταῦτ' ἐστὶ, ἢ σωμύλατα
καλιθονίωρ μουβεία λωβηται τέχνης

Nos non ignoramus Iacobum fidei mortuæ meminisse, quæ bonis operibus destituta sit. Sed ea cum mortua sit, hoc est, ignaua duntaxat veritatis apprehensio, non magis
veræ

verę fidei naturam refert, quam cadauer hominis viui. Paulus eandem fictam appellauit, quę cum ficta fit, vera non est, quemadmodum Mimum in comędia personam Agamennonis sustinentem, verum regem dicere non possumus.

Bella scilicet est istorę fidei in formatam & informem distinctio, quę cum tantopere aduersariis arrideat, nobis excutienda venit. Primò, dicimus putidos istos Sophistas frustra in Aristotele consenescere, cum tantum ex Philosophia nondum didicerint, vt intelligant vnā qualitatem alterius formam esse non posse. Arist. lib. 6. Ethic ca. 13. docet prudentię cęteras virtutes morales connecti, sicut & scientię quę intellectuales vocantur adherent. At quis vnę alias virtutes mentis formas dixit esse scientię, aut morum prudentię? Quare neq; spes, neque charitas forma fidei poterit appellari, quę est, vt Chrysostomus ait, præcipua animi virtus, quę non ambigit, & cęteras regere debet. Et in fide Christianorum sapientiam positam esse, nemini dubium esse reor. Præterea cum forma iuxta rationem nature sue sit principium actionis, fides enim ex sententia Ambrosij de Vocatione Gent: capite 8. genitrix sit bonę voluntatis, & iustę actionis, quomodo charitas erga fidem rationem
formę

In Titu,
Hom. 3.

AD CENSURAM THEOLOGA-

formæ obtinebit? Deinde materia formæ obsequitur, ab illa contrahitur & continetur, vt cum opifex ex trunco facit statuam, illa declinatio & expolitio ligni dat formam statuæ, sed non fit è diuerso. Atqui charitas fidei obsequitur, exorbitatura, ni ab illa regatur. Quicquid enim rectè diligimus, fide cognoscimus diligendum. Sicut pulchrè docet Augustinus de Doctrina Christiana: Porrò fide titubante, inquit, charitas quoque ipsa languescit. Nam si à fide quisq̃ ceciderit, à charitate etiam necesse est cadat. Nō potest enim diligere, quod non credit. Sic ille. Certè in natura videmus amorem sequi inditum partis cognoscentis.

Ad hæc, cum charitas filia sit fidei, quomodo erit eius forma? Porrò ex fidè gigni charitatem, nemini dubium est. Ostendimus ex Ambrosio, Fidem genitricem esse bonæ voluntatis & iustæ actionis. Declarat idem

In Eze- S. Gregorii sententia: Tantum in hac vi-
chielem, ta amamus, quantum credimus. Et Augusti-
hom. 22. nus: lib. Confession. capi 6. Domine amo-
te, inquit, Perculsisti cor meum verbo tuo,
& amaui te. At verbum Dei non nisi fide
recipitur. Et Augustinus in Ioannem, Cre-
dere in Christū docet esse, credendo ama-
re, credendo in illum ire, vt membram eius
fias. Concinit Sanctis, Patribus & Regius
Pro-

Libro I.
cap. 37.

Propheta : Credidi , propter quod loquutus sum. Liquet igitur ex fide confessionem & opera bona prodire. Manifestissimè verò omnium Paulus! , primæ Timoth. i. Charitas, inquit, de corde puro , conscientia bona, & fide non ficta. Audis charitatem ex puro corde , conscientia bona , & fide non ficta procedere? Cordis autem mundatricem esse nemini dubium est , & ex eadem pacem conscientiaë existere D. Paulus docet Romanorum tertio : Iustificati fide pacem habemus erga Deum. Fides igitur puri cordis , conscientiaë bonæ , & charitatis mater est : sine qua impura , conturbata & iniqua sunt omnia . Quid quòd ratio idem suadet ! Etenim , si quis egregia erga nos sit voluntate, tū & facultate ad nos iuuandum eximia , tunc certè eò maiore obseruantia, studio , amore colimus, quò magis de eius beneuolentia erga nos, & beneficentia persuasi sumus. Cùm ergo fide Deum, vt summum bonum apprehendamus , potentem , sapientem , & nostri amantissimum , qui filium suum pro nobis dederit in mortem , vt per eum peccatis absolueremur , iustificaremur , glorificaremur , æternumque viueremus , quomodo non eundem summo amore , summa veneratione , & (vt ita dicam) deuotione complectemur , suspiciemus , &

I dems-

AD CENSVRAM THEOLOGA-

demerebimur.

Euicimus iam è Scriptura , Patribus , & ratione charitatem non esse fidei formam . Hallucinatus est igitur Thomas Aquinas tanti nominis Doctor , & istis miseris Theologastris erroris ansam præbuit .

Sed dicent Aduersarij : Quum per dilectionem operetur , eam loco formæ habebit . Diximus supra , vnam qualitatem alterius formam esse non posse . Nam si Forma erit , per quod quippiam operatur , iam calamus forma erit Scribæ , quòd per eum scribat : arma forma erunt militis , quòd per ea certet : corpus erit forma animæ , quòd per corpus agat . Diximus etiam prudentiam operari per alias virtutes , quæ tamen eius formæ non censentur .

Obijciunt Charitatem propterea rationem formæ obtinere , quòd finis sit Præcepti , qua iustus , sit quicumque iustus est .

Verùm , si hoc Argumentum valere debet , & nos euincemus , Fidem esse formam aliarum virtutum , quum Apostolus Christi Paulus dicat : Omne , quod non est ex fide , peccatum est . Ex qua sententia Diuus Augustinus , & alij Patres sanctissimi docuerunt omnia infidelium opera esse peccata , vt supra à nobis ostensum est . Sed desino spinosam hanc disputationem persequi .

Scire

Scire autem te volo candide Lector, nos nequaquam amare rixas aut logomachias, Libenter concederemus Matæologis nostris suam loquendi consuetudinem, vt ipsi fidem formatam dicerent, quam nos secundum Scripturas viuam, secundum Patres Euangelicam, veram, Christi, gratiæ, promissionis dicimus. Rursus informem illi, quam nos iuxta Christum Iesum temporariam, iuxta Apostolum Paulum fictam, iuxta Iacobum mortuam, secundum Patres inanem & sterilem appellamus.

Sed longam telam nostri texunt Aduersarij: Nihil agunt simpliciter, nihil candidè: Vafre, perplexè, ac Sophisticè omnia. Informi suæ fidei naturam veræ fidei tribuunt. Postea in reprobis veram fidem inesse contendunt. Deum negant soli fidei remissionem peccatorum, iustificationem, vitam æternam adscribendam esse, vt Domini nostri Christi Iesu gloriam obscurent, eamque in nostram charitatem, nostras virtutes, bona opera & merita deriuent. Nobis igitur, vt Christi Liberatoris nostri gloriam asseramus, vtque veritati patrocinemur, reclamandum fuit, atque ostendendum eam, quæ ipsis tantopere placet, fidei diuisionem, parum Magistralem, ineptam, atque impropriam. Concinant

AD CENSURAM THEOLOGA-

& fidem specialem aduersarij. In genere statuunt credendum esse: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates: non tamen in specie, Ego credo mihi remissa esse peccata. Quare palam contradicunt professione Symboli Apostolici: Credo remissionem peccatorum. Et postea calumniantur immerentem Monhemium, quasi is fidem iudicij & gehennæ eleuet.

Quia verò tres sibi propositiones ex verbis Monhemij, vt ipsi volunt exceptas, oppugnandas proponunt: nos quoque in defensione Optimi & Innocentissimi viri, ipsorum filum sequemur.

Prima propositio est: Fidem esse certam persuasionem beneuolentiæ Dei, & vnumquemque debere sibi certò persuadere, Deum fore perpetuum, neque de æterna vita esse ambigendum.

Hanc propositionem impugnaturi Aduersarij: Quis vnquam, inquit, ita de Fide differuit, vt ad eam referendam putauerit certi cuiusdam priuati hominis salutem?

O prodigiosam Sophistarum vanitatem! Nonne Christus salntem promisit omni credenti, & in Christi Iesu nomen Baptizato? Nonne singuli Christiani Baptismi Sacramento

mento initiantur? Nonne à singulis confessio fidei ad salutem requiritur? Nonne in Cœna singuli corpore & sanguine Christi ad vitam æternam pascuntur? Nonne singuli pœnitentes à peccatis suis absoluuntur? Vanè nimirum & friuolè hæc omnia in Ecclesia Dei exhibentur, si non singuli de salute sua persuasissimi esse debeant.

Et quorsum quæso, spectant hæc dulcissimæ Iesu Christi voces, & consolationis plenissimæ? Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Item: Fides tua saluam te fecit: Vade in pace.

Profectò, quum Christus omni Creaturæ, omnibus & singulis hominibus Euangelium prædicari mandet, vt credamus iubeat, credentibus vitam æternam addicat, furor est contendere in Ecclesia, in qua vox Euangelij sonat, neminem de reconciliatione & iustificatione sui certum esse.

Si inter spem & metum perpetuò luctandum nobis est, cur ab omnibus & singulis exigatur hæc professio: Credo remissionem peccatorum? An de alijs hanc credere iubemur, de nostra ipsorum salute hæsitantes? Sicuti Læmones ipsi in Ecclesia Dei remitti peccata credunt? Nequaquam. Nos ipsi beneficium Filij Dei fide accipere

AD CENSVRAM THEOLOGICA-

iubemur, ei que pacatis conscientijs gratias agere. Sicut pulchrè ostendit sanctissimus Augustinus, libri secundi Confessionum capite septimo: Gratia tua, inquit, deputo, & misericordia tua, quod peccata mea tanquam glaciem soluisti: Gratia tua deputo & quaecunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus, amaui? Et omnia mihi dimissa esse fateor, & quae mea sponte feci mala, & quae te duce non feci, hæc August. An de iustificatione sui dubitat, qui peccata sua in glaciem soluta esse grata mente prædicat? qui omnia dimissa fatetur? Certè mens fluctuans, vt constanter remissa sibi esse peccata non fatebitur, ita ad ardentem gratiarum actionem malè erit composita.

Præclarè etiam Diuus Bernardus, in Ser-mone de Annunciatione: Necessè est, inquit, primò omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei, sed adde, vt credas & hoc, quod per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet Spiritus Sanctus in corde tuo, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Hæc ille, vel Aduersariorum iudicio *Beosidax-*
Bernardus. Disertè ait, Spiritum
San-

Sanctum testari in cordibus fidelium, Tibi dimissa sunt peccata. Vbi nunc Aduersariorum nostrorum *σώμύλματα*, Fidem non esse istorum pronuntiatorum: Ego ad vitam ingrediar, aut: Mihi peccata remissa sunt.

Sed audiamus Aduersarios, *χύτταις λυώντες*, vt est in Prouerbio. Citant nunquam Theologastris intellectum Ecclesiasten, capite nono: Nescit homo, vtrum amore vel odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta: eoq̄ue vniuersa æquè eueniunt iusto & impio, bono & malo, immolanti victimas & sacrificia contemnti. Sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, & ille qui verum deierat. Satis manifestè sese declarauerat Salomon, nisi in has Saturnias Lemas incidisset. Certum est placere Deo & recipi propter Filium, eos qui conuertuntur. Neque hoc in dubium vocat Salomon. Non enim id vult dicere: Eandem esse rationem apud Deum bonorum & malorum, peccatorum & iustorum. Imò sapientissimè præcipit de Doctrina & Pietate non esse iudicandum ex euentibus externis & ærumnis: Vt, si tu Lazarum mendicum hominem impium & Deo inuisum iudices, eò q̄ ærumnosus est: Rur-

AD CENSURAM THEOLOGA-

sus diuitem virum pium & Deo charum, quòd delicijs affluit. Hic coarguit te Salomon: Temerè, inquit, pronuncias, quando omnia hæc incerta sunt, & boni iuxta ac mali, iusti æquè ac iniusti ærumnis implicantur: Neque ex hac externa rerum facie quicquam certi pronunciarì potest. Atque hanc sententiam liquidò declarat Hæbræus textus, quem non satis commodè reddidit Latinus interpret. Declarant & verba, quæ subijcit: Hoc est pessimum, inquit, inter omnia, quæ sub sole fiunt, quòd eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua. Deplorat Sapiens hic vir, vt summum malum hanc tristem rerum humanarum confusionem. Improbi enim, quum bonos quoque calamitatibus obrui videant, hinc in malitia & nequitia sua confirmantur, quòd vanum omnem cultum Dei, & rectitudinis studium existiment, neq; Dei prouidentiam humanarum rerum cui a tangi. Sic experientia quoque docet.

Oportandum esset, istos Theologastros sacras literas exactiùs discere, priusquam ad aliorum scripta notanda procederent.

Proferunt deinde aduersarij cõtra Fidem specialem, aliquot scripturæ testimonia iustitiæ

flitię humanę fidutię euertentia. Vt sunt,
 Nihil mihi conscius sum, at non in hoc iusti-
 ficatus sum. Item quis potest dicere mun-
 dum est cor meum? purus sum à peccato?
 Item: Si lotę fuerint quasi mundissimę ma-
 nus meę, tum sordibus intinges me, & simi-
 lia. Postea quasi euisa caula exclamant. O
 miram vestram impudentiam, o procacem
 temeritatem, qui totam ætatem in peruer-
 tendis pijs fidelibus ita miserè transmittitis,
 &c. Nos verò, quia extra oleas currunt Ma-
 tæologi, Aristophanis voce eos reuocamus,
 μηδέ το θυμός ἀρπαβάς Εκτος οίση τῶν ἑλαιῶν.
 Etenim nequaquã in nostra innocentia secu-
 ritatem querimus. Dicimus & nos cum Au-
 gustino, Deus meus cui quotidie confitetur
 conscientia mea, spe milericordię tuę secu-
 rior, quã innocentia sua. Infirmos nos, lan-
 guidos, saucios, immundos confitemur cor-
 ram Deo, coram Angelis, coram omnibus
 hominibus, an idcirco nullam nobis restare
 securitatem putant. Audiant igitur Bernar-
 dum. Et reuera vbi tuta firmaque infirmis
 requies, nisi in vulneribus Saluatoris, tanto
 illis securior habita, quanto ille potentior
 est ad saluandum. Fremit mundus, premit
 corpus, Diabolus insidiatur, nõ cado, funda-
 tus enim sum supra firmam petram. Peccaui
 peccatum grande, turbatur conscientia, sed

In raris

lib. con-
fess. cap 3.In Cant
sermo 6.

AD CENSURAM THEOLOGICA-

nō perturbabitur, quoniam vulnerū Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter infirmitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte saluetur? Si ergo in mentem venerit tam potens tamq̃ effi-
 cax medicamentum, nulla iam possum mor-
 bi malignitate terreri. Et ideo liquet er-
 rasse eum qui ait. Maior est iniquitas mea
 quā vt veniam merear, nisi quod non erat
 de membris Christi, nec pertinebat ad eum
 de Christi merito, vt suū si sumeret, suum di-
 ceret quod illius esset, tanq̃ rem capitis mem-
 brum. Ego vero fidenter dico, quod ex me
 mihi deest, vsurpo mihi ex uisceribus Domi-
 ni, quoniam misericordia affluūt, nec desunt
 foramina per quę effluant. Foderunt manus
 eius & pedes, latusq; lancea forauerūt, & per
 has rimas licet mīhi sugere mel de petra, o-
 leumq; de saxo durissimo, id est gustare &
 videre, quoniam suavis est Dominus, hęcille.
 Quę quidem toto Euangelio docentur cla-
 rissimē, Ex quo nimirum scimus, si quis pec-
 cauerit, aduocatū nos habere apud Patrem
 Iesum Christum iustum, & hunc esse propi-
 tiationem pro peccatis nostris, qui fidelis &
 iustus est, vt peccata nobis dum ea confite-
 bimur remittat, & purgat nos ab omni iniu-
 stitia. Nihil ergo peccam⁹ q̃ christianis homi-
 nib. securitatem de vita æterna pollicemur,
 & sine causā tam atrociter exclamant aduers

farii, audistis inquit sacrae scripturae sententias conuincere neminem certum esse de adepta iam iusticia, ex quo consequitur neque quemque sibi de aeterna vita tanquam certo promissa blandiri, quia nisi iusto datur nemini.

Respondemus nobis iusticiam veram in Christo donatam esse, eam dum amplectimur fide, aeterna vita nobis non solum promissa, sed & addita est, iuxta clarissimam & suauissimam Euang. vocem, Qui credit in filium Dei, habet vitam aeternam. Aduersarij ostensum quod sit ridicula haec salutis suae persuasio, odiosam hoc loco colationem institunt inter Calvinianos, sic enim sibi loqui permittunt. Lutheranos & Anab. querunt apud quosnam istorum haec fidei certitudo de qua disputatur, investiganda sit. Virus suum edomunt aduersarij. Non nouit sectas Christiana simplicitas, Pastoris sui vocem audiunt ouiculae Christi, eamque tuto sequuntur. Sed age reueramus aduersarijs aliquid quod magis ad rem de qua agitur pertineat. De fide nobis cum aduersarijs disputatio est, hanc ipsi malis & facinorosis hominibus attribuere non dubitant. Iacobus vero Sadoletus eximium Pontificiae factionis decus, Sine firma inquit spe atque fiducia in summum Deum fides vera non est. rursus: Nos inquit qui scripturarum more loquimur, fidem Christi quam pronunciamus,

in vao

AD CENSURAM THEOLOGA-

in vno hoc verbo totum id intelligimus, quod est credere Deo, & Christo, illiq; confidere. Non enim fides nostra simplex est Credulitas (quamq; sedes & fundamentum fidei est credere) sed fides in Deum plena atq; integra est, ita credere vt confidamus. Hæc Sadoletus. Cedo cuius sententiam sequemur? Theologastrorūne qui numq; gratijs & Musis sacrificarunt? An iuxta scripturas loquentes Sadoleti, eruditione atq; eloquentia præstantis viri? Certè fallit vos *Matæologia* vestra, nec simplex illa credulitas & persuasio de Deo, quæ & in demonibus, in Turcis, in omnibus impijs esse potest, fides propriè dicenda est.

Longam deinceps concionem ordiuntur aduersarij, quam minutim excutere non est opere præcium, tamen in genere respondebo. Multa garrunt de inconstantia & mutabilitate & infirmitate voluntatis humanæ de tristibus lapsibus multorū illustrium virorum, de pœnitentia, de timore Dei, quæ omnia contra arrogantiam, superbiam, securitatem, ignauiam atque torporem carnis rectè dicuntur. Ceterum cum aduersarij ijs omnibus fidei & spei nostræ certitudinem oppugnatū veniunt, Diaboliicè faciunt, non Theologicè.

Sanè nobis, dum hîc viuimus, cum timore
& tremore

& tremore verſandum ; omneque crimen
 conſcientiam vaſtans, vt Auguſtinus loqui-
 tur , ſolicitè cauendum, & ſalus noſtra per-
 ſicienda eſt , propter inhærens ſcilicet pec-
 catum , languorem obluſtantem ſaluti no-
 ſtræ, infirmitatem legi Dei ſuccumbentem,
 de quo malo ſupra copioſè diſputauimus, tū
 etiam propter Sathanę infidias. Quapropter
 & caro nobis cum concupiſcentijs cruci-
 figenda venit, omnibusque viribus, eniten-
 dum , ne vlla in re reprobi euadamus peccan-
 tes. Hæc autem omnia vt fidei ſunt, ita ei ni-
 hildetrahant , nec deſinit etiam in medijs
 tentationum fluctibus , in vulneribus Do-
 mini ſecurè acquieſcere fides , vt ante ex S.
 Bernardo oſtendimus, &c.

fa 97.

Miferi Theologas tri , non aduertunt ſeo-
 dum inconfiderato impetu in fidei certitu-
 dinem inuehuntur , ſubinde pugnantia lo-
 qui. Admodum incerta eſt, inquiunt, priuata
 hominum iuſtificatione, multo magis æterna i-
 pſorum ſalus. Rurſus: Infernum non metuūt
 veri piique Chriſtiani, ſed ſumma fiducia de
 Dei bonitate confident , æternam ſalutem
 ſibi donandam firmiter ſperant. Quomo-
 do hæc coherent? Quomodo infernum non
 metuent quorum ſalus vel maximè in dubio
 eſt? Quomodo ſumma fiducia de Dei boni-
 tate confident , de iuſtificatione ſui admo-
 dum in-

fa. 108.

dum in-

AD CENSURAM THEOLOGA-

dum incerti? Nunquid de harena resticulos neſtunt?

Hæc ſecuritas inquirunt , quæ cum reuerentia aut ſacro timore Domini coniuncta eſt in ſanctis inuenitur . Si hanc in ſanctis agnoſcunt ſecuritatem , quid cum Monhe- mio rixantur, cum de hac ipſa is loquatur.

At non eſt iſta ſecuritas inquirunt fidei, ſed ſpei potius operatio . Concedimus ſanè ſpei eſſe hanc ſecuritatem , ſed quam à fide traxerit , non quam à ſe ipſa habeat . Num ideo animal de hominibus non prædicabitur , quia de Afino , Equo , Leone prædicatur? O cenſorium acumen.

Sed vt quod res eſt breuiter dicam , nihil aliud ſentiunt aduerſarij, quàm ex coniectura morali quemq; de ſalute ſua ſtatuerede- bere : Sed pudet eos Matæologicè loqui, ideo tam perplexè garrunt , vt nebulas of- fundant.

Age verò omiſſis aduerſariorum nanijs, fidei Euangelicæ certitudinem Pauli tubæ illius Euangelicæ aliquot testimonijs certiffimis comprobamus. Roma. 4. Non hæſitauit diffidentia , ſed confortatus eſt fide. Dans gloriam Deo , pleniffimè ſciens quòd quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere, ideo reputatum eſt illi adiuſticiam.

Roma , 5. Iuſtificati ergo fide pacem habemus

bemus erga Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ Filiorum Dei. Ephe. 3. In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius. Hæc tam euidentia testimonia aduersarijs sunt inanis sonus.

Hebre. 11. Fides est ἰσωςαβίς rerum sperandarum. Quam vocem eruditissimè Budeus in Commentarijs suis vertit audaciam, seu animi præsentiam. Ein helden moer. Deducitur enim à verbo ἰψίσαια quod est sustineo, excipio, non cedo irruenti. Cum hac voce atque vocabuli significatio omnium optime contextui conuenit. Enarrat enim Apostolus exempla sanctorum, in quibus hæc ἰσωςαβίς eluxit & omnia aduersa superauit. Hac fidei Hypostasi omnibus pijs opus est. Quando enim Lex Dei & ira Dei, Sathanas, Sensus peccati conscientiam infestant & accusant, hic fides tanquam miles aliquis ἰσωςατικὸς non cedit, Sed audentior contrahit, & resistit. Hinc Iohannes. Hæc est victoria quæ vincit Mundum, Fides vestra.

Hinc est illa apud Paulum piorum omni-

um ex-

AD CENSURAM THEOLOGA-

um exclamatio. Si Deus pro nobis quis contra nos? Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum qui fieri potest vt non & cum omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quis ille qui condemnet? Christus est qui mortuus est, imo qui & suscitatus est, qui etiam est ad dexteram Dei. qui & intercedit pro nobis. Quis nos separabit à dilectione Dei? Num afflictio? num angustia? num persecutio? nū fames? num nuditas? num periculum? num gladius? quemadmodum scriptum est. Propter te morti tradimur, tota die habiti sumus veluti oves destinatæ mactationi. Verum in his omnibus ὑπερβικωμεν per eum qui dilexit nos. Nam mihi persuasum hebeo, quod neque mors, neq; vita, neq; Angelus, neq; principatus, neq; potestates, neq; instantia neque futura, neq; altitudo, neque profunditas, neq; creatura alia poterit nos separare a dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Non loquitur Apostolus de peculiari aliquo à se percepto dono & reuelatione, Catholicam omnium fidei vincentium malisq; suis insultantium vocem exprimit,

Nobis tamen quantumuis Orthodoxè sentientibus. Tridentina fulmina inter quem
Aduersa-

aduersarij. Quæro cur tam diu conticuerit Afoticum conciliabulum? Cur non in iconomachos & gynæcophilos sacerdotes fulminarit? An sibi grauius aliquod è Gallia fulmen metuens, disparuerat?

Venimus nunc ad secundam propositionem, quam ex verbis Monhemij excerptunt Vitiligatores aduersarij, quæ est hæc: In bonis modo fidem inesse, non item in malis, ac proinde malam esse fidei diuisionem informatam & informem. Hanc & sacræ scripturæ & rectæ rationi repugnare mentiuntur. Quanquam verò suprà satis confutata est aduersariorum vanitas, tamen vt os eis obstruatur, paulo exactiùs ea, quæ hîc adferunt refutabimus. Non pro gloria Dei, non pro veritate, non pro Eccesiæ salute certant Theologastri, sed pro dogmate Mataæologico de fide formata & informi tanquam pro Helena dimicant. Etsi verò faciliè eis concederemus suam loquendi consuetudinem (vt suprà quoque dixi) tamen quia ipsi postea vim iustificandi à fide in charitatem, hoc est à Christo in nostras virtutes & bona opera transferunt, & gloriam filij Dei, quantum in se est, obfuscant, nobis refellendi sunt, vt & gloriam filij Dei asseramus, & veritati Euangelicæ patrocinemur.

Notitia illa, inquit aduersarij, qua his

K assen;

AD CENSURAM THEOLOGA-

assentimur, quæ manifesta non sunt, sed quæ Deus vera esse dixit, nec scientia est neque opinio, credulitas leuis aut historica fides. Quid ergo si non vera fides erit?

Excipio contra leuem & in anem credulitatem esse, quæ vitam Christi in quibus inest non excitas. Vera enim fides efficax est, iuxta illud Chrysostomi in sermone, qui inscribitur de fide, lege naturæ & spiritu sancto: Quamprimum credideris, inquit, bonis operibus eris ornatus. Nec id mirum esse debet, quandoquidem ita natura comparati sumus, ut eum maxime timeamus, quem potentissimum, eum audiamus attentissimè, quem sapientissimum, eum maxima veneratione & studio colamus, quem optimum & benignissimum esse credimus, id maximo ardore desideremus, quod extremum bonum esse persuasi sumus. Hinc Cotta apud Ciceronem optabat persuadere sibi non opinione solum, sed ad veritatem esse Deos, & ex eo quod multi viuunt adeò perditè & sceleratè clarum existimauit esse, haud quam omnibus persuasum, esse Deos. Plus profectò recti iudicij in homine Ethnico fuit, quàm in putidis omnium Matæologorum cerebris.

Porrò tametsi tres distinctæ res sint, fides, spes, charitas, indiuisæ tamen comites sunt,
ita ut

III. de natura deorum.

ita vt vbi fides vera fuerit , & spes & charitas vna quoq; adsint , saluis nihilominus & impermixtis earũ naturis. Vt enim lux consequitur solem, sic charitas comitatur fidem. Sed ne nulla fronte nos hoc dicere criminentur aduersarij , agè manifestis rationib⁹ quod diximus , comprobemus . Fieri non posse , quin illa quoq; amemus , quæ summa bona esse credimus, suprà dictum est. Deinde fides est vis , qua Christum apprehendimus , qui (Apostolo teste) factus est nobis à Deo sapientia, iustitia , sanctificatio & redemptio . Verum quæ potest esse iustitia, quæque sanctificatio absq; charitate.

Veniamus ad Patres . Augustinus scribit *de fide & operibus, cap. 16.* eam quæ sine charitate est , fidem esse Dæmoniorum , non Christianorum , Atque vult credere in Christum tantummodo ad viam fidem pertinere . Ita enim inquit: Illud sanè non absurdè intelligunt , cum peccare in Spiritum sanctum , & esse sine venia reum æterni peccati , qui vsque in finem vitæ noluerit credere in Christum: Sed si rectè intelligerent, quid sit credere in Iesum Christum Dominum nostrum . Non est enim hoc habere Dæmonum fidem, quæ re Æ mortua perhibetur , sed fidem illam, quæ per dilectionem operatur . Hic vides Augustinum apertissimè contradicere Ma-

AD CENSURAM THEOLOGA-

zologis, dum negat eos credere in Christum, qui fidem duntaxat mortuam habent: & cap. proximo clarè dicit, flagitiosos nolle Christo credere, & idcirco ad Baptismum Christi admittendos non esse contendit, Chrysoft. in sermone supra citato fidem per seipsam plenam operibus bonis esse docet. Plura ex Patribus testimonia supra recitauimus, nec opus est alia addere. Est enim tam perspicua in hoc negotio veritas, vt Pontificii saniores nobis accedant, vt supra ex eruditissimo Sadoletto ostendimus.

Nec est quòd Iacobum nobis obijciant de fide mortua, quando illi non natura conuenit cum fide vera, sed tantùm nomine. Nec opus erat tot Patrum citare testimonia, declarantia fidem veram, vim & efficacitatem suam operibus exercere, quando nos id minime negamus, tantùm id contendimus, hanc mortuam & ignauam fidem veram fidem non esse, tantum per imitationem fidei nomine censi

Vt naturales actiones sensuum (inquiunt aduersarij) aliarumque facultatum ad animam originem suam referunt, ita quæcumque bonæ & spirituales actiones à fide exercentur, non nisi à charitate procedunt, ac efficaciam habent? Atqui nos supra ex Paulo docuimus, fidem non fictam, hoc est veram,

&c

& charitatis & puri cordis & bonæ conscientię matrem esse. Docuimus ex Augustino, fide titubante charitatem quoq; ipsam languescere, & si à fide quis ceciderit, à charitate etiam necesse esse, vt cadat. Docuimus ex Ambrosio: Fidem genitricem esse bonæ voluntatis & iustæ actionis. Docuimus ex Chrysoftomo, fidem per se ipsam plenam esse operibus bonis. Docuimus ex Gregorio, tantum nos amare, quantum credimus. Hæc omnia si non sufficiunt, adjicimus & sancti Bernardi sententiam, Qui vitæ fidem, palmiti reliquas virtutes, opera verò botris pulcherimè comparauit. Ergo si vitis viuificatur à palmitè, & fides viuificabitur à charitate.

Sed quid ad Paulum respondebitis? Inquiunt, si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Audiant ergo. Respondemus Apostolum hoc loco, loqui de fide, non dogmatum, sed signorum, quæ etiam in Iuda proditore fuit, & superiore capite ab Apostolo inter charismata recensetur. Nam primo loco posuit sapientiam, deinde scientiam, tertio loco fidem, post eà facultatem sanationum, & quæ sequuntur. Non igitur absolutè de omni fide loquitur Apostolus, sed de omnium miraculorum effectu.

AD CENSURAM THEOLOGA-

te fide. Totam hanc, etiam si tanta sit ut prodigiosè motes transferat, si absit charitas, prodesse negat. Chrysostratus huic nostræ sententiæ astipulatur, nec abludivit Ambrosius. Ita enim in Apostoli locum infit. Virtutes facere, aut dæmonia per fidem eijcere, Dei virtus & gloria est, nec hoc ad meritum proficit, nisi quis bonæ conversationis fuerit æmulus. Patet igitur hunc virum Dei de fide miraculorum Apostolum intellexisse. Nec dissentire videtur Theodoretus. Nihil igitur aliud ex hoc loco obtinebunt aduersarij, quàm charisma illud fidei, quo miracula efficiuntur, sine charitate esse posse, quòd nos minimè negamus. Sed si aduersarij cum Erasmo & Sophista Pighico contendunt, omnem fidem hoc loco propriam & veram comprehendere, dicimus cum eodem Erasmo hæc per fictionem dici, quæ à Quintiliano inter schemata amplificationis refertur. Neque debet, ut loquuntur Dialectici, Propositio Hypothetica fieri Categorica. Re ipsa ista non separantur, sed intelligentia solum & sermone, ut cum dico: Si habes vitam rationalem absque animali, non eris perturbationibus obnoxius, sed hinc non sequitur, Vitam hominis rationalem absque animali extare. Ita si quis fidem à charitate seungeret,

geret, nihil prodesset ea fides, quia reuera non effet fides, sed vana tantummodo persuasio & opinio, à vulgo, educatione atque maioribus concepta. Accedit nostræ sententiæ Basilius, qui in Epistola ad Neocæsarienses scribit: Non quod horum quæ commemorauimus singula, sine charitæ possint inueniri, sed quòd sanctus Apostolus, quæ dixerat, testimonijs confirmare voluerit: præceptum, inquam, charitatis infinitis partibus esse reliquis omnibus excellentius. Vides Lector hanc etiam expositionem, id quod maximè conantur aduersarij, minimè efficere. Sed prior illa simplex, plana, & seriei sermonis Paulini consentanea est. Nam quæ contra eam adferuntur ab Erasmo, Sophistis item, Pigio, Eccio & reliquis eiusdem farinae, nullo negotio refelli possunt.

Adducunt locum Luc. 8. Multi ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt. Sic & Iohan. 12. Multi ex Principibus crediderunt in eum, &c. Verum quod sibi assumunt, non damus, tales habuisse veram fidem. Nam & Christus ipse testatur Principes illos non verè credidisse, Quomodo potestis, inquit, credere, Qui à vobis ipsis gloriam quæritis?

AD CENSURAM THEOLOGA-

Metuebant enim ne fierent *Abυνάγωγοι*
Ideo à vera fide alienabantur, cum tuam
dignitatem & honorem Christo præferrent.
Cum igitur in ipsis principib⁹, vel ipso Chri-
sto teste, fides vera non fuerit, multo minus
in Simone Mago Diaboli membro fuisse sta-
tuendum est.

Ad testimonia Patrum, quæ citant Ad-
uersarij, supra abundè satis responsum est.
Aliquid tñ coloris habere uidetur, quod ex
18. cap. libri 15. Augustini de Trinitate ci-
tant. Sine charitate quippè fides potest qui-
dem esse, sed non & prodesse. Intelligitis
aliquam fidem esse posse sine charitate. Sed
quænam est ea? verane vt contendunt Ma-
tæologi? Audi quæ sequuntur. Propter
quod & Apostolus Paulus: In Christo, in-
quit, Iesu circumcisio, neq; præputium ali-
quid valet, sed fides quæ per dilectionem
operatur. Sic eam discernens ab ea fide
qua & Dæmones credunt & contremiscunt.
Vides quam fidem sine charitate esse dicat,
non Christianorum, quæ vera est, sed eam
quæ Sophistis, Hypocritis, & consceleratis
omnibus, cum Dæmonibus communis est.
Idem docet Tractatu in Iohannem 6. Sed
quid dicit, inquit, idem Apostolus: Si sciero
omnia sacramenta & habuero prophetiam
& omnem fidem, ita vt montes transferam,
ne for-

ne fortè & hoc dicens, Credidi, sufficit mihi. Sed & quid dicit Iacobus? Et Dæmones credunt, contremiscunt. Magna est fides, sed nihil prodest, si non habeat charitatem. Confitebantur & Dæmones Christum: Ergo credendo, sed non diligendo dicebant: Quid nobis & tibi fili Dei? Fidem habebant, charitatem non habebant, ideò Dæmones erant. Noli de fide gloriari: adhuc Dæmonibus comparandus es. Ex his postremis verbis (Noli de fide gloriari, adhuc Dæmonibus comparandus es) discite, veræ fidei expertes esse, quotquot de fide absque charitate gloriantur. Nam & suprâ ex Augustino docuimus, homines flagitiosos nequaquam in Christum credere. Quia loco illo Ioannis: Qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est: vehementer se premi sentit Matæologicum acumen, ideò eum superciliosè reijcit: Existimas fortè, inquit, veteres illos Doctores, quos antè citauimus, nunquam verba illa studiosè legisse, vel etiam abunde satis penetrasse? Siccine tu solus sapere videris? &c. Legerunt hercle, & ideò tam pulchrè nobis consentiunt, sicut ostendimus. Quis est, qui nō credit, inquit August. in hunc locum Ioannis, quòd Iesus sit Christus? Qui non sic viuit, quomodo præcipit Christus: Multi enim dicunt, Credo, sed si-

In Epist.
Ioannis,
tract. 10.

AD CENSURAM THEOLOGA-

des sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est. Rursus : Fides Christiani cum dilectione est : Dæmonis aut sine dilectione. Manifestissimè adimit fidem in Christum flagitiosè viuentibus. At inanes veri Theologastri , dum nos rabiosè calumniantur, in apertam blasphemiam erumpunt, & Scripturam Dei veluti nasum cereum esse dicunt. Siccine vobis, ô impij rabulæ, nasus cereus est Scriptura ? At vos suprâ omnibus hæreticorum phalangibus, ac Dæmonum omnium præstigijs eius auctoritatem opposuistis. O vocem, flagris & fustibus retundendam.

Nósne, ô vesani Monhemiomastiges, aut Principum aut vulgi palpamus vitia, qui flagitiosis omnibus fidem veram adimimus, an vos, qui eam etiam prauis hominibus tribuitis ? Ah nimis stupidi estis, si non sentitis, quantum ijs tribuatis, quibus fidem veram tribuitis. Veræ enim fidei est remissio peccatorum, quando de Christo, vt ait Petrus, omnes Prophetæ testificantur, remissionem peccatorum per nomen eius accepturos, quotquot in eum credunt. Veræ enim fidei iustificatio est, iuxta vocem eiusdem : Per hunc omnis qui credit, iustificatur. Veræ fidei est *ὑποβολή*, iuxta vocem Pauli : Omnes filij Dei estis per fidem in Christum

stum Iesum. Veræ fidei est vita æterna, iuxta vocem ipsius Christi: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Viuæ, inquiūt, fidei hæc tribuimus, non item veræ. At quomodo vera erit, quæ viua non est? An homo verus censendus est, qui viuus non sit? An vera moneta, quæ sit adulterina?

Sed bene habet, Capra cultrum, quo iuguletur, indicat. Citant enim Bernardum, in Sermone in O&aua Paschæ: Pütasne, ait, Filium Dei reputat Iesum, quisquis est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consilijs acquiescit? Nõne is, etiamsi fateatur se nosse Deum, factis tamen negat? Quid aptius contra fidem Matæologorum informem dici potest? Cui tamen veræ fidei naturam tribuere haud erubescunt effrontes Sophistæ. Nec hoc dicunt Veteres, quod ipsi gannunt, opera bona fidei suam vitam largiri: Sed fidem ipsam suam vitam per opera declarare, sicut suprâ copiosè ostendimus. Fant nunc, & Tridentinis fulgentris auiculas terreant: rident etenim iam, in quibus aliquid viri est.

Transimus nunc ad Tertiam Propositionem, quam ex Caluini pectore desumptam esse nostri mentiuntur aduersarij, & est hæc:

Noæ

AD CENSURAM THEOLOGA-

Nos tantùm ea credere , quæ ad promissio-
nes spectant , non autem ea , quæ minas in-
ducunt . Hæc ex meris calumnijs confuta
est , & tribuit Monhemio , quod illi ne per
somnia quidem in mentem venit vnquam .
Porro , tametsi semper credendum est Deo,
siue promittenti , siue comminanti : præci-
puum tamen fidei obiectum est beneuolen-
tia & misericordia æterni Patris in Christo
Iesu Domino nostro , extra quam quicquid
intuetur fides , nihil nisi desperationis ma-
teria est .

Similis calumnia est , quòd spem atq; fidem
prorsus confundere nos dicunt . Quum nos
virtutes istas Theologicas Fidem , Spem , at-
que Charitatem nequaquam confundamus ,
sed tanquam indiuisas comites , perpetuò
cohærere docemus , Idque ita esse , solidis
Scripturæ & Sanctorum Patrum testimo-
nijs conuincimus , vt supra ostensum est . Lu-
culentam satis fidei & spei disiunctionem in
Catechismo suo ponit Monhemius . Spes in-
quit , est earum rerum expectatio , quas reue-
ra fides à Deo promissas concepit . Fides es-
se Deum veracem sibi planè persuadet , Spes
expectat , vt in tempore oportuno se talem
declaret . Fides colligit Deum nobis esse Pa-
trem , Spes expectat , vt se talem erga nos ex-
hibeat , Fides donatam nobis propter Chri-
stum

stum vitam æternam credit, Spes expectat, ut eam aliquando consequamur. Fides basis est, cui spes innititur: Spes fidem fouet atq; sustinet. Habes planam, eruditam, Scripturis consentaneam fidei & spei distinctionem. Perfricent frontem Aduersarij, & Monhemium fidem atque spem confundere dicant.

Quid verò Matæologi? Fides est generalium pronuntiatorum, (si hæc nostra metiamur tempora) Spes specialium. Quàm vanè hæc dicant fidei hostes, suprâ declarauimus. Cæterùm quid sibi vult toties repetita Parenthesis, Si hæc nostra metiamur tempora? An nunc alia est Fidei notio, quàm olim fuit? aut, si adhuc durabit mundi $\chi\acute{\rho}\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ postea erit? Sed omisis Theologastrorum nugis, consideret æquus Lector, maximam esse fidei & spei coniunctionem, quando vera fides spem secum trahit. Quî factum est, ut in Sacris literis tam fidei quàm spei promissiones factæ sint? Ut enim dicitur: Iustus ex fide viuit, & qui credit in illum, non confundetur. Rursus: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Item: Arbitramur hominem iustificari ex fide. Ita etiam scribitur in Psalmo: Beati omnes, qui confidunt in eo. Et in Esaia, capit. 26. Seruabit pacem, quoniam in eo speratum est. Et in 9. Spes non confundit, Atq; ad Titum capite 3.

Ut si.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Vt simus hæredes secundum spem vitæ æternæ. Atque hîc rursus in incerto salutem nostram ponunt Matæologi, & spei hæsitationem associant. Videlicet, Dei promissiones in aëre pendulas faciunt, cùm eas ita volunt esse generales, vt nemo priuatus de seipso certus esse possit. Atqui in eum finem prædicatur Euangelium omni creaturæ, vt quisque singulariter eam promissionem amplectatur, & habeat remissionem peccatorum. Et quomodo tu accipis Eucharistiam? An obliquat Sacramentum promissionem generalem? Non sanè: sed potiùs singularem, & tibi applicatam. Hac fide si non accipis Sacramentum, quem fructum ex eo percipies, aut quomodo gratias ages? Habet ergo spes eam certitudinem de salute, quam accepit à fide. Cumque spes in eum finem nobis à Deo concedatur, vt dubitationi reluctetur, non est, quòd ei hæsitationem tanquam perpetuam comitem adscribamus. Sacrificate, inquit Dauid, sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Et Oseas: Spera, inquit, in Deum omni tempore, Item Petrus: Sperate in eam gratiam, quæ offertur. Cùm sperare iubet, dubitationi obluetari mandat. Liqueat id ex natura mandatorum Dei. Iussit Deus, vt se vnum coleremus, quia videbat nos ad idololatriam

triam

triam, & omnem superstitionem propensifimos. Idcirco nos aduersus hoc malum suæ legis verbo pugnare voluit. Iussit etiam, ne occideremus, ne adulteria cõmitteremus, ne furaremur, q̄ videret naturæ nostræ deprauationem ad hæc mala inclinare. Ita etiam Deus iussit nos sperare, q̄ videret cor nostrũ dubitatione vehementer laborare, Nec repugnat certitudini spei sanctus Dñi timor sed cum eo probè consentit. Errorem suum Matçologi insulsę diuisioni fidei, de qua tam multa dixim⁹, debent, & q̄ veram fidem malis & bonis cõmunem faciunt, quam opinio- nem erroneam esse suprà ostendimus. Sed aduersarij tam malorum q̄ bonorum esse fi- dem adhuc cõtendunt, q̄ opus intellectus sit fides, qui nõ id quod bonum, sed quod verũ est cõtuetur. λόγος. Nõ tantũ veritatem, sed & misericordiam & bonitatem Dei, & meritum Iesu Christi contuetur fides. qua- propter & egregios affectus in ijs, quibus in- est. excitat, fiducię, spei, amoris, obseruantię. Hinc est, q̄ scriptura prauis hominib⁹ veram fidem denegat. Qui suorũ (ait Paul.) & ma- ximè domesticorũ curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Certè qui fidem abnegauit, nõ habet fidem. Item Ioan- nes: Qui dicit se nosse Deũ, & mandata eius nõ seruat, mendax est, & veritas in eo nõ est.

Præ-

AD CENSURAM THEOLOGA-

de Ago-
ne Chri-
stian.ca-
pita 13.

Præclarè igitur Augustinus : Errat, inquit, quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter viuat. Desinant igitur nobis conuertiari, toties in errore deprehensi : Sophismata *σοφολογίαι*, Gymmeriæ tenebræ Mataologorum sunt, non eorum, qui synceram Theologiam profitentur.

Facere non possum, quin priusquã progrediar, axioma quoddam aduersariorum discutiendum mihi sumam. Aiunt : In religionis fideique negotijs maiorum vestigia declinare, est illorum fidem calumniari. Iam audiuius nostros censores, contra doctrinam Propheticam & Apostolicam & S. Patrum, scripturam sacram ab omnibus legi vitare, Impijs opera bona tribuere, concupiscentiam propriè peccatum dici abnuere, simulachrorum cultum contra legem Dei, Prophetas, Apostolos & sanctam vetustatem defendere, connubia sacerdotum contra doctrinam Apostolorum & veteris Ecclesiæ damnare, fidem Filiorum Dei bonis & malis cõmunem facere, eiusque certitudinem impugna-re. Papæ quot modis putidi Sophistæ fidem maiorum suorum præuaricantur.

In articulo de Ecclesia, dum successiõnem Romanorũ Pontificũ infallibilem Ecclesiæ notam faciunt, eò deuoluuntur, vt Romanum Episcopum nunquam ab Apostolorum
doctrinæ

doctrina descivisse impudentissimè mentiantur.

Rectè successiõnem Episcoporum, contra exorbitantes hæreses allegabant Veteres, cum puritatem Apostolicam utcumq; adhuc retinerent Episcopi: Sed perperam fit hodie à Sycophantis, qui sincerioris Theologiæ professoribus ordinariam successiõnem obijciunt, postquàm ambitio, fastus, avaritia, teterrimæ religionis pestes omnia corruerunt, & tam procul à puritate Apostolica discessum est. Petro dictum est à Christo: *Pasce oves meas.* Quid se Petri successores iactant, qui non pascunt? Quot à Gregorio usque Maono vidit Roma Pontifices concionantes? Contra doctrinam Christi Iesu & Apostolorum, gubernationem Ecclesiasticam in imperium mundanum transformarunt Episcopi Romani, & Theologastri eos negant ab Apostolorum doctrina descivisse. Quanto rectiùs Bernardus ille Clarevallensis, libro de Consideratione ad Eugenium quarto, qui in plerisque eos Constantino successisse prædicat, non Petro. Et suprà ostendimus, Romanos Episcopos primos Diabolicam illam de cœlibatu Sacerdotum superstitionem recepisse. Sed omnium apertissimè contradicit aduersarijs nostris **Lyranus**, in Matthæum vndeuigesimo: Pa-

AD CENSURAM THEOLOGA-

tet, inquit, quòd Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis, vel dignitatis Ecclesiasticæ vel secularis. Quia multi Principes & summi Pontifices, & alij inferiores inuenti sunt apostataffe à fide Apostolica. Propter quod Ecclesia consistit in ijs personis, in quibus est notitia vera, & confessio fidei & veritatis. Hæc ille.

Profectò erratis plurimum, si Spiritus Sancti gratiam successioni Episcoporum & Cathedris putatis alligatam.

Possẽm hoc loco pie Lector, plurima testimonia adducere ex Sancto Bernardo, Marfilio Patauino, Auentino, Laurentio Valla, Francisco Petrarca, Ioanne Francisco Mirandulano, alijsque illustribus ac probatissimis viris quàm plurimis, quibus Theologastorum vanitas conuinceretur. Sed parco, ne me maiorum suorum verenda detegere crimentur Aduersarij.

Verum, quia tanta virulentia sectarum vocabula obijcit immerenti Monhemio hæc Matæologorum rabies, facere non possum, quin vnum saltem ex Francisco Petrarca testimonium hîc proferam, ex quo Lectori pio elucescat, quomodo Apostolicæ doctrinæ Roma cum suis Episcopis hætenus inherit. Omne bonum, inquit, ibi perditur,
sed

sed primùm omnium libertas : mox ex ordine quies , gaudium , fides , spes , charitas , animæ iacturæ ingentes . Sed in regno auaritiæ nihil damno ascribitur , modò pecunia sit salua . Futuræ ibi vitæ spes inanis quædam fabula est : & quæ de Inferis narrantur , fabulosa omnia : resurrectio carnis , & mundi finis , & Christus in iudicium venturus , inter nœnias habentur . Veritas ibi dementia est , abstinentia verò rusticitas , pudicitia probrum : ingens denique peccandi licentia , magnanimatas & libertas eximia : & quò pollutior , eò clarior vita : quò plus scelerum , eò plus gloriæ : bonum nomen cœno vilius , atque vltima mercium fama est . Et quæ sequuntur . En Romanensem disciplinam , cui non magis cum Apostolica cõuenit , quàm caliginosissimæ nocti cum solis iubare , aut Tartaro cum Cœlo . Et hæc , atque alia teterrima de Romanensi curia scripsit Petrarca ille vester , quem Vrsus Anguillaræ Comes in ipso Capitolio Romano coronauit laurea , approbante Papa Benedicto Vndecimo , Anno ab hinc ducentesimo vigesimo . An eo tempore vixit Lutherus ? aut eo etiam antiquior Hussus ? Æquid pudet vanitatis ? Ante hunc patrem , inquirunt (Lutherum intelligunt) nulla istarum doctrinarum inuaserat orbem ,

AD CENSURAM THEOLOGA-

pacata erant omnia, sapiēbant idem omnes. Volunt me quod res est loqui: Non fuit in Ecclesia Christi, ea doctrinæ morumq; corruptela, ante exortam istam Matæologiam, rixatricem, dubiam, loquutuleiam, vanam, indoctam & impiam, multarum sectarum matiem fecundissimam. Quare orandus est Deus Pater Domini Iesu Christi Seruatoris nostri, vt mentes gubernatorum illuminet, & Ecclesiam suam a Diabolica hac Sophistica liberet, ad nominis sui gloriam, & multorum salutem: Amen.

Conqueruntur nescio quid Matæologi de Principibus quibusdam secularibus, qui piorū Præsulū conatus in emendandis abusibus Ecclesiasticis impediunt. Sed qualem emendationem isti expetant, haud obscurum est. Atque hic longam orationem ordiuntur de trucidandis hæreticis.

Equidem nequaquam ijs assentior, qui sacrilegas dissensiones volunt esse liberas. Quæ est enim peior mors animæ, inquit sanctissimus Augustinus Epistola centesima sexagesima sexta, quam libertas erroris? Et esset hoc Iulianum Apostatam Ecclesiæ hostem ex Inferis reuocare. Volo pios Magistratus pro veritate contra errorem decernere, secundum exempla laudatissimorum

maio-

maiorum suorum, Constantini, Valentiniani, Gratiani, Theodosij: ita tamen, ut à lenitate, mansuetudine, clementia & moderatione sanctæ vetustatis quàm minimum discedatur. Quo magis reprehendenda est horum Theologastrorù improbitas, qui sanctissimi Episcopi Augustini inenarrabilem humanitatem atque *φιλανθρωπίαν* manifestissimo mendacio conspurcant, dum eum hæreticos trucidari voluisse scribunt. Quum tamen ex ijs ipsis, quos citant, locis vanitatis coargui & conuinci possint. Quod ex Tractatu vndecimo in Ioannem ab Aduersarijs citato, demonstrabo.

Isti etiam audent dicere (intelligit Donatistas Augustinus) quòd persecutionem solent pati à Catholicis Regibus, aut à Catholicis Principibus, qua in persecutione tolerant afflictionem corporis. Si tamen aliquando passi sunt, aut quomodo passi sunt, ipsi sciant, aut conueniant conscientias suas. Hæc Augustinus. Nota diligenter candide Lector, illam in verbis Augustini correctionem: Si tamen aliquando passi sunt, aut quomodo passi sunt, ipsi sciant, aut conueniant conscientias suas. Quæ verba satis indicant, non fuisse trucidatos hæreticos, Nam in Breuiculis Collationum cum

AD CENSURAM THEOLOGA-

Donatistis , Collatione diei tertij , scribit Donatistas multa conquestos de persecutio- nibus , quas ad instantiam Catholicorum , à potestate seculari perpessi essent, easq; val- de exaggerasse . Ad hæc Catholici respon- derunt , ipsosmet Donatistas primùm accu- sationibus instituisse apud Cæsarem Con- stantinum . Deinde , Circumcelliones eo- rum pro more suo se ipsos præcipitasse . Po- stremò , non tam pati ipsos ob hæresim vel schisma , quàm propter atrocitatem imma- nem , quam iidem Circumcelliones etiam Ducibus clericis exercuissent , pulsationi- bus , incendijs , & omni genere crudelita- tis , adeò , vt oculos etiam humanos calce & aceto persecuti essent .

Idem docet hoc Tractatu D. Augustinus : Sempiternas mortes faciunt , & temporales se perpeti conqueruntur . Non ait perse- tiuntur , sed perpeti se conqueruntur , falsò nimirum . Vide enim , quæ sequuntur : Et tamen quæ patiuntur ? Proferunt nobis , nescio quos in persecutione suos martyres : Ecce Marcellus de petra præcipitatus est : & , Ecce Donatus Bagarenis in puteum missus est ? Quando Potestates Romanæ talia supplicia decreuerunt , vt præcipitarentur homines ? Quid autem respondent nostri ? Quia ipsi se præcipitarunt , potestates infa-
marunt

marunt. Et quæ sequuntur,

Vides manifestè candide Lector, hos hæreticos non à Catholicis necatos fuisse, sed lymphatos seipso vel de saxis, vel in puteos præcipites dedisse, eiusque rei inuidiam, factionem Donati in Magistratus Catholicos deriuare voluisse. Constat autem nullos à Catholicis interemptos fuisse, postquam Magistratus de *ἑτεροδοξία* Circumcellionum suorum infamarunt. Quod nequaquam fecissent, si quos occisos fuisse ostendere potuissent.

En, qua fide incendiarij isti testimonia Patrum in re tanta citant, dum lenitatem Regum ac Principum ad sæuitiam extimulant.

Reliqua loca, quæ citant Aduersarij, nihil aliud docent, quàm vtilissimam fuisse etiam ipsis Donatistis, Legum Imperialium coërcitionem, tum curam religionis & pacandę Ecclesię ad Magistratum quoque peruenire, quod nos ita esse fatemur.

Sciat autem æquus Lector, inquietudinem plus quàm fanaticam factionis Donati, & Circumcellionum atrocitatem, qua effervescentes in pios sæuiebant, primum leges in hæreses armasse: vt semper ex malis moribus bonæ Leges natæ sunt. Erat enim imma-

AD CENSURAM THEOLOGA-

nis furor, & plus quàm beluina truculentia Circumcellionum, vt passim varijs in locis restatur Diuus Augustinus. Nemo seruum suum reposcere ausus fuisset, si ad horum patrocinium confugisset: Nemo debitori exigere, si ab ijs defensionem expetisset: confractis tabulis, seruis libertatem, quantumuis inuitis dominis, donabant: creditoribus chirographa vi & terroribus extorquebant, ac debitoribus restituebant: honestos Patresfamilias vinctos cædebant, & ad molas circumagendas, pro iumentis abutebantur: domus diripiebant, diruebant, incendebant. Presbyteros Catholicorum pessimè mulctabant, interdum & ipsos interimebant, Denique lymphati latrones erant potius, quàm hæretici.

An hæc ferre debebant Leges Ciuiles?

Constitutæ sunt igitur legum pœnæ tali selectæ mitissimæ, quæ nequaquam ad sanguinis profusionem progressæ sunt, quod testimonijs aliquot declarabo, vt Theologastrosum v̄nitas omnibus liqueat.

Augustinus Epistola .61. ad Dulcitium Tribunum: Non enim tu, inquit, ius gladii vllis legibus accepisti, aut imperialibus constitutis, quorum tibi iniuncta est executio, hoc præceptum est, vt necentur

Item

Item contra literas Petiliani libri secundi cap. 20. Nullam quidem legem ab imperatoribus datam, vt occideremini, recolo. Item contra Cresconium Grammaticū lib. 3. cap 50. Nullistamen bonis in Ecclesia Catholica hoc placet, si vsque ad mortem in quemquam licet hereticum sc̄uiatur. Euincit hæc Augustini sententia Matæologos, Hæreticos ad mortem deponentes, homines esse prauos, ne dicam sanguinarios.

Epist. 127

Comprehensis quibusdam Circumcellionibus, & in iudicium adductis, tamenli confiterentur restitutum Catholicum presbiterum á se necatum esse, Innocentium item Catholicum presbiterum excæcatum & mutilatum, Augustinus tamen diligentissimè apud Donatum Africæ Proconsulem, Marcellinū Tribunum, & eius fratrem Apringium pro eis intercessit, rogans per misericordiam Iesu Christi, ne necarentur aut mutilarentur, sed vtilibus laboribus conseruarentur, dicitans seruorum Dei patientiam inimicorum suorum supplicijs decolorari, & sanguine sc̄dari: sed libet quædam eius verba ascribere. Epistola 158. ad Marcellinum, Poena sanè illorum, inquit, quamuis de tantis sceleribus confessorum, rogo te, vt præter suppliciū mortis sit, & propter

Item 159

160.

Conscientiam nostram, & catholicam man-

L 5. suctu-

AD CENSURAM THEOLOGA-

suetudinem cōmendandam, ipse enim fructus ad nos peruenit confessionis illorum, Quia inuenit Ecclesia catholica, vbi suam erga atrocissimos inimicos seruet atq; exhibeat lenitatem. In tanta quippè crudelitate quęcumq; propter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod etsi modo quibusdam nostris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quasi dissolutionis & negligentię simile: transactis tamen motibus nostrorum, qui recentioribus factis solent turbulentius excitari, egregiè luculenta bonitas apparebit: Hęc ille. Ponderet Lector verba: Propter conscientiam nostram.

Satis ex præmissis apparet Matheologos in manifesto deprehensos mendacio, sed querit fortassis lector, qualis fuerit hereticis legibus constituta pœna, cum constet capitalem non fuisse. Docet hoc Augustinus contra Epist. Parmeniani lib. .i. capite 7. Vbi scribit, Legem fuisse latam aduersus omnes, qui Christianos se dici volunt, & Ecclesię Catholicę non cōmunicant, sed in suis separatim conuenticulis congregantur, vt vel ordinator Clerici, vel ipse ordinatus denis libris auri mulctetur. Locus verò ipse, quo impia separatio congregatur, redigatur in fiscum. Scribit & alias fuisse iussiones generales,

rales, quibus eis vel faciendi Testamenta, vel donationes, aliquid efferendi facultas adimitur, vel ex donationibus & testamentis aliquid capiendi. O mites leges aduersus tam truculentam sectam. Et tamen à Catholicis Episcopis intercessum est, ne vel in fortunis multarentur sæuissimi Latrones. Vide Epistolam ad Ianuarium 68. Item 66. Ad Donatistas. An ad mortem deposcebant Hæreticos, qui ne pecunijs exigenterentur, intercesserunt? Et tamen si vnquam fuit Hæresis mortis supplicio multanda, certè Donatistarum trux Secta fuit, aduersus quam tam luculenta mansuetudine fuerunt vsi Catholici Episcopi.

Sed ne putes solius Aphricæ Catholicos Episcopos aduersus hanc Hæresim tam illustri bonitate usos, accipe & alia quædam vetustæ mansuetudinis testimonia,

Narrat Sigebertus Gemblacensis & post hunc Antoninus, sanctum Ambrosium, & Martinum Turonensem Episcopum noluisse communicare Sacris Mysterijs cum Ursatio & Statio Episcopis, quòd eorum delatione Treuiris ab Euodio Præfeto Priscillianus absurdissimæ Hæresios Auctor, atque in Synodo Episcoporum

AD CENSURAM THEOLOGA-

Episcoporum damnatus, interemptus fuerit. Et quamvis de Priscillianistis Orosius scribat: Dilacerati grauius à Doctoribus prauis, quàm à cruentissimis hostibus sumus, tamen ingenti contentione tandem perfecit Sanctus Martinus, vt ab eorum cæde temperaretur. Atque hic est ille Martinus Episcopus, de quo Stentorea voce quotannis in Templis reboant Pontificij, Sacerdotem Christi Martinum cuncta per orbem canat Ecclesia pacis catholicæ. Atque illius nomen, omnis Hæreticus fugiat pallidus. Sed gladio spiritus, demonstrationibus item è scripturis & ratione desumptis Hæreses oppugnabat Martinus, non eculeis, non ignibus, non carnificum gladijs. Nec dubito si reuiuiscerent sanctissimi Episcopi, Ambrosius, Augustinus, Martinus, quin Matæologos tanq̃ crudelissimos parridas abominaturi sint. Innocentius Romanus Episcopus Pelagianos excommunicasse legitur, trucidasse non legitur. Celebratur & Theodosij secundi pijsimi & eruditissimi Imperatoris erga hæreticos prudens lenitas, quæ plus pro fuit Ecclesiæ, quàm omnes omnium carnificum gladij. Et possum multa alia testimonia mansuetudinis ex antiquitate adferre.

Conflixit Augustinus acerrimè cum nominatissimis & potentissimis hæreticorum
sectis

sectis, Manicheis, Arrianis, Donatistis, Pelagianis. Num vsq̄ Magistratum præsidia circumspicit? Num ad ignes, lictores & ultorem gladium confugit? Nihil minus. Imò gladio spiritus omnes aduersariorum copias sternit. Sublato, inquit, hinc timore secularium potestatum in circumcellionū tumultu, re agamus, ratione agamus, diuinarum scripturarum auctoritatibus agamus, quieti atque tranquilli, quantum possumus, petamus, quæramus, pulsemus, vt accipiamus & inueniamus, & aperiat nobis, & quæ sequuntur. Tanta in hoc viro Dei fiducia fuit veritatis. Vbi hîc ignauissimorum Matæologorum axioma, cum hêreticis non esse disputandum. Vide Epistolam 173. Præfatus sum me nequaquã ijs assentiri, qui libertatem erroris concedi possulant. Volo coerceri hêreticos, sed dum suis flabellis Matæologi Principes ad seuitiam incitant, ego eos cum Augustino adhortor, vt modum teneant aptum humanitati, congruum charitati, vt nec totum, quod potestatis est, exeratur, & in eo quod exeritur, dilectio non amittatur, in eo autem quod non exeritur, mansuetudo monstretur. Certè omnia prius experienda sunt, quàm ad sanguinem fundendum procedatur, quippè vt ille canit,

(ga est. Iuuenal.

Nulla vnq̄ de morte hominis cunctatio lon- fatyra 6

Quero

Epist. 203^a
ad Ma-
xinum.

Contra
Cresco-
niū Gra.
lib. 3.
capite, 5.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Episcoporum damnatus, interemptus fuerit. Et quamvis de Priscillianistis Orosius scribat: Dilacerati grauius à Doctoribus prauis, quàm à cruentissimis hostibus sumus, tamen ingenti contentione tandem perfecit Sanctus Martinus, vt ab eorum cæde temperaretur. Atque hic est ille Martinus Episcopus, de quo Stentorea voce quotannis in Templis reboant Pontificij, Sacerdotem Christi Martinum cuncta per orbem canat Ecclesiapacis catholicæ. Atque illius nomen, omnis Hæreticus fugiat pallidus. Sed gladio spiritus, demonstrationibus item è scripturis & ratione desumptis Hæreses oppugnabat Martinus, non eculeis, non ignibus, non carnificum gladijs. Nec dubito si reuiuiscerent sanctissimi Episcopi, Ambrosius, Augustinus, Martinus, quin Matæologos tanquam crudelissimos parridas abominaturi sint. Innocentius Romanus Episcopus Pelagianos excommunicasse legitur, trucidasse non legitur. Celebratur & Theodosij secundi pijsissimi & eruditissimi Imperatoris erga hæreticos prudens lenitas, quæ plus profuit Ecclesiæ, quàm omnes omnium carnificum gladij. Et possum multa alia testimonia mansuetudinis ex antiquitate adferre.

Conflixit Augustinus acerrimè cum nominatissimis & potentissimis hæreticorum
secis

sectis, Manicheis, Arrianis, Donatistis, Pelagianis. Num vsq̄ Magistratum præsidia circumspicit? Num ad ignes, littores & ultorem gladium confugit? Nihil minus. Imò gladio spiritus omnes aduersariorum copias sternit. Sublato, inquit, hinc timore secularium potestatum in circumcellionū tumultu, re agamus, ratione agamus, diuinarum scripturarum auctoritatibus agamus, quieti atque tranquilli, quantum possumus, petamus, quæramus, pulsemus, vt accipiamus & inueniamus, & aperiatur nobis, & quæ sequuntur. Tanta in hoc viro Dei fiducia fuit veritatis. Vbi hîc ignauissimorum Matæologorum axioma, cum hereticis non esse disputandum. Vide Epistolam 173. Præfatus sum me nequaquã ijs assentiri, qui libertatem erroris concedi postulant. Volo coerceri hereticos, sed dum suis flabellis Matæologi Principes ad seuitiam incitant, ego eos cum Augustino adhortor, vt modum teneant aptum humanitati, congruum charitati, vt nec totum, quod potestatis est, exeratur, & in eo quod exeritur, dilectio non amittatur, in eo autem quod non exeritur, mansuetudo monstretur. Certè omnia prius experienda sunt, quàm ad sanguinem fundendum procedatur, quippè vt ille canit,

Nulla vnq̄ de morte hominis cunctatio longa est. Iuuenal. fatyra 6

Quero

Epist. 203.
ad Maximianum.

Contra Cresconium Gra. lib. 3. capite, 5.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Quero ò viri in eminentia constituti, Dijudicationem dogmatum sumitis vobis, an non? Si sumitis eam vobis, videte, vt ad rem tantam adferatis mentem illustratam egregia cognitione Dei & voluntatis eius, & exactam scripturarum peritiam: Si non sumitis vobis dijudicationem dogmatum, caute, ne vosmetipsos alienæ ignorantix, ve cordiæ, virulentix, & crudelitatis seruos constituatis. An obscurum est, quàm iniqua & temeraria sint hac tempestate multorum iudicia? Quis hac ætate excellens vir fuit, cuius opera in restaurandis literis & pietate enituit, cui non hèreseos labem asperserit Matæologicum virus? Horum ne vesanię inseruiet gladius vester? Nec restinguantur hèreses hëreticorum sanguine, sed accendantur potius & gliscunt, dum ij, qui sedu&ti sunt, & alij imperiti peruicaciam & duritiem illorũ constantiam esse putant.

Adhortor etiam pios Pastores, vt laudatissimam Patrum lenitatem erga Hëreticos imitentur, non in contentione & æmulatione & persecutionibus, sed mansuetè consolando, beneuolè hortando, leniter disputando, sicut scriptum est. Augustinus contra Epistolam fundamenti capite i. Seruum autem Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem

entem in modestia corripientem diuersa
sentientes. Sunt & homines heretici, neque
eis cornea fibra est, vt ad meliorem men-
tem flecti non possint, Cogitent nihil ita
in causa esse, quinualescunt hereses & sectæ,
quàm sui ordinis inscitiam, fastum, negli-
gentiam, auaritiam, superstitionem, addo &
conscelerationem, quò maiorem tanti vul-
neris sanandi curam suscipere debent. Sed
redeamus ad Censores.

Quia scripsit Monhemius, Si negligentes
fuerint Ecclesiæ Præsides, piorum regum ac
Principum partes fore exemplo Ezechie,
Constantini, Theodosij & multorum alio-
rum regum, cum in Veteri tum in Nouo
testamento Ecclesias repurgare. Aduersarij
hoc consilium magna assentationis suspicio-
ne grauant, & non leuium discordiarum se-
mina suppeditare, imò rerum omnium pro-
digiosam perturbationem & methamor-
phosim coniunctam habere erocitant. De-
inde principes nescio quos sacrilegij, rapina-
rum & vsurpati muneris alieni accusare
non dubitant, quàm verè ipsi viderint.
Equidem Matæologorum iudicia temeraria
& cæca nihil moror, nec in vno deprehen-
duntur mendacio, vt se ex illo esse decla-
rent, qui est mendax ab initio. Videlicet do-
let Theologastris in quorundam Principum
Ditio-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Ditionibus, abusus tolli, emendationes proponi. Hinc illæ lachrymæ. Dent ipsi nobis Ambrosios, Chrysoſtomos, Athanaſios, Hilarios, & habebunt Principes obedientiſſimos. Ne quicquam conqueritur proijci ſe & conculcari infatuatum ſal. Quomodo dicitis, inquit Hieremias cap. 6. ſapientes ſumus, & lex Domini apud nos eſt. Verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax Prophetarum. Pudefacti ſunt ſapientes, expauerunt & capti ſunt. Ecce verbum Domini proiecerunt, quî ergo in illis poteſt eſſe ſapientia?

Quare vòs Optimates & Reipublicæ gubernatores adhortor, vt officium veſtrum potius ex voce legis, quàm ex ore horum mendacium ſcribarum diſcatis. Cuſtodes vos legis ſuæ & executores conſtituit Deus. Eius rei multa ſunt teſtimonia. Deut. 17. Cùm ſederit rex in ſolio regni ſui, accipiet librum legis Dei, vt legat in eo cunctis diebus vitæ ſuæ, & faciat ea, nec recedat ab ea, vel ad dextram vel ad ſiniſtram, vt proroget dies in regno ſuo ipſe & filij eius. Et iterum, Iosue 1. Non recedat liber legis ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diu noctuq;, vt cuſtodias & agas, iuxta omne id quod ſcriptum eſt in eo: tunc enim proſperum reddes iter tuum, tunc prudenter ages. Hinc Auguſtinus contra Donat.

Donatistas citans illud Psalms: Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Quomodo reges Deo seruiūt, inquit, timore, nisi ea quæ contra Domini iussa fiūt religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim seruit, quia homo est, aliter quia rex est. Quia homo est ei seruit viuendo fideliter, quia etiam rex est, seruit leges iusta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo. Sic seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum & illa excelsa, quæ contra præcepta Dei fuerant extructa destruendo. Sic seruiuit & Iosias talia & ipse faciendo. In hoc ergo seruiunt Domino reges cùm ea faciunt ad seruiendum illi, quæ non possunt facere nisi reges, Hæc ille.

Epist. 50.

Porro quodnam sit officium Principum rebus Ecclesiæ collapsis, euidenter docet exemplum Iosix omniū regum Iuda post Dauidem laudatissimi, cuius eximiam laudem frustra in sacerdotes deriuant Mætæologi. Ita enim scriptura. Duodecimo anno postquæ regnare cœperat, mundauit Iudam & Hierusalem ab excelsis & lucis simulachrisque & sculptilibus. Hæc deinceps copiosius exponuntur, nulla sacerdotum facta mentione. Postea recenset scriptura, quomodo iusserit rex mundata iam terra & templo

2. Para, 34

M De-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Domini instaurari, etiam domum Domini Dei sui. Ibi Helchias pontifex amissum librum Deuteronomij (egregium sacerdotalis diligentiae specimen) inter rudera fortè reperit. Quem Saphan Scriba regi obtulit, quo accepto rex reuocans in animum horribilem maiorum suorum apostasian vestes suas præ dolore conscidit, Helchiam Pontificem adiunctis comitibus aliquot ad Huldā Propheten misit, vt Dominum confulerent. Accepto oraculo, consilium coegit, librum legis recitauit, omnes ordines, summos, infimos ebedientiae legis obstrinxit. Recenset deinde copiosè scriptura, quomodo superstitones exciderit pijsimus Rex, adeò & nec vetustissimis templis à Salomone vt Hieroboamo contra legem Dei erectis, nec antiquissimis ritibus pepercerit. Quæ omnia scriptura sic concludit, Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de regionibus filiorum Isral, & fecit omnes qui residui erant in Israhel, seruire Domino Deo suo. Obsecro quid hic habet quod tibi arroget sacerdotum supercilium? Si vel Helchias Pontifex vel adeò sacerdotum ordo se opposuisset regi repurganti Ecclesias, num ijs celsisset Iosias? Iosiae igitur regis fidem atq; obedientiam hoc tempore sibi imitandam proponant Principes, ni fecerint, contemp-
pti E-

pti Euangelij & neglecti officij conscienci-
am tandem sustinere non poterunt . Nec
proderit ijs , quòd quædam alioquin iustè,
prudenter , fortiter , moderatè fecerunt,
quod ciuilem pacem atque tranquillitatem
vtcumque coluerunt . Vt enim hæ res
fluxæ sunt atque temporales , ita quando ad
gloriam Filij Dei non referuntur, fluidam
quoque & temporalem à iusto Deo mer-
cedem propositam habent . Vt in Exem-
plis Augusti , Traiani , Adriani , & simi-
lium patet. Sed ne temerè hoc affirmare
videar , audiatur Augustinus in Epistola
52.

Si omnis prudentia tua, inquit ad Mace- Epist. 503
donium , quæ consulere conaris rebus hu-
manis: Si omnis fortitudo , qua nullius ini-
quitate aduersante terreris : Si omnis tem-
perantia , qua in tanta labe nequissimæ
consuetudinis hominum te à corruptioni-
bus abstines : Si omnis iustitia , qua rectè
iudicando sua cuique tribuis, id laborat , id
nititur , vt hi quibus vis vt benè sit, salui
sint corpore, & ab omni cuiusquam impro-
bitate tuti atque pacati , habeant filios no-
uellos constabilitos, filias ornatas, sicut si-
militudinem templi , cellaria plena eru-
ctantia ex hoc in hoc , fecundas oues,
crassas boues , nec maceriæ ruina defor-

AD CENSURAM THEOLOGA-

formet prædium, nec litigantium clamor perfonet in plateis eorum. Ita non erunt veræ virtutes tuæ, sicut nec istorum beatitudo.

Item paulò post. Si quælibet, inquit, administratio tua illis, quas commemoravi instructa virtutibus, hoc intentionis fine determinatur, vt homines secundum carnem nullas iniquas molestias patiantur, nec ad te existimas pertinere, quo istam quietem, quam præstare niteris referant. Id est vt verbis nõ ambiam, quo Deum verum, vbi est quietæ vitæ omnis fructus, colant, nihil tibi prodest ad vitam verè beatam tantus labor. Hæc ille. Osculamini ergò Filium, ne quando nascatur, & pereatis de via. Citò enim exardescet furor eius. Beati omnes qui confidunt in eo. Nec te latere volo lector fraudem Theologastrorum, qui multa loca Patrum vanè citant, tantùm vt simplicibus & indoctis fucum faciant, qui antiquitatem pro aduersarijs stare putant, quando nomina Irnæi, Clementis Hilarij conceruari audiunt. Fusè de his disserunt, Inquiunt, Alexandrinus lib. 3. Pædagog. cap. 11. Irnæus lib 2. cap. 45. Augustinus contra Epistolam fundamenti, &c. Obsecro te quisquis es Lector, si uacat, suspice loca citata. Dispeream si vet̄ vnum Iota inuenis, quod huc spectet. Quapropter nom
mira-

STRORVM COLON. ACAD. 51

miraberis , si pleraque loca surdis auribus prætereo , cum Mataologi Patres citando sese mulgeant hircum , vt ante quoque dictum est.

Toties nobis inculcant sententiam Deuteron. 7. Qui superbierit nolens obedire illi, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur. Nec vident talpæ loqui Mosen non de controuersijs dogmatum, sed de externis iudicijs in causis ciuilibus , vt manifestè declarant antecedentia verba. Si causa aliqua insolita & difficilior quàm vt te ex ea explicare possis, in iudicio suborta fuerit inter sanguinem & sanguinem, inter litem & litem, & inter plagam & plagam, in actionibus iudicialibus, in portis &c. Quid hæc ad controuersam religionem. Alioquin vos ipsi rei mortis estis quando Archiepiscopo vestro piæ memoriæ Hermanno à V Veda optimo Principi Ecclesias repurganti nefaria rebellione resistitis Pharisæico typho inflati hypocritæ. Qua in re satis declarastis, quanti vobis sit Episcopalis apex , quem tamen Principibus ad tollendos abusus Ecelesiasticos vultis esse remoram.

Celeberrimè illius Nicenæ synodi coactæ laudem, quam historici Constantino Imperatori tribuunt, Mataologi Syluestro Roma-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Ecclesiaft.
Hift. lib. 2.
cap. 7.

mano Epifcopo falso afcribunt, Qui quod fenio confectus effet, vt fcribit Theodore- tus, Synodo non adfuit, fed duos presbiteros qui compositioni interceffent, milit. Deinde constitutionem Apoftolicam faciunt, nullam Synodũ fieri debere, propter Romanę fedis auctoritatem. Mirum fi pro hac Sede Apoftoli tam fuerunt ambitiofi. Sed Conftanti- enfi & Bafilienfi Synodis quid fiet, in qui- bus Papa damnatus eft herefeos?

Bellum vero quod tandem subiiciunt: Si negligentes funt Epifcopi, vt prauos fuorum mores aut non corrigant, aut difsimulent, admoneantur benignè. Quòd fi blandis admonitionibus nihil aut parum efficitur, fummus eft aliquis in Ecclefia Pręful, cui deferendum eft id negotij, vt in omnibus rebus iuftiffimus feruetur ordo. Videlicet Romam adibunt Principes, & Romam in caulas atque in Magalia verfam, emenda- tionem Ecclefiarum efflagitaturi. Si fe egre- giè ludibrio exponere volent, obfequantur Theologaftrorum confilio. Verum nos de doctrinæ corruptela, & Sacramentorum Chrifti profanatione, multo maximè accu- famus facrificos veftros, non tantum de mo- rum corruptione.

Tranfeo nunc ad quintum Dialogum, qui tractat de iuftificatione, quem tot fcaterere

erro

Mant. lib.
2. de vita
S. Blafij.

erroribus, quot complectitur fere sententias mentiuntur Censores nostri. Illud autem te scire volo Lector, nos quando cum aduersariis de iustificatione disputamus, nequaquam disputationem vanam aut λογομαχίαν instituere, Christi honorem vindicamus, afflictis, conscientijs firmam consolationem proponimus Euangelium à lege, legem ab Euangelio distinguimus, quod illi facere non possunt, qui iustificationem fidei & operum confundunt, & perniciosè commiscent. Atque hinc eam absurditatem & obscuritatem, quam Monhemio falso obiiciunt, ipsi verè incurrunt. De iustificatione fidei disputaturi, ita loquuntur, vt Discipulos Aristotelis agnoscas, non Pauli Apostoli. Quasi verò nihil inter sit inter iustitiam Christianam & Philosophicam. Et sententiam Catholicorum, vt aiunt exposituri, Tridentini Concilij sophismata (vide curtam Matæologorum suppellectilem) proferunt à beatissimis scilicet Patribus promulgata & dictata à Monachis ex Spiritu non veritatis, sed mendacij, non Christi, sed Pighij Sophistæ Neopelagiani. Et ea dicunt, quæ cum scriptura, Patribus & veterum conciliorum decretis ex diametro pugnant.

Cæterum iustificationis causæ, inquiunt, si
de prio-

AD CENSVRAM THEOLOGICA-

de priori loqui ea, quæ impius fit iustus, in nobis nullæ reperiri possunt, quamuis rostrum hoc sit, vt animos ad diuinum illud munus accipiendum accommodemus. Pålam tribuunt voluntati humanæ, gratiam Dei & spiritus sancti illuminationem vel repudiare posse, vel liberè recipere, tantundem ex Dei virtute detrahentes, quæ à Propheta describitur, Ieremię 31. Dabo inquit legem meam in corda vestra, faciamq; vt in præceptis meis ambuletis. Profecõ rectè Augustinus, laborant inquit, homines vt inueniant in nostra voluntate quid boni sit nostrum, quod nobis non sit ex Deo, & quid inueniri possit ignoro.

lib. de pec
cat. merit.
& remis.

Idem manifestissimè Matæologos refutat ad Simplicianum lib. 1. quæst. 2. Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Vbi satis ostendit etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam si propterea solum dictum est, Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, quia voluntas hominis sola non sufficit ad iustè recteq; viuendũ, nisi adiuuemur misericordia dei: Potest & hoc modo dici.

Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia dei sola nõ sufficit, nisi cõsensus nostrę volũtat, s addatur.

tur. At illud manifestū est, frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodo dicatur: Frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, etiam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet, vt velimus. Deus enim est, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nam si quæramus, vtrum Dei donum sit voluntas bona? mirum, si negare quisquam audeat. Quare in Concilio Arausicano Secundo, cap. 4. definitum est, eos resistere Spiritui sancto, qui dicunt Dominum, expectare voluntatem nostram, cum Salomon dicat: Præparatur voluntas à Domino. Cumque Paulus dicat ad Philippenses: Deus est, qui operatur in nobis & velle & perficere pro sua bona voluntate. Deinde subiecti sunt anathemati, qui dicerent: Misericordiam Dei concedi volentibus, credentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, fludentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus: non autem faterentur, per infusionem & inspirationem Sancti Spiritus, & diuino munere nobis dari, vt velimus, credamus, conemus, laboremus. Citant testimonia è scripturis: Quid habes, quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et Apostolus de seipso scri-

AD CENSURAM THEOLOGA-

bit : Gratia Dei sum id , quod sum . Et in septimo capite damnantur illi , qui putant nos naturæ viribus posse aliquid cogitare aut inuenire , quod ad salutem faciat , aut posse sacræ prædicationi assentire , sine illuminatione Spiritus Sancti . Vides candidè Lector , qua fide Catholicorum sententiam recenscant Matæologi . Nam gratia , quam nobis proponunt Sacræ literæ , intellectum nostrum & voluntatem renouat , & pro corde lapideo reponit cor carneum . Non enim tantum suadet rationem , sed prorsus persuadet & flectit , atque mutat voluntatem . Alioqui nequaquam se accommodabit humanus intellectus ad ea recipienda , quibus propter naturam suam adhuc corruptam & vitiatam aduersatur . Itaque Diuus Augustinus de Peccatorum meritis , & remissione eorundem , libri secundi capite decimo septimo rectè scribit : Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere , agere , implere nunc scit , nunc nescit , nunc delectatur , nunc non delectatur , ut nouerit non suæ facultatis , sed Diuini muneris esse , quod scit vel quod delectatur , ac sic ab elationis vanitate sanetur . Qui sic in porta , quod aiunt , impingunt , quid ab ijs in progressu boni expectes ?

Iam videamus , quos illi ex Concilio Tri-

den-

dentino gradus & quas præparationes ster-
nant ad iustificationem. Primùm, inqui-
unt, homo iustificandus à Dei gratia voca-
tus & excitatus, incipit ea credere, quæ ha-
bentur in Sacris literis: Deinde concutitur
timore peccatorum, quæ admittit. Postea
respiciens ad misericordiam Dei, incipit
bene sperare, concepta hac fiducia amat
Deum: Ex qua dilectione nascitur in eo
quædam peccatorum detestatio, proposi-
tumque rectè viuendi. Postremo recipitur
Baptismus, aut Sacramentum pœnitentiæ:
atque hîc sitam esse aiunt iustificationem.

Hæc ex Pighij cerebro profecta sunt, quæ
neque cum Scripturis, neque cum Patribus
consentiunt. Credidit Abraham Deo, in-
quit ille, & reputatum est illi ad iustitiam,
etiam cum esset adhuc in præputio. Dein-
de accepit Circumcisionem tanquam $\epsilon\phi\sigma\alpha\sigma$
 $\delta\iota\sigma\alpha$ iustitiæ iam perceptæ.

Quin isti ponunt fidem, timorem Dei,
spem, charitatem, detestationem peccati, &
nouum propositum rectè viuendi, tantum
esse præparationes quædam ad iustificatio-
nem: statuunt hominem posse esse perfectum
antequam iustificetur. Longè verò melius scri-
pturæq; magis consentaneè Chrysostomus: In Ro-
man. ser-
tus est. Sed desino istas ineptias persequi. mone 7.

Tantum

AD CENSURAM THEOLOGA-

Tantum ea defendam, quæ ex Catechismo Monhemij conuellant Matæologi.

Primò, Lancinandum sibi sumunt, quòd dixit Monhemius, iustificationem esse à peccatis absolutionem. Contendunt hac voce plusculum significari, & iustificationem cum sanctificatione seu innouatione confundūt. Porro disputatio hæc ὁμωνυμία verbi iustificari continetur. Cuius propriissima significatio est, iudicari, comprobari, deputari & laudari iustum. Quia verò nemo Sanctorum Legi Dei satisfacit, & omnes se peccatores esse fatentur, & iudicium Dei deprecantur, iuxta vocem Psalmi: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis caro uiuens (sicut in defensione Dialogi 3. declaratum est) fit vt nemo coram Deo censeatur iustus, nisi qui peccatis absoluitur. Rursus, quia nemo remissionem peccatorum accipit, quin spiritu Dei innouetur, fit vt vocabulum iustificandi in scripturis interdum, in Patrum scriptis plærunque non tantum peccatorum remissionem, verum etiam sanctificationem atque innouationem concludat. Atque id est, quod contendunt aduersarij. Denique quia Deo placent opera ex innouatione profecta, fit vt iustificandi vocabulū etiam significet donari laude & retribu-

tributione bonorum operum. Quia verò nec obedientia Sanctorum Deo placere, nec opera eorundem bona renumerari possunt absque gratia peccatorum, idcirco omnis Sanctorum fiducia in eam iustificationem, quæ peccatorum remissione definitur, recumbit. Estque detestanda Matæologorum cæcitas, qui hanc principem iustificandi rationem, ex qua reliquæ dependent, in scripturis non agnoscunt. Paulus Roman. 4. aperte iustificationem in remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi collocat. Roman. 6. Qui mortuus est, iustificatus est à peccato, id est, absolutus est. Act. 13. Notum igitur sit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, à quibus non potuistis per legem Moyseis iustificari, per hunc omnis qui credit iustificatur, id est purgatur & liberatur utique à peccatis. Sic est & illud, quod Dominus dicebat de Publicano: Descendit hic iustificatus in domum suam præ illo, id est, peccatis suis absolutus. Ille enim malè sibi conscius, vix oculos audebat ad cœlum attollere, atq; ita animo prorsus deiecto, Domine, inquit, propitius esto mihi peccatori. Atque hac confessione agnoscebat se nihil adferre ad Deum nisi peccata; eoq; orabat, ut ea sibi condonarentur. Is, inquit
Chri-

AD CENSURAM THEOLOGA-

stus, descendit iustificatus in domum suam. Qua de re præclare Augustinus de sancta Virginitate, capite trigesimo secundo: Enumerationi, inquit, meritorum præfertur confessio peccatorum. Sancti verò patres, tametsi plerunque (vt dictum est) & peccatorum abolitionem & mentis innouationem voce iustificationis complectantur, tamen non raro simpliciter etiam pro remissione peccatorum ea vtuntur, vt Ambrosius in Epistolam S. Pauli ad Romanos capite octauo: Quomodo, inquit, impletur in nobis iustificatio, nisi cum datur remissio omnium peccatorum, vt sublatis peccatis iustificatus appareat, mente seruiens legi Dei. Item Hilarius in Matthæum, cap. 9. Mouet, inquit, Scribas ab homine remissum peccatum: hominem enim in Christo Iesu contuebantur, & remissum ab eo, quod Lex laxare non poterat. Fides enim sola iustificat. Et Augustinus libro 2. contra Iulian. Iustificatio porrò, inquit, in hac vita nobis secundum tria ista confertur. Prius Lauacro regenerationis, quo remittuntur cuncta peccata. Deinde congressione cum vitijs, à quorum reatu absoluti sumus. Tertio, dum nostra exauditur oratio, qua dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Hic vides Augustino primam & tertiam iustificationis speciem
nihil

nihil esse, q̄ remissionem peccatorum. Secundam ponit in studio innouationis nostræ, de qua & illud Apocalypseos est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Augustinus de Trinitate libri 13. cap. 16. Iustificati, inquit, in sanguine ipsius. Iustificati planè in eo, q̄ à peccatis omnibus liberati. Liberati autè à peccatis omnibus, quia pro nobis est Dei filius, qui nullum habebat peccatum, occisus. Quid dici potuit planius. Nam q̄ isti Monhemiu sanctificationem à iustificatione excludere dicunt, mera calumnia est. Tantù principem iustificationis spetiem, gratuita Dei acceptione cōtineri docet, vt pauidæ cōscientiæ firmam, cui innitantur, consolationem habere possint. Atque hæc doctrina, non ex Grammatica aut Aristotele Patriarcha vestro, neque ex eius interpretibus, siue Arabes illi, siue Græci, siue Latini sint: sed ex scriptis Prophetis & Apostolicis, & horum interprete Spiritu haurienda est.

Citant Augustinum de Fide & Symbolo capite nono, quasi is doceat, Charitate nos reconciliari Deo: Cùm Augustinus eo loco aliorum opinionem referat, qui sentiebant Spiritum Sanctū esse Patris & Filij ad se inuicem charitatem, quod multis testimonijs probare nitebantur, & vel eo ipso, quod per Spiritum Sanctum reconciliamur Deo, &c.

O mi-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Lib. 01. de ciuit. Dei, capite 22. O miseros Theologastros, qui talia suffragia quærunt. Cur non audiunt Augustinum, planè & disertè, quid ipse de reconciliatio-
ne iuxta scripturas sentiat pronunciantem. Christo Sacerdote ac sacrificio fit remissio peccatorum, id est, per mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, per quem facta peccatorum purgatione, reconciliamur Deo, quorum in hac vita non fit nostra virtute, sed diuina miseratione purgatio, per indulgentiam illius, non per nostram potentiam. quia ipsa quantulacunque virtus, quæ dicitur nostra, illius est nobis bonitate concessa. Multum autem nobis in hac carne tribueremus, nisi vsque ad eius depositionem sub venia viueremus. Hactenus ad primum articulum.

Secundus articulus, quem sibi impugnant dum sumunt, Ipsi hunc ponunt: Veram iustitiam in pijs nullam inesse, sed tantum imputatione iustos esse, externa scilicet Christi iustitia. Hic ignorant, num summam impietatem, aut inscitiam Monhemij magis admirari debeant. Nos verò calumniam ipsorum & impietatem minus miramur, posteaquæ hactenus nihil aliud spirarunt, quàm mendacia, virulentias, impietates. Magno, si Dijs placet, supercilio quærunt: Tantumne Christus potuit mortis acerbitate, vt iustitia

tia nos cumlaret ac perfunderet , quam pręuaricatione Adamus omnibus abstulit ? Multa deinde inepta grunniunt, & inter cętera Verificatorem , nescio quem , profana Philosophia nonnihil imbutum, tanq̃ impium canem contra iustitiam Christifidelibus imputatam hinnientem , introducunt.

Monhemius, tametsi rectę iuxta Scripturas tradat, in remissione peccatorum præcipuè sitam esse peccatoris iustificationem, tamen nequaquam negat, imò multis verbis astruit, præter condonationem peccatorum Spiritus Sancti beneficio succedere totam hominis iustificationem. Folij quadragesimi noni facie secunda : Qui hanc fidem consequuntur, inquit, renascuntur quoq;, vt bene operentur, vt legem faciant, & quę sequuntur præclara. Calumniosa est igitur Matæologorum de iustitia inhærente, contentio.

Cùm tam multis scripturę testimonijs sententiam suam confirmet Monhemius, Matæologi in tam prolixo de iustitia inhærente grunntu, ne vnum quidem locum proferrunt, qui inchoatam nouitatem pro iustitia apud Deum probari testetur, vel in totum, vel ex parte. Porro ostendimus in defensione tertij Dialogi multis testimonijs, Rematos nequaq̃ propter inhærentem vitiositatem,

N tatem,

AD CENSURAM THEOLOGA-

tatem legi Dei satisfacere, & idcirco iustitiam inherentem, sine delictorum venia in iudicio Dei neutiquam consistere posse. Quod in Daudis exemplo luce clarius est. Is enim, tametsi iam renatus esset, & iustitia inherente per Dei Spiritum ornatus, tamen graui morbo pressus, cum inherentem sibi vitiositatem attentius consideraret, postquam multa & varia animo voluisset, tandem in hanc vocem erupit: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: Beatus vir, cui Deus non imputat peccatum. Quibus verbis significat, conscientiam hominis afflicti & sensuræ Dei pressi, acquiescere non posse, nisi in illa principe iustificationis specie, quæ est in remissione peccatorum.

De Censuræ
tate Dei,
lib. 19. ca-
pitulo 27.

Præclarè igitur Diuus Augustinus: Ipsa quoque nostra iustitia, quamuis vera sit, propter veri boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, ut potius peccatorum remissione constet, quam perfectione virtutum. Testis est Oratio totius Ciuitatis Dei, quæ peregrinatur in terris. Per omnia quippe membra sua clamat ad Deum: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vides candidè Lector manifestè huius sanctissimi viri testimonio, iustitiam Sanctorum Dei remissione

misione potissimum peccatorum nostrorum consistere.

Pulcherrimè hos inflatos & superbos Hypocritas confutat idem Augustinus, in Psalmum centesimum vigesimumnonum: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine, inquit, quis sustinebit? Ecce apparuit, de quo profundo clamaret. Clamat enim sub molibus & fluctibus iniquitatum suarum. Circumspexit se: circumspexit vitam suam: vidit illam vndiq; flagitiis & facinoribus coopertam. Quacunque respexit, nihil in se bonum inuenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata vndique, & cateruas scelerum suorum videret, tanquam expauescens exclamauit: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Non dixit, Ego non sustinebo, sed, Quis sustinebit? Vidit enim propè totam vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum præsumens de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inueniri, quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor de misericordia Domini Dei sui, & dicat Deo: Si iniquitates obseruaueris Dñe, Dñe quis sustinebit? Quæ aut spes est? Quoniam apud te propitiatio est. Et quæ est ista propitiatio,

AD CENSURAM THEOLOGA-

tiatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus deleuit omnia peccata nocentium. Pretium tantum datum redemit omnes captiuos, de manu captiuantis inimici. Ergo est apud te propitiatio. Nam si non esset apud te propitiatio, si iudex solum esse velles, & misericors esse nolles, obseruares omnes iniquitates nostras, & quæreres eas, quis sustineret? quis ante te staret, & diceret, Innocens sum? quis staret in iudicio tuo? Spes ergo vana est, quoniam apud te propitiatio.

Dulcissima est hæc Augustini concio, & plena Euangelicæ consolationis, quæ Monhemij sententiam egregiè astruit, & Matæologos planè ac disertè refutat. Etenim haud obscurum est, quid de hæresi Theologastorum sentiat, qui vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari conscientias omnes cogitationibus suis, non inueniri cor castum, quod sumens de sua iustitia pronunciat, & quidem verissimè.

Augustinus verò, dum de impuritate & imperfectione partialis huius iustitiæ disputat, versari videtur in suis castris, vt in illo venari huius controuersiaë testimonia, sit in mari (quod dici solet) aquam quære-
re. Error hic Matæologicus ex eo nascitur
quod

quòd renatos legi Dei satisfacere somniant, Quem errorem abundè confutauimus in Defensione tertij Dialogi, ideò nunc non congeram multa testimonia.

Facere non possum, quin vnum atq; alterum testimonium adducam ex Gregorio Primo, qui, quòd Patriarcha Romanus fuit, magnæ apud Censores nostros auctoritatis esse debet, super illud Iobi: Si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed iudicem meum deprecabor: Omnis humana iustitia, inquit, vt sæpe diximus, iniustitia esse conuincitur, si districtè iudicetur. Item: Notandum verò, quòd vir sanctus non ait, Fullerunt mundissimæ manus meæ, sed, velut mundissimæ manus meæ. Quia quousq; corporea corruptione cõstringimur, quamlibet rectis operibus veram munditiem nequaquam apprehendimus, sed initiamur. Idem in Moralibus: Væ laudabili vitæ hominum, si remota pietate iudicetur. Quia districtè discussa ante oculos iudicis, vnde se placere suspicatur, corruit. Si à doctrina Apostolica non discesserunt Episcopi, vt volunt ipsi, cur nõ accedunt sententia Gregorij, nemini eorum, siue eruditionem spectes, siue eloquentiam, siue vitæ sanctimoniam, secundi? Cur de inherente iustitia, tanquam plena & absoluta cõtendunt, quam

AD GENSVRAM THEOLOGA-

Gregorius initialem duntaxat esse pronuntiat? Non negat Monhemius iustificatis fide aliquam inesse iustitiam, sed eam pro iustitia reputari docet, merito iustitiæ Christi nobis donatæ, & fide acceptæ, cui soli fiducia nostra tutò innititur.

Eui&ta, conuulsa, conscissa, protrita Matæologorum de iustitia inhærente hæresi, Concilij Tridentini fulmen nequaquæ extimescimus, sed intrepidè progredimur.

Tertio itaq; loco causarum partitionem arrodunt, q̄ fidem dixit iustificationis esse formam: materiam Christi obedientiam & meritum: finem verò iustitiæ Dei demonstrationem. Maluissent friuolam & nugatoriam causarum partitionem, quam Papæ mancipia Concilio Tridentino statuunt, scholæ proponi. Tolerabilis est Monhemij partitione. Quæ si cui minùs placet, hanc habeat: Sit efficiens, sola Dei gratia, misericordia, fauor: Sit formalis, redemptio & satisfactio Christi Iesu: materialis, homines cuiusvis generis peccatis obnoxij, & destituti gratia Dei: instrumentalis duplex est: Quoad Deum, est Christus, quo vta est Diuina bonitas pro viciima: quoad nos, est fides, qua Dei misericordiam & promissiones percipimus, Finalis est iustitiæ Dei demonstratio.

Quid

Quid verò Monhemiomastyges? Iustificatio, quia est imitatio quædam (inquiunt) ex nulla materia propriè constat. Atqui hæc, de qua loquuntur, imitatio, in secundo ordine iustificationis locatur, non in primo, de quo loquitur Monhemius.

Nec vident liberide cæciores, nos gratuita potissimum acceptione iustos esse, eaque iustitia, quæ non in qualitate seu habitu, sed in prædicamento relationis sita est. Inest quidem iustificatis etiam iustitia qualitativa, sed in ea iustitia non potest esse iustificatio, quòd ea nostro vitio imperfecta sit, neque possimus cum ea ad tribunal Christi consistere, sicut tam multis testimonijs ostensum est. Præclarè Diuus Augustinus: **Lætamini in Domino, & exultate iusti.** O qui lætamini in vobis, ô impij, ô superbi, qui lætamini in vobis, iam credentes in eum, qui iustificat impium, deputatur fides vestra ad iustitiam. **Lætamini in Domino, & exultate iusti.** Exultate, subaudi in Domino. **Quare? Quia iam iusti.** Vnde iusti? Non meritis vestris, sed gratia illius. **Vnde iusti? Quia iustificati.**

Quarto loco reprehendunt Aduersarij, quòd dixit Monhemius, fidei effectum esse iustificationem. Atq; hîc rursus istis bestijs, & stupidi sumus, & sensu communi destitu-

AD GENSRAM THEOLOGA-

ti, atque omnem exuimus pudorem, vtpote qui hæc tam ridicula & falsa, repugnante conscientia, tanquam vera & sacra oracula, aliis credenda proponamus.

At si nos hæc conuitia totidem verbis in ipsos regeramus, & iustè id fecerimus, & rem ita se habere, innumeris tam Scripturarum quàm sanctissimorum Patrum testimoniis docere poterimus. Fidem enim viam tantùm & præparationem ad iustificationem esse volunt, & ideo Petrum dixisse: Fide purificans corda ipsorum. Item & Paulum: Arbitramur hominem iustificari per fidem, absque operibus legis. Sed, quia ea, quæ dicunt, cum vniuersa scriptura, & tot Patrum sententiis, præsertim cum egregia illa Apostoli Pauli de iustificatione disputatione pugnant, liberè pronuncio:

Sunt apinç tritèq3, & si quid vilius istis.

Diximus suprâ, formale iustificationis esse redemptionem & satisfactionem Christi, fidem causam instrumentalem. Est enim fides velut animæ manus, qua beneficium Christi Iesu filij Dei recepit, quod charitati & aliis Theologicis virtutibus minimè conuenit. Et tamen Theologastorum cæcitas vim iustificandi fidei cum charitate, cleemolynâ, & aliis virtutibus ac bonis operibus

communem facit, & contendit, non minus rectè dici posse, causam iustificationis esse pœnitentiam, quam fidem.

Quis non miretur horum hominum stupidam vœcordiam? Siccine charitatem, timorem Dei, inuocationem, pœnitentiam præstabit homo extra Christum, alienus à Deo, necdum iustificatus? Nonne sacræ literæ docent hominem, priusquam iustificetur, versari in operibus malis, & in odio dei? Sed quid sacras literas istis obijcio, quibus eæ sunt nasus cæreus, & qui perpetuò diducunt sensum earum in patribus rimandû? Audiant ergo Patres. Augustinus de fide & operibus, Cap. 14. testatur opera non præcedere iustificationem. Sequuntur, inquit, iustificatum, non præcedunt iustificandum. Iam quæro quomodo vel charitas, vel reliquæ virtutes possunt esse vllò modo causæ iustificationis, cùm eam sequantur, si non tempore, certè ordine?

Rursus Augustinus in præfationem Psalmi 31. Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus, si ex impio iustus fit, quæ sunt opera impiorum? Iacet iam impius opera sua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non uxorem alienam concupisco, non quenquam

Col. 1.
Eph. 2

AD CENSURAM THEOLOGA-

occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste, repræsentato. Hæc omnia dicat. Quæro vtrum pius fit, an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est: Et seruiuerunt creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in secula. Quomodo non es impius? Nihil aptius dici potest contra errorem Theologastrorum.

Sed audiamus, quibus argumentis errorem suum confirmare nitantur. Citant Ezechielem cap. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor in iustitia sua quam operatus est. viuet. Item Iohelem capite 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, &c. Item Esaiam cap. 1. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Ex his locis Matæologi pœnitentiam esse causam iustificationis falso colligunt: Nam cum ostendere neminem possint, qui talem, qualem Prophtæ requirunt pœnitentiam, nondû iustificatus præstitit, inane uimirum & futile est eorum argumentum.

Adducunt & Christi testimonium: Beati misericordes, quia misericordiam consequentur

quentur. Tribuitur sanè beatitudo virtutibus iustificatorum, sed illa pendet à Principe illa specie beatitudinis, quæ constat reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorum, sicut patet exemplo Davidis. Is enim cum diceret. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, tametsi charitate - timore Domini, studio legis, & alijs huiusmodi virtutibus insigniter ornatus erat, tamen cum grauius affligeretur, & in agone mentis suæ, videret vitam suam peccatis suis circumlatrari, seque à cogitationibus suis grauius accusari sentiret, nequaquam in virtutibus suis acquiescit, sed ad illam speciem beatitudinis, quæ est in remissione peccatorum, tanquam ad sacram anchoram confugit. Et cum hæ virtutes effectus sunt iustificationis, quis est iste stupor Theologastrorum, vt causam esse dicant. An nondum in illa rixandi officina didicerunt, effectus subordinari suæ causæ?

Adferunt & sententiam Salomonis Poruerbio, 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Quæro cum Augustino, qui facit misericordiam, vtum pius sit, an impius? Si pius, vtique iustificatus est. Sin impius, quæ sunt opera impiorum? Omnem quippe sanctitatem & iustitiam (vt Origenes in Hiob. lib. 1, inquit) quam facit aliquis extra fidem,

AD CENSURAM THEOLOGA-

fidem, eam gratis, & in perditionem suam facit.

Iaculantur & dictum Christi, Luc. II. Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis, Auceps est huius loci interpretatio. Si oratio illa Christi ironica est, ut quidam exponunt, nihil pro Matæologis facit. Is tunc enim hic erit sensus: Cum vos Pharisei, pleni sitis rapina & malitia, tamen tam vœcordes estis, ut propter qualescunque eleemosynas vestras, putetis omnia munda esse vobis. Si ironica non est, restringenda erit ad mundiciem ciborum, de qua loquebatur Christus. Alioquin ex hoc loco confirmabitur absurdissimus error, homines quantumvis consceleratos, si largè præstent eleemosynas, puros esse, quem multis alicubi confutat Augustinus. Vide, si placet, Augustinum de verbis Domini in Evangelio secundum Lucam, Sermone trigesimo. 30.

Citant & loca Daniel. 4. Peccata tua Eleemosynis redime. Item Job. 12. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata. Sed nos iam ostendimus ex Augustino, opera non præcedere iustificationem, sed sequi. Quapropter effectus sunt, non causæ. Salomen, Daniel, Tobias, de ærumnis loquuntur, quas propter peccata Deus hominibus immittit. Sanè Deus operibus, quæ
 profi-

proficiscuntur ex fide, multa tribuere solet, præsertim quo ad flagella, & pœnas leniendas.

Quod verò ad locum Esaiaë cap. 58. attinet, Frange esurienti panem tuum &c. concedimus sanè iustificatis inesse iustitiam in hærentem, quæ est ex sanctificatione, quam in secundo ordine iustificationis supra collocauimus. At hæc veræ illius & Principis iustificationis causa non est, vt diximus, sed tantum accidens inseparabile.

Vt probent charitatem æquè ac fidem iustificare, adferunt locum Petri, principis scilicet Apostolorum. Caritas operit multitudinem peccatorum. Citant & Iacobum in eandem sententiam, Atque hic plusquam asininam produnt incitiam. Apostoli enim sententiam suam è Salomone mutuati sunt, Prouerb. 10. qui sic habet: Odium excitat conuicia. Quem enim quis odit, eius crimina, quantum maximè potest, detegit, prædicat, exaggerat. Subijcit è contrario Salomon. Caritas operit multitudinem peccatorum. Nam qui se mutuo diligunt, solent sese mutuò defendere, & alter alterius vitia tegere, quantum per conscientiam fieri potest. Nihil itaque hic loquitur de remissione peccatorum coram Deo.

Proferunt & dictum Christi Luc. 7. Dimissam

AD CENSURAM THEOLOGA-

missa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Sed quæ sit horum verborum sententia, ex præmissis liquet. Fastidiebat superbus & arrogans Phariseus peccatricis præsentiam. Cogitabat apud animum suum, Si Propheta esset hic, sciret utique, quæ & qualis esset ea mulier, quæ tangit eum, quoniam peccatrix est. Christus ergo ab effectu iustificationis, ostendit eam à peccatis suis absolutam esse. Recenset Phariseo parabolam de Fœneratore quopiam, cui duo debitores fuerant, quorum vnus quinquaginta denarios debebat, alter quingentos, sed cum non essent soluendo, donauit vtrisque. Rogat, vter horum tam liberalem creditorem magis diligat, respondet Phariseus, eum magis diligere, cui ingens illud debitum remissum sit. Conuersus ergo ad Mulierem Dominus, Phariseo luculenta illa signa dilectionis ostendit, quibus mulier ipsum anteibat, vnde agnoscere debebat, illam iustificatam esse, & ideo minimè fastidiendam. De causis iustificationis, optime Lector, cum Theologastris disceptatio est, eæ ex verbis Christi manifestæ sunt. Efficiens est, Liberalitas creditoris. Formalis, nominum inductio est, Materialis, Debitricis, quæ soluendo non erat, penuria, Instrumentalis, fides recipiens beneficiû condonati debiti, cuius
effectus

effectus est dilectio erga tam liberalem creditorem, eius dilectionis signa, quod in oculos incurrebant, Christus monstrabat Pharisæo, Finis fuit gloria gratiæ Christi, & miserè mulieris salus. Itaque Christus vocem suam ad mulierem ipsam dirigens, Fides tua inquit, te saluam fecit, vade in pace,

Ecclesi. 1.

Expellit sanè timor Domini peccatum, vt habet Ecclesiasticus, ab aduersarijs citatus, sed ne admittatur, non autem vt aboleatur commissum, Scripsit etiam ex Ioële Apaffolus, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Sed cur sceleratè recitent quod subsequitur: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Est itaque inuocatio effectus iustificationis, non causa, eamq; non præcedit sed sequitur.

Rom 10.

Postquam frustra scripturæ testimonia iaculando se fatigarunt Matæologi, suo more ad calumniam se couertunt, & Monhemium charitatem & reliquas virtutes à iustificatione excludere crocitant, cum id ne per somnium quidem integerrimo viro in mentem venerit. Nec de hac quæstione controvertitur: Sintne in iustificatis charitas & bona opera? Sed de causis iustificationis, disceptatur. Nos cum Augustino dicimus, bona opera sequi iustificatos, non præcedere iustificandos, Virtutes iustificatorum effectus

AD CENSURAM THEOLOGA-

effectus esse iustificationis, non causas. Matæologi è diuerso contra innumera scripturarum, & Patrum testimonia, causas esse & præparationes contendunt, quod tam est falsum, quàm id quod falsissimum. Cumque & gloriam Christi officijs suis obscurant, & firmam conscientiarum consolationem obliterent, nos eis necessario resistimus, & iacula eorum fortiter repellimus.

Quia tamen Apostoli auctoritate præmissentit Censuram acumen, vt se expediunt, iubent aduertere Monhemium, quàm solidam causam Catholici adferant, cur tam sedulus ac multus fuerit Apostolus in fidei commendatione.

Quid dignũ tanto feret hic promissor hiatus
Parturient montes nascetur ridiculus mus.

Quia Iudæi multum operibus tribuentes, (Romanos Iudæis commiscunt) fidem vt aduentitium quiddam & extraneum, non magnificiebant, ideo tam multis contendit Apostolus, vt fides pro dignitate sua estimeretur, nihil interim eorum, quæ & ipsa ad iustificationem requiruntur, excludens. Scilicet id laborat, iuxta horum sententiam, Paulus, vt fides in earum, quæ ad iustificationem præparant, virtutum catalogum, recipiatur. O frivolum profus, inane & ridicu-

diculum commentum, quod sub titulo Catholici sensus, Matæologica obtrusæ improbitas. Atque Apostolus non tantum disputat nos iustificari fide, sed addit, gratis & absque operibus. Quibus verbis istorum commentum euertitur. Denique tota illa Pauli disputatio, est istius commenti confutatio.

Deinde addunt fidem peculiariter quippiam habere, quod in alijs virtutibus non ita commodè inuenitur, esse nempe omniũ fundamentum & basim, efficere vt actiones omnes à fine vero non deuiant, sed dum in eum destinantur, ab eo rectitudinem sortiuntur & bonitatem. Atq; hæcenus quidem non malè, & ab ijs quæ suprâ de operibus non renatorum dixere, dissentaneè. Sed addendum erat fidem formare & perficere bona opera, alioqui mortua & inutilia, & idcirco non bona. Sicut Origenes, aut quisquis est ille scriptor, in Iobum, lib. 1. docet. Omnia quæ faciunt homines, inquit, siue in virginitate, siue in abstinentia, siue in corporis castitate, siue in carnis suæ combustione, siue in distributione bonorum suorum, ea inquam, omnia gratis faciunt, si non ex fide ea faciant.

Chrysostronus etiam exponens ea verba Pauli ad Timoth., Ex quibus est Hymenæ-

O us &

Ad Timoth.
I. cap. 1. h. 5.

AD CENSURAM THEOLOGA-

us & Alexander qui naufragium fecerunt à fide. Nam si fides absque operibus mortua est, inquit, multò magis opera sunt mortua absque fide. Considera lector argumentum à minori. Ait enim, opera magis esse mortua sine fide, quàm est fides sine operibus.

Obtinuimus hætenus testimonijs Scripturæ & Patrum, opera neque præparationes esse, neque causas iustificationis, sed effecta. Theologastri autem fallere conantur Sophismate admodum ipsis familiari, quod Dialectici appellant à non causa, vt causa. Nunc testimonia aliquot Patrum recitabo, quibus probatur fidem solam absq; operum adminiculo iustificare.

Origines in Rom. in hæc verba. Exclusa est gloriatio tua. Per quam legem? Factorum? Non: Sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem absque operibus legis. Sufficit, inquit, solius fidei iustificatio, vt aliquis tantummodo credens iustificetur, etiamsi nihil ab eo boni operis factum sit, & exempli causa proponit latronem illum, vna cum Christo crucifixum & mulierem illam, cui Christus respondit: Fides tua te saluam fecit. Postea obijcit sibi aliquem ista audientem reddi posse securum, & contemnere bona opera. Sed respondet cum, qui post iustificationem non rectè
vix-

vixerit, abijcere gratiam iustificationis. Nemo autem, inquit, accepit veniam peccatorum ad licentiam peccandi. Indulgentia enim datur non futurorum criminum, sed præteritorum. Cyprianus ad Quirinum cap. 42. Fides, inquit, tantum prodest, & quantum credimus, tantum possumus. Hilarius etiam in Matthæum: Fides, inquit, sola iustificat. Item Ambrosius ut in Rom: sepe, ita ad 2. Corinth. 4. Constitutum inquit, est à Deo, ut qui credit in Christum, saluus sit sine opere, sola fide.

Chrysostomus in hac re mirus est in cap. 3. ad Rom. in hæc verba. Exclusa est gloriatio. In hoc, inquit, demonstratur virtus & potentia Dei, quod seruauerit, iustificauerit, & glorificationem induerit sola fide absque operibus.

Item in principio 4. cap. Fide inquit, saluari eum qui opera non habeat, nihil fortasse fuerit insolentis. Eum verò qui rectè factis conspicuum se fecerit, non ex ipsis, sed ex fide iustum fieri, hoc scilicet admirabile est, & quod maximè fidei potentiam manifestat. Hinc intelligere possunt Censores nostri, licet fides habeat comites spem & charitatem, & alia bona opera, quod manifestum est in Abrahamo & Dauide, tamen illa non facere ad apprehendendam iustificationem.

AD CENSURAM THEOLOGA-

In Hym-
no contra
Infideles.

Possẽm hĩc multa congerere Patrum te-
stimonia, quibus cum lapidetur Matæologo-
rum sententia, non possum non exclamare
cum Prudentio:

Væ captiosis Sycophantarum strophis,

Væ versipelli astutiæ.

Nam quod isti dicunt, fidem basim dunt
taxat esse, & fundamentum, pugnat cum eo
quod legimus sapientiæ 15. Noscere Deum est
consummata iustitia. Quid ad hanc senten-
tiam dicent Matæologi? Nam libri fidem e-
leuare non poterunt, cum ipsi eum pro cano-
nico habeant, & si eleuare volent, Christus
idem apertissime testatus est in Euangelio:
Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant
te solum verum Deum, & quem misisti Ie-
sum Christum. Nec quod garrunt, vllis scri-
pturarum testimoniis probare possunt.

Quintus articulus quem sibi conuellendũ
sumant, est hic: Nullam planẽ iustificationem
nos operibus pijs promereri. Cui & sextum
adiungunt. Non deberi operibus bonis vi-
tam æternam, tanquam debitam eorũ mer-
cedem. De his articulis disputaturi, suo mo-
re rem à rabiosa calumnia auspiciantur. Atq;
hic istis Diabolis ab omni pietate alienissimi
sumus, & ad omnem impietatem frena laxa-
ri volumus, & quo plures in nostram senten-
tiam trahamus, facultatem flagitiosis homi-
nibus

nibus facimus, quæuis etiam scelera committendi, Nos verò si istos porcos de bonis operibus grunnire malle, diceremus, quàm in ijs se exercere: id quod res est diceremus quidem, sed malumus hanc ἀντικατηγόριαν omittere, & Cathechismi detentionem persequi.

Quæ contra quintum articulum ganniūt, suprà abundè confutauimus, vt nunc operosam refutationem instituere nihil necesse sit. Qui pœnitentiam ad Baptismum adfert, non enumerationem meritorum adfert, sed confessionem peccatorum. Toties diximus nos iustitiam inherentem in secundo iustificationis ordine collocare, eamq3 in iustificatis augeri posse, minimè inficias imus. Non est igitur quod tanto supercilio nobis obijciant locum Iacobi 2. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & nō per fidem tantum, Obscura loca in Epistolis Paulinis nulla criminamur, vestras præstigias, vestras strophologias criminamur, & inania sophismata conspiciamus atque exhibilamus.

Sed accedamus ad sextū articulum, qui est de remuneratione operum, quam in tertio iustificationis ordine resoluiimus. Atq3 hic operæpretium est considerare, quod in defensione quarti articuli diximus, fidem formare atq3 perficere opera, sine qua planè mortua sunt, vt ex Chrysolomo docuimus, nec vllam vim seruandi obtinent. Qua-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Quapropter idem Chrysoſtomus in Ser-
mone quem inſcriplit de fide, Lege naturæ
& Spiritu, ait, fidem ipſam per ſe poſſe homi-
nem ſeruare, & pro exemplo proponit La-
tronem, quem ait tantum confeſſum eſſe &
credidiſſe, opera verò, inquit, ſola opera-
rios ſine fide ſeruare nõ poſſunt. Deinde con-
fert opera ſine fide facta cum reliquijs mor-
tuorũ. Cadauera enim inquit, etſi pretioſis
& inſignibus pannis veſtiantur, nihil tamen
caloris ex illis contrahunt. Ita, inquit, qui fi-
de carent, etſi niteant ſplendidis operibus,
tamen illis nihil iuuantur. Ex præmiſſis pa-
tet, eatenus operibus tam amplas promiſſio-
nes eſſe factas, quatenus ſunt fructus fidei.
Idcirco quod operibus promitti videtur, id
reuera per fidem conſequimur, quæ illis ope-
ribus circũueſtitur. Proinde Auguſt. Quan-
talibet, inquit, iuſtitix ſancti prædicentur,
vel noui vel veteris teſtamenti, tamen non
eos ſaluos fecit, niſi fides Mediatoris, qui in
remiſſionem peccatorum ſanguinem ſuum
fudit. Eius itaq; ſanguine, niſi reſperſa ſunt
opera, nequiequam ſe fatigabunt operarij.

Idem Auguſtinus in Pſal. 31. Abraham fi-
lium ſuum, inquit, immolandum Deo obtu-
lit. Magnum opus, ſed ex fide. Laudo ſuper-
ædificationem operis, ſed video fidei fun-
damentum, Laudo fructum boni operis, ſed
in

Lib. 1. con-
tra Epift.
Pelag.
cap. 12.

in fide nosco radicem. Si enim præter fidem rectam hoc faceret Abraham, nihil illi prodeffet, qualecunq; opus efflet. Ibidem. Sed crede in eum qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua, esse opera bona, nam nec bona illa appellauerim, quamdiu non de radice bona procedunt.

Quoniam verò caput & radix bonorum operum fides apprehendit Dei misericordiam, & promissiones in Christo: Ideo per Dei misericordiam & Christum, quæ sunt obiecta fidei, felices erimus. Hæ sunt causæ veræ atq; potissimæ vitæ æternæ, Clementia, inquam, Dei, electio, prædestinatio, & Christi merita, quibus interueniunt opera, tanquam inchoatio quædam felicitatis nostræ, quibus Deus amplissimam retributionem promittit, quo nos alioqui ignauos & pigros excitet ad rectè viuendum. Fallò autem miseri mercenarij isti æternam vitam operibus, tanquam iustam mercedem deberi putant, Christoq; & Apostolis ac Patribus magnam iniuriam, dum eos huius rei testes citant, faciunt. Dicit quidem Christus, patientiæ suorum copiosam mercedem esse repositam in cælo, cælum tamen ipsum nequaquam pro mercede facit. Sed age, opponamus Theologastris nostris rationes aliquot firmas, quæ eos vanitatis coarguant.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Primò. Vita æterna est hæreditas filiorum Dei, teste scriptura, ergo non alio quam gratuito adoptionis iure nobis obuenit.

Secundò. Non sunt paria quæ dantur, & quæ recipiuntur : Id autem ad iustam mercedis rationem exigitur.

Tertiò. Opera quæ offerimus nequaquam sunt nostra. Nam illa Deus nobis elargitur, & in nobis operatur & velle & perficere; Quare si quid esset meriti, non esset tribuendum nobis, verùm Deo, vt auctori bonorum operum.

Quartò. Vt iusta sit merces, oportet, vt id quod à nobis datur, non sit obstrictum illi cui datur. At nos omnia nostra facere debemus ad gloriam Dei. Idcirco monebat Christus, Cùm feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus, Videlicet nihil habemus in nobis, quò Deum nobis obligatum, & obstrictum reddere possumus. Nam quicquid agimus, id omne Deo debemus, & longè plura quam possimus præstare. Vnde quemadmodum monet Christu Dñs seruo suo, cùm ille officium suum fecerit, nequaquam agit gratias. Quòd si seruus non potest Dominum suum obstringere benefaciendo, vt sibi gratias agat, quomodo eum obligabit ad magna premia reddenda.

Quinta

Quintò: Non satisfaciunt vndiquaq; legi Diuinæ opera bona. Cumq; propter imperfectionem suam & immunditiem defit eis pars aliqua bonitatis & iustitiæ, nō possunt vitam æternam iustè mereri. Quam̄ Deus illa pro sua misericordia, vt grata suscipit. Quare Gregorius scripsit: Omnis humana iustitia, iniustitia esse conuincitur, si distri&è iudicetur. Et rursus: Quis inter ista remanet salutis locus? quando & mala nostra, pura mala sunt: & bona nostra, quæ habere nos credimus, pura bona esse nequam possunt.

In fine
Moral.

Sextò: Deus vult nobis ereptam materiam gloriandi. Sed non excluderetur prorsus gloriatio, si nostris operibus vitam æternam mereremur.

Septimò: Paulus Roman. 6. Stipendium peccati mors, donum verò Dei vita æterna per Christum Iesum Dominum nostrum. Non est ergo meritum.

His omnibus conuincitur sædus Theologastrorum error, & offenditur vocolam mercedis impropriè vsurpari, & per similitudinem quandam, pro recompensatione. Et sunt adeò firmæ rationes adductæ, vt à Matæologis euerti non possint.

Corruit itaque præcipuum Theologastrorum Argumentum: Si merces, igitur

AD CENSURAM THEOLOGA-

meritum præcessisse est necessarium.

Nec est, quòd tanto spiritu locum Apostoli Pauli nobis obijciant 2. Timoth. 4. Reposita est mihi iustitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nam simulatque nos in gratiam recepit Deus, opera quoque nostra grata habet, ut præmio quoque licet indebito dignetur. Neque meritum exprimit vox, Reddet, ut contendit Matæologica vanitas, sed promissionem respicit. Ut nec quod sequitur: Iustus iudex. Iustus enim est, etiam gratis benefaciendo.

Debet igitur superbum illud Pharisaicum & Pelagianum vocabulum meriti, ab ore nostro procul abesse, præsertim cum Scriptura id nusquam vsurpet. Tametsi nostri Theologastri locum Ecclesiast. 16. frustra citant. Græcus enim sic habet: πᾶν ἔλεε-
 μούνη ποιῆσει τὸ ἔργον, ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα
 αὐτοῦ ἐμνήσει. Quibus in verbis nulla fit mentio meriti.

Solent etiam obijcere ex Epistola ad Hebræos capite 13. Talibus hostijs promeretur Deus. Sed in Græco scribitur: ἐναρθεῖται, hoc est, deletatur, aut gratas habet. Scio Patres interdum ea voce uti, non tamen propriè. Semper enim admonent vitam æ-

ter-

ternam gratis dari, & Sanctos misericordia & miseratione Dei coronari, & fidendum non esse meritis, quòd ea non possint consistere ad tribunal Dei, & alia huiusmodi.

Quanquam autem suprà multa testimonia recitauerim, tamen aliquot insignia subiiciam. Augustinus de Corrupt. & Gratia, capite 13. Sanctus Dauid de Domino Deo suo dicit animæ suæ: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Dicit etiam Iacobus Apostolus: Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit, etiam in illo iudicio, in quo iusti coronantur iniusti que damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia iudicandos. Propter quod etiam mater Machabæorum filio suo dicit: Vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam, Cùm enim Rex iustus, sicut scriptum est, sederit in throno, non aduersabitur ante eum omne malum. Quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Ac per hoc etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fiet beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis, iusto iudicio etiam ipsa misericordia triuetur.

Consideranda sunt hæc Augustini verba, Præsertim quæ dicit, in extremo Dei iudicio misericordia

AD CENSURAM THEOLOGA-

misericordiam nobis fore necessariam : non solum quod opera bona gratis ab eo concessa fuerint , sed etiam quod , cum sederit in throno suo iustus iudex , nemo gloriari poterit, se castum habere cor , aut se mundum esse à peccato. Itaque necesse esse, vt ei, qui ad felicitatem venturus sit, peccata (vt Dauid inquit) non imputentur.

Idem Augustinus in præfatione Psalm. 31. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si vis esse alienus à gratia, iacta merita tua. Ille autem videt, quid sit in te, & nouit, quid cui debeat. Item in Psalmum 142. Propter nomen tuum Domine, viuificabis me. In tua iustitia, non in mea. Non quia ego merui, sed quia tu misereris. Nam si meum ostenderem meritum, nihil abs te mererer, nisi supplicium.

Sed quia tam multa hætenus citauimus ex Augustino, quæ Censuram Matæologiam euertunt, recitemus & aliquot aliorum Patrum testimonia. S. Hieronymus igitur in Esaiam, capite 46. Si nostra, inquit, merita consideremus, desperandum est. Hilarius etiam scribit in Psalmum 50. Spes in misericordia Dei, in seculum & in seculum seculi est. Non enim ipsa illa iustitiæ opera, sufficiunt ad perfectam beatitudinis meritum, nisi

nisi misericordia Dei in hac iustitiæ voluntate humanarum demutationum, & motuum non reputet vitia. Gregorius item super Iob. lib. 9. cap. 1. Non iustificatur homo compositus Deo, &c. Sanctus autem vir, inquit, quia omne meritum virtutis nostræ vitium esse conspicit, si ab interno arbitrio distinctè iudicetur, ideò rectè subiungit: Si voluerit contendere cum eo, non poterit vnum respondere pro mille. Cui succinit & Bernardus in Cantica: Sufficit ad meritum, inquit, scire, quòd non sufficiant merita

Hæc, & multa alia, quæ recitare nunc omitto, sanctorum Patrum testimonia, conuincunt, Patres nequaquam constituere, iustam & propriam rationem meriti, tametsi frequenter ea voce vtantur. Qua vtinam parcius vli fuissent sanctissimi Patres: quando quidam eius voculæ inconsideratior vsus, fœdissimos errores peperit.

Quanquam Theologastri citando Augustinum, sunt, vt est in prouerbio, *αἰξ δούβα τὸν μέλαιραν*. Quod malum subinde incurrit Centoria perspicacia. Citant Epistolam 105 ad Sixtum Romanum Prosbyterum, in qua est hæc egregia & memorabilis exclamatio: O humana, non iustitia, sed nomine iustitiæ planè superbia, quid te disponis extollere, & cōtrariam morti vitam æternam tanq̃

AD CENSURAM THEOLOGA-

tanquam debitum stipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera iustitia est, ex te non est, de sursum est, descendens à patre luminum, &c.

Citant & Homiliam 2. de verbis Apostoli, in qua totus est noster Augustinus. Denique post redemptionem, inquit, ab omni corruptione, quid restat, nisi corona iustitię? Ipsa certè restat, sed etiam in ipsa, vel sub ipsa non sit caput turgidum, vt recipiat coronam. Audi, attende Psalmum, quàm nolit coronam turgidum caput. Cùm dixisset, Qui redimet de corruptione vitam tuam: qui coronat te, inquit. Iam hinc dicturus eras: Coronat te: merita mea fatetur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potiùs Psalmum, nam & tu hoc dicis: Omnis homo mendax. Audi Deus quid dicat: Qui coronat te in miseratione & misericordia. De misericordia te coronat: de miseratione te coronat. Non enim dignus fuisti, quem vocaret, & vocatum iustificaret, & iustificatum glorificaret. Hactenus August. Amabo, quid dici potuit aptiùs? Primò, dicit nos coronari in miseratione & misericordia: Deinde, turgidum caput nõ recipere hanc coronam. Deniq; indignos nos fuisse, non solum qui vocati iustificaremur, sed etiam qui iustificati glorificaremur, Recip-

Recitant & ex Tractatu tertio in Euangelium Ioannis hæc Augustini verba: Audi Paulum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Sed cur non attendunt ea, quæ præcedunt? Nam pro quo merito accipies, inquit, vitam æternam? Pro gratia. Si enim fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei, videtur quidem Deus vitam æternam tanq̃ debitam reddere. Cui debitam? Fideli. quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna, gratia est pro gratia. Vides Lector hoc Augustini testimonio, fidem vitam æternam promereri, quæ format ac perficit bona opera, alioqui mortua & inutilia futura, vt supra diximus.

Nec ignoramus operibus fide formatis copiosam in cœlis repositam esse mercedem, & fatemur cum Cypriano, Christianū Deum computare debitorem, sed ex promissio magis, q̃ ex merito. Porro si quando minus caute loquuntur Patres, prouocamus à Patribus negligentius scribentibus, ad eosdem illos alibi sanius & orthodoxè sentientes, vt olim illa mulier, quæ à Philippo ebrio prouocauit ad eundem Philippum sobrium.

Vana verò & inutilis est hoc loco Theologast: calumnia, quasi perfricta fronte vniuersæ Scripturæ, totiq̃ Patrum cœtui nosmetipsos

AD CENSURAM THEOLOGA-

psos audeamus opponere. Etenim, neque Scripturæ neq; patribus nos opponimus, sed Matæologiæ huic rixosæ, vanæ, dubiæ, spinosæ, & vt est in prouerbio, Syrbenæ choro. Itaque verba Alexandri Episcopi in arrogantiâ Arrianorum pronuntiata, quæ citant ex Nicephoro, in ipsos retorquemus Matæologiam profitentes, à doctrina Prophetica & Apostolica nec, non erudita vetustate multū discrepantem, contra cuius placita, si quis vel mille Scripturæ & Patrū testimonia adducet, contemnet ea supercilium Matæologicum, ac ne pili quidem æstimabit. Tanta est falsæ persuasionis peruicacia.

Atque hîc quædam Monhemij verba sibi exagitanda sumunt, Videlicet hæc: Nam cum Scriptura operibus mercedem tribuit, ex mero Dei beneplacito id facit. Deus enim non operum dignitate, ad reddendum ipsis præmium, sed gratuita sua indulgentia mouetur. Obsecro Lector, quid in istis verbis meretur reprehensionem? Et tamen Censoribus deputatis, suo more inuoluit Monhemius, & cælum terræ tectis quibusdam euasionibus miscet. Citant vnum & alterum scripturæ locum: Reddet Deus vnicuique secundum opera sua, Item 2. Corinth. 4. Id quod in præsentibus est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra

dam in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Rogant, num verè an falsò loquatur Scriptura? Fatemur sanè opera bona esse media, & quasi gradus quosdam, per quos Deus suos perducit ad vitam æternam. Theologastri verò, tamenli contendunt opera nostra cœlestem vitam nobis promereri, tamen vi veritatis quasi flumine abrepti, eò deferuntur, vt scribant: Fatentur omnes pij, Dei bonitate effectum esse, vt operationes illę momentaneę, leuesq; afflictiones immensam glorię molem & copiam producant, cum alioquin per se illæ condignæ non sũnt ad futuram gloriam. Hęc illi.

Quæso, quid aliud docet Monhemius? nisi q̄ inauult simpliciter, planè & disertè loqui, q̄ Matæologicè, hoc est, obscure, perplexè, sophisticè. Quapropter quod Monhemio obijciunt, ipsimet faciunt, res piè explicatas rursus inuoluunt. Et, vt Sepię, vbi sensere se apprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur, ita Theologastri offusis tenebris, effugia circūspiciũt. Meriti rationem explicaturi Mercenarij, negant opera quicq; ex se & sua natura mereri, sed ex virtute passionis Christi, & Spiritu regenerationis merendi facultatem accipere. Respondeo, vitam æternam hæreditatem esse filiorum Dei, quæ non nisi

P. grati-

Plin. Nat.
Hist. lib. 9
cap. 29.

AD CENSURAM THEOLOGA-

gratuito adoptionis iure nobis obuenit, tametsi Deus in vita æterna remuneratur opera, vt suprà confessi sumus. Et quæ grata habet opera, quatenus ex spiritu adoptionis proficiuntur, tamen quia Deus nobis utitur ad agendū, quoad hęc viuimus, non planè repurgatis, inde est quod opera nostra semper imperfecta sunt, & eatenus merendi facultate destituta. Quare August: dixit, Sanctorum iustitiam in hac vita remissione peccatorum consistere magis, quàm perfectione virtutum.

Atque vt rursus Aristotelis discipulos agnoscas, Iustitiam diuidit in cõmutatiuam & distributiua: hanc in Deo locū habere affirmant, illam non item, quod æquitatem exigat, hæc verò duntaxat proportionem in distributionib⁹. At quæ proportio esse potest inter opera nostra & æternam felicitatem? sed disputatio Mercenariorū eò tendit, vt discrimina & gradus premiorū in cœlo statuant. quam rem, vt dubiam & obscuram, in medio relinquo. Et si enim argumenta quæ adferunt, nullo negotio refutare possim, tamen propter auctoritatem Patrū, qui id discrimen ponunt, contentionem remitto. Quod ad iustitiam cõmutatiuam attinet, tametsi fatentur Mercenarij cõmutationem in Deo propriam nullam reperiri posse, tamen subiiciunt eum iniure voluisse rationem aliquam, vt quadam eti
am

am cō nutatione nobiscū ageret. Aiūt opera
 ex sese & sua dignitate, nequaquā mereri vi-
 tam, sed ex acceptatione & institutione Dei
 ac adminiculo gratiæ vim merendi habere.
 Pactū ille nobiscū iniit, aiunt: Si vis ingredi
 ad vitam, serua mandata. Debitoremque se
 nostrū constituit, vt non possit citra iustitię
 iacturam, rectè viuenti, quod pollicitus est,
 recusare. hæc illi. Sed væ miseris Mercena-
 riis atq; in omnes æternitates væ, si huic pa-
 cto stare cogentur. Quandoquidem Sancto-
 rum nemo reperietur, qui iuxta hoc pactū se
 iudicandum iusto iudici sistere audeat: Ser-
 uauit mandata, adiudica mihi vitam. Sed ad
 vnum omnes se reos esse fatentur, & iudiciū
 dei humiliter deprecantur, vt supra copiosè
 declarauimus. Aristoteles disputans de iusti-
 tia commutatiua, addit particulam $\pi\alpha\rho\alpha\ \tau\omicron\ \epsilon\chi\ \delta\acute{\omicron}\sigma\iota\omicron\upsilon\varsigma$,
 qua excipit donationem, cū quis vo-
 lens multum de iure suo remittit. Et reuera
 donatio est bonorum operum remuneratio,
 cū Deus vltronea bonitate, & ob meritū
 Christi, plurimum de iure suo remittit, im-
 perfectionem operum atque immunditiem
 condonat, nec, vt iusto iure poterat, plenam
 obedientiam exigit. Quod & Sanctus Ber-
 nardus agnoscit, quando inquit: Ipse enim
 peccata condonat, ipse donat merita, & præ-
 mia nihilominus redonat, Vnde fit, sicut

Lib. 5. B.
 thic. cap. 4

In Serm.
 de Annun-
 ciatione,

P a idem

AD CENSURAM THEOLOGA.

idem vir Dei scribit, vt homo magis propter merita, quæ omnia Dei dona sunt, Deo debitor, quàm Deus hominum constituatur.

Entelli cœsum se vibrare putant, cùm dicunt Christi merito bona piorum opera esse meritoria: prætereuntes quod in primis necesse erat, nullum esse opus, quod nõ infectũ sit labe aliqua, nisi Christi sanguine abluatur. Spetiosum quoq; est, quod obtendunt, opera ex Spiritu sancto fluere, ideoq; vitam æternam promereri. Sed debebant Mercenarij obseruare, quod diximus Spiritum nobis ad agendum vti nondum penitus repurgatis. Quapropter, etiamsi à Spiritu fluant opera, tamen semper aliquid nostræ fecis admiscetur, quod puritatem illam inficiat. Cũ autem deformet coram Deo, quicquid à nobis operum prodit, quæ nobis inhæret corruptela, vnum superest, vt gratuita acceptance gratiam, quam non habent a seip's, recuperent. Id fit, dum in æstimationem non veniunt ipsa, sed suum à Christo precium mutuatur, & quasi emendicant. Quæ cùm ita sint, Mercenarios istos, Grammaticum Mõhemiũ infectantes, ad Alexandrũ Grammaticũ ablegamus, vt à quo fortassis adolescentuli Grammaticam didicerũt, ab eodem Theologiam discant senes. sic enim canit:

In te Christe salus, in te sunt præmia nostra.

Quia

Quin & Fortunatus Episcopus in Hymno quodam de Natali Christi, appositissime Christum vitam præmium appellat.

Neq; verò naturæ nostræ restauratori iniuriam irrogamus, vt calumñiantur Syco-phantæ mei cenarii, nec Christum opus suum imperfectum relinquere dicimus, tamen in hac vita certo quodam consilio nõ perficiat. Siquidem spe seruati sumus, & restitutionem integram adhuc expectamus. Et sanamur, vt Augusti ait, à reatu statim, ab infirmitate paulatim. De qua re cùm supra satis dictum sit, verbum non amplius addam.

Argumentantur & à contrariis. Mala opera merentur æternas pœnas, ergo bona opera merentur æterna præmia. Respondeo magnam esse dissimilitudinem, quandoquidem mala in piorum opera purè mala sunt, rursus bona piorum opera propter inhærentem nobis vitiositatem, purè bona non sunt. Quis inter hæc, inquit Gregorius, remanet salutis locus? quando & mala nostra purè mala sunt, & bona nostra, quæ nos habere credimus, purè bona esse nequaquam possunt?

Instant, An ad interitum est procliuior natura, quàm ad æternam salutem Christi gratia? Nequaquam, quando sauciatam restituit. An & Christus ad perdendum, quàm ad saluandum est potentior? Absit, quia & peccata nostra de-

AD CENSURAM THEOLOGA-

let, & imperfectionem iustitiæ suæ pleniusufficientia contegit. Atq; hîc malitiosè citant Monhemij verba: Quia quæcunq; opera cogitat, meditatur, perficit homo, tam procul absunt à iustitiâ coram Deo, ut peccata censeantur. Sed omittunt, quod vel maxime additû oportuit: Anteq̃ Deo per fidem reconcilietur. Deinde subiiciunt Eiajæ verba, quæ Monhemius non habet. En Lector candorem Matæologicum. Ut euent inhaerentem nobis vitiositatem, aiunt leuia illa peccata, in quæ quotidie labimur, talia nō esse, quæ nos planè sordidos, & Deo exosos reddant. Est hoc ita quidem, non q̃ sua natura non sint exitialia, quæ leuia ducit hypocritica securitas, sed q̃ nulla est condemnatio his, qui sunt in Christo Iesu, q̃ non imputantur, q̃ venia delentur. Audiant Augustinû hæc leuia iusta statera æstimantem: Virtus est charitas, inquit, qua id, quod diligendum est, diligitur. Hæc in aliis maior, in aliis minor, in aliis nulla est. Plenissima verò quæ iam non possit augeri, quamdiu hîc homo viuit, est in nemine. Quamdiu autem augetur potest, profectò illud, quod minus est q̃ debet, ex vitio est. Ex quo vitio, non est iustus in terra, qui faciat bonum & nō peccet. Ex quo vitio, non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens. Propter quod vitium, si
dixit

Epist. 20.
ad Hiero.

dixerim⁹, quia peccatū nō habem⁹, nosmet-
 ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.
 Propter quod, etiam quantumlibet profice-
 rimus, necessarium est nobis dicere: Dimitte
 nobis debita nostra, cū iam omnia in Ba-
 ptismo dicta, facta, cogitata dimissa sint. hæc
 Augustinus. Mercenarii verò, postq̃ tria de
 charitatis nostræ imperfectione verba con-
 fessi sunt, a cūctū desultoria leuitate ad Phi-
 losophos & operum perfectionem reuoluun-
 tur. Ac hīc peruersè citant Ioan, Qui seruat
 verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfe-
 cta est. Respondeo, quemq; piorū p̃ gratiæ
 sibi datæ mensura ad hanc perfectionem as-
 pirare. Væ aut̃ miseris Mercenariis, qui nō
 intelligunt, eum, qui proximè ad perfectio-
 nem accessit, nondū ad dimidiū vsq; iter esse
 progressum. Quando hæc est hominib⁹ sola
 perfectio (teste Hiero:) si imperfectos se es-
 se nouerint. Plura de hac re in Defensione
 3. Dialogi diximus. Quod locum Esaię at-
 tinet, cum vmbra sua dimicant, non enim v-
 ritur hoc loco Prophetiæ testimonio Mon-
 hemius. Locus etiam Pauli Rom. 6. quicquid
 ineptiant, planus est. Nam cū ait: Donum
 aut̃ Dei vita æterna, Et addit: per Christū
 Iesum dominū nostrū, Causam & auctorem
 vitæ & gratiæ prædicat, vt nimirum Deo
 sua reddatur gloria, nobis verò, nostrisue

Ad Ctes
 siphotem

AD CENSURAM THEOLOGA-

meritis nihil supra quod par est, tribuatur. Responsuri ad ea testimonia Scripturae & Patrum, quibus Monachi suam sententiam de iustificatione confirmant, adeo frigide agunt, ut me ipsorum pigeat. Dicunt his omnibus non id efficere Monachum, quod conatur. Cur igitur ipsi ea non diluunt? Nam quam Monachio obiciunt, inscitia ipsi tenacius inhaeret, quam ulla iustitia. Toties iam diximus, iustificationem precipue sitam in remissione peccatorum, sicut David expresse inquit: Beati, quorum remissa sunt iniquitates. Beneficio quidem Spiritus sancti fit, ut praeter condonationem peccatorum, succedat totius hominis instauratio: sed in priore capite sita est summa iustificationis. Cuius rei ignorantia in hominibus sacram Theologiam professis, flagitiosa est. Porro tamen opera, Scripturae & Patrum auctoritatem sequentes, a causa iustificationis remouemus, non tamen, ut supra quoque dictum est, excludimus ab effectu. Quapropter cum Ioannes ait, Qui facit iustitiam iustus est, Opera iustificationis effectus esse innuit, non causam. Quod Christus ut demonstraret, in Luca dicebat: Cum feceritis haec omnia, dicite, Serui inutiles sumus, quibus ne id quidem debeatur, ut gratiae nobis agantur. At si ex operibus iustificationem consequeremur, neque inutiles essemus ad bene agendum, & nobis longe maiora deberentur, quam ut agerentur gratiae,

STRORVM COLON. ACAD. 117

Bernardi verba à Monhemio citata, sententiam Mercenariorum de merito pro suis euentunt, quare effugium circumspiciant, sed aqua, vt dicitur, illis hæret. Gratis datur vita æterna, inquit, quia gratiam nullus meretur, per quam tales ædimus actiones, quæ dignæ sint vita æterna. Sic eludunt flexilolui Sophistæ, (cent.

Ars quibus Archilochi, vulpis & acta plaut vt de ipse canit Musarum delitiæ Melanthon. Sed non admittunt hanc elusionem sanctissimi Patris verba, quæ sic habent.

Neceffe est primò credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde quòd nihil prorsus habere queas boni operis, nisi & dederit ipse (en effugium Mercenariorum) Postremò, quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa.

Habes in his Bernardi verbis tres, de quibus suprà diximus, iustificationis ordines: Condonationem peccatorum, primum. Iustitiæ inherētis communicationem, secundum. Operum remunerationem, tertium, à quibus omnibus meritum remouet vir Dei, negatq; vi operis, quæ redduntur, deberi. Licet enim bona piorum opera à gratia proueniant, & ob id placeant Deo, velitq; opera illa remunerari: attamen ibi neq; debi-

P. r tum

AD CENSURAM THEOLOGA-

tum est, neque meritum, sed solum ordo & consequutio quædam, ex instituto & bonitate Dei. Alioqui opus non esset opus, si quòd redditur operibus, gratia diceretur dari, quoniam operis est consequi finem ex debito, non gratuito.

Cùm igitur Bernardi sententia impressi concidant Mercenarij, non est lektor, quod Tridentini Concilij crepitus extimescas.

Postremò restat, vt videamus, quam fortiter Theologastri incommoda, quæ Monhemius eos incurrere dixit, qui operibus iustificationem attribuunt, in caput ipsius rejiciant. Atque hîc ne morem suum dediscant Diaboli, à calumnia exordiuntur. Summo opere detestantur modestissimi hominis Monhemij tum imprudentiam, tum non ferendam insaniam, quem tanta arrogantia Ecclesiam vniuersam, in Christum sponsum iniuriæ atque blasphemiæ damnare non pudet, scilicet dum horum vitilitigatorum Matæologiam carpit. Sed ad rem.

Primum incommodum est, detrahi Filio Dei honorem Mediatoris & saluatoris (sic enim habent Monhemij verba) Hic euassisse se putant, quando meritum omnium fontem in Christi passionem referunt Sane Deus opera Christi sui sanguine resper-
sa remuneratur: at non, quod ex dignitate
te be

te boni operis debeatur, quod redditur, sicut modo diximus. Fixum ergo manet, tantundem honori mediatoris detrahi, quantum meritis operum largimur.

Secundum incommodum est, iræ Dei & peccati extenuatio. Tanta enim est peccati noxa, ut nullis humanis operibus expiari possit. Sed quæ hoc loco dicunt Theologastri, in defensionem Dialogi decimi rejicimus. Nam quod nos in Baptismo pœnitentiam non requirere, & peccata sola passionis Christi recordatione deleri, asserere gannunt, putida calumnia est, quam responsione non dignamur.

Tertium incommodum est, excludi ex conscientia certam & firmam consolationem. Hic mira est eorum rabies. Fatemur nos, inquit Christi, fideles operari rectè Dei adiuuante gratia posse, cuius mandata graua non sunt, posseque eosdem vera imbui iustitia, reiectis omnium peccatorum sordibus, & quæ sequuntur. Quæso, est hoc consolari mœstos & pœnitentes, an ex stultis insanos facere? Ostendimus supra in defensione 2. & 3. Dialogi, dum hîc viuimus, id non esse sperandum, ut prorsus peccato careamus.

Non enim qualiumcunq; hominum vox est, inquit, Augustinus, sed maximè piorum, iu-

De Civitate Dei
Lib. 14.
cap. 9.

AD CENSURAM THEOLOGA-

storū atque sanctorum: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Si contendunt id per Dei potentiam posse fieri, nihil refragabimur. Posset enim Deus hominem ornare tanta gratia, ut viveret omnino absque peccato, quod & Augustinus fateretur. Sed nos loquimur iuxta sententiam scripturarum, ut res ipsa habet, utque experientia semper euenire docet. Nemo enim teste Augustino, tam perfectæ iustitiæ in hac vita, vel fuit, vel est, vel futurus est, & Hieronymus aduersus Pelagianos ridet eam potentiam, quæ neque habeat, neque habuerit, neque habitura vnquam executionem.

Rabiolæ nobis insultant Theologastri. Vos nunquam mundos esse vultis, inquit, sed in perpetuis spurcissorum peccatorū sordibus volutatos, in desperationem veræ iustitiæ cogitis. In spurcis sceleribus volutari, ô improbi canes, porcorum est, quos in harris suis saginant Pontificij. In veræ iustitiæ desperationem cogimus neminem, sed homines instituimus, ut in Christo eam quærant, vestra autem Matælogia, non iustitia homines, sed falsa iustitiæ præsumptione imbutæ, & securitatem, superbiam, atque φιλοψυχίαν alit. Nec homines ad angores & inquietudines instituimus, ut calumniam nisi
sed

De Spiritu & hte
a cap. 1.
& 2.
Lib. Re
tract 2.

sed agnitione peccatorum, & sensu iræ Dei perterritos, in satisfactione Christi acquiescere iubemus. Vos verò dum nos peccata detertere à certa fiducia de salute nostra docetis, sicut suprà vidimus, in anxietate & dubitatione mentes detinetis, & in desperationem perterrefactas adigitis.

Exagitant & ὀλιγοπισίαν nostram, la-trant nos vultu & gestibus mentiri, quam verbis præferimus fiduciam, intus plenos esse inquietudine & dubitatione, summis angustijs & conscientiaë stimulis exagitari.

Sanè dum conscientiaë nostræ, peccato & iræ Dei resistimus, multis & magnis dubitationum fluctibus animi nostri impetuntur, quibus tamen non succumbimus, quando præualet vis fidei, & nubem hæsitationis dispellit. Fide enim tanquam clypeo ἐπιταβόκῃ armati, omnia tela Diaboli ignita extinguimus, & mundam ipsum vincimus. Et vt Epaminondas Dux, cùm in prælio grauer vulneratus esset, ac in castra relatus semianimis, vocem spiritumque collegisset, id unū a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis, buod vt seruatum audivit, allatum velut laborem gloriæq; socium osculatus est: Ita & nos traditam hosti victoriam minimè putamus, quamdiu clypeum fidei adhuc opponimus. Sed non est

Justinus
lib. 6.

AD CENSURAM THEOLOGA-

mirum, securos istos hypocritas, qui nullam vnquam conscientiae certamen experti sunt, fidei nostrae infirmitati illudere.

Aristotelis verba, quae in nos faceret scilicet, detorquent, in sese agnoscant, cum tam multa de aeterna mercede garrunt, ipsi interea in praesenti mercede, cui inhiant, occupati.

Quartum incommodum est, veram inuocationem impediri. Hic Monhemio somnolentia inexplorant, ipsi socrudes. Ridiculum quaerunt. Quis inuocatione magis opus habeat? Isne qui de salute sua securus est, an qui de suis apud Deum negotiis incertus est, &c. Quomodo inuocabit mens fluctuans & incerta? Nam qui hesitat, inquit Iacobus, similis est fluctui maris, qui vento agitatur, & circumfertur. Non ergo existimet homo ille, quod sit quicquam accepturus à Deo.

Quod verò certitudinem attinet, eam statuimus, quae tremore atque timore non caret, sed lapsus, & offensionem Dei maxime veretur, ideoque inuocationem minime excludit, sed ardentem exercet. Quapropter nondum suo Monhemius iugulatus est gladio, ut isti vanè iactant.

Quintum incommodum est, tolli discrimen legis & Euangelii. Hic rixantur de Legge noua. & veteri. Sed vna est lex Dei, per-

petua

petua vitæ regula . Quamquam noui Testa-
menti beneficium esse agnosco , quod Spiri-
tu regenerationis lex cordibus nostris in-
scribitur , sed qui hoc beneficium recepit,
iam iustificatus est . Nec euertere possunt
Theologastri, Monhemii sententiam, quan-
tumuis ei inscitiam exprobrent . De Sacra-
mentorum discrimine suo loco fortasse vi-
debitur . Nam priscos operibus iustificatos
fuisse, non sentit Monhemius , sed hoc eum
sentire Sycophantę calumniantur .

Illud tamen præterire nec volo , nec de-
beo, me non sine horrore legisse, quod scri-
bunt Sacramenta nouæ legis ex operis ipsius
vi, seu ex opere operato, & peccatum di-
mittere, & gratiam multiplicem largiri. Qua
in re perniciosissimè falluntur. Nemo enim
sumendo Sacramenta, gratiam vllam reci-
pit, quàm fide non percipiat, cùm Sacra-
menta recipiamus, vt ob signationes gratiæ,
atque doni iam adepti: neque vi, vt loquun-
tur, operis operati, quicquam ex eis accedat,
Qui enim Sacramenta percipit, vel dignè,
vel indignè accedit, si indignè, nil habet ni-
si damnum & iacturam, si dignè, igitur fide
viua, qua percipit repræsentatam gratiam
per verba Dei, & Sacramenta.

Sed vt semel huic disputationi finem impo-
nam, haud abs re Monhemius hæc quinq; in
somme-

AD CENSURAM THEOLOGA-

commoda eos incurrere dicit, qui operibus vim iustificandi tribuunt. Facile est securis Hypocritis de his tantis rebis garrere. Ita enim perpetuò spes magnas meritorum misera & sordida natura tibi somniat, cum quilibet canque virtutum exteriorum, seu disciplinæ ornamentis, adde & ceremoniarum splendore se circumdedit. Sed hæc spes meritorum, in veris doloribus & terroribus peccati & iræ Dei, tandem evanescent, & in morte hominem reliquant.

En tibi cor verè pœnitens, contritum, deiectum, & fessum onere peccatorum, quum ingemiscit ac præmitur, quàm ei consolationem proponis? Certè laboras, vt fide solida tandem aliquando stabiliatur. Quod si iusseris cum Matæologis, vt ad sua opera respiciat, quiescet nunquam, excrucietur semper, & de salute semper dubitabit, donec demum absorbeat desperatione.

Quare cum non de lana caprina rixemur, aut alini umbra, sed honorem Christi vindicemus, cuius proprium est iustificare, & peccata condonare, & id agamus, vt afflictæ conscientiæ firmam consolationem recipiant, non reformidamus Theologastrorum & trophologias refutare, nec ab hoc instituto Tridentinis fulgetris absterremur,

Prea

Procedimus nunc auspice Christo ad Dialogum sextum defendendum, in quo hoc tantum suggillandum sibi sumant, quod inuocationem animarum sanctarum, quæ ex hac vita excefferunt, improbat Monhemius. Quare exordium huius superstitionis nobis repetendum altius est, & occasio exponenda.

Exactis iam decemillis, quæ ab Augustino & Orosio celebrantur, Ecclesiæ persecutionibus, instituebantur passim ad sepulchra Martyrum annuæ memoriæ & solennitates, ad memoriam constantiæ eorum atq; victoriæ ad animanda pauitantiû pectora, denique ad significandam corporum resurrectionem, qua confirmati fideles, vitam aspernarentur caducam, & vitam eligerent hac multo potiorem, qua nunc (in spe resurrectionis deposito cadauere) fruuntur sancti Dei Martyres. Aedebat & Deus ac Rex Martyrum Christus ad hæc sepulchra ingentia miracula, non vt illis inuitaret nos ad cultum Martyrum, sed vt confessam fidem confirmarent, deinde vt immortalitatem necatorum contestarentur: Postremò vt simili gloria se quoq; coronandos sperarent, si nomini & veritati Iesu Christi, hanc caducam & ærumnosam vitam poss haberent.

Cùm itaque ad has solennitates ingens mul

Q titu.

AD CENSURAM THEOLOGA-

titudo conflueret , & sepulchra Martyrum illustribus signis coruscarent; cœpere ad memorias eorundem exadificari phana seu oratoria, erigi & constitui aræ, peragi Christianorum mysteria, vt ex ipsorum locorum admonitione (verbis vtor Augustini) maior effectus exurgeret , ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Habitæ sunt & in cœtu multitudinis, ab eruditis Episcopis panegyres, quibus virtutes Martyrum ad inflammandos animos ad imitationem, concelebratæ sunt , sicut testantur Basilii & aliorum sermones Panegyrici. Sed cum iam pax & tranquillitas Ecclesiis redita essent, ardor que fidei remississet, & studium faciendi Martyrij deferbuisset, hæc omnia quantumuis pia & laudabilia instituta, in superstitionem abierunt, hæsit que in animis multitudinis nimia sanctorum admiratio, quæ tandem eò prorupit, vt palam pro opitulatoribus inuocati sint sancti.

Porro excreuit in immensum, vt fit, neque modum insanix suæ posuit, admissa semel superstitio. Etenim tanquam otio se mancipasset supremus ille Rector, & prouidentix suæ munera, in spiritus mortuorum distribuisset, ita cuique suam potentiam & curationem humanam attribuit temeritas,

&

Cont. Fau-
stum Ma-
nich. Lib.
20:cap. 21,

& munus suum atque officium singulis assignauit. Tanquam dii tutelares præfecti sunt regionibus, insulis, prouincijs, ciuitatibus, domibus, præfecti elementis, frugibus, pecoribus opibus, omnis generis, præfecti artibus & opifitijs, præfecti morbis. Deniq; eò res redijt, vt parum ab Ethnicorum Idololatria, Pseudochristianorum abfuerit væcordia, sicut manifestè fatetur doctissimus & acerrimi iudicii Io. Lodouicus Viues in commentarijs suis lib. August. de Ciuit. Dei. Et tamen tanta horù impudentia est, vt tam fœdas superstitiones haud vereantur defendere.

Argumenta Monhemii, quibus mortuorum inuocationem reiicit, nullius roboris esse garriunt, cum sint tam firma, vt contra cunctas Sophistarù præstigias inuisa stent. Negant Ecclesiam Dei hoc vnq; docuisse, sanctos mortuos, neglecto Christo, inuocandos esse. Sanè nunquam docuit hoc Ecclesia. Sed quid fecerit pseudochristianorù vulgus, vafre dissimulant, qui quasi hominù patrociniū soli suscepissent diui, aut soli iuuare & possent & vellent, sic ad eum confugiebant, & opem ab iis petebant, Christo fere neq; in precibus vnquam, neq; in optatis, neq; in votis occurrente: ac si aut inuisos ille nos haberet, aut nostri curam gereret

AD CENSURAM THEOLOGICA-

omnino nullam. Desinant ergo imposturas Moahemio & polypti mentem obijcere, nam cum hæc tanta mala tegant ac pallient, ipsismet vafrities, astucia, & imposturarum fallaciæ inhærent.

Admodum verò Matæo'ologicum est quod scribunt, se orationem Dominicam Diuis fundere, vt ipsorum manibus ad Deum deferatur. Quis non de huiusmodi delirijs pronunciet, quod Epictetus de suis libris: *τὰ δὲ ἐπὶ ὀνειρώτου καὶ βέρον φαντασμάτα?*

Negant hoc esse Deū negligere, aut Christum deserere, sic sanctos interpellare, vt pro nobis apud Deum intercedant, cumque nobis propitium sua intercessione reddant, Nos indignos esse, qui ob enormitatem peccatorum nostrorum ac multitudinem, Deum interpellamus, itaque sanctos Deo charissimos, nobis accedendos esse. At vbi promissio, Deum velle exaudire & præstare, quicquid per intercessionem beatorum spirituum petierimus? Itane pro nostra libidine intercessores nobis fingimus? Ergo Christus Dominus minus quàm Diuis, promptus est ad intercedendum pro peccatoribus? aut tam difficilis aditu, vt Peccatores ad se verè conuenios, nisi intercessoribus Diuis, audire nos? Longe aliud sonat vox ipsius: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,

& ego reficiam vos. Et in eo solummodo fiat hæc promissio: Quicquid petieritis Patrem nomine meo, dabitur vobis. Alio quàm eius nomine preces fieri vetat. Qui igitur alio nomine aliquid a deo petunt, Christum abnegare iudicandi sunt, eiusque officium ad alios transferre?

Sed audite S. Augustinum contra Mætalogiam vestram ex scripturis differentem. Videte ipsum Iohannem, inquit, seruantem humilitatem, certè vir iustus erat & magnus, qui de pectore Domini mysteriorum secreta biberat, Ille, ille, qui bibendo de pectore Domini diuinitatem ructauit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, Ille talis vir non dixit, Aduocatum habetis apud Patrem, sed, Si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus: Non dixit, habetis, nec me habetis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit, sed & Christum posuit, non se: & habemus dixit, non habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum, vt haberet aduocatum Christum, quàm ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Fratres, Iesum Christum iustum, ipsum habemus aduocatum apud Patrem. Ipse propitiatio est peccatis nostris. Hoc qui tenuit, heresim non fecit, hoc qui tenuit, scisma non fecit, &c. Magna

In Epist.
Iohannis.
Tractat, 1.

AD CENSURAM THEOLOGA-

videlicet verborum copia, magno ardore & vehementia, vnicum aduocatū Iesum Christum Dominum nostrum, omnibus alijs exclusis, ex verbis dilecti discipuli Christi, nobis commendat Augustinus. Huius igitur Episcopi auctoritatem, B. Bernardi, eruditi alioquin & sancti Abbatis opponimus hallucinationi.

Sententiam suam de inuocatione mortuorum comprobaturi Theologastri, satis irreligiosè præterita scriptura, ad Patrum testimonia conuolant, & postea non sine insigni contumelia Spiritus sancti scripturarum auctoris, disputant: non omnia pietatis officia sacris literis contineri ostendunt, ergo non verbo Dei, sed humanæ auctoritati inniti superstitiosum dogma.

Eti Nazianzenus & Basilius in sermonibus Panegyricis, in quibus, vt eruditis notum est, multum licentiæ sibi sumunt Rhetores, per Apostropham rhetoricam prorumpunt in compellationem & inuocationem diuorum, quos celebrabant, tamen nequaquam in preces publicas Ecclesiæ hoc admiserunt, aut vt commune dogma Ecclesiæ adferri erunt. Quanquam hallucinatos fuisse hos Patres, nimia Diuorum admiratione, haud abnuerim. Basilius etiam ab Episcopo suo Eusebio, ob superstitiones quasdam re-
præ-

præhensus est. Nazianzeno Theodoretus exquisitam philosophiæ scientiam tribuit, sacrarum literarum peritiam non item. Sacras literas, inquit, eatenus tenebat, quatenus opus esse consuevit, exquisitam enim scientiam illam video ei adimi, cum concedatur eidem singulare studium. Et si quis velit vigere has Panegyricas Apostrophas, nonne sacrilegum dogma cudet? animæ scilicet beatæ communionem, animam peccatricem & miseram felicitari? Quod, ut cum sacris literis ex diametro pugnat, ita à sanctis Patribus palam repudiatur.

Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 10. cap. 1. Quicumque igitur sunt in cœlestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos, volunt, colendi utique non sunt. Si autem amant & beatos esse volunt, profecto inde volunt, vnde & ipsi sunt. An aliunde ipsi beati, aliunde nos?

Item Augustinus in Iohannem Tractat. 23. Participatione Dei fit beata, non participatione sanctæ animæ, fit beata infirma anima, nec participatione Angeli fit beata sancta anima. Sed si quærit beata esse infirma anima, quærat vnde beata sit sancta anima. Non enim beatus efficeris ex Angelo tu, sed vnde Angelus, inde & tu.

Q 4 Quid

AD CENSURAM THEODORICI

Quid quod ipsi Patres declarant se ex affectu magis quam vero iudicio sic locutos fuisse? Scribit Theodoretus Gregoriū plius fecisse Basilium quam se ipsum, cum quibus in caritate amore complexum fuisse, quod una Athenis studuissent, similitudine etiam morum & mutuis voluntatibus in reconciliandis atque conservandis amicitijs efficacissima, coniungerentur. Miro igitur ad affectu mortuū profectus est, cuius affectus ardor & vehementia hanc ei in Epitaphio cuiusdam vocem expressit: *Θήβεις ἔς μακάριον ἐλὼν τε χορηγοβίην καὶ μελίπην &c.* Si verba vigere velis, quid potuit amplius tribui? Veruntamen eidem quem visus est quasi numen aliquod compellere, bene precatur, perinde ac si eius celsitudini deesset, *εὐός δ' ἐοὶ ἔλβια δ' αἰν' ἔλλόττε.* Quapropter improbat taceri censendi sunt Censores Monhemiani, quod ex ijs vocibus, quas sanctissimis Patribus affectus vehementior extrudit, dogmata religionis constituunt.

Haecenus ad Gregorii Nazianzeni & Filii Magni Panegyricos responsum esto. Nam Chrysol. loca quae citant, loquuntur de intercessione sanctorum, qui nondum ex hac vita migrarunt, quod contextus orationis conuincit, de inuocatione mortuorum *χρὺ* quidem. Quare nequicquam Monhemium exagitant liuidi Sycophantae, Quae

Quæ circumfertur Chrysoſtomi nomine *Λειτουργία*, meminit quidem interceſſionis Diuorum, ſed preces ſacerdotis ad Chriſtum diriguntur, quod ſemper obſeruauit Eccleſia, vt alicubi teſtatur Auguſtinus, quem & reſuſcitantem in caſtra ſua pertrahunt. Librū Meditationum, & alia huiusmodi in ceſſi auſtoris commenta non moramur, quando uerus Auguſtinus noſter eſt, vt oſtendimus. Citant tamen duo loca. ex libris de Baptiſmo contra Donatiſtas, in quibus memorit quidam orationem Cypriani, iſſe que ſe iuari optat, dum ſcripta eius legit & excutit, non tamen ipſum compellat Cyprianum, aut preces ſuas ad eum dirigit. Sed ad retunden- dam Theologasſtorum ferociam, qua Mon- hemio inſultant, oſtendemus eos iuſus eſſe, iuxta prouerbiū, Capram cultrum præben- tem. Libro 5. de Baptiſmo contra Dona- tiſtas, cap. 17. loco uidelicet à Theologasſtris citato, ea habet Auguſtinus, quæ argumen- tum Matæologorum proſus eneuant, eti- amſi id laborent citati ab ipſis Patres, quod contendunt. Ita enim locuitur: O quam gaudet Cyprianus, quanto ſerenius in illa lu- ce contritur, pro quanta ſalute humani ge- neris factum ſit, vt inueniatur aliquid, quod non erit reprehendi poſſit, quamuis in Chri- ſtianis & pijs literis Oratorum, & non inue-

AD CENSURAM THEOLOGA-

niatur in literis Piscatorū. De hoc ergo gaudio sanctę illius animę omnino securus, neq; vllō modo meas literas ab omni errato liberas audeo vel putare vel dicere. hęc Aug. Oratores nimirum fuerunt iam citati Patres, Gregorius, Basilius, Chrysostomus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus : in quorum literis quamuis Christianis & piis, quędam inueniantur, quę reprehendi mereantur, quòd sint erronea : qualia non inuenias in literis Piscatorum, Petri, Ioannis & similia. Quare his tutò credimus, illis non item. Non enim, vt & alibi Augustinus docet, quorumlibet disputationes quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat salua honorificentia, quę illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si fortè inuenimus quòd aliter senserint, quàm veritas habet, Diuino adiutorio, vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorū. Similia sexcentis in locis tradit Augustinus. Sed Theologastri quod innocenti Monhemio falsò obiiciunt, ipsi verè faciunt, Araneorum more, ex floribus venena exugunt. Studiosè colligunt, si quid vsquam in Patrum scriptis inuenire possunt, quod pro superstitione

In Com-
menta-
rio ad
Fortuna-
tum.

tione tinniat, deinde quasi obtenta victoria
 triumphum canunt. At nos humanæ aucto-
 ritati diuinam opponimus vocem, sonantem
 in scriptis Prophetiis & Apostolicis: Ora-
 toribus quantumuis eruditis & piis, Piscato-
 res Apostolos: Inuoca me in die tribulatio-
 nis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. Pro-
 pe est Dominus omnibus inuocantibus eum
 in veritate. Voluntatem timentium se fa-
 ciet, & deprecationem eorum exaudiet. E-
 rit enim in nouissimis diebus, dicit Domi-
 nus: Omnis, qui inuocauerit nomen Domi-
 ni, saluus erit. Nec est alia natio, quæ habeat
 Deos appropinquantes sibi, sicut Deus nos-
 ter adest cunctis obsecrationibus nostris.
 Cum oratis dicite: Pater noster, qui es in
 cœlis, sanctificetur nomen tuum, &c. Quic-
 quid petieritis Patrem in nomine meo, da-
 bit vobis. Porro si quis vestrum destituitur
 sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus
 simpliciter, nec exprobrat, & dabitur ei. Ple-
 na est Scriptura huiusmodi testimonijs. Ex-
 tant exempla precantium Patriarcharum,
 Prophetarum, Apostolorum, Martyrum: om-
 nes Deum solum per unicum Christum in-
 uocarunt. Cur ergo aliena exempla seque-
 remur? Cur, ô cæci cæcorum duces, à Deo ad
 creaturas, à Christo ad Georgiū & Barba-
 ram, ab Euangelio ad commenta hominum
 nos abducitis?

Psal. 49°

Psal. 144.

Iohel. 2.

Deut. 4.

Luc. 11.

Ioan. 16.

Iacob, 1.,

AD CENSURAM THEOLOGICA-

Nec est quòd auctoritatem Ecclesiæ ob-
tendatis, quando ea preces suas ad Deum Pa-
trem domini nostri Iesu Christi, non etiam
ad Deos direxit. Testis est beatus Augu-
stinus, vel aduersariorum testimonio, Catho-
licæ fidei propugnaculum, libro de Ciuit. Dei
22. cap. 10. Denique illi talibus Dijs suis, in-
quit, & templa ædificauerunt, & statuerunt
aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia
fecerunt. Nos autem Martyribus nostris nõ
templa sicut Dijs, sed memorias sicut homi-
nibus mortuis, quorum apud Deum viuunt
spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus alta-
ria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed
vni Deo & Martyrum & nostro sacrificium
immolamus, ad quod sacrificium, sicut homi-
nes Dei, qui mundum in eius confessione vi-
cerunt, suo loco & ordine nominantur, nõ ta-
men à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur.
Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in
memoria sacrificet eorum, quia Dei sacer-
dos est, non illorum. Ipsum verò sacrificium
corpus est Christi, quod non offertur ipsis,
quia hoc sunt & ipsi. Audis Martyres ne in
iis quidem sacrificiis, quæ in memoriis ipso-
rum fiunt, à sacerdote inuocari: proinde
nec à reieua multitudine, quando sacerdo-
tis precationem ideo Collegiam vocari con-
stat, quòd totius cœtus vota in ea quali in fa-
scicu-

sciculo colligantur, Deoque offerantur. Quare propria est Ecclesiæ precatio, & omnibus reliquæ multitudinis rogationibus exemplo esse debet, à quo qui discessit, ab Ecclesiæ consuetudine discessisse iudicandi sunt.

Toties inculcant, nullius esse roboris & momenti Monhemii argumenta, quæ tamen contra Matæologicam γοήτειαρ firma constant. Et tanquam Phormio aliquis, aut Pseudolus in comædia, calumniosa vtuntur captione: Mortui non orant pro viuis, & ergo mortui non sunt inuocandi. Cùm Monhemius simpliciter doceat, viuos pro viuis orare debere: mortuorum orationes nec aiat nec neget.

Sipitant inuri Monhemium hæreseos cauterio Bernardi testimonio, non paulò vetustior est Bernardo Epiphanius, qui narrat sua ætate mulieres in Syria statuam Mariæ circumtulisse, ei que liba & huiusmodi res obtulisse. Hunc morem tanquam pessimam heresim damnat, & oppressum esse inquit diligentia & auctoritate Episcoporum, quòd imitatio esset ethnici furoris. Agnoscit in Theologastri, vestram superstitionem ante annos plus minus mille ducentos, hæreseos damnatam, & repressam vigilantia Episcoporum, quæ tamen in hac Ecclesiæ senecta
 obta-

AD CENSURAM THEOLOGA-

obtinuit? Sed vsu venit Ecclesiæ senescen-
ti, quod de Senectute canit Poëta Satyri-
cus: Circumfilit agmine facto

Iuuenal.   Morborum omne genus.

Certè Aurelius Augustinus longè aliter cen-
set: Fratres, inquit, Iesum Christum iustum
ipsum habemus aduocatum apud Patrem: i-
pse propitiatio est peccatorum nostrorum.
Hoc qui tenuit, hæresim non fecit: hoc qui
tenuit, scisma non fecit.

Quamquam autem inuocationem dunta-
xat sanctorum, qui carne mortui sunt, refu-
tat Monhemius, an orent pro nobis non
disputat, tamen ita disputationem suam in-
stituunt Theologastri, quasi hoc quoque
negasset. Si neget, inquit, Sanctos pro
nobis orare, aut id continget, quia impoten-
tiores sunt, quàm qui possint, aut crudelio-
res, quàm qui velint, aut quòd res sit ipsi-
indigna, vt orent. Elige quod velis, nihil e-
orum est, quin absurdissimum sit, & cætera.
Nihil horum eliget Monhemius, si tergiuer
fari volet, sed dicet spiritus Beatorum de
voluntate Dei erga nos adeò certos esse, vt
orare nec velint nec possint. Quæ quidem
certitudo longè conuenientior erit statui
beatorum, quàm angor & tristitia, quam
Theologastri eis tribuunt de nostra seu per-
fidia seu vitiositate. Nec est, quòd dicant:
Chri-

Christus interpellat pro nobis, qui vnicus filius, & patri omnium intimus, quare poterit istud commune illis esse cum Christo, qui non plus de voluntate Dei norunt, q̄ Christus. Non enim Patri fit supplicans Christus, quod ex Chrysolomo didicisse poterant, sed eius interpellatio nihil aliud est, q̄ quòd

In Rom.
Hom. 15.

Tamet si ego facilè admisero, Sanctos in cœlo votis ardentissimis salutem electorum optare, quin & fatebor eos perpetua quadam deprecatione feruorem dilectionis suæ erga nos declarare, nec disputationes modestas Augustini & aliorum orthodoxorū patrum refutabo, modò ne accedat carnalis illa & prorsus Matæologica imaginatio, vnumquemq; eorum priuato affectu, in suos cultores esse propensorem.

Sed execranda est Theologastrorum blasphemia, quibus serpentū libilus est, assertio inuocationis Iesu Christi: & calumniosè tribuunt Monhemio, quod neq; cogitauit vnq̄, neq; dixit, neq; scripsit: Sanctorum scilicet preces esse superuacaneas. Vestrum axioma Matæologi, repudiat Monhemius, Nos Patronis opus habere, quia indigni sumus, qui

AD CENSURAM THEOLOGA-

qui per nos appareamus in Dei conspectum, & Sanctis affingitis dignitatem, quæ nobis apud Deum gratiam conciliat. A quo tam longè absunt tam Prophetæ omnes, quàm Apostoli & Martyres, usque ad ipsos Angelos, ut Patres ipsi quoque eodem nobiscum opus habeant. Quare perpensa, pius quidam vir ante aliquot annorum centurias, a deuotione & mediatione defunctorum Sanctorum ad solam Deum omnis boni fontem, eiusque Filii meritum magna voce nos reuocauit, dum in Hymno ita cecinit:

Adiuuent nos eorum merita,
Quos propria impediunt scelera?
Excuset eorum intercessio,
Quos propria accusat actio? &c.

Dissoluite nunc quantum potestis in Caninum risum ora vestra, ô annosæ vulpes (sic enim vocari vultis) astutæ ad vastandum vineas Domini, quas propterea capi iubet Salomon, & spectra, phantasmata, ac somnia atque deliria humana quantumlibet adorate: Nos certè hanc tam gratum mentis errorem vobis non inuidemus.

Cant. 2.

Quia nutare sententiam suam, quicquid dicant, sentiunt, quæ diu beatos Coelites res nostras cõpertas habere nõ constat, Ad id ergo comprobandum Evangelica, si Dijs placet, protrahunt testimonia. Adducunt angelo-

rum super peccatorum pœnitentia. gaudia. *Lucæ 15.*
 Quali verò non alia sit eorum, quàm defun-
 & eorum spirituum ratio, qui fidelibus attri-
 buuntur ministri, vt salutem ipsorum pro-
 curent. Et tamen Angelos precari nefas est,
 sicut apertè testatur Theodoretus in Co-
 lossen. cap. 2. his verbis: Qui legem defen-
 debant, eos etiam ad Angelos colendos in-
 ducebant, dicentes legem fuisse per eos da-
 tam. Mansit autem diu hoc vitium in Phry-
 gia & Piliidia. Quocirca Synodus quoque,
 quæ conuenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ
 Metropolis, lege prohibuit ne precarentur
 Angelos. Et in hodiernum vsq; diem vide-
 re licet apud istos & eorum finitimos Ora-
 ria S. Michaëlis. Illi ergo hoc consulebant,
 utiq; humilitate vtentes, dicentes vniuerso-
 rum Deum nec cerni nec comprehendere, nec
 ad eum posse perueniri, & oportere per An-
 gelos diuinam sibi beneuolentiam concilia-
 re. Repetit eadem in cap. 3. Agnoscitis ne
 Theologastri, & in Synodo damnatam, &
 lege prohibitam superstitionem vestram?
 Theodoreto succinit Augustinus: Quem in-
 uenirem, inquit, qui me reconciliaret tibi?
 An eundè mihi fuit ad Angelos? at qua pre-
 cæ? quibus sacramentis? Et addit multos fu-
 isse, qui per Angelos reconciliari voluerint,
 & miserè decepti fuerint, q̄ Angelus malus

Confess.
lib. 10. ca-
pite 42.

AD CENSURAM THEOLOGA-

se transformet in Angelum lucis. Quod si nobis cum Angelis agere rō licet, multo minus licet cum sanctis mortuis, hic enim non minus periculi est à Diabolicis præstigijs, q̄
Cap. 8. ibi. Quapropter in lib. de Pastore Augustinus scribit contristatum iri sanctos, si in ipsis spem nostram posuerimus.

Proferunt & Stygias illas Diuitis illius querimonias, ab Abrahamo intellectas, & Prophetarū reuelationes ac vaticinia, quibus probare nituntur, spiritus defunctorum sanctorum rerum nostrarum esse conscios.

Ad Abrahami & Diuitis colloquium, verbis Augustini, quàm meis responderi malo, Melius est, inquit, dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Illum quippè diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum, intelligendos esse non dubito: sed quomodo intelligenda illa flamma inferni, ille sinus Abrahamæ, illa diuitis lingua, ille digitus pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla refrigerii. vix à mansuetè quærentibus, à contentiosè autem certantibus vix vnquam inuenitur.

Nec Prophetarum reuelationes ac vaticinia probant quicquam mortuis cum viuis esse commercij, quicquid garriat Matæologica vanitas.

Sed

Sed audiamus hac de re beatissimi Augustini disputationem libri de Cura pro mortuis gerenda, capite decimotertio, Manifestè negat animas beatorum in cœlis, nostris rebus hinc interesse, aut quid hinc agatur scire. Verba sanctissimi viri hæc sunt: Ut velit accipiat quisque, quod dicam. Si rebus viventibus interessent, & ipsæ nos, quando eas videmus, alloquerentur in somnis, ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ terra marique secuta est, ut mecum viveret. Absit enim, ut facta sit vita felicior crudelis, usque adeo, ut quando aliqui langit cor meum, ne tristem filium consoletur, quem dilexit unice, quem nunquam voluit me tum videre. Sed profectò, quod facit Psalmus personat, verum est: Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me. Si ergo dereliquerunt nos Patres nostri, quomodo nostris caris & rebus intersunt? Si autem parentes non intersunt, qui sunt alii mortuorum, qui noverunt quid agamus, quidue patiamur? Esaias Prop. 1. dicit: Tu enim es pater noster, quia Abraham nesciuit nos, & Israël non cognouit nos. Si tanti Patriarchæ, quid erga populum ex his procreatum ageretur, ignorauerunt, quibus Deo credentibus populus ipse de illorù stirpe promissus est, quomodo

Esaiæ 63.

AD CENSURAM THEOLOGA-

mortui viuorum rebus atque actibus cognoscendis adiuvandisque miscentur? Quomodo dicimus eis fuisse consultum, qui obierunt antequam venirent mala, quæ illorum obitum consequuta sunt, si & post mortem sentiunt quæcunque in vitæ humanæ calamitate contingunt? An fortè nos errando ista dicimus, & hos putamus quietos, quos inquietæ viuorum via sollicitat? Deinde post recitata Scripturæ verba 4. Regum 22. de rege Iosia, subiicit: Ibi ergo sunt Spiritus defunctorum, ubi non vident quæcunque aguntur aut eueniunt in ista vita hominum, apertè satis istorum Matæologiæ contradicens.

Deinceps capite decimoquarto obiicit sibi ipsi historiam Lazari & Diuitis. Dicit Abrahamum ea scisse, quæ utique apud viuos, non apud mortuos gesta fuerant. Verum non cum agerentur in viuis, inquit, sed eis mortuis, potuit Lazaro indicante cognoscere, ne falsum sit, quod ait Propheta: Abraham nesciuit nos.

Capite verò decimoquinto tres ponit modos, quibus mortui, quatenus eos scire factum est, de rebus & statu viuentium certiores fiunt. Aut per eos, qui hinc ad ipsos moriendo pergunt: Aut per Angelos, qui
& vi-

& viuorum & mortuorum locis interesse possunt : Aut reuelante Spiritu Dei .

Deniq; capite decimosexto ambigit quomodo orent & opitulentur martyres, an per seipfos adint rebus mortalium , an ipsis in loco suis meritis congruis, ab omnium mortalium conuersione remotis , & tamen generaliter orantibus pro indigentia supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus utiq; non presentamus, nec ubi sint, nec quid agant scimus: Deus per Angelica ministeria præstet solatia per memorias Martyrum : quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi , pro cuius confessione illi sunt passi.

Quam disputationem his verbis concludit : Res hæc altior est, quàm ut à me possit attingi , & obstrusior , quàm ut à me valeat perscrutari, &c. Utinam hanc Augustini modestiam imitari mallent Theologastri, quàm de rebus arcanis & abstrusis temerè pronuntiare. A qua modestia discedit quoq; liber ab aduersarijs citatus , cui titulus de cognitione veræ vitæ , Augustino quidem inscriptus, sed scriptus videtur à monacho cuopiam, Augustini simia : cuius tamen auctoritatem non contemnerem , nisi pugnantia cum Sacris literis traderet. Animæ, inquit,

AD CENSURAM THEOLOGA-

non vocis clamorem, sed cordis audiunt. Quid, verò Scriptura? Tu exaudies de cælo, inquit Salomon, in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies vt des vniciq; secundum vias suas, sicut videris cor eius, quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominū. Audis ne Lector, repugnantiam? Et tamen Theologastris præclarè loquitur scriptor ille. Sed illis præclarè & dicitur & scribitur, quicquid pro superstitione ipsorum facit, etiam si in Deum impiè & blasphemè.

An non in essentia Diuina, iucuntur, cuius fruitione beati sunt, contemplari dicendi sunt, quæ & ipsos scire reserat, & magis Dei gloriam propagant?

Respondeo: Si hæc contemplantur in essentia Diuina, vt disputat intricata vestra *Mataologia*, in eadem quæque vota nostra quatenus fas est, cognoscere dicendi sunt beati Cœlites. Ecce, vnum Deum cōo (inquit Diuus Augustinus, de Vera Religione capite quinquagesimo quinto) vnum omnium principium, & vnam sapientiam, qua sapiens est, qua cunq; anima sapiens est: & ipsum munus, quo beata sunt, quacunque beata sunt. Quisquis Angelorum hunc diligit Deum, certus sum quod etiam me diligit. Quisquis in illo manet, & potest huma-

nas preces sentire, in illo me exaudit. Quisquis ipsum habet bonum suum, in ipso me adiuuat, nec mihi eius participationem potest inuidere. Iam si in Deo nos exaudiunt & Angeli & omnes beati Cœlites, sequitur solum quoque Deum inuocandum esse, quando neque in seipsis neque in alijs, sed in solo Deo nos exaudire possunt. Cur igitur à certis ad incerta, à clavis & manifestis ad incerta & abstrusa nos abducitis? Cur de rebus arcanis tam absurda garritis? Exaudite Cœlites gemitum cordium nostrorum, sollicitari eos inquietis viis nostris, inspicere miseras nostras, angere ex commiseratione & cruciari. Si hoc non est gloriam Dei obscurare, quid ergo? Si hoc non est Sacris literis contradicere, quid ergo? Si hoc non est arcana Dei sacrilega temeritate polluere, quid ergo? Si hoc non est gaudia beatorum conspurcare, quid ergo?

Agnoscite locutuleii, mimes n insultationis vestræ. Et cum tam absurda ac futilia dicatis, neque argumenta Menhemii & aliorum, vt vanè gloriamini, deleuistis, neque ipsum promouebitis, vt ad gremium redeat Ecclesiæ malignantium, & à veritate exorbitantium.

Quia tamen Chrysofomi & Ambrosij
R 4 sen-

AD CENSURAM THEOLOGICA-
sententijs constringi se sentiunt , eludere
eas frustra conantur.

Chrysofomi sententiam ex alijs eiusdem
authoris locis interpretaturi , dum se verba
eius & fideliter & planè recitaturos polli-
centur , neutrum præstant , sed pessima fi-
de sceleratissimè deprauant . Nos igitur
præstemus , vt Lectior candidus Sycophan-
tas fallarios agnoscat .

Homilia in Matthæum quinta , postquam
copiosè docuit preces & merita Sanctorum
nihil prodesse impœnitentibus , ita conclu-
dit : Quòd si negligentes fuerimus ac de-
sides , nec per aliorum quidem possumus me-
rita saluari . Si verò mente vigilemus , eti-
am per nosmetiplos istud valeamus efficere ,
& multo magis nostro quàm alieno tuti esse
suffragio . Nam & Deus salutem nostram ,
non tam alijs rogantibus pro nobis vult do-
nare , quàm nobis : vt hoc ipso quo iram in
nos eius placare cupimus , ad studia melio-
ra migremus , & fiduciam bonæ conscien-
tiæ colligamus . Sic enim Cananæam illam
aliquando miseratus est : sic etiam meretrici
donauit fidem : sic denique latronem à cru-
ce in Paradisum transfudit , nullius patroni ,
nullius precibus mediatoris inflexus . Ha-
denus aptè satis pro Monachio , hoc est ,
veritate Chrysofomus ,

Sequitur

Sequitur à Sycophantis deprauata corre-
ctio: Et bene dicimus, non vt pro peccatori-
bus supplicandum esse sanctis negemus, sed
ne nosmetiplos in otium & dei diam resol-
uamus, dormientes ipsi, aliis tantummodo
nostra curanda mandemus. In quibus ver-
bis fraudulenter & malitiosè emittunt (pro
Peccatoribus) vt rudis lector putet Chryso-
stomū hoc velle, nobis supplicandū esse san-
ctis, vt suis precibus intercedant pro nobis
apud Deum, cū ille nihil minus velit: tan-
tum dicit sanctorum officium esse, pro Pec-
catoribus supplicari Deo, & loquitur de san-
ctis qui adhuc cū peccatoribus degunt, non
de mortuis, quorum spiritus viuunt apud
Deum: de quibus & intelligenda sunt ver-
ba, quæ ex Homil. 43. in Genesim citant. En
candide lector qua fide Patres citant, qui
innocenti Monhemio hereses, & intolerabi-
lem simulationem obijciunt tanto superci-
lio.

De Ambrosio respondent, cum nihil aliud
velle, quàm summam esse impietatem, diui-
nos honores creaturis impendere. Quasi
verò ipsi hoc non faciant, dum animabus de-
functorum sanctorum cordium cognitio-
nem tribuunt, quæ solius est Dei. Sed quic-
quid garriant, stant contra eos sanctissimi
antistitis verba, apud Deum non opus esse
R; suffraga-

AD CENSURAM THEOLOGA-

suffragatore. At inuocauit Dicos Ambrosius, Quosnam inuocandos docuit. Cuius verbis? Ecquid pudet? Sed et agnoscat rursus Matæologica vanitas in se iuste iactata maledica sua verba, aduertat quisquis hæc leget quàm perperam Theologastri cum suis, Patrum scripta citent. idque non solum hic, sed & alijs multis in locis, quò si as truncatis auctoritatibus confirmet superstitiones. Quare ipsorum Sycophantias & calumnias,

Catullus

Omnes vnus æstimemus asis,
 vt probent nobis apud Deum patronis ac intercessoribus opus esse, exempla proferunt amicorum Iobi, qui non nisi ipsius Iobi precibus reconciliari Deo potuerunt, item Abimelechi regis, cui necesse fuit Abrahami precibus reconciliari Deo. Nec vident Theologastri Hypsea in scripturis caciore, harum intercessionum peculiare fuisse rationes. Iobum amici flagitiosum esse hominem ex ærumnis iudicauerant, Cuius nimium contumelia atroci iniuria affecerant innocentem. Vt igitur peccatum suum intelligerent, sancti viri intercessione sibi eos reconciliari voluit Deus. Abimelechus Abrahamo uxorem suam abstulerat, quare eius quem laeserat, precibus reconciliari sibi regem voluit, Perinde ac si Princeps aliquis velit reconciliari reo, nisi intercessoribus iis, quos la-

sisset

Ipb. 42.
 Gen. 20.

fiffet. Iuxta hanc rationem vt Chriftus docet Matth, 5. Si obtuleris munus tuum ad altare. & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus ante Altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, deinde veniens offer munus tuum. Iuxta hanc doctrinam Theologastri iplius Monhemij intercessionem ambire debent, quando tot probis & contumelijs lædunt immerentem.

Locus Psal. 106. Mosen, qui Iesu Christi veri mediatoris figuram & vmbra gerebat, boni Pastoris & fidelis officio functum fuisse probat. quod contendunt Theologastri non probat. Quapropter & huic diffidentes alium accipiunt, Elaię 37. Protegam inquit Dominus, Ciuitatem istam, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum. Sed non vident Tiresiæ longè aliam fuisse Lauidis rationem, quam aliorum sanctorum, quando Deus promiserat se Iudęorum Rem publicam conseruaturum, in regno domus Dauid, e qua proditurus erat Chriftus. Cum igitur promissi non personæ habeatur ratio, quæ est ista Matæo ogorum soliditas, vt intercessionem sanctorum, quam commenti sunt, hinc iuari putent? Numquis Synagoge filius animam Dauidis in precibus suis appellauit?

Iam

AD CENSURAM THEOLOGA-

Iam tertium Monhemij argumentum agredi se testantur, qui omnia deleta esse, paulò antè gloriati fuere. Sed bene habet, est vana eorum gloriatio, restant inuicta Monhemij argumenta. Inuocationem potissimam esse partem cultus Dei docet Monhemi⁹, quando soli Deo debetur. Quid Theologastri? vt impunè mortuis diuinos honores transcribant, ad Matæologicam illam patriæ & dulci distinctionem confugiūt. Atqui vir doctissimus Laurentius Valla λατρεία & δουλεία idem esse docet, & vtrumque significare seruitutem. Cui astipulatur & Suidas, qui ait: λατρεία δουλεία εἶναι ἐπὶ μίσθῳ, Seruitutem esse mercenariam. Nam apud Xenophontem in Κυριῶν Παιδία loquitur pater, ἐγώ μιν ὦ κύριε κἄν τῆς ψυχῆς πριάμην, ὥς τε μὴ ποτε λατρεύωμαι ταύτην. Hoc est. Ego verò Cyre, vel animam redemerim, ne vnquam hæc seruiret. Τὴν υἱόν, ἐαυτοῦ ψυχῆς ἄρ πρίαί το, ὥς τε μὴ δουλεύειν. Animam emerit, ne seruiat. Euripedes in Helena, Ego sanè licet seruus sum (λατρεῖς) idque à natiuitate, veruntamen exiis cōmunicandus seruis (δουλοῖσι) nomen quidem non habeo liberum, sed animum. Quid ὅρ sacræ literæ in eadem significatione hæc voce (λατρεύειν) vtuntur?

Vt in Leuit : Omne opus seruile (λάτρευτον) non facietis. Et iterum: De semine tuo non dabis seruire (λατρευειν) Principi. Et in libro Iobi mendicæ λατρεῖς dicitur. Quasi digito tibi ostendo lector candide frivolum esse Theologastorum distinctionem ad quam tamen, quoties vrgentur, velut ad sacram anchoram confugiunt. Scio Augustinum magnæ auctoritatis scriptorem hac distinctione usum, sed cum constet August. Græcæ litteraturæ non satis peritum fuisse, eius authoritas, hac quidem in re, non debet nobis esse magni momenti, præsertim cum sacræ literæ hanc distributionem non obseruent, & Theologastri ea abutantur ad superstitiones suas excusandas, & defendendas.

De Civ.
Dei lib.
10 cap. 1.

Quid enim? an rude vulgus has argutas distinctiones patriæ dulci, hyperdulci obseruare putant? Verbis quidem negant Deum cultum creaturis se tribuere, sed quid re ipsa faciant, palam est. Dum enim in vesperis suis cibo, meroque distenti reboant:

Vos sæcli iusti iudices,
Et Vera mundi lumina,
Votis precamur cordium,
Audite preces supplicum.
Qui cœlum verbo clauditis.

See

AD CENSURAM THEOLOGA-

Serasque eius soluitis,
Nos à peccatis omnibus,
Solvite iusta quæsumus,

Quorum præcepto subditur,
Salus & languor omnium,
Sanate ægros mentibus,
Nos reddentes virtutibus.

Nonne ut nomina mortuus compellant?
Nonne quod Dei proprium est, ad creatu-
ras transferunt? Quid proderit verbis ne-
gare, quod re ipsa facias? Et tamen quod
se votis precari cordium mentiantur,
neque à Deo, neque à sanctis eius ex animo
petunt.

Quartum Moahemij argumentum refu-
tandum suscipiunt, quod est: Non esse in-
vocandos sanctos, cum scriptura nusquam
doceat sanctorum invocationem. Atque hic
suo more confutationem exordiantur à Sy-
cophantia. Eo enim tendere hoc argumen-
tum calumniantur, ut nihil planè sit recipi-
endum aut credendum, nisi quod S. Scrip-
tura apertè docet, cum id non velit Mon-
hemius nihil esse credendum aut recipien-
dum, quod non totidem verbis in scripturis
expressum sit, tantum iuventutem ab ea te-
meritate reuocat, qua ut dogmata religio-
nis recipiuntur opiniones, quæ nullis è scri-
ptura deductis demonstrationibus compro-
bari

bari possunt: Nam vt ait Augustinus, libro de peccat orũ merito & remissione 2.cap.36. vbi de re obscurissima disputatur, non adiuantibus diuinarum authoritatum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Iam vide candide Lector, quibus elogiis sanctam Scripturam insigniant. Antea obscuram esse, difficilem, perplexam, ambiguam, flexiloquam, & velut nasum cæreum, quicquid omnibus, quotquot vnq̃ extitere hæreticius occasionem dederit, impiissimè blateraunt, nonne etiam nõ omnia pietatis officia tradere, & incertæ ac dubiæ authoritatis esse disputant, nisi humana authoritate suffulta sit. Quid dici potest contumeliosius in sacras literas? Nonne spiritum sanctum earum authorem violasse censendi sunt, dum in eas tam sunt improbi?

Sed quibus argumentis probant non omnia quæ pietatis sunt sacris literis contineri? Non igitur inquirunt, celebranda erit Dies Dominica, quam Scriptura non docet. Non credendum aiunt Symbolum esse Apostolorum, quia scriptura nusquam hoc docet ab Apostolis compositum esse. Dubium erit num hoc sit Euang. D. Math. aut hæc sint L. Paul.

aut

AD CENSURAM THEOLOGA-

aut D. Petri, Epistolæ, quia hoc scriptura
nusquam docet. Profectò nisi frontem per-
fricassent Theologastri, puderet eos tam
futilia in medium adducere, quibus tamen
nihil aliud efficiunt, quam quod & inscitiam
suam & malitiam detegunt.

Etenim diem Dominicam celebrem fu-
isse, & cœtibus consecratam, ex scripturis
demonstrari potest. 1. Corinth. cap. 26. Apo-
sto. iubet seponere collectam in vna Sabba-
torum, hoc est, prima, iuxta Hæbraicam phra-
sim, qua vnum significat primū. Vt in Euan-
gelio Marci 16. Et valde mane vna Sabba-
torum veniunt ad monumentum, orto iam
sole. Vbi aperte per vnam Sabbatorum dies
Dominicus accipitur. Eadem die sacra sua fi-
deles cum Paulo celebrauit. Acto 20. Et Io-
hannes Apocal. cap. 1, Fui in spiritu, inquit,
ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ quasi dicat, in illa cele-
bri Dominica die. Claret ergo à tempori-
bus Apostolorum Dominicæ diei celebri-
tatem fuisse obseruatam, idcirco hodie quo-
que secundum scripturas obseruari.

Non constat quidem Symbolum, quod
vocant Apostolicum, ab ipsis Aposto'is com-
positum esse, at illud constat, capita religio-
nis nostræ, quæ hoc Symbolo comprehen-
dantur, abundè ex scripturis comprobari
posse, Friuola est igitur hæc quoque Theo-
loga-

logastrorum obiectio.

Sacrorum librorum scriptores in dubium vocare Iudæorum est, & Mahometistarum non hominum Christianorum, nedum Theologorum. Quæ hæc est improbitas? An non sacri libri suos quique authores proferrunt? Siccine cum Manichæis, corruptos esse sacros libros disputabitis, & authoribus non suis inscriptos? Claret ergo absolutè sacrarum literarum perfectioni per obiectiones Matæologicas nihil prorsus decedere.

Longam hoc loco disputationem instituant, qua tamen nequaquam id quod conantur efficiunt. Sed nos compendio respondebimus. Fatemur sanè Apostolos viua voce fusè tradidisse, quæ summatim scriptis comprehensi sunt, inde tamen non sequitur eos dissentanea scriptis suis tradidisse, Pauca quidem si verba annumeres, scripserunt, Petrus, Iacobus, Iudas. Nihil prorsus reliqui septem. At Mattheus (Cuius Euangelium Barthiomeus Apostolus Indis exposuit) Marcus & Lucas Euangelistæ, summas eorum qui tradidere scriptis, mandarunt. Fingere me calumnientur ista, nisi Lucam habuero testem, qui in præfatione Euangelii sui ait. Quoniam complures aggressi sunt ordine, conscribere narrationem, de certò

S com

AD CENSURAM THEOLOGA-

Compertis inter nos rebus, secuti tradiderunt nobis hi, ab initio ipsimet spectatores ac pars aliqua fuerunt dicendorum, visum est & mihi, persequendo ab initio omnia deinceps tibi scribere, optime Theophile, ut agnoscas earum de quibus edoctus es rerum, certitudinem. En lector, sanctè tradiderunt Apostoli viva voce quæ viderant, & quorum pars magna fuerant, tradiderunt autem Ecclesiæ, & Lucæ discipulo Christi, Lucas autem, sicut & Marcus eam traditionem in literas retulit. Scripta est iam itaque traditio Apostolorum, nec est aliud quam scriptum sacrosanctum Evangelium.

Non est igitur perniciosissima hæresis, ut calumniantur Sycophantæ Theologastri, sed firmum & solidum axioma, dogmata & articulos fidei, certos ac firmos esse debere, atque præbari evidentissimè testimonijs scripturarum. Nam contumelia Spiritui Sancto fuerit, si existimaretur eas ad nos literas dedisse, in quibus perfectè non habeatur, quicquid ad nostram salutem pertinet.

Paulus 2. Timoth. 3. satis istos arguit, cum ait. Saeræ literæ (& solæ inquam) te possunt eruditum reddere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu. Cuius pronuntiati quo fidem faciat, addit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad doctrin-

doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in iusticia vt integer sit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus. Quibus verbis apertè satis indicat, quicquid de Doctrina desiderari possit, in sacris literis contineri. Ait enim scripturam utilem esse, primò ad doctrinam, id est, abundè demonstrare quænam sint vera ac retinenda dogmata, & quomodo ea discerni, comprobari, defendique debeant: deinde utilem esse ad redargutionem, id est, ad confutanda euertendaque falsa & explodenda dogmata. Quæ cum ita se habeant, certè neque ridiculum est Monheimii argumentum, neque Scholis explodendum, quicquid garriat Matæologica vanitas.

Pædobaptismum Melanchthon & alii pietate ac eruditione celebres viri contra Catabaptistarum errores san&æ scripturæ potissimum authoritate defendunt. Deinde Patrum quoque testimonia allegant, qui disertis verbis Ecclesiam Pædobaptismum ex traditione Apostolica recepisse contestantur. Proferant ergo sanctorum Patrum testimonia, qui de sanctorum inuocatione idem testentur, quod de Pædobaptismo, Origenes & Augustinus, Si proferre non possunt, quid hic

S 2 quid

AD CENSURAM THEOLOGA-

quid hæc de traditione Apostolorum vanè disputant? Nam de Ecclesiæ consuetudine quantum ad hoc negotium attinet, supra dictum est. Nec Ecclesiam proscindit Monh. ut isti calumniantur, sed eos refutat, qui in Ecclesiam fœdas superstitiones inuexerunt.

Clamat de Iesu Christo in scriptura **Petrus**: Non est in alio quoquam salus. Clamat **Paulus**: Vnus est Deus, vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui redemptionem dedit semetipsum pro omnibus, Clamat **Iohannes**. Si peccauimus, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Quid ni? an alios Ecclesiæ intercessores suis scriptis alios viua voce tradidisse censendi sunt Apostoli? Quin potius vana censeatur hoc loco & futilis Theologia strorū de traditione Apostolica dissertatio.

Venio ad defensionem 7. Dialogi, in quo de Sacramentis in genere pie docet Monhemius, quoniam propter infirmitatem nostram ægrè credimus promissionibus Dei, opus fuisse, ut eius erga nos voluntas, non solum verbis exponeretur, sed etiam rebus quæ sentirentur, obsignaretur: quo firmiter resisteretur, si quando minus inciperet dubitare. Hac Euangelica doctrina Theologari, tanquam ranæ obiecti rubri panni irritatæ

rata, ad defendendum Matæologicum, illud de opere (vt loquuntur) operato commentum profiliunt, quo statuunt ex vi actionis Sacramenta adferre salutem. Hoc cum nihil aliud sit, quàm creaturis tribuere causam nostræ salutis, nosque nimium obligare symbolis. & elementis huius mundi, coarguendos & refutandos esse censeo.

Absurditates quas hoc loco comminiscuntur, vt futes & Theologistis istis Quæstionariis dignas omitto, Sycophantias etiam prætereò, quas in nomina illustrium aliquot virorum, euomunt: ad rem ipsam propero.

Quandoquidem Beatissimus Augustinus Sacramenta quælibet, quasi quædam verba visibilia esse docet, nihil ijs, quod ad salutem faciat plus concedere possumus, quàm externo Dei verbo. Quapropter vt verba scripturæ nihil profunt sine fide, ita nisi eadem adsit, nihil prodesse Sacramenta statuendum est. Nec loquutionem illam, qua libenter vtuntur Matæologi, Sacramenta remittere peccata, aut conferre gratiam, in aliam sententiam admittimus, quàm qua Paulus prædicat, Euangelium esse vim Dei ad salutem: vtque lectio sacrarum literarum ad Timotheum dicitur seruare. Quod si nè nihil aliud est quàm vim & potentiam Dei, qua peccata remittit, gratiam largitur, & denique seruat,

Cont. Eau
stū Mani-
Jpb. 19. ca
pite 16. iu
Ioannem
Tra&. 80.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Prædicatione verbi, & administratione Sacramentorum tanquam instrumentis & mediis vti, ad salutem nostram.

Querit sanè Augustinus. Quid est quod aqua corpus attingit, & cor abluit? Sed respondet id fieri vi & potentia verbi, non quia dicitur, sed quia creditur. Est ergo fides, qua ablutioem & sanctificationem apprehendimus. Quod etiam testantur acta Apostolica: Fide purificans corda eorum. Etenim nulla hic exercetur incantatio, ut ex prolatione verborum vel naturæ mutentur, vel Dei beneficia conferantur.

Nec est quod Pædobaptismum tanto nobis obiiciant fastu, quando nihil ex vi operis confertur infantibus, tantum ob signatur quod prius habuerunt. Loquitur quidem Augustinus de Pædobaptismi celebratione: Totum hoc in spe fit, vi Sacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ. Atque est hæc gratia, diuinitus donata Ecclesiæ? Scilicet, quod Deus ex mera sua gratia & misericordia, in sanguine Iesu Christi infantes nostros mundat ac adoptat, & heredes vitæ æternæ conscribit. Hæc gratia in oculis totius Ecclesiæ Sacramento ob signatur. Ex qua ob signatione maximus consolationis fructus ad Ecclesiam redit, Quapropter & ipsum per se ipsum multū valere sacramentum August. scibit. Huc

De pecca.
merito &
remis. lib,
1. cap. 19.

lib. 4, con.
Donatist.
capite 24.

Huc accedit quod alia est infantium, quam adultorum ratio, sicut docet Augustinus de Baptismo contra Donatistas lib. 4. cap. 24. Sicut in illo latrone, inquit, quod ex baptis-
mi sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat: Sic in infantibus, qui Baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non est ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alij pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem: quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Euange. dictum est, quod omnes cum legitur naturaliter monet: Aetatem habet ipse pro se loquatur.

Confirmat hæc de vi operis operati Theologistarum hæresis, securitatem carnis, & perniciosissimam illam opinionem, cuius Augustinus meminit de Ciuit. Dei lib. 21 cap. 25. eos damnari non posse, qui sacramenta Christi perceperint. Mentior, in stolidæ & seductæ plebis vercordia, abudè sibi de salute prospectum putat, perceptis sacramentorum symbolis, quicquid fiat de pœnitentia & fide. Nec

AD CENSURAM THEOLOGA-

rei magis confidunt siue pœnitentes, siue impœnitentes, siue incolumes, siue ægri, siue de vita sua securi, siue de eadem desperantes:quàm huic Symbolorum percepti-
oni. En fructus putidæ Matæologiæ.

Conantur se excusare Theologastri, sed aqua, vt dicitur, hærent. Si quispiam deploratæ vitæ, inquit, libereticus, si quantum vis simulatè emendationem ac sanctitatem mentiens quis accedat, modo sibi Baptismũ administrari velit, sacramentum quidem suscipiet, gratiam varò non, nisi post profligatam & depositam animi impietatem. Hæc illi. Fatentur ergo sacramentũ suscipi posse sine gratia? Si ita est, quomodo in sacramentorũ symbolis, tanq̃ in narthicothecio continetur gratia? Nonne palam sibi ipsi contradicit Matæologica vanitas? Rursus si gratiam demum suscipit, quis post profligatam & depositam animi impietatem, quod est (vt cum Theologisti Matæologicè loquar) operis operantis, qui multò ante susceperat Sacramentum, quæ est vis operis operati?

Quis cacodæmon has peregrinas voces operis operantis & operis operati, in Rem publicam Christianam introduxit, quibus scriptura non utitur, neque S. Patres, & quæ ad explicationem syncretæ Theologiæ nihil faciunt, tantum rixandi materiam **Questi-
ona**

onariis præbent, & miseram plebem in a ni fiducia inebriant, atque dementant, quibus tam libenter vtuntur, qui immerentem Monhemium, hereticæ nouitatis, improbè simul & malitiosè insimulant.

Hugonem citant, qui testatur sacramentum non solum, sed etiam conferre illud cuius est signum. Respondeant igitur cum, Hugone suo, quidnam est illud, quod opus externum, & sacramentum visibile nobis prestat, quod nos per fidem non consequimur? Christusne? at illum fide compræhendimus. Remissio peccatorum? Illam quoque fide assequimur. Reconciliatio cum Deo? illam non obtinemus nisi per fidem. Gratiæ & spiritus augmentum. ne ista quidem alia, vili ratione adipiscimur nisi fide. Quid ergo superest, quod istud opus operatum adferat?

Verba item Monhemij, quibus sacramentum definit, reprehendendo, & deprauando, eò deoluuntur vt dicant sacramenta esse valcula diuinæ gratiæ, quibus Christus passionis suæ merita clementer inclusit. &c. Huic nos heresi sacramentatiæ Bonauenturæ verba opponimus, qui scripto suo in 4. Magistri Distinct. 1. quæst. 3. Inter alia sic inquit. Non est aliquo modo dicendum, quod gratia contineatur in sacramentis ef-

AD CENSURAM THEOLOGA-

sentialiter, tanquam aqua in vase, vel medicina in pixide, imò hoc intelligere est erroneum. Sed dicuntur continere gratiam, quia ipsam significant, & quia nili ibi sit defectus ex parte suscipientis, in ipsis gratia semper confertur, ita intelligendo, quod gratia sit in anima, non in signis visibilibus. Hæc ille. Audis lector erroris coargui opinionem Matæologicam, audis sedem seu receptaculum gratiæ & donorum Dei animam hominis esse, non signa insensibilia, & ægena mundi elementa.

Quare auersandi sunt Theologastri, sacramentis nimium affixi, & idololatriam introducentes, & creaturis salutem nostram tribuentes. Quod si scripturæ & Patres interdum sacramenta aut seruare, aut peccata remittere dicunt, aut huiusmodi aliquid, id de re significata intelligi debet, non de symbolis. Hæc enim, tantum à Dei promissione & liberalitate proueniunt, quæ nobis signis visibilibus obsignantur. Hactenus de opere operato.

Quæ verò de sacramentorum effectibus ganniunt, malitiosè quoque subnectunt, nec digna sunt quæ refutentur, præsertim cum Monhemius disertè satis exprimat, sacramenta non tantum signa esse nostrarum actionum, sed etiam promissionis & voluntatis

tatis Dei, eiusque obfignationis.

In diffinitione sacramentorum veteris & noui Testamenti hec maximè reprehendunt, quod Monhemius sacramenta veteris Testamenti non tantum corporalibus necessitatibus, sed etiam vsui spirituali inferuiffie docet, & satis Matæologicè quærent, quidnam præclari, si ita sit, nobis Christus morte sua reliquit? aut quænam eius aduentui sit habenda gratia?

Ego verè quicquid garriat Matæologica vanitas, in vtriusque Ecclesiæ sacramentis signa quidem diuersa, res tamen eadem agnosco, nempe: Deum, Christum, reconciliationem, gratiam, remissionem peccatorum, & id genus alia. Hæc vt olim significabantur, & ad credendum proponebantur in sacramentis veterum: ita eadem ipsa hodie in nouo Testamento, significantur & proponuntur in nostris sacramentis. Quod dico, cùm scripturæ, tum Patrum autoritate comprobabo.

Circumcisionem Paulus Ro. 4. *σφραγίς* vocat iustitiæ fidei, quæ prædicet & corroboret promissionem de iustitia, quam veteres per fidem accipiebant. Atque hinc sequitur, Veteres per eam habuisse peccatorum remissionem, sine qua iustitia non potest obtineri, vt supra copiosius disputatū est. Et vicissim
in

AD CENSURAM THEOLOGA-

in 2. cap. ad Collossen . nos ait esse circumcisos ciicumcitione non manufacta: & additur per oblationem peccatorum carnis: quo loco Circumcitioni ascribit ablationem peccatorũ. Et in lib. Genes. capite 17. manifestè demonstratur circumcitionem fuisse signum fœderis, quo Deus pollicitus est, se fore Deum tum Abrahami, tum seminis eius. Quare Augustinus multis in locis fateatur veteres per circumcitionem liberatos fuisse à peccato Originis.

Con. Fa.
Manich.
lib 12. ca
pite 29.

Rursus 1. Corinth. 10. docet Patres omnes in Mosen Baptizatos fuisse in nube, & in mari. Quem locum interpretans Beatissimus Ambrosius ait veteribus præterita mala nõ fuisse imputata, eosque per mare & nubem purificatos. Et Augustinus, Nubes & mare rubrum, inquit, Baptismus utiq; Christi sanguine consecratus, hostes sequentes à tergo, moriuntur peccata præterita.

In Ioan.
Tra. 16.

Subijcit Paulus: Omnes eandem escam spiritualem comedebant, & omnes eundem potum spiritualement bibebant. Bibebant enim de spiritali, quæ illos comitabatur petra; Petra verò fuit Christus, iam verò si Christũ habuerunt, certè non destituebantur esca nostrorum sacramentorũ: qui alia dici non potest quam Christus. Deinde disertè posuit nomina nostrorum sacramentorum.

torum . Nam Baptismum nominant , & cibum ac potum spiritualem . Quapropter Augustinus apertissimè ex hoc Apost. loco probat S. Noui & veteris Testamenti Sacramenta, in signis quidem diuersa , sed in re , quæ significatur paria esse . Spiritualem , inquit, escam vtique eandem . Nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud , spiritua-lem verò quàm nos, &c . Item in Psalmum 77. Idem itaque in mysterio . cibus & potus illorum, qui noster: sed significatione idem, non specie , quia idem ipse Christus illis in petra figuratus , nobis in carne manifesta- tus . Tot igitur scripturæ & Patrum authoritatibus muniti concilii , illius Florentini ab aduersariis citati , decreta non multum moramur, affirmantes vtriusque Testamen- ti sacramenta, specie quidem visibili diuer- sa, attamen earundem promissionum , cum de Christo , tum de gratia esse *ἁγίασμα*

Nec est quod nos Christo iniuriam irro- gare, aut legem Euangelio proferre calum- nientur, quando nos cum Augustino fate- mur, Christi sacramenta esse virtute maio- ra, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanq̃ iusticia fidei reuelata, & in- libertatem vocatis filiis Dei, iugo seruitutis ablato, quod duro & carni dedito populo congruebat. Sed hæc non mutant rerum fig-
nifica-

Con. Fa.
Manich.
lib. 16.
cap. 13.

AD CENSURAM THEOLOGA-

nificatorum naturam , nec efficiunt quo minus sacramenta nostra & veterum , quod ad substantiam attinet, sint eadem,

Sed Augustinum nobis opponunt Theologistæ in præfatione Psalm. 73. Sacramenta , inquit , Noui Testamenti, dant salutem, Epist. 5. Sacramenta veteris Testamenti promissæ ad Mar- runt Saluatorem. Quibus verbis nihil aptius cell. Cõ. nihil præstantius adferri potuisse sentiunt. lite. Pe- Scilicet quia pro ipsorum opiione tinniant. lia. lib. 2. Verũ August. his verbis tantum distinguere cap. 37. voluit modum, quo veterum Sacramenta aliter significabant Christum , aliter nostra. Cõ. Eau Nam illa ita repræsentabant , vt aliquando stũ Mani venturum: nostra cum repræsentant , vt qui cheũ lib. iam venerit. Quem modum alibi aliis verbis 19. ca. 14. tradit , Sacramenta veterum pronunciare Item lib. Christum cum venturus esset , nostra verò 12. ca. 29. annunciare, cum venisset. Illa vocat promissiones rerum complendarum , hæc nominat indicia rerũ completarum . Alioqui quomodo potuisset August. existimare, veterum sacramenta nullo modo dedisse Saluatorem, cum ipse disertè testetur , Patres in Manna habuisse eundem Christum , quem nunc nos habemus in Eucharistia .

Obiiciunt & locum Hebræos 9. Si sanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulæ aspersus, eos qui communicant, sanctificat ad car-

nis

nis puritatem : quanto magis sanguis Christi &c. Atq; hic quali euieta causa efferunt se. Mirantur hæreticorum suorum stupiditatem, qui cum aliud nihil quam Dei verbū inflatis buccis crepent & iactitent, nō aduertant tamen se cum Apostoli verbis ex diametro pugnare &c. Ego verò horum canum impudentiam miror, qui scripturas non intellectas tanto supercilio alijs obiiciunt. Fateatur Apostolus pecudum sanguinem verum fuisse purgationis symbolum, ita vt sacramentali modo purgaret. Hinc infert multo magis Christum ipsum, qui veritas est, purgationem non modo externa ceremonia testaturum, sed re ipsa conscientijs præstaturū. Itaq; argumentum est à signis ad rem signatam, nec quicquam facit ad soluendum præsens *ῥήθημα*. Nec vllis signis siue veteris siue noui Testamenti, vim iustificandi tribuimus sic vt mentiuntur Sycophantę: sed eam solę fidei iuxta Scripturas assignamus.

Rixantur & de numero Sacramentorum. Et quia Monhemius locum Augustini citauerat, vbi celeberrimus Ecclesię Doctor, duo tantum recenset noui Testamenti sacramenta: Baptismum scilicet & celebrationem corporis & sanguinis Domini. Respondent Theologastri August. eo loco non omnia recensuisse, idq; Monhemium debere agnos

De doct.
Christiana
lib. 3.
capit. 9.

AD CENSURAM THEOLOGA-

noscere, utpote qui tertium adiiciat Absolutionis Sacramentum. Sed quicquid isti garrant dico. Augustinus, non nisi duo solennia toti Ecclesiae à Christo instituta, agnouisse Sacramenta: Baptismum & Eucharistiam. Quae non hoc tantum loco, sed etiam alibi ab Augustino enumerantur, ubi ex professo de Sacramentis disputare videtur. Primum, inquit, tenere te volo; quod est huius disputationis caput: Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Evangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinae leui. Unde Sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione praestantissimis, facietatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius: & si quid aliud in scripturis Canonicis commendatur, exceptis his qui seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum, & Prophetici temporis, onerabant, qui & in quinque libris Moyli leguntur. Obseruet prudens lector, quod non dicit: Et si quae alia in scripturis Canonicis commendantur, sed, & si quid aliud &c. Id quod palam arguit ipsum non de Sacramentis loqui, sed de ritibus quibusdam & usurpatis, & receptis ab Ecclesia: sicuti & consequentia in Augustino verba declarare videntur. Quid enim?

Si

Si septem Ecclesiæ sacramenta agnouisset, nusquamne in tot scriptis suis huius septenarij numeri meminisset, tam curiosus & prope dixerim supersticiosus numerorum obseruator Augustinus, præsertim cum se toties offerret occasio, de paucitate sacramentorum Christi differenti? Quanquam fateor eundem dum laxius accipit sacramenti vocabulum, & ordinem atque alia quædam inter sacramenta recipere, de qua re postea. Rabanus quoque Maurus, diligens Augustini lucubrationum lector, & Episcopus Moguntinus: Sunt autem sacramenta, ait, Baptismus & Chrisma: corpus & sanguis: quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus diuina secretius salutem eorundem sacramentorum operatur: unde & à secretis virtutibus, vel saceris, sacramenta dicuntur. Floruit Rabanus circa annum Domini 830. Iam Augustino multò vetustior Septimius Florens Tertullianus duo tantum recenset sacramenta, Baptismum & Eucharistiam. Constat ergo hæc duo sacramenta, singulari dignitate præstare, alias cæremonias inferiore loco subsidere. Quemadmodum & scriptura sacra, vnica vitæ & omnium in Ecclesia rerum gerendarum certissima regula, Baptismum & Cœnam nobis, tanquam solemnia Christi insti-

De Instit.
cleri: lib. 1.
capit. 24.

Cō. Mart.
lib. 1. & 4.
Item lib.
de corona
Militis,

T tuta

AD CENSURAM THEOLOGA-

ta & sacramenta commendat.

Interea salubres ritus & salutaria Dei instituta observationesque religiosas Ecclesiæ non contempnimus. Vocemus & hæc cum Patribus sacramenta, modo discernamus ab iis sacramentis, quæ actiones sacræ sunt, verbis & ceremonijs constantes, consortesque in vnam colligunt societatem.

Tridentina anathemata suo more crepant Theologistæ, quæ quantum valeant cordato lectori æstimandum relinquo.

Octavi Dialogi, qui de Baptismo tractat, censuram suo more à Sycophantijs exordiantur. Initio vellicant quod scribit Monhemius, Aquam Symbolum esse Baptismo convenientissimum. Nam sicut ea sordes corporis abluuntur, ita per hoc Sacramentum expurgari animum. Atque hîc putant sibi excidisse Monhemium, vt qui suprà renatos omnes perpetuæ impuritatis insimulauerit. Quia verò de hac re copiosè differui in defensione Dialogi 3. breuiter nunc rem expediam. Respondeo itaque purgationem nostram non esse sitam in atomo aut indivisibili puncto, sed fide & Sacramento ita inchoari, vt paulatim proficiat in illo sæculo, perficienda in futuro. Id si verbis Augustini

stini de nuptijs & concupiscentia lib. 1. cap. 33. quam meīs audire malunt isti Asini, arrigant aures. Sic, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, ut exhiberet sibi ipse gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: Sic inquam accipiendum est, ut eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mudentur atque sanentur, non solum peccata, quæ omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non ut Baptismus quoties peccatur, toties repetatur, sed quia ipso quod semel datum sit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur. Quid enim prodesset vel ante Baptismum pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet? In ipsa quoque Dominica oratione, quæ quotidiana est nostra mundatio, quo fructu, quo effectu diceretur. Dimitte nobis debita nostra, nisi ab eis qui baptizati sunt, diceretur? Itemque elemosynarum largitas & beneficentia quantalibet, cui tandem ad dimittenda

T 2   sua pec-

AD CENSURAM THEOLOGA-

peccata prodeffet, si baptizatus non effet? Postremò regni cœlorum ipsa fœlicitas, vbi non habebit Ecclesia maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, vbi nihil repræhensionis, nihil simulationis erit, vbi non solum reatus, sed nec concupiscentia erit vlla peccati, quorum erit, nisi Baptizatorum? Hactenus Augustinus. Auditisne Theologastri, purgationem Baptismi, nequã vno momento peragi, sed in vitam renatorum latè diffundi, donec tandem in ipsa regni cœlorum fœlicitate perficiatur? Quapropter postea subiicit: Ac per hoc non solum omnia peccata, sed omnia prorsus hominum mala, Christiani lauachri sanctitate tolluntur: quo mundat Ecclesiam suam Christus, vt exhibeat eam sibi non in isto sœculo, sed in futuro non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Nam qui modo eam talem esse dicunt, & tamen in illa sunt, qui & ipsi fatentur se habere peccata, si verum dicant, profectò quoniam mundi non sunt à peccatis, habet in eis Ecclesia maculam. Si autem falsum dicunt, quia corde duplici loquuntur, habet in eis Ecclesia rugam. Si autem se dicunt habere ista, non ipsam: ergo se non esse membra eius, nec se ad corpus eius pertinere fatentur, vt etiam sua confessione damnentur. Hęc ille. Egregiè sanè

Augu-

Augustinus hypocritas istos perstringit, ita enim regeneramur & instauramur, ut tamen nunquam desit in nobis aliquid, quod regenerari oporteat & instaurari. Et iusticia nostra multum adhuc admixtum habet impuritatis atque immunditię, quod repurgari oporteat. Quare non nisi in resurrectione habebimus perfectam & absolutam regenerationem. Ideoque Christus in Evangelio resurrectionem nomine regenerationis appellavit.

Deinde vexant & hoc, quod Monhemius præcipuum usum Baptismi esse scribit, ut alat in nobis fidem. Id si verum sit, putant isti præcipuum hunc affectum non assequi infantes, utpote in quibus fides non excitatur & alitur. Suprà in defensione 7. Dialogi ostendimus gratiam non dari ex opere, ut isti loquuntur, operato, quasi delitescat in aqua sanctitas aut Spiritus, & externo contactu nos regeneret. Sed per verbum Dei & Symbolum externum significatur nobis reconciliatio cum Deo per Christum facta, quam si fide apprehendimus, & iustificamur & sanctificamur. Itaque Augustinus in Iohannem ait: Unde ista tanta virtus aque, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur.

Tract. 80.

Quod verò infantes attinet, qui adhuc per

AD CENSURAM THEOLOGA-

ætatem credere non possunt, statuendum est, Spiritum sanctum in eorum cordibus fidei vices agere. Quod Augustinus quoque non diffitetur contra Donatistas lib. 4 cap. 24. quem locum suprâ adduximus.

Roma. 4.

Act. 8. 10.

Capite 2.

Turpiter autem falluntur in eo quod putant fidei virtutem ijs qui baptizantur infundi, siue adulti sint, siue infantes. Negari enim non potest, adultos fidem habere, etiam antequam baptizentur. Sic Abrahamus credidit & iustificatus est: deinde accepit circumcisionem *ἁγιασμοῦ* adeptæ iam iusticię. Sic Eunuchus ille reginę Candaces, sic Cornelius cum sua famula post acceptam fidem demum baptizati sunt. Sic legimus in actis Apostolorum: Qui libenter acceperunt sermonem Petri, baptizati sunt. Neque infantes baptizaremus, nisi iam eos ad Christum & ad Ecclesiam arbitraremur pertinere.

1. Iohan. 5.

Ridiculum vero quod obganniuut Baptismum esse Sacramentum regenerationis, quasi verò non regeneremur fide, aut non satis apertè Ioannes scribat: Omnis qui credit Iesum esse Christum, ex Deo natus est. Neque tam introducitur in animum noua vita baptismò, quàm introducta obfignatur.

Circa defensionem Pædobaptismi probant, quod auctoritatem traditionis Ecclesiasti-

fiasticę agnoscit Monhemius, illud verò reprehendunt, quod non ubiq; & constanter id facit. Quapropter eum Ecclesia proteruè relicta, ad nouitates hæcenus inauditas se conuertisse calumniantur. Scilicet quia Matæologica placita, Scripturæ & veritati aduersantia, sub titulo traditionum obtrudi sibi non patitur. Hinc illę lachrymę, hæc illa est ab Ecclesia discessio.

Tertiò reprehendunt, quod Monhemius eundem esse baptismum Iohannis & Apostolorum existimat. Atq; hoc loco egregiè bilem suam eructant. Monhemium plus suę sensui tribuere, q̄ Ecclesię totius iudicio atq; traditioni grunniunt, quod scilicet Patrum hallucinationibus Euangelicam anteponit auctoritatem. Nec enim petulantia quadam à patrū sententia discedimus, vt calūniantur Sycophantę, sed S. Scripturæ auctoritate adacti. Idq; nobis pace sanctissimorū hominum licet. Sic enim August: Nolo auctoritatem meam sequaris, vt ideo putes tibi aliquid necesse esse credere, qm̄ a me dicitur, sed aut scripturis canonicis credas, siquid nondum quam verum sit videas, aut interius demonstranti veritati, vt hoc planè videas. Quid enim? Chrylostomo ne credemus neganti in baptisino Ioh: comprehensam fuisse peccatorū remissionem, an Marco & Lucę

De videro Deum ad Pauli. Capite. 2.

Marcus .i. Lucę. 3

AD CENSURAM THEOLOGA-

Euangelistis testificantibus Iohannem prædicasse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum? Propius ad veritatem accedit Augustini argutia, in spe fuisse remissa peccata Baptismo Iohannis, Christi Baptismo re ipsa dimitti. Ut aut ad hanc argutiam confugeret Augustinus, Donaristarum improbitate impulsus fuit, contententium retingi debere ab hæreticis tinctos. Quam tamen contentiosè non asseruit, sicut testantur verba eius. Tamen ne quisquam contendat, inquit, etiam in Baptismo Iohannis dimissa esse peccata, secundum aliquam ampliore significationem eos quos iussit Paulus Apostolus denuo baptizari, per Baptismum Christi esse collatam, non ago pugnaciter. Apertè testatur se non pugnare cum eo qui in Baptismo Iohannis peccata dimissa esse contendat. Quare & præmit: Nulli Prophetarum, nulli prorsus hominum, in scripturis diuinitus legimus concessum esse, baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, quod Iohanni concessum est.

Iam cum Christus ipse voluerit à Iohanne baptizari, sequeretur eum non fuisse tinctum Ecclesiæ suæ baptisate, qui est Ecclesiæ caput. Quo quid dici potest absurdius? Quare ex re ipsa potius, quam ex errore hominum

De Bapti.
con. Dona
tist. lib. 5.
cap. II.

Capi. 9.

num

num iudicium facere discamus.

Vide autem quomodo verba Iohannis (dum Monhemium infectantur) interper-
tentur. Ego baptizavi eos aqua, ille verò
baptizabit vos Spiritu sancto, id est, Haec
nus ego vestra corpora sola aqua ablui, Chri Mar. 1,
stus verò Messias verus Spiritus sancti gra-
tia animos quoque vestros purgatos reddet
ab omni que peccati macula suo Baptismate
efficiet purissimos. Sic Theologastri Vide
obsecrò cordate lector quot ex hac, quam
singunt comparatione sequantur absurda.
Primò Spiritum sanctum hodie à ministris
dari. Secundò Baptismum Iohannis mortu-
um signum, & omni efficacia vacuum fuisse.
Tertiò no esse nobis communem cum Chri
sto Baptismum. Ecquid pudet temeritatis?
Sensus autem genuinus verborum Iohannis
hic est: Aquę Baptismus mihi & cæteris om-
nibus Christi Ecclesiæ ministris tribuitur:
Christo verò Baptismus spiritus, sicut ali-
quando externo miraculo declarabit. Di-
stinguit itaq; Christi officium à ministrorú
officio. Horum est externa elementa, iuxta
Christi institutionem administrare, illius
verò vim spiritua!em subministrare discipu-
lorum suorum Ministerio. Quo sanè perti-
net quod Iohannes Evangelista testatur à Io. 4.
Christo, qui spiritum baptizat, neminem

AD CENSURAM THEOLOGA-

vnquam aqua fuisse baptizatum, sed hanc ab eo discipulis fuisse delegatam prouinciam.

Impudenter etiam omnem Spiritus efficaciam, Iohannis Baptismo derogant, postquam in eo tam insigni miraculo coelitus delapsus est Spiritus sanctus specie columbae, & Christus declaratus est caelesti praeconio & testimonio, esse verus ille Christus & vnctus Dominus, qui sine mensura spiritum accepit, quem & aliis largiri solus potest, quiq; illo baptismo, Christianae Ecclesiae Baptismum consecrauit: Quapropter & de Christo testificatur Iohannes: De plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro gratia.

Sed audiamus argumenta talibus Theologis digna, Apostolos à Iohanne tinctos, postea retinctos fuisse, ex nescio quibus Eudijs & Euthimijs, inter se tamen (qui falsus testibus mos est) discrepantibus probant. Sed parum conuenit obscuris istis scriptoribus cum testimonio Iohannis Euangelistae: Iesus ipse non baptisabat, sed discipuli eius. In quem locum Augustinus ita scribit. Baptisabat Iesus, quia ipse mundabat, non baptisabat, quia non ipse tingebat. Praebant Discipuli ministerium corporis. Praebat ille adiutorem maiestatis, Quomodo enim

enim cessaret à baptizando, quando non cessat à mundando?

Item cum verbis Christi, & quidem a resurrectione pronunciatis: Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto post dies hocce non multos. Quibus verbis innuere videtur se non alium in suis agnoscere aquę baptismum quàm Iohannis.

Sed quia nos horum scriptorculorum testimonia leuia ducimus, progrediamur ad alterum argumentum. Verisimile est inquit inter 3000. & rursus 5000. quę Hierosolymis à Petro baptizata fuisse Lucas narrat, aliquos fuisse à Iohane tinctos, quo si idem sit Baptismus Iohannis & Apostolorum, retingi nefas fuisset. Respondeos. Cum Euangelista testetur Iesum in Iudęa plures sibi adsciuisse discipulos & baptizasse, quàm Iohannem in Galilęa, non minus verisimile videri, & ex istis aliquos interfuisse, quos si retinctos fateantur, palam in Anabaptistarum factionem concesserint.

Futilia nimirum hęc sunt argumenta. Plus ponderis habere videtur tertium ex capite Actorum, 19, vbi Paulus legitur baptizasse in nomine Domini Iesu, eos qui se in Iohannis Baptismum baptizatos fuisse

AD CENSURAM THEOLOGA-

Eph. 4.
 fuisse confessi erant. Qui locus & Patribus hallucinandi præbuit occasionem. Sed errant quicumque Paulum, qui alibi vnum Dominum, vnam fidem, vnum baptisma, vnum Deum & Patrem omnium confitetur, aquæ Baptismum repetisse putant. De ignis baptismo hæc intelligenda sunt, de quo Iohannes aiebat: ipse vos baptizabit spiritu sancto & igne. Et Christus iam cælos conscensurus, Baptisabimini, inquit, Spiritu sancto post dies hosce non multos. Quare Lucas expositionis loco subiungit: Et cum Paulus illis imposuisset manus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Utq; hunc sensum amplectar Christi me exemplum mouet, qui ab Iohanne baptizari, sicq; nostræ communionis socius fieri voluit, tum illud quoq; quod nusq; rebaptizatos legimus, quos Iohannes baptizauerat. Capite præcedente de Apollo commemoratur, quod tantum baptisma Iohannis sciuerit. Quem assumplisse Priscilla & Aquila, & exactius ei exposuisse viam Dei leguntur, retinxisse non leguntur. Vnde

Ad Iub.
 Cyprianum & alios veteres hoc loco abusos fuisse constat, dum huius autoritate rebaptizandos esse contenderunt, qui ab hæreticis baptizati fuerant. Quæ res postea à Donatistis erroris ansam præbuit, cum quibus

d..m

dum luctatur Augustinus, valde se torquet, & ad argutias confugit, & interdum veritatis scintillas emicat, vt supra ostendi. Et de hoc ipso loco vi veritatis adactus, tandem ait: Sed neque ipsius Iohannis Baptismus iteratus est, cum ab eo baptizatos baptizari, in Christo Paulus Apostolus iussit: Quod enim ab amico sponsi non acceperant, hoc ab ipso sponso accipere debuerunt, de quo ille amicus dixerat: Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Scio, candide lector, quid senserit Augustinus, sed ostendo quid illi de difficili argumento disceptanti, vis veritatis extorserat. Certè baptismus aque, quem ab amico sponsi acceperant, repeti non debebat, sed baptismum ignis, hoc est Spiritus Sancti collationem & donum, quem ab illo non acceperant, accipere debuerunt. Quare omisis hallucinationibus Patrum, omisa item Matæologica vanitate vnum baptisma cum Ecclesia Dei confitemur, in remissionem peccatorum.

De claritate & obscuritate Scripturarum in defensione præfationis dictum est. Quod autem ad quæstionem de Spiritu sancto attinget, debet de Spiritu S. donis, quæ illo tempore credentibus conferri solebant, quæstio illa intelligi. Alioqui quomodo qui Iudæi fuerint, Spiritum Sanctum esse ignorabant, qui

De bap.
cō. Do-
nati. lib.

AD CENSURAM THEOLOGA-

qui toties huius mentionem fieri in lege & Prophetis nouerant? Et de quo Iohannem magistrum suum disertis verbis testificantem audiuerant? Itaque nomen quidem Spiritus sancti cognitum illis erat, sed de præstantissima illa distribuendorum Spiritus Sancti munerum ratione, quæ post Christi in cælos ascensum, in Ecclesia Christiana patefacta est, nihil dum perceperant.

De Sacramentis veteris & noui Testamenti, satis ut arbitror, in defensione antecedentis Dialogi dictum est. Et quia Tridentina fulgura iam pridem timere desijimus, ad vltiora procedamus.

In Censura noni Dialogi, qui est de cœna Domini, initio monstruosum illud dogma de Transsubstantiatione, quod tamen Monhemius non impugnauerat, tuendum suscipiunt. Pugnat autem dogma illud cum sacris literis, cum doctrina prisce illius Ecclesiæ, cum ratione physica, adeoque tota rerum natura. Estque tam absurdum, ut, si omnia quæ illud euertunt argumenta colligere velim, proprium mihi de hac re volumen In Ioha. conscribendum sit. Quare breuiter ad ea Trac, 15, quæ adferunt Theologastri, respondebimus.

Porro Scripturæ tam apertè in Sacramento Eucharistiæ panem & vinum agnoscunt,

vt Theologiftæ id negare non poffunt. Tan-
tum ad cauillos confugiunt, quibus eas elu-
dant.

Primus cauillus eft de pane fubftantiali, &
citant Auguft: fuper Sermo: 18. de verbis Do-
mini. Non eft panis qui vadit in corpus, fed
ille panis vitę æternę, qui animæ noſtrę ſub-
ftantiam fulcit, Atqui panis Euchariftię non
eft hic, fed eius, vt Baſilij verbo vtar in Li-
turgia & *ὑτίτυπον* Ille enim in ventrem abit,
& conſumitur, ſicut Auguſtinus teſtatur de
Trinitate libro 3. capite 10. Panis ad hoc
factus in ſacramento, accipiendo conſumi-
tur. Cui aſtipulatur Origenes in Mattheū,
Cap. 15. Panis ſanctificatus, iuxta id quod ha-
bet materiale, in ventrem abit, & in ſeces-
ſum eijcitur. Idem contra Celſum libro 8.
Vbi pro collatis in nos beneficiis gratias
diximus, oblatiſ panibus veſcimur: Ille ve-
rò fide tantum recipitur. Vnde Cyprianus
in ſermone de Cœna Domini inquit: Nos
non acuere dentem, ſed tantum ſyncera fi-
de panem frangere & manducare: Cui ſuc-
cinit Auguſtinus in Iohannem Tract. 25.
Quid paras inquit, dentem aut ventrem?
crede & manducaſti. Et Origen. in Numer.
Homili. 16. Bibere dicimur Sanguinem
Chriſti, non ſolum ritu Sa cramento-
rum, ſed & cum ſermoneſ eius recipimus.
Alio-

Acto. 8.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Alioqui sequeretur etiam malos homines & impios recipere panem vitæ æternæ fulcientem animæ nostræ substantiam, quod esset absurdissimum. Quapropter Augustinus apertè dixit, non comedere corpus Christi, nisi qui sunt ex eius corpore. Et Hieronymus in Esaiam cap. 66. Dum non sunt sancti inquit, corpore & Spiritu, nec comedunt carnem Iesu, nec bibunt Sanguinem eius. Et passim huiusmodi loca in Patribus occurrunt.

In explicatione huius cavilli hæc verba ponunt: Vt corporeus cibus corpus ipsum fouet, nutrit, auget, corroboratque, ita & corpus Christi hoc Sacramento susceptum, animum ipsum iisdem virtutibus afficit. Sed hic istos animaduertere oportebat, perire analogiam significationis, quando naturas elementorum remouent, Panis ideo significat corpus Christi, quia alit, confirmat, & sustentat, quod accidentibus tribuere non possumus &c.

Alter cavillus est, ideo panem dici, quod ante panis fuerit. Sicut Exodi 7. virga Aaron etiam cùm in Serpentem conuersa esset, virga dicitur Respondeo, virgam Aaron conuersam fuisse in colubrum, Scriptura discretis verbis testatur, quæ & post conuersionem colubri spetiem retulit, non virgæ. Pro
bent

bent ergo nobis è scripturis, panem conuersum quo ad substantiam in corpus Christi, & dabimus eis panem appellari, non qui nunc sit, sed qui antea fuerit.

Refutatis igitur cauillis Matæologicis, ex Euangelistæ verbis ostendo reuera in Eucharistia adesse panem. Accepit Iesus panem inquit, benedixit, fregit, & dedit Apostolis suis &c. Vides quatuor illa verba accepit, benedixit, fregit, dedit, non regere nisi vnum accusatiuum, scilicet panem. Igitur sicut verus est panis dum accipitur, non minus verus erit dum frangitur & datur. Dedit ergo panem Christus, non solum accidentia. Alioquin dixisset Euangelista, Christum fregisse corpus & dedisse corpus. Atqui omnia, vt audisti, refert ad panem. Accepit panem, benedixit panem, fregit panem, dedit panem.

At ab Ecclesia se dogma istud suum accepisse aiunt Theologastri. Nos verò quam id falsum sit, testimonijs vetustissimorum Patrum declarabimus.

Audiamus ergo proximum temporibus Apostolorum Irenæum: Quemadmodum qui est à terra panis, inquit, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est. sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti: sic & corpora nostra,

V per-

Lib. 4.
Capit. 34.

AD CENSURAM THEOLOGA-

percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Hunc colligimus, sic mutari panem in Eucharistiam siue corpus Christi, prout corpora nostra mutantur, & sunt incorruptibilia. In qua mutatione cum non abijciatur substantia nostrorum corporum, nec panis substantiam abire statuendum est. Quapropter dicit Eucharistiam constare ex duabus rebus, terrena & cœlesti, manifestissimè significans panem manere, qui res terrena appellatur.

Tertullianus item lib. 1. contra Marcionem ait, Deum panem creaturam suam non abiecisse, quandoquidem illo corpus suum representavit. Et libro 4. contra eundem Marcionem: Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum fecit, Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non esset, nisi veritatis esset corpus. Cui sententiæ assipulatur & Basilus, vel ipso Damasceno teste, atque a deo ipse Augustinus.

De Ortho-
dox. ide.
libro 4.

In Matth.
cap. 26.

Nec est, quod istis Patribus opponant Theophylactum, asserentem panem non esse figuram corporis Christi, quando is intelligit nudam & inanem: quod verba eius super Marcum satis ostendunt, ubi asserit non esse figu-

se figuram tantum. Neque Patres inanem figuram statuunt.

Origenes in Matthæum cap. 26. Panis iste quem Deus verbū corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animorum. Idem in Leuit. Homil. 9. Non hæreas in sanguine carnis, sed discere potiùs sanguinem verbi, & audi ipsum tibi dicentem: Quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effunditur. Et suprà ex hoc Scriptore docuimus, materiam Panis sanctificati in ventrem abire, & in secessum ejci. Cui sententiæ mox subiicit: Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè comedenti illum.

In Matth.
capite 15.

Cyprianus Libri 2. Epistola 3. ad Cæcili-
lium, ex verbis Christi docet vinum fuisse,
quod ille sanguinem suum dixerit. Dixerat
enim Christus in Cœna: Non bibam amo-
do ex ista creatura vitis, &c. Rursus: Sic ve-
rò calix Domini non est aqua sola, aut vi-
num solum, nisi vtrunque sibi misceatur,
quomodo nec corpus Domini Christi Iesu
potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi
vtrunque adunatum fuerit, & copulatum,
& panis vnius compage solidatum. Quo
& ipso Sacramento populus noster offen-
ditur adunatus: Vt quemadmodum grana
multa, in vnum collecta, & commolita, &

AD CENSURAM THEOLOGA-

commixta, panem vnum faciunt: sic in Christo, qui est panis cœlestis, vnum sciamus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adunatus. Denique satis coarguit tota illa Epistola antiquum hunc auctorem euacuationem symbolorum, quam isti transformatores statuunt, nesciuisse.

At Cyprianum opponunt Cypriano Theologastri, Ait enim in sermone de cœna Domini: Panis iste quem Dominus Discipulis suis porrigebat, non effigie sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro. Respondeo. Primò Magnus ille Erasmus librum de Cardinalibus operibus Christi, in quo est sermo iste de cœna Domini, non esse Cypriani ex styli duritie iudicat. Deinde quanquam durius loquatur, quisquis est ille scriptor, tamen concedimus quod ait naturam panis mutari, modo intelligas mutationem sacramentalem. Non enim effigies, forma & accidentia panis subeunt hoc munus vt sint Sacramenta, sed natura & substantia ipsa panis & vini mutatur in Sacramenta corporis & sanguinis Domini. Vtq; substantia ipsa panis, & non effigies aut accidentia nutrit, ita corpus Christi & animam nostram alit, & corpus fouet atque instaurat. Vtq; substantia ipsa panis constat ex multis granis, ita corpus mysticū quod representat,

mul-

multa habet simul cōiuncta membra. Concedimus ergo mutari naturam siue substantiam panis, quam deliciae nostrae Matæologia transubstantiando non mutat, sed aufert profus, apertissimè contra mentem etiam huius incerti authoris. Sic enim post verba citata sequitur: Et sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: Ita Sacramento visibili, ineffabiliter diuina se infundit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio. Videtisne oportentissimi transubstantiatores, hic collationem fieri inter personam Christi & hoc Sacramentum. Quare sicut in Christo manserunt duæ naturæ, ita & in hoc Sacramento seruantur. Sed audiamus reliquos Patres.

Ambrosius in 1. Corinth. ii. Qui enim morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando, carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus. Et mox: Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii diuini sanguinis testis est, in cuius typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionem corporis & animæ nostræ percipimus. Nec illis aduersatur, quod citant ex 4. lib. de Sacramentis. (vt interim demus hos libros Ambrosij esse) Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, inquit auctor ille, vt inciperent esse quæ non erant,

AD CENSURAM THEOLOGA-

Quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur. Hæc verba, tantum abest ut nobis aduersentur, ut etiam sententiam nostram confirmet. Ait enim sermonem Domini operatorium esse, non ut euanescent quæ erant, sicut fit in non stiosa ista transubstantiatione, sed ut sint quæ erant, & in aliud commutentur: Vide licet, ut corpus & sanguis Christi fiant, id est Sacramenta corporis & sanguinis Christi, quæ antè non erant. Pergimus itaque Patrum recitare testimonia.

Hieronymus apertè super Matthæum inquit, Pane & vino repræsentatum esse corpus & sanguinem Domini.

August. contra Adimantum Manichæi discipulum, cap. 17. Non enim Dñs dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui. Item contra Maximinũ Arrianorum Episc. lib. 3. cap. 27. Hæc enim Sacramenta sunt, in quibus non quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur: quoniam signa sunt rerum, aliud existentia, & aliud significantia. Rursus scribens Bonifacio Episcopo, Epist. 22. Si enim Sacramenta similitudinem quandam earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent, Ex hac ergo similitudine
plerun-

plēiunquē etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundum quendam modum Sacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: Sacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt: Ita Sacramentum fidei, fides eſt. Item de Doctrina Chriſtiana libri 3. cap 5. Ea demum eſt miſerabilis animę ſeruitus, ſigna pro rebus accipere, & ſupra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non poſſe.

Hefychius in lib. 20. ſuper Leuit, capite 8. Propterea cōines cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus illud ab eo myſterium dici, quod ſimul panis & caro eſt.

Gelaſius Epiſcopus Romanus de Duabus Naturis, contra Eutychem & Neſtorium: Certè Sacramenta, inquit, quę ſumimus, corporis & ſanguinis Chriſti, diuina res ſunt, propter quod & per eadem, diuinę efficiuntur conſortes nature. Et tamen eſſe non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini. Et certè imago & ſimilitudo corporis & ſanguinis Chriſti in aſſione myſteriorum celebrantur. Satis ergo nobis euidenter oſtenditur, hoc nobis in ipſo Chriſto Ieſu Domino noſtro ſentiendum, quod in eius imagine proſitemur, celebramus & ſcimus:

AD CENSURAM THEOLOGA-

vt sicut in hanc scilicet diuinam transeunt Spiritu sancto perficiente substantiam, permanent tamen in suæ proprietate naturæ: sic illud ipsum Myſterium principale, cuius nobis efficiētiam virtutemque veraciter repræsentant, ijs ex quibus constat propriè permanentibus vnum Christum, quia integrum verumque permanere demonstrat.

Gelasio concinit Augustinus qui loquitur in eandem sententiam de eadem collatione inter Christum & Eucharistiam, prout citatur de consecratione distin&. 2. Hoc est, inquit, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendim⁹, sacrificiū Ecclesię duobus modis confici, duobus constare, visibili elementorū specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: & sacramento & re sacramenti, id est corpore Christi: Sicut Christi persona constat, & conficitur ex Deo & homine: Cùm ipse Christus verus sit Deus, & verus sit homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesię duobus, Sacramento & re sacramenti &c. Ex hac Augustini collatione sequitur, vt sicut in Christo manent duæ naturæ integræ, ita substantia panis ab Eucharistia non est remouenda. Affirmat enim quod omnis res earum rerum
natu

naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur, & nemo dubitat ex pane confici sacramentum. Quapropter & eius naturam retinet. Quod Theodoretus ille Cyri Episcopus apertissimè docet. Sic enim in Polymorphi Dial: primo Orthodoxus loquitur

Manifestus est scopus ijs qui sunt initiati sacris. Voluit enim eos qui diuina mysteria participant, ne ad eorum quæ videntur naturam attendant, sed per nominum mutationem credant quæ ex gratia facta est transmutationi. Qui enim naturale corpus suum frumentum & panem appellauit, atque item seipsum vitem nominauit, idem ipse etiam ea quæ videntur symbola, corporis & sanguinis sui appellatione honorauit, non eundem naturam ipsam transmutans, sed adiiciens gratiam naturæ.

Dialogo item secundo sic Orthodoxus loquitur: Captus es ijs quæ tedenderas retibus. Neque enim post sanctificationem mystica symbola illa propria sua natura egrediuntur, manent siquidem in priore sua substantia & figura, & specie, adeoque & videntur & palpantur, quemadmodum antea. Intelliguntur autem quæ facta sunt & creduntur, & adorantur, tanquam ea existentia quæ creduntur. Nihil aptius dici potuit contra monstrosam illam Transsubstantiationem.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Huc accedit etiam Gregorius in Registro: Sed tamen azymum quem fermentatum dum sumimus, Vnum corpus Domini nostri Seruatoris efficimur. Azymum vero & fermentatum, panem aperte indicat manere: sunt enim proprietates panis, quæ locum non habent, si eum subtrahas.

Extat & Bertrami libellus de corpore & sanguine Domini, qui tradit symbolon in naturas etiam post consecrationem consistere. Vixit autem Bertramus circa annum Domini 840. Constat itaq; & nostram esse eruditam vetustatem, & recens esse infelix istud de Transsubstantiatione commentum. Cuius & Ioannes Schotus Doctor ille subtilis scripto suo in Sentent: Distinct: II. libro. 4. Quæst. 3, auctor est articulum Transsubstantiationis, nec in symbolo Apostolorum, nec in priscis illis symbolis esse expressum, sed declaratum, definitumquæ ab Ecclesia, sub Innocentio 3. in Concilio Lateranensi.

An. Do.
1215.

Porro quod nugamentum Transsubstantiationis declaratum demum, & definitum ab Ecclesia Scotus scribit, non Catholicam intellige, sed Romanam, postquam illa ab Apostolica puritate & simplicitate descieuerat. Etenim tot Patrum testimonijs ostendimus primitiuam Ecclesiam nequaquam ita
sen

sentijſſe . Et poſtea in concilio Florentino ſub Eugenio quinto Pontifice Romano habito, vbi facta eſt vnio Græcæ & Latinæ Eccleſiarum, tamen à Pontifice corrupti Orientales, pleraque Romana placita receperint, nullis tamen argumentis perſelli poterunt, vt monſtrum Tranſubſtantiationis reciperent . Cumque Vnionis literæ eſſent formandæ & publicandæ, diligenter cauerunt, vt huius rei nulla mentio fieret . Nam ſi tanti momenti fuiſſet iſta Tranſubſtantiatio, Eccleſſa Romana numquam cum Græca voluiſſet coniungi, quæ eam non ſuſceperit . Nam hæreſim hodie dicunt eſſe & peſtiferam, eam non admittere . Non autem credendum eſt Latinam Eccleſiam tantum voluiſſe cum hæreticis ſe coniungere, & cum illis communicare . Etenim quid magni hoc momenti fit, ſi cum Chriſto & Paulo panem vocemus corpus Chriſti, etiamſi non concipiamus cum ſpinolis Matæologis, accidens ibidem ſuo caſſum ſubiectò ſubſiſtere? Pullulat hac radice grauis diſcordia rixæ, vt religioſi Poetæ Mantuani lib. 12. Faſtorum, verbis vtar, & cùm iſta ſententia non habeat niſi λογομοχίας, & labyrinthos inextricabiles, ad pietatem non conducit, Porrò anathemati Tridentino op-

An. Do.
1439.

AD CENSURAM THEOLOGA-

ponimus anathema Apostolicum: Si quis annunciauerit vobis Euangelium, præter id quod annunciauimus vobis, anathema sit.

Quia obiter excommunicationis meminerat Monhemius, eum locum ad caluniam idoneum rati, Tragici isti Theocrines, mira rabie virus suum euomunt Nouarum hæresium professorem, deprauatum rectorem, imò lupum vocitantes Monhemium, nulliusdum vel hæreseos, vel erroris conuictum, ipsi in tot perniciosis depræhenſi erroribus. Quin & totam scholam Sycophantiis suis conspuunt, & Parentes rogant atque hortantur, ne liberos suos eò mittant instituentos. Ipsos etiam Adolescentes obnixè rogant, vt id hominum genus tanquam vipers fugiant. Sed bene habet. Eos enim per Dei gratiam, multi huius Scholæ Dusseldorpiæ alumni progressus in literis & pietate fecerunt, & faciunt quotidie, vt Ecclesiæ & Reipublicæ utiliter aliquando inseruire possint, qui horum amentiam atq; furorem haud dubio repressuri sunt.

Ne nihil intactum prætereant Sycophantarum virulentia, carpunt ea quoque quæ de causis institutæ cœnæ scribit Monh.: Rogitant, si quis malus homo indignè sumat Sacramentum, num is præclara illa quæ recenset, asequatur. Atqui non de aliis loquitur

Mon

De cōse.
Distinct.
2. Ego Be
rengari.

Monhemius, quam qui viua fide accedunt, Quanto iustius conueniendi erant spinoli isti transubstantiatores, num putent corpus Christi reale atque substantiale, indignè sumentium tot impurissimorum Sacrificulorum manibus sensualiter tractari, frangi & dentibus atteri? Est enim hoc istorù non minus impium, quam absurdum commentù.

Deuoluuntur hoc loco ad suum illud axioma Pyrrhonium, de incertitudine iustificationis & remissionis peccatorum, de quo supra diximus in defensione Dialogi. 5. Quod si interdum quod ad hanc certitudinem attinet, titubamus, id non fit vitio fidei, sed quod nos illam absolutam perfectamque non habemus. Veluti si quid Mathematicus de principijs artis suæ dubitet, Id eius facultatis incertitudini atque inconstantiæ tribui non debet (est enim omnium certissima) sed illius potius inscitiae, qui artem suam perfectè non didicerit. Quare si nos aliquando vacillamus, vt fit, de nostra salute, sacramenta incurrunt in oculos, & nos admonent. Quod cum fit, fides nostra excitatur vi Spiritus sancti, qui hoc organo Sacramentorum vritur, quemadmodum & verbi, quod prædicatur. Fides autem excitata, magis ac magis iustitiam & remissionem peccatorum complectitur,

AD CENSURAM THEOLOGA-

De Communicatione sub vtraque (vt loquuntur) specie, longam hoc loco inittuunt altercationem, & Communicationem sub vtraque vel altera tantum specie, non diuini, sed humani iuris, & arbitrariam esse, sacrilego ore blaterant. Nos ergo & institutam esse diuinitus communicationem sub vtraque specie, Scripturæ & Patrum testimoniis comprobabimus, & quæ isti contra adferunt, perspicue diluemus.

Christus in cœna sua, disertis verbis de sacro poculo, inquit. Bibite ex hoc omnes. Marc^o etiam subiūgit: & biberunt ex eo omnes. Quibus accedit quod apud Lucam Dominus dicit: Accipite hoc & diuidite inter vos. Hoc luculentum & disertum Christi institutum spectans Apostolus Paulus 1. ad Cor. II. testatur ab ipso se domino accepisse ius, omnes Christi fideles admittendi ad poculum Dominicum.

At Theologistæ clarissima Scripturæ testimonia, puerilibus & ineptis argutijs eludere se posse putant. Verba Domini apud Marcum, inquit, non constringunt laicos ad bibendum, sed solum illos qui præsentibus erant Apostolos. Quæ ratio, si valere debeat, non Ecclesiæ suæ Christus, sed Apostolis duntaxat priuatim Sacramentum Cœnæ suæ instituit, Siquidem verba eius solum eos cō-

strin-

stringunt, qui praesentes erant. Quo iure igitur, quiaue temeritate vel ipsi sumunt Sacramentum, vel ulli mortalium ad sumendum distribuunt? Nisi ludibrio scripturas haberent, an ita cauillaturos putes?

Solos, inquit, Sacerdotes constringunt ea verba: hoc facite in mei commemorationem. At Paulus interpres verborum Christi, istis longè certior & vereor, instituens totam Corinthiorum Ecclesiam. Quotiescunque manducabitis panem hunc, inquit, & calicem bibetis, mortem Domini annūciabitis, donec veniat. Nam quod isti dicunt Christum in Cœna Apostolos consecrasse in Sacerdotes, non etiam disposuisse de modo utendi vel sumendi hoc Sacramentum, friuolum est & falsum, atque egregiè Mataëologicum, sicut & illud, primarium usum institutionis Christi fuisse, ut sacrificium haberemus, scriptura hæc non agnoscit, nec syllabam ad ista confirmanda posere possunt.

Disertissima Pauli verba, tam puerili cauil'o eludunt, Ut me ipsorum pigeat atque pudeat. Aiunt Apostolum nihil quicquam præcipere de cōmunicatione alterius vel vtriusque specie, sed solum Christi factū enarrare, quid in Cœna egerit. Stupescne lector acumen Mataëologicū? Atque longè alius est Apostoli scopus. Aberrantem Eccl, à verò cenę
vlu

AD CENSURAM THEOLOGA-

1. Cor. II. vsu increpat, & eam à malo vsu ad primum institutum Christi reuocat. Suntque instituentis & præcipientis, non narrantis verba: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de poculo bibat. Nec iuuat eos quod Paulus, iuxta Græcum textum non meminit calicis, cùm inquit: Quoniam vnus panis vnum corpus multi sumus: Nam omnes ex eodem pane participamus. Quia semper ad institutionem recurrendum est, cùm de Cœnæ administratione agitur. Nec vident talpæ quod mox sequitur: Non potestis poculum Domini bibere & poculum Dæmoniorum. Quibus verbis fideles instruit, ideo ipsos fugere debere communicationem Sacrificiorum Idololatricorum, quod participes sint poculi Dominici.

Item si sacramentum sanguinis Christi, solis datum est sacrificis, quorù typum gesserint Apostoli, iuxta istorum commentum. certè res ipsa, nempe peccatorum remissio per sanguinem Christi parta ad solos pertinebit Sacrificos. Dominus enim disertè dicit. Hic est sanguis noui testamenti, qui effunditur pro multis in remissionem peccatorum. At alibi scriptura non minus discrete tradit, sanguinem Christi effusum esse pro remissione peccatorum omnium fidelium. Proinde cum Laici, vt ab istis vocantur, rei capaces

capaces sint, quanto magis signi?

Stat igitur firma Domini nostri Iesu Christi traditio, digna planè cui cadant omnes omnium hominum traditiones. (Cui & Ecclesia plurimis annorum centurijs, quamdiu gatta aliqua superfuit integritatis fideliter inhesit, sicut abundè ex Hystorijs & Patribus commonstrari potest. Tandem in perfido illo & crudeli Concilio Constantiensi, calix Domini populo Christiano prohibitus fuit. Postquam prohibitionem multæ inclytæ & inuictæ nationes, ab Ecclesia Romana defecerunt, initio factò à Bohemis, quorum præcipuos doctores Incendiarij illi exusserant, & deficiunt indies aliæ atque aliæ, atq; vt Virgilij verbis vtar: Ex illo in peius ruerè & sublapsa referri Spes horum Danaum, qui ambitione & auaritia, alijsq; prauis affectibus exæcati, verbi Dei auctoritatem tyrannide sua oppresserant, & puritatem traditionibus suis obfusaucrunt.

An. 1415.

Sed audiam⁹ Theologastros quomodo probent arbitrarium semper fuisse, sub altera vel vtraque communicare specie. Citant aliquot Scripturæ loca, Lucæ 24. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem & benedixit, ac fregit, ac porrigebat illis. Actorum 2. Frangentes per domos panem sumebant cibum in exultatione & simplici-

X tate

AD CENSURAM THEOLOGA-

tate cordis. Acto. 20, Vno autem die Sab-
batorum, cum conuenissent discipuli ad fran-
gendum panem. At vnde constat illis hæc
Scripturæ loca de Cœna loqui? Augustinus
inquiunt, Chrysostomus sic intelligunt. E-
quidem fateor hos Patres per fractionem pa-
nis intelligere Cœnam mysticam, sed per
Synecdochen. Nequaquam enim in ea fuere
sententia, Laicis subtrahi posse calicem Do-
mini: Chrysostomus enim in poster: ad Cor.
Homelia 18. scribit: Est autem vbi nihil dif-
fert Sacerdos à subdito, vt quando fruen-
dum est horrendis mysterijs: similiter enim
omnes vr illa percipiamus digni habemur.
Non sicut in veteri lege, partem quidem Sa-
cerdos comedebat, partem autem populus,
& non licebat populo participem esse eorū
quorum particeps erat Sacerdos: sed nunc
non sic, verum omnibus vnum corpus pro-
ponitur, & poculum vnum. Idem alicubi do-
cet Augustinus. Iam si eo sensu quo Patres,
per fractionem panis intelligunt aduersarij
Cœnam Domini patiemur eos frui suo sen-
su. At vt coniecturis innixi discedamus à
tam clara Cœnæ institutione, adduci non
possamus.

Quando in scripturis parum præsidij vi-
dent Theologastri, actutum ad alia conuo-
lant subsidia. Atq; hoc loco quicquid vsipiam
in vllis

in vllis chartis vel superstitiosè vel curiosè factum legerunt circa Eucharistiam, id omne in patrocinium suæ causæ congerunt.

Narrat Tertyllianus vxorem suam exceptum in cœtu sacro Eucharistiæ panem, secum domum deferre, & mane ante cibum sumptum, de eo gustare consueuisse. Quid ad nos superstitiosæ mulieris factum? Nam quomodo communicarit ætate Tertulliani Ecclesia, ipsemet locuples est testis. Caro, inquit, corpore & sanguine Christi pascitur, vt anima de Deo saginetur.

Recenset sanè Cyprianus in Sermone de lapsis quædam miracula, vt impœnitentes cõterreat. Muliercula quædam Eucharistiæ panem seruabat in arca, quã cū aperiret, ignis flammam inde emicantem expauit, Pollutus quispiã, partẽ cum ceteris ausus est latenter accipere, quam contrectare & edere non potuit, cinerem ferre se apertis manib: inuenit. Quorsum hæc? An ab istis exemplis formam communicandi sumemus? O sacrilegas improbissimorum tenebrionum strophas. Cur non & ex eodem Sermone adferunt Historiam, quam Cyprianus se præsentē ac inspectante testatur euenisse. Parentes fugentes persequutionem, paruulam filiam sub nutricis alimento reliquerunt, relictam nutrix detulit ad Magistratus. Illi adductæ

AD CENSURAM THEOLOGA-

ad Sacrificia Idololatrica, quod carnes per
ætatem comedere non posset, panem me-
ro mixtum ex idolothyto præbuerunt. Eius
rei ignara mater, receptam postea filiosam
sacro cæui intulit. Paruula impatiens precis
& orationis Ecclesiasticæ, angi animo, & fle-
tu concuti cœpit. Vbi verò solennibus ad-
impletis, calicem Diaconis offerre præsentibus
cœpit, & accipientibus cæteris locus eius
adaenit, faciem suam paruula instinctu di-
uinæ Maieſtatis auertere, os labijs obturan-
tibus premere, calicem recusare. Perstitit
tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sa-
cramento calicis infudit. Tunc sequitur sin-
gultus & vomitus. In corpore violato Eu-
charistia manere non potuit. Sanctificatus
in Domini sanguine potus de pollutis visce-
ribus erupit &c. Papæ, quam dilucide com-
monstrat hæc Hystoria, toto sine exceptio-
ne cœtui oblatum fuisse calicem Domini,
præsidente Ecclesiæ Carthaginensi sanctif-
simo & eloquentissimo Episcopo Cypriano.

Lib. 6. ca-
pite 34.

De Serapione quod narrant ex Historia
Ecclesiastica, necessitate sic exigente factum
est. Erat iste vnus ex lapsis necdum Ecclesiæ
reconciliatis, ad quem morientem, Presbi-
ter, quod & ipse ægrotaret, venire non po-
tuit. Itaq; ne prorsus destitueretur reconcili-
ationis solatio, quod toties ante morbum su-

um expetierat, parum Eucharistiæ puero qui ad se venerat dedit, quod infusum iussit seni præberi. Redeunti puero Serapion : Redisti, inquit, fili ? Licet præbyter venire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum est, ut possim discedere. Notanda sunt etiam verba quæ sequuntur : Cunque esset completa solennitas, velut cathenis quibusdam, vinculisque diruptis lætiores iam spiritum reddidit. Quid enim sibi volunt ea verba : Cunque esset completa solennitas ? Prorsus obscurum est hoc exemplum, & iuxta publicum ritum accipiendum. Nam & ad ægrotos integrum quoque delatum fuisse Sacramentum, Hieronymus testis est, ait enim ad Exuperium : Nihil illo ditius, qui corpus Domini in canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. Et quoties de gestatione fit mentio, pars altera Sacramenti compleenda est, nisi expressè excludatur. Sed de his ista persequi. Nam quæ postea de Melanthe, Bucero & Luthero blætiunt Sycophantias esse meras norunt, qui horum virorum lucubrationes vel à lumine salutarunt.

Obijciunt sibiipsis hæreticorum nomine locum Ioannis 6. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Atque hinc mirè se torquent, & tandem per tropum

AD CENSURAM THEOLOGA-

elabuntur. Constringit tamen eos Thomas Aquinas, licet ex recentissimis scriptoribus. Is enim parte tertia quæst: 73. de Eucharistia Artic: 2. dicit. Quod dicitur unū Sacramentum, quia ordinatur ad spiritualem refectiōem, quæ corporali conformatur. Ad corporalem autem refectiōem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum, & potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius Sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus, & spiritualis potus, secundum illud Ioan. 6. Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Thomæ concinit Glossator Decreti. De Consecrat. Distinct. 2. Qui manducant & bibunt Christum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare est refici, illum bibere est viuere. Qui manducant, Glossa, id est in specie panis & vini. Sanè nisi propositis his duobus Symbolis, panis & vini, mensa Domini esse non poterit. Qualis enim mensa in qua cibus apponatur sine potu?

Quærent ex Monhemio quonam modo statuat ex verbis Euangelistæ specierum indiuisiōem, cum is Ioannem non citauerit, Itaque cum umbra sua pugnant.

Romm, 1.

Frustrantur etiam isti Sacramentorum violatores, ut Pauli verbis utar *ἐν τοῖς δια-
λογοῖς μοῖς ἐν τῷ π:* Corpus Christi inquiunt
quod

quod sub forma panis datur, utiq; viuidū est, nec caret sanguine, in quo vita consistit. De specie vini idem sentendū est. Sanguis enim viuidus, sine viuido corpore subsistere nequit. Proinde cum sub vtrauis specie corpus & sanguis Christi sumatur, calicis ista sublatio plebi Christianę fraudi non fuisse existimanda est. Satis irreligiosa est ista argutatio, Nam cum non sint naturę opera in hoc Sacramento corporis & sanguinis Christi communicatio, de tanto mysterio ex physica ratione quicquam colligere velle, non minus à ratione, quàm à religione alienum est. Quicquid nobis istarum rerum traditur, fide accipitur, & verbis promissionum Christi nobis offertur, ratione nobis inexplicabili. Scimus Christi corpus in cælo non esse exangue. Sed vos quomodo probabitis corpus & sanguinem in Sacramento coniuncta significare? Quia diuersis ea symbolis Ecclesię suę exhibuit Christus, ideo fides communicantium ex vna parte ibi corpus Christi amplectitur, in crucem actum pro nostra salute, inde spiritualiter nascimur: Eademque fides ex altera parte apprehendit sanguinem eius pro salute nostra effusum, atq; hinc spiritualiter & rigamur & potamur. Per hæc mysteria mortis Christi potissimum versatur animus fidelium communicantium, Præclare sanè

AD CENSURAM THEOLOGA-

De cōse. Augustinus: Cū frangitur hostia, dum san-
Dist.2. cū guis de calice in ora fidelium funditur, quid
frangitur, aliud quàm Dominici corporis in cruce im-
molatio, eiusque sanguinis de latere effusio
designatur? Omisiss igitur humanis argutiis
verbo Christi firmiter inhæreamus. Est ille
lux mundi, quem qui sequitur, non ambulat
in tenebris.

In com- Si tanti facim⁹ humanas cogitationes, quan-
ment.in 1. to verior est & scripturis magis consentanea
Cor. II. illa Ambrosij ratio? Caro, inquit, saluatoris
pro salute corporis, sanguis verò pro anima
nostra effusus est, sicut prius à Mose præfigu-
ratū fuit, Sic enim ait: Caro, inquit, pro cor-
pore vestro offertur, sanguis verò pro ani-
ma. Ambrosiū secutus Glossator Decreti de
Cons: dist. 2. cap. Cōperim⁹. In illa verba Ge-
Quia diuisio vnus eiusdemq; mysterij sine
grandi sacrilegio non potest peruenire. Nō
superfluè sumitur ex vtraque specie, inquit,
Nam species panis ad carnem, & species vini
ad animam refertur, cū vinum sit Sacra-
mentum sanguinis, in quo est sedes animæ.
Ideoq; sumitur sub vtraq; specie, vt significe-
tur, quod vtrunq; Christus & carnem assum-
psit, & animam: & quod tam animæ quàm
corporis participatio valeat. Vnde si sub
vna tantum specie sumeretur, ad tuitio-
nem alterius tantum valere significaretur:

Item

Item Thomas parte 3, Quæst. 77. Artic. 2. dicit : Quamuis totus Christus sit sub vtraque specie, non tamen frustra datur sub vtraque specie : quia hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsum exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum : Quia corpus exhibetur pro salute corporis, & sanguis pro salute animæ.

Quòd autem aiunt improprie nos manducare corpus Christi, quod nemo dentibus commolere aut conterere poterit, verè quidem hoc dicunt, sed Decreto suo parum consentaneè. Conscripta enim in Decreto sub Berengarij nomine Confessio, tradit verum Christi corpus Sacerdotum manibus tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Conatur excusare tantam absurditatem bonus Glossator, & dicit hæc intelligi debere de speciebus, Sed verba Confessionis hanc Glossæ excusationem non admittunt : Expressè enim inquit Confessio, hæc fieri non solum in Sacramento, verùm etiã sensualiter. Eamque sententiam mox repetit : Non solum Sacramentum, sed corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in veritate (ô detestandam abominationem) manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri, Eos, qui aliter sentiant, æterno anathemate, dignos pronuntiat, Quid mi-

De Consecrat.
distin. 2.
Ego Berengarius.

AD CENSURAM THEOLOGA-

rum? si tanta absurditate mentes infidelium offendimus, & à fide alienamus? Ita vt quidam dixerit, pessimam esse gentem, quæ Deum suum deuorat. Hanc tam egregiam scilicet Confessionem, Vercellenfi Concilio, & Nicolao Pontifici debemus.

Abunde monstratum putat Matæologica vanitas, Christum non præcepisse, vtrunque speciem Laicis percipiendam esse, quòd Iohannis 6. neutrius speciei meminert. Quali verò postea Sacramenta panis & calicis totæ Ecclesiæ non instituerit, & spirituali manducationi atq; potioni, externam & sacramentalem adiecerit, vt illa spiritualis adiuuaretur, & efficacior esset.

Similis vanitatis est, quod putant Laicis cõmunionem sub specie panis sufficere, quia Christus dicat: Qui manducat hunc panem viuunt in æternum. At qui dixit, Qui manducat me, ipse viuet propter me, idem mox subiicit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Item: Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Nisi Thyresiæ essetis Theologistæ, videretis Christum nobis dare carnem suam ratione cibi spiritualis, & sanguinem
ratione

ratione potus. Itaque supra ex Thoma docuimus spirituales refectioem conformari corporali. Ad corporalem autem refectioem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum, & potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius Sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus, & spiritualis potus.

**Es wollen uns disse verblinte
Blindenfüer immer außs dem
Nachtmall des Herren einm
Weußmall machen.**

Quòd autem scribunt: Cùm tanta sit ac esse possit, Laici sub vna specie communicantis, quanta est Sacerdotis sub vtraque specie sumentis religio: Consequitur Laicum tantundem sub vna specie, atque Sacerdotem sub vtraque accipere. Contradicit illis Alexander ab Hales, qui sic inquit: Licet illa sumptio, quæ est in accipiendo sub vna specie sufficiat, illa tamen, quæ est sub duabus, est maioris meriti, tum ratione augmentationis deuotionis, tum ratione fidei dilatationis actualis, tum ratione sumptionis completioris, &c. Hunc scriptorem citavi, non quod multum illi deferam, sed quod recentissimus est, ut Lector intelligere possit, admodum nequam esse hanc Sacramenti mutilationem.

Perpetuò

AD CENSURAM THEOLOGA-

Perpetuo contendunt, sub specie panis etiam dari sanguinem, & sub specie vini corpus. Ita sequeretur, Sacerdotes sacrificantes bis sumere corpus & sanguinem Christi: semel sub specie panis, & iustus sub specie vini. Quo quid est absurdius?

Perinde negatoriū est, quòd aiunt: Si ad circumstantias, & ritus à Christo exhibitos nos obligari putemus, tunc non nisi post cœnam, prandium, & pedum lotionem erit offerendum: præterea non nisi cœnatis, cum alijs circumstantiis plurimis dandum erit.

Epistola
118. ad
Ianuar.

Respondeo cum Augustino, Si hoc ille non uisisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo uariasset: nunc autem huiusmodi circumstantias in arbitrio Ecclesiæ reliquit. Mandata sunt, quoad hoc Sacramentum: Accipite & edite: Accipite & bibite ex eo omnes: Hoc facite in mei commemorationem: Probet seipsum homo, Et alia id genus. Ibi de tempore, de loco, de vestitu, & alijs huiusmodi circumstantiis nulla fit mentio. Libera hæc sunt, & ab Ecclesijs ordinantur. Ritus abluendi pedes ad hoc Sacramentum non pertinet, & vitandæ prolixitatis causa, de eo nunc non agam.

Quòd obiiciunt de nuperis illis Concilijs, Constantienti. & Basiliensi, nihil moramur.

Illis

Illis non paret, neque Græca Ecclesia, neque totus Oriens, nec im merito, quandoquidem aduersus Dei verbum statuerunt. Et labi Concilia nouum non est, vt de Ariminensi, Chalcedonensi, Ephesino secundo, & Aphri cano, cui interfuit Cyprianus, & plerisque aliis constat. Nonne tempore Christi Concilium Sacerdotum, & Ecclesia illius temporis turpiter errauit, cum Christi doctrinam, & Christum ipsum, & Apostolos damnauit? Hominum cœtus sunt Concilia, multa sæpe ignorantie caligine laborantium, nec omnia ex Spiritu Sancto decernentium. Sæpe quoque maior pars vincit meliorem. Quare Conciliorum definitionibus & sanctionibus eatenus duntaxat est acquiescendum, quatenus cum verbo Dei conueniunt, à quo si discedunt, vt erroneę sunt respuendę.

Sed audiamus quas habuit causas iustissimas scilicet Ecclesia malignantium, vt Ecclesiam Christi Sacramento Calicis spoliaret.

Primum, Ne Laici sibi persuasum haberent, se ad vtriusque speciei perceptionem obligatos esse præcepto diuino. Quin igitur abolent scripturam Matthæi, Marci, Lucę Euangelistarum, Pauli item Apostoli de institutione mystici huius epuli? Quamdiu enim illa extabit, omnibus Laicis vocem Magistri sui Christi audientibus, erit persuasissimum

AD CENSURAM THEOLOGA-

simum se ad communionem vtriusq; speciei obligari. Hæc causa non tantum non est iustissima, sed simpliciter Antichristiana.

Deinde, Ut doceat nihilominus totum Christum tam sub vna, q̄ vtraq; cōprehendi specie, &c. At nos suprà docuimus doctrinam Matæologic. esse irreligiosam & absurdam. Quare ne hæc quidem iusta erit causa, nedū iustissima. Certè Lyranus quanq̄ recens scriptor, inquit: Vtrunque est de perfectione Sacramenti, scilicet forma panis, & forma vini, tum quia per vtrunque simul perfectè exprimitur passio Christi, tum quia vtrunque significat perfectam refectionem.

Tertiam causam assignant, vt vitentur immania illa pericula effusionis sanguinis, &c. Quid hoc aliud est, q̄ æternam Dei Patris Sapientiam Christum Iesum, institutorem huius Ceremoniæ, imprudentiæ accusare, qui hæc tam immania pericula non præviderit? Quid tentamus Dominum? nunquid sapientiores eo sumus? Quid Ireneo, Basilio, Nazianzeno, Ambrosio, Augustino prudentius, & in negotiis Religionis sollicitum magis? Illos ne hæc in Eucharistia pericula non vidisse putatis? Viderunt haud dubiè, sed tanti non fecerunt, vt eorum causa Sacramenta violarent. Si adeò solliciti sunt Theologasri ne indignè tractetur sanguis Christi, canes & porcos ab eo arceant, à quibus proculdu-

bio grauior illi fit iniuria, quàm si aliquid de calice in terram destillaret. Summa cura & diligentia pij ministri curent, ne sacrum poculũ in terram effundant. Quod si fortè fortuna contigerit, grauius quidem ferendum est, non tamen ita exaggerandum, quasi nepharium & grande scelus. Sed est iste vetus mos Hypocritarum, Colare culicem, & deuorare camelum.

Quia sanctissimum Christi Martyrem Cyprianum citauerat Monhemius, fatentur Theologistæ, vtriusque speciei communem eius etate in vsu fuisse, ita tamen vt licuerit etiam altera specie legitimè vti. Sed confundunt eos Cypriani verba. Nam in Epist. ad Cæcil. inter cetera sic ait: Solum Christum in hoc negotio audiendũ esse: prætereà, non esse spectandum, quid alij ante nos fecerint, sed quid Christus ante omnes egerit: deinde qui non facit vt ille fecit, frustra colere Deũ mandatis atq; doctrinis hominum, & cetera.

Tandem ad Achillis clypeum, hoc est, Ecclesie auctoritatem cõfugiunt, vbi quod nostrũ est, mira impudentia sibi vendicant. Nobiscũ enim Ecclesie. Græcię, totus Oriens, & vniuersa vetustas faciunt, & admodum recens est Sacramenti Eucharistię turpis mutilatio, quando Martinus eius nominis quintus, Roman. Pont. etiam post interdicitum Consilii Constantiensis, in solenni officio Paschali, Ro-

Libro 2.
Episto. 3.
cõtra A-
quarios,
qui pro
vino sup
ponebãt
aquam.

AD CENSURAM THEOLOGA-

mani ordinis formam , & antecedentium Pontificum morem secutus, populum sub vtraque specie communicasse legitur. Non igitur Ecclesiam Christi sponsam laceramus, sed istos sacrilegos Sacramentorum violatores. Et sicut integri Sacramenti præceptoribus gehennæ minas intentant Testamenti Christi temeratores, ita contra eos pronuntiamus Apostolicum anathema : Si nos aut Angelus è cælo aliter euangelizauerit, anathema esto.

Tandem, sumpta occasione à pia quadam Monhemii precatone, expatiuntur in parec basim quandam, Multa queruntur de spoliatione Ecclesiarum, de neglectu & contem ptione studiorum & literarum, de factionibus, & dissidiis animorum, & aliis huiusmodi peruersitatibus, quæ controuersam Religionem secutæ sunt. Huic querimoniæ calumnias suas & mendacia virulenter admiscunt, & veritatis assertores in odium & inuidiam vocare suo more satagunt. At nos, omisis & spretis Theologastorum Sycophantiis, Veritatis & Euangelii studiosos omnes per nomen Domini & Assertoris nostri Iesu Christi oramus & obtestamur, vt de pace & concordia iucunda serid cogitent & syncretismo agendo. Præsertim vt agamus de componendo dissidio Eucharistico, quo

quo tam periculosè hodie perturbatur Ecclesia, flabella nobis Pontificiorum stimulos admouere debent. Abijciamus ergo vnà cum Matæologicis transubstantiationibus, portentis, & τερατολογίαις, φιλονεικίαις quoque, & κακοήθειαις. Cùm iudicio legamus Patrum hyperbolas, qui nihil ferè reliqui faciunt diuinarum rerum, quod huic Sacramento non attribuunt. Rursus repudiemus Anabaptistarum contemptionem, qui tessaram tantum mutuæ charitatis, & mortis Christi frigidum tenueque signum hic esse statuunt. Offerri nobis & exhiberi verum corpus & sanguinem Domini nostri, vescentibus in hoc epulo sacro, nihil addubitemus. De modo præsentia Christi placidè & amicè conferamus, viasque concordiaë quæramus. Quæ si statim se non obtulerint, sine odio tamen & acerbitate dissideamus. Et, vt Cicero cum Torquato de Epicuri dogmate disputans dixit: Sit ista in Græcorum leuitate peruersitas, qui maledictis insectantur eos, à quibus de veritate dissentiunt. Ita inter Euangelij candidatos, multo magis hæc modestia vigere debebat, vt sine odiis & contumeliis in aliquibus dissentirent, & hanc peruersitatem Syco-
phantis relinquerent.

AD CENSURAM THEOLOGA-

PRoperamus ad defensionem Decimi Dialogi, qui est de Pœnitentia. In quo reprehendunt initio, quòd Monhemius Matæologicam illam & vsitatam Pœnitentiæ diuisionem non posuit, Quæ est in cordis contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem. Quasi verò salutaris pœnitentia istis constet. At longè aliud nobis prædicat horrendum illud Iudæ proditoris exitium, cui nihil horum defuit, salutaris tamen pœnitentia defuit. Contritionem cordis habuit adeò horribilem, vt in desperationem & mortem æternam tandem exierit. Ore confessus est, idque coram Sacerdotibus, dicens: Peccaui tradens sanguinem iustum. Opere satisfecit, dum triginta argenteos, irritamentum scilicet prauitatis suæ, in templum abiecit. Nihil tamen omnia hæc misero profuerunt. Hoc tristissimum huius infœlicis hominis exemplum coarguit, partitionem istam Matæologicam parùm esse Magistralem, & naturam, veræ & salutaris pœnitentiæ non exprimere.

De potestate Ministrorum, & Clauibus Ecclesiæ disputationem cum istis rixatoribus non instituat. Nam quòd Monhemius scribit; reluctantem peccatorem non statim condemnandum & ligandum, locum respicit
Matth,

Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, & cęt. non Sacerdotes aut auricularem confessionem, vt stupidę istę Beluę putant. Quod verò definitionem Monhemij nouitatis inlimulant, & mortificationem atq; viuificationem nõ partes esse Pœnitentię, sed effecta contendunt, cüm satis constet, Scripturis consentanea dicere Monhemium, nos istorum Sophisticen parum moramur.

De Satisfactione disputaturi, ne suum morem dediscant, priusq̃ disputationem ingrediuntur; calumniis suis Monhemij innocentiam conspuunt, vt eum in Principis indignationem pertrahant. Sed nos omisisis Sy-cophantiis, ad disputationem ipsam tendamus. Illud tamen spectata Lector, horum blateronum importunitatem: Hactenus exagitarunt Monhemium, q̃ de libero Arbitrio, de Fide, de Iustificatione, deq̃ue huiusmodi rebus arduis, suis Quintanis scilicet & Quartanis aliquid tradere fuit ausus, nũc insultant eius silentio, q̃ de Satisfactione & Purgatorio nihil dicat. Ita siue loquatur, siue taceat, istorum calumnię erit obnoxius. Nunc de Satisfactione.

Concedunt Theologastri, Christum eatenus esse peccatorũ nostrorũ satisfactio-nem, quatenus in Baptismo omnia peccata

AD CENSURAM THEOLOGA-

1. Ioan., 1, 2
 nostra abolerentur. A Baptismo verò si quis lapsus fuerit, ei secundum mensuram delicti satisfaciendum esse. Quasi verò Christus alius Mediator sit vno tempore, quàm alio. Sed diuina illa Ioannis Theologia, horum Matæologiam apertissimè refellit: Si confiteamur, inquit, peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emendet nos ab omni iniquitate. Rursus: Filioli, hæc scribo vobis, vt non peccetis, q̄ si peccauerimus, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, quem appulat ἱλασμοῦ, id est, propitiationem nostram. Ex quibus verbis colligas, etiam post Baptismum si labamur, Christum esse nostram iustificationem, non opera nostra.

Aiunt Christum, quamuis merito passionis & mortis suæ pœnitentibus culpam & pœnam remittere possit, non tamen id, quò meliùs pot' itia Ecclesiastica conseruaretur, facere voluisse, quin potius satisfactiones aliquas exegisse, quas nos ipsi scelerum enormitati rependeremus. Vbi quæso Christus has satisfactiones exegit? Tam multa condonauit plerisque peccata, à quibus nihil tale exegit. Publicanus, qui orauerat: Deus propitius esto mihi peccatori, iustificatus di-

discessit. Paralytico dictum est: Confide fili. remittuntur tibi peccata tua, neque aliud ab eo Dominus requisivit. Audiit mulier peccatrix, sed pœnitens: Fides tua saluam te fecit, Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace. Audiit Lator in cruce: Hodie mecum eris in Paradyso. Et de pœnitentia Petri Apostoli Ambrosius inquit: Lacrymas Petri lego, satisfactiones non lego. Clamat Dominus apud Ezechielem: Quacunque hora iniustus ab iniustitia sua recesserit, eius iniustitiæ non amplius recordabor. Vnde Augustinus super Psalmum, Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Et quia totum gratiæ eius imputatur, inquit, non meritis nostris: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, non in quibus non sunt inuenta peccata, sed quorum tecta sunt peccata. Cooperata sunt peccata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit aduerte- re: si noluit aduerte- re, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Hætenus Augustinus. Considera verò Lector, quòd dicit, totum gratiæ eius imputatur, non meritis nostris. Qua sententia & id confutat quod dicunt, nostram scilicet Sa-

AD CENSURAM THEOLOGA-

isfactionem vim suam recipere à satisfacti-
one Christi, eiq; inniti. Semper eò tendunt
Theologastri (sicut in Censura Quinti Di-
alogi vidimus) Christum nos ideo redemis-
se, quòd sit habendus caput nostrorum me-
ritorum. Sed hoc est nimium parcè & mali-
gnè vti beneficio Dei. Ideo diuinæ iustitiæ
Christi mortem, vt plenissimam peccatorum
nostrorum satisfactionem opponimus.

Quòd verò peccandi temeritatem atti-
net, nulla re melius ea cohibetur, quàm cum
seriò perpendimus, quàm illustrem vicimam
postulauerit iustissimè in nos accensa Dei i-
ra, in quã omnia nostra delicta transferren-
tur. Cumq; ea nulla re alia sedata sit, nisi san-
guine & morte Christi, grauissimè blasphem-
iæ accusandi sunt, qui id aut operibus no-
stris, aut ritibus atque exercitiis externis tri-
buunt. Quam blasphemiam iude præser-
tim vulgus, Pastorum suorum vitio, horribi-
liter incurrit.

Cæterùm ꝑ a peccato revocare, & quasi
freno quodam coërcere has satisfactorias pœ-
nas, cautioresq; & vigilantiores in futurum
pœnitentes efficeret scribunt, hæc si de veris
duntaxat exercitiis pœnitentiæ loqueren-
tur,

tur, ferremus: nunc verò, cùm hæc magnifica verba etiam ad nugas illas transferunt, quas vulgus Sacrificulorū confitentibus iniungit fatiffa&tionum titulo, nos illos cum magniloquentia sua auersamur.

Nugatorium quoque est, & Matæologiam resipit, quòd dicunt, Mortem æternam virtute Sacramenti in temporariam cõmutari. Quia Deus quando culpam condonat, vnà etiam à pœnis liberat. Quod si videatur illos quandoque affligere, quos in gratiam recipit, non sunt dicenda pœnæ flagella, quæ sic irrogantur, sed paternæ correctiones, quibus retinet suos in officio, & declarat omnibus quàm odiat scelera, licet ipsa condonet gratis. Ergo ne propter gratuitam remissionem ad peccandum faciles simus, supplicia irrogat eis, quos nobis statuit exempla. Huc pertinent afflictiones Adæ & Euæ, Dauidi Regi, Israëlitis, etiam post condonata peccata, irrogatæ. Quas tamen non semper & omnibus, post condonata peccata, infert. Nec potestati Clauium eiusmodi afflictiones subiecit Deus, sed distribuit illas pro suo arbitrio, & sæpe auertit aut lenit, prout à Sanctis inuocatur, & eos vera pœnitentia & sedulò videt ad se conuersos.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Restat ut de Patribus respondeamus. Loquuntur illi de Satisfactionibus, aut quæ coram Deo fiunt, aut quæ coram Ecclesia. Satisfactio, quæ fiebat coram Ecclesia, à publicè pœnitentibus velut exploratio quadam erat & probatio pœnitentium, ne simulata pœnitentia fallerent. Testatur hoc Augustinus in Enchiridio ad Laurentium, capite. 65. Plærunque dolor alterius cordis, inquit, occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non est absconditus: re&e constituuntur ab his, qui Ecclesiæ præsumt, tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Porro hæc saluberrima satisfactio, iam olim vna cum disciplina Ecclesiæ obsoleuit, non sine dolore & gemitu piorum omnium, & maximo Ecclesiæ detrimento.

De Satisfactione coram Deo, sciendum est, quòd satisfacere interdum est, ut dicit Asconius, tantum facere, quantum satis est irato homini ad vindictam. Quod nemo nostrum præstare potest, Christus id tantum perfecit, ut iræ Dei quantum tenebatur, persolueret. Sed altera eius vocis significatio est apud Latinos, ut sit respon-

spondere existimationi atque opinioni de se conceptæ, vt Cicero prima Epist familia- adLent.
riter scribit: Ego omni officio ac potius pietate erga te, cæteris satisfacio omnibus, mihi ipse nunquam satisfacio. Ex hac ratione Patres seria mortificationis exercitia, nonnunquam vocant satisfactiones, vtpote quibus nos approbamus Deo, tanquam verè pœnitenter. Quod genus satisfactionum vtinam tam in vsu esset apud aduersarios, quàm libenter de vocabulo garrunt. Tandem satisfactiones in abusum & superstitionem abierunt. Quare cauere debemus, ne crucis & mortis Christi meritum imminuamus, nostris operibus ascribendo, quod illi singulariter concessum fuit, vt peccata condonaret & ab æterna damnatione redimeret.

A satisfactione progrediuntur ad Purgatorium illud suum astringendum Theologastri. Aiunt enim si quis ex hac vita discedat, priusquam pœnas satisfactionum eluisset, hunc eas in Purgatorio post mortem pœnis & quidem grauissimis dissoluere. Cui sententiæ vehementer aduersantur Cypriani verba in fine Tractatus contra Demetrianum: Credite, inquit, & viuite, & qui nos ad tempus persequimini in æternū gaudete nobiscum. Quando istinc excessum fuerit,

AD CENSURAM THEOLOGA-

nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus Satisfactionis affectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur, hic salutis æternæ cultu Dei, & fructu fidei prouidetur. Si nullus à morte satisfactionis effectus est, quomodo in Purgatorio persoluent id satisfactionis animæ defunctorum, quod in hac vita fuit ommissum?

Cypriano succinit Hieronymus in Psalmum 106. Dum estis in hoc seculo, hortor vos agere pœnitentiam. Confitemini ergo Domino, quoniam in isto tantum seculo misericors est. Hic misereri potest pœnitentis: quia illic Iudex est, non misericors. Hic misericors, illic iudex est. Hic porrigit manum cadenti, illic sedet iudex. Hic vides Hieronymum in alia vita nihil videre, nisi Iudicem, & cœlum & infernum. Ideoq; hortatur, vt, dum in hac vita sumus, pœnitentiam agamus.

Concinit istis liber Hyponosticon Quintus: Da mihi præter hunc alterum locum, inquit, vbi vitæ possit requies esse perennis. Primum enim locum fides Catholicorum diuina auctoritate regnum credit esse cœlorum: vnde, vt dixi, non baptizatus excipitur. Secundum gehennam, vbi omnis Apostata, vel à Christi fide alienus, æterna suppli-

supplicia experitur. Tertium penitus ignoramus, immò nec esse in Scripturis sanctis inueniemus. Finge Pelagianæ locum ex officina dogmatis tui, & cæt. Vbi hic medius iste locus, de quo garrunt Theologastri?

Sed vident ipsi in Scriptura, quod Auſtor huius Libri non vidit. Citant enim locum Apostoli 1. Corinth. 3. Ipse saluus erit, sic tamen, quasi per ignem. Quem locum Synodum illam Florentinam de Purgatorio exposuisse dicunt. Atqui Paulus hoc loco de Doctoribus & Doctrina loquitur. An igne sui purgatorii, discerni doctrinas volunt? An inde discemus, quid differat verum à falso? Deinde, vt & Augustinus rectè monuit, ignem constituit, quem tam boni, quàm mali ædificatores experiantur. Cuiusque opus, quale sit, inquit, ignis probabit. Ergone Apostolis & Sanctis omnibus ignis iste communis est? Tertio: Cùm figura sit in vocabulis stipulæ, sceni, auri, argenti, qui fiet quòd in ignis nomine nihil erit figuratum? Meritò tam ineptam & friuolam expositionem vanitatis arguit Doctissimus ille Erasmus Roterodamus in Annotationibus. Est & absurda Chrysolomi interpretatio, vt vt eam lenire conatur, qui de igne gehennæ

AD CENSURAM THEOLOGA-

intelligit. Ignis iste Theologastri, vobis superstitionū & corruptelarum patronis maximè metuendus est, ticut in hunc locum Ambrosius inquit: Semper erubescat necesse est qui se videt falsum defendisse pro vero. Quantum ad Synodum Florentinam attinet, habes specimen lector, quàm illa fuerit in sacris literis oculata. Quare non est mirum Græcam Ecclesiam in illa Synodo diu restitisse Purgatorio, donec tandem Bessarion, Rutenus & Nicænus Græcorum legati ambitione & largitionibus corrupti, magnificis etiam promissis deliniti, in Romanæ Ecclesiæ sententiam concesserunt. Quorum tamen sententiam, cum domum rediissent, Ecclesiæ recipere detrectarunt.

In expo-
sit. Sym-
boli.

Liber 2. Machab. quem citant Theologistæ, veritatem oppugnare non potest. Si quidem Cyprianus testatur Ecclesiam recepisse quidem illos libros, vt in Ecclesijs legantur, sed non quo inde fides nostra confirmetur. Et Hiero: dum eos citat, solet addere, si quis velit credere aut recipere. Et Augustinus contra secundam Epistolam Gaudentij, non inutiles esse dicit, modo sobriè legantur & audiantur. Vt de alijs taceam, qui eos inter Canonicos non agnoscunt. Laudat citatus liber quendam Raziam, qui se ipsum
in-

interfecit, ne in hostium manus veniret, quo exemplo Circumcelliones Augustini ætate abutebantur ad furorem *αυτοφρονείας* sue stabilendum. Deniq; ad finem libri hæc verba habentur: Si rectè scripsi, est quod volui: sin autem minus dignè, concedendum est mihi, &c. Quæ verba non recipiunt spiritum sanctum. Sed fac authenticum esse librum, num iam obtinebunt quod volunt? Minimè gentium. Dico sanctorum facta non præiudicare veritati. Dico non licuisse Iudæ offerre sacrificia aliena à lege Dei, cum scriptum sit: Quod præcipio vobis, hoc seruate, vt facias, nec addes quicquam, nec minuas. Quid enim? Num lex iubet significare pro mortuis? Num tale aliquid docuerunt Prophetæ, aut exercuerunt Sancti? Postquam ergo cum errore coniunctum est, & illegitimum Iudæ factum, rapi non debet in imitationem. Cumque Purgatorius iste ignis in sanguinem Christi, qui solus emundat Ecclesiam, contumeliosus sit, faceret maculatorium dixit, quisquis ille fuit,

Deut. 12.

Citant librū de vera & falsa pœnitentia sub Augustini titulo, cum Augustinus: libri huius capitulis 17. ab auctore citetur, quod est argumento, librum hunc longè post Augustini ætatem scriptum esse, quod etiam stylus

AD CENSURAM THEOLOGA-

lus arguit. Sed Theologistæ libros Patrum rarò inspiciunt: Tantùm fragmenta apud Gratianum & Lombardum suos Euangelistas legunt. Contradicit autem huic libro Augustinus de Vanitate sæculi, capite primo: Scitote verò, inquit, quòd cùm anima à corpore euellitur, statim aut in paradyso pro bonis meritis collocatur, aut certè pro peccatis in Inferni tartara præcipitatur. Eligite modò quod vultis, & hoc iam in vita vestra disponite, aut perpetualiter gaudere cù Sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis. Vbi hic purgatorius ignis intercedit? Huc accedit, q̄ liber ab Aduersariis citatus, multa superstitiosè præcipit, Vt cùm iubet pœnitentes se abdicare militia & magistratu, &c. quæ nequaquam Augustini genium respiciūt.

In libris Confessionum nusquam Purgatorii meminit Augustinus. In Enchiridio ad Laurent. cap.67. confutat eorum errorem, qui consceleratis hominibus per ignem salutem promittebant. Quam opinionem & alibi refellit. Cap.68. exponit locù Pauli 1. Corinth. 3. Ligna, fœnum, stipulam, intelligit rerum sæcularium quamuis licitè concessarum tales cupiditates, vt amitti sine animi dolore non possint. Rursus: Aedificare aurum, argentum, lapides præciosos, intelligit ita Christo

Cap.15.
De Fide & Oper. cap.15.
De Ciuitate Dei libro.21. cap.26.

sto

sto inherere, vt hæc secularia prorsus spernas nec vlllo eorum amore implicere. Huius opus igne examinatum non exuri, quia non dilexit ea, quorum amissione crucietur. Illius autem opus exuri, quoniam sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. Sed, quia retinet fundamentum Christum, saluus est quidem, sic tamen quasi per ignem. Quia vrit eum rerum dolor, quas dilexerat, amissarum: sed non subuertit neque consumit, fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum. His itaque expositis subiungit caput 60. Tale aliquid post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit quæri potest. Et aut inueniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium: quanto magis minusue bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusue saluari. Non tamen tales, de quibus dictum est, quod regnum Dei non possidebunt. Quibus verbis significare videtur Augustinus, non incredibile esse quosdam spiritus defunctorum saluandos, cum à corporibus migrant, aliquantisper igne doloris torqueri, ob amissionem rerum chariss. Ait enim: Tale aliquid post hanc vitam etiam fieri incredibile non est, videlicet, quale dixit de vitione doloris rerum amissarum. Nec simpliciter ait per ignem purgatorium, sed inter. (quendam) Denique addit: Quanto magis

AD CENSURAM THEOLOGA-

magis minusue bona pereuntia dilexerunt (non meminit satisfactionum omisrarum) tantò tardius citiusque saluari. Certè non loqui Augustinum de Purgatorio Matæologicovel illud argumto est, quod expressè dicit: Ignis de quo locutus est eo loco Apostolus Paulus: talis debet intelligi vt ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides prætiosos, & qui ædificat ligna, fœnum, stipulam. Cum enim hoc dixisset adiunxit, Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit, &c. Nisi fortè eum in aère collocent, fingantque cum Alcuino nescio quo, sanctos omnes, cum ad cœlum euolant per ignem illum transire.

Confirmant hanc sententiam & alia Augustini loca. De fide & operibus cap. 16. opinatur eos quibus charæ sunt diuitiæ, vxor, liberi, & earum rerum amore implicantur, ita tamen vt è fundamento Christo non excidant, in earundem omissione detrimentum passos, per ignem quendam doloris peruenturos ad salutem. Fusius deinceps in hanc sententiam disputat, & tandem concludit: Siue ergo in hac vita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur, non ab-

abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ . Nota lector verba : Talia quædam iudicia subsequuntur.

Libro de Ciuitate Dei 21. cap. 26. vocat ignem tribulationis , qui infidelibus delicias & amores etiam licitos exuret , ad quem ignem dicit pertinere & orbitates , & quascunque calamitates , quæ adferunt hæc . Et inter alia sic loquitur : Post istius sanè corporis mortem , donec ad illum veniatur , qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis & remunerationis vltimus Dies , si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum eiusmodi ignem dicuntur perpeti , quem non sentiant illi , qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita , vt eorum ligna , & scænum , & stipula consumatur : alij verò sentiant , qui eiusmodi secum ædificia portauerunt , siue ibi tantum , siue hic & ibi , siue adeò hic , vt non ibi , secularia quamuis à damnatione , venialia concremantem ignem transitorie tribulationis inueniant , non redarguo , quia forsitan verum est . Hæc ille . Subijcit ad hanc tribulationem pertinere posse & ipsam mortem carnis , & Ecclesie ærumnas , atque persecutiones quibus Martyres coronantur.

AD CENSURAM THEOLOGA-

Vides lector Augustinum talem ignem Purgatorium non agnoscere, qualem Matæologia nostra commenta est. & observa illum perpetuò loqui de visione doloris, quæ delicias & amores etiam licitos vxoris, liberorum, opum, & eiusmodi rerum in fidelibus exurat. Quid hæc ad pœnas & satisfactiones Matæologicas, in hac omiffas vita? Quod enim iudicia illa quæ mortem subsequuntur attinet, nihil affirmat Augustinus, sed totum hoc in dubio relinquit.

Constat etiam ex præmissis Augustini ætatem nihil dum certi aut comperti habuisse de purgatorio, nec temerè offendes scriptorem Ecclesiasticum, Augustino maiorem, qui expressam Purgatorii mentionem faciat. Et tamen tam sunt effrontes istæ beluæ, vt vetustissimos quosque pro se citare haud vereantur.

Sed habeant sanè pro se multa humana testimonia, quid illis efficient? Quando nos omnibus illis opponemus oraculum cœlestis Apocalip. 14. Et audiui vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe, Beati mortui qui in Domino moriuntur a modò: etiam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Sed opera illorum sequuntur illos? Huic oraculo succinit & ipse Augustinus de Ciuitate Dei,
lib.

lib. 13. cap. 8. In requie sunt, iuquit, animæ
piorum à corpore separatæ: Impiorum aut
pœnas luunt, donec istarum ad æternam vi-
tam, illarum verò ad æternam mortem, quæ
secunda dicitur, corpora reuiuiscant, Atque
hactenus de Purgatorio.

Rixantur etiam isti vitilitigatores de for-
ma Absolutionis, quam contendunt esse:
Ego te absoluo &c. Sed quibus aut rationi-
bus, aut diuinarum literarum testimoniis, aut
exemplis nobis approbabunt magicum illud
murmur, quo tanquam absolutionis formu-
la vti consueuerunt? Præsertim cum ita pro-
ferant, vt neque sermo, cum sit Latinus,
ab Idiotis intelligi, neque ab attentissimis
satis distinctè verborum sonus percipi possit.
Estne ista ratio absoluendi, & verbum re-
missionis annuntiandi? Nequaquam. Est e-
nim ministri disertè proponere pœnitenti,
sibique in peccatis suis displicenti verbum
Euangelij de remissione peccatorum impe-
tranda per Christum: quod si is qui audit,
assensum præbeat illis quæ proponuntur, ha-
bet remissionem peccatorum, Sed satis hacte-
nus has nœnias persecutus sum. Tri-
dentina fulmina iam dudum æ-
tatem temerè de-

sumus,

AD CENSURAM THEOLOGA-

VLtimus Dialogus de reliquis Sacramentis differit. Vbi initio reprehendunt Monhemium de Confirmatione, quod non tantum vi Sacramenti, id est operi operato tribuit, quantum Sacramentarij isti vellent. At nos supra docuimus etiam à Iesu Christo instituta Sacramenta, ex vi actionis non adferre salutem. Manus impositionem, quod repeti præcipiatur, Gratianus inter Sacramenta non agnoscit, & citat Augustinum de Baptismo contra Donatistas libro 3. cap. 16. Manus impositio, inquit, non sicut Baptismus repeti non potest, Quid enim est aliud nisi oratio super hominem? Vnctionem sacram Basilus in libro de Spiritu sancto inter Ecclesiæ traditiones recenset. Nimium Ceremonijs affixum, est istud hominum genus & nimium magico suo murmuri tribuit. Equidem re ipsa, nec sine horrore quidem comperi, verum esse quod scribit doctissimus Erasmus in illa Parænesi, quam præfixit Paraphrasibus suis in Novum Testamentum: Nunc multi sunt quinquagenarij, inquit, qui nesciant quid voverint in Baptismo, qui ne somniarint quidem, quid sibi velint articuli fidei, quid precatio Dominica, quid Ecclesiæ Sacramenta. Hoc ita esse sæpenumeroprehendimus, vel ex
fa-

1. quæst 1.
cap. Man.

familiaribus colloquijs, vel ex arcanis confessionibus. En vim operis operati, en actionum sine doctrina mutarum fructum. Cui tam deplorandam Christianæ plebis ruditatem & incitiam, nisi istis præstigiatoribus imputabimus? Vtinam Ecclesiæ obsequerentur Erasmi saluberrimo consilio, quod in eadem Parænesi tradit, considerem futurum, vt non tantum titulo, consuetudinibus ceremonijs, sed etiam verè Christiani essemus.

De Matrimonio attingunt quæstionem. Vtrum rata debeant esse matrimonia, citia consensum Parentum inita. Sed quia operosum esset hanc quæstionem excutere, & defensio Catechismi id non magnopere requirit, nos eam in medio relinquimus.

De extrema Vnctione sic agunt, quasi Monhemius illis clinicam hanc Ceremoniam eripuisset. Atqui non vetat Monhemius ne adhibeatur, tantum hoc agit, ne παραμυθία desit, sine qua Ceremonia nihil prodest. Nec obscurum est, quàm superstitiosè hæc vnctio passim administretur. Accurrit Sacrificus, cum oleo ad ægrum, preculas suas demurmurat lingua exotica, quam circumstantes non intelligunt, aut si intelligant, ita

AD CENSURAM THEOLOGA-

tamen demurmurat, vt verba percipere non possint, accedit & mortuorum inuocatio. Hæccine oratio fidei est, quæ alleuabit infirmū? Postea ad vnctionem suam hæc verba profert. In nomine Patris & filij, & Spiritus Sancti, vngo te oleo sacrato, vt per hanc vnctionem accipias plenam remissionem peccatorum. Quæso quæ scriptura docet per vnctionem illam plenam remissionem peccatorū consequi? Hæc superstitiosa nequaquam veteri more consentiunt. Nec Sacrificulum aliquem ad ægrum aduocari vult Iacobus, sed Ecclesiæ Presbyteros. In quem locum Bedæ glossa ait: Non ad minores minusque doctos causam imbecillitatis suæ referat, ne fortè quid per eos allocutionis, vel nocentis consilii accipiat. Hæc glossa Theologissæ si obtineat, iam bona pars vestri gregis ab hac functione exclusa erit. Quid enim (vt de ætate taceam) vestris pecudibus indoctius, aut ad res sacras administrandas ineptius? Quid quod sinistri ominis apud vulgus est vestra vnctio, nec temere admittitur vnctor, nisi rebus omnibus desperatis, & vt Martialis ait:

Iam serobe, iam lecto, iam pollinctore paratos

Vnde natum est Vulgare Prouerbiū:

Non

Non diu viuere pisces , simulatque oleo immerguntur , quo significant , non diu superesse ægrotos , postquam oleo delibuti sunt. Tantus scilicet huius olei ad salutem est effectus.

Haëtenus disputationem institui , vt auctoritati Patrum plurimum tribuerim , & augustè de vetustate senserim , quod nolim quisquam eò rapiat , quali omni superstitione liberem antiquitatem , aut Patres nusquam hallucinatos fuisse existimem. Possẽ enim recensere multos fœdos errores & pudentas hallucinationes Illustrissimorum & præclari nominis Patrũ , nisi mallem honori eorum & existimationi parcere. Vnum tamen quia ad rem de qua nunc agitur , nõnihil pertinet , præterire non possum , Dionysius Areopagita , quem interdum tanti faciunt Theologastri , vt tanq̃ Apostolicum virum tantum non adorent , in libro quem scripsit de cœlesti Hierarchia , cùm rationem humandi corpora fidelium tradit , Chrisma dicit super cadauer effundendum : quod ne Theologistæ quidem , vt opinor , à superstitione liberabunt . Est enim sumptum ab Ethnicis , qui mortuorum cadauera lauabant , quod & Apuleius vltimum lauacrum vocat , cui vntura addebatur , vt Ennius inquit.

De Aspid.
aureo li. 99

Tar-

AD CENSURAM THEOLOGA-

Eneid. 6.

Tarquiniij corpus bona foemina lauit & unxit.

Item Vergilius de Miseni funere:

*Pars calidos latices, & athena undantia flāmis
Expediunt, corpusq; lauant frigētis & unguunt.*

Habuerunt igitur & Ethnici extre-
mam suam vnctionem, quæ hoc differt à Ma-
tæologica, quòd illi mortua cadauera in-
ungebant, isti verò semimortua & adhuc
spirantia inungant. Et quia iam inde ab A-
postolorum tempestate cœperunt in Eccle-
sia errores, in qua non defuerunt, qui pro
mortuis existimauerint suscipiendum esse
Baptismum, stolidum est ita admirari ve-
tustatem, quasi ea omni superstitione ca-
ruerit. Deferendum quidem est Patribus,
ita tamen vt nonnulla in scriptis eorum cum
venia legamus. Vt vt enim eruditione, pi-
etate vitæque sanctimonia excelluerunt, ho-
mines tamen fuerunt, & interdum vt ho-
mines errarunt: nec super fundamento, quod
est Christus, argentum, aurum, lapi-
des præciosos perpetuò ædificarunt,
quin & ligna, scænum, stipulam,
nonnunquam structuræ ad
miscuerunt,

In

IN Peroratione, suo more Monhemii doctrinam Sycophantiis suis conspurcant, nati ad calumniandum Theologastri, eamque nouitatis insimulant, & hunc *βύλλιον* omnemque calamitatem Reipublicæ Christianæ veritatis assertoribus imputant, & quoscunque possunt, à veritatis cognitione deterrent.

Porro, quàm vanè Monhemio nouatæ doctrinæ crimen obiiciant, vel ex eo intelligere potes Lector, quòd nos Catechismum eius vetustissimorum Patrum testimoniis tutati sumus. Christo in Euangelio repudii indulgentiam astringenti, Pharisæi Mosen Matt. 19 huius indulgentiæ permissorem obiiciunt, quos ille ad primam coniugii institutionem reuocans ait: Ab initio non fuit sic: Ita & nos Matæologos nouationibus suis antiquitatem prætexentibus, ad fontes & Apostolicæ Ecclesiæ praxim reuocamus. Crepant illi receptas Constitutiones, Decreta, Ritus: propugnant Idolorum cultum, Mortuorum inuocationem, Sacramenti mutilationem. At nos cum Christo clamamus, Ab initio non sic fuit. Plausibiliter etiam quondam Ethnicam religionem defendens, in hanc sententiam dixit Symmachus; Z 5 tas

AD CENSURAM THEOLOGA-

tas auctoritatem Religionibus faciat, seruan-
da est tot sæculis fides, & sequendi sunt no-
bis Parentes, qui secuti sunt scèliciter suos.
Prorsus eadem vox est Theologastrorum,
aitos ritus defendentium: Sed nos anti-
quarios istos superstitionum patronos, ad
primam originem reuocamus, & monemus
(vtor Prudentii verbis contra Symmachum
libro primo) *Vt deterrimus error,*
Vtq; superstitio ueterum procul absit auorum.

Cæterùm, quòd calamitates publicas Hæ-
reticis, hoc est, Euangelii Professoribus im-
putant, nihil noui faciunt, quando ea quoque
re Demetrianum aliquem aut Symmachum
nobis referunt. Est iste vetus mos Idolo-
latorum, sicut ex scriptis Sanctorum Pa-
trum liquet. Prætexentes, inquit Tertul-
lianus, ad odii defensionem illam quoq; va-
nitatem, quòd existimant omnis publicæ cla-
dis, omnis popularis incommodi Christianos
esse causam. Si Tyberis ascendit mœnia, si
Nylus non ascendit in arua, si cœlum stetit,
si terra mouit, si fames, si lues, statim Chri-
stianus ad Leonem acclamatur. Conticui
hactenus, inquit ad Demetrianum Cypria-
nus, & impatientem patientia vici: quum
nec docere indocilem possem, nec impium
religio-

religione comprimere, nec furentem lenitate cohibere. Sed enim cum dicas, plurimos conquæri, quòd bella crebriùs surgant, quòd lues, quòd fames sæuiant, quodque hymbres & pluuias ferena longa suspendant, nobis imputari, vltra tacere non oportet, ne iam non verecundiæ, sed diffidentiæ esse incipiat quæ tacemus: & dum criminationes falsas contemnimus refutare, videamur crimen agnoscere. Hactenus Cyprianus. Denique tam trita fuit hæc apud Idololatrias calumnia, vt inde (teste Augustino de Ciuit. Dei, lib. 2. capite 3.) vulgare prouerbium exortum sit: Pluuia defecit causa Christiani nominis. Ea res occasio fuit Augustino scribendi præclaros illos de Ciuitate Dei libros, & Paulo Orosio Hystoriam suam prætexendi. Nunc veterem calumniam renouant Sycophantæ, Artolatræ, vt mihi de hac re cogitanti in mentem veniat hic Poëtæ versiculus:

Et ueterem in limo rana cecinere quærelam.

Illud verò ridiculum, cum nihil eorum scripto sit acerbius & virulentius, cum in Monhemium plaustra conuictorum coniecerint, & nimbos calumniarum effuderint, ita tamen eum existimare volunt, id ex mera charitate, & animi candore se fecisse.

O cando-

AD CENSURAM THEOLOGA-

O candorem Matæologicam. Sed tempus est, vt receptui canamus, quando in im-
mensum Apologiæ nostræ exci escit oratio.
Expedita res est accusare, inquit alicubi Era-
smus, sed multiloqua defendere, Quare te
prolixitati ignoscere, Lector, æquum est.

Dominum Iesum precor, vt Veritati
suæ patrocinetur, & Sycophan-
tarum rabiem, calumnias,
& imposturas re-
primat.

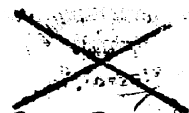
A M E N.

EXCVDIT GRATIANOPOLI

Petrus Cephalius Duromontanus,

Anno M. D. LXII

*Mense Septem-
bri.*

02.6 n 5907

